

A. G. WEILER

NECROLOGIE, KRONIEK EN CARTULARIUM C.A.
VAN HET
FRATERHUIS TE DOESBURG
(1432-1559)

NECROLOGIE, KRONIEK EN CARTULARIUM C.A.
VAN HET
FRATERHUIS TE DOESBURG
(1432-1559)

KERKHISTORISCHE BIJDRAGEN

ONDER REDACTIE VAN

Prof. Dr. J. N. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK

Prof. Dr. C. C. DE BRUIN, Prof. Dr. W. F. DANKBAAR

Prof. Dr. J. C. P. A. VAN LAARHOVEN, Prof. Dr. D. NAUTA

DEEL IV

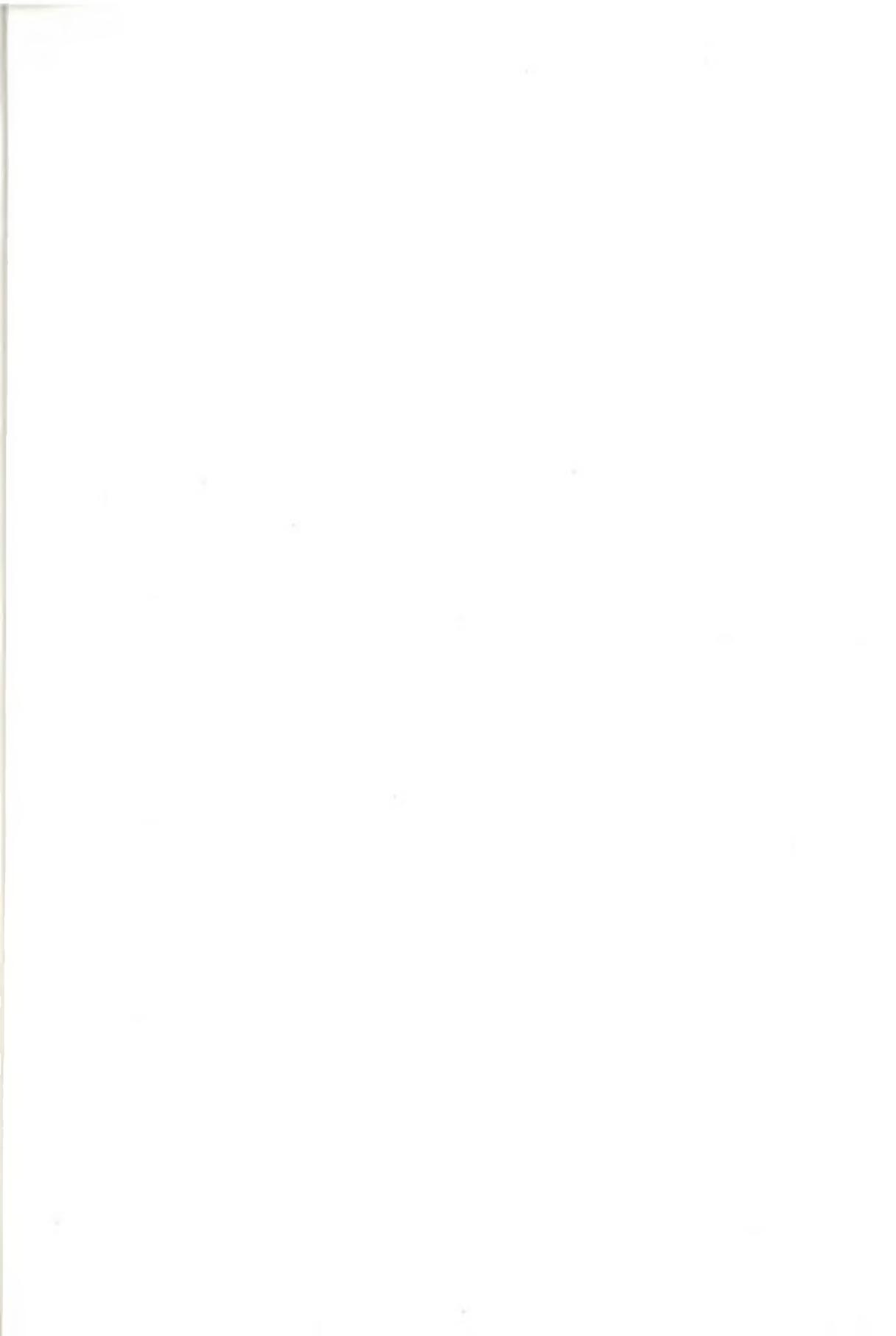
A. G. WEILER

NECROLOGIE, KRONIEK EN CARTULARIUM C.A.
VAN HET
FRATERHUIS TE DOESBURG

(1432-1559)

LEIDEN
E. J. BRILL
1974

NECROLOGIE, KRONIEK EN CARTULARIUM C.A.
VAN HET
FRATERHUIS TE DOESBURG
(1432-1559)

MET EEN INLEIDING UITGEGEVEN DOOR

A. G. WEILER

VOORZIEN VAN PALEOGRAFISCHE EN
BOEK-ARCHEOLOGISCHE AANTEKENINGEN DOOR

A. GRUIJS

Met 8 illustraties

LEIDEN
E. J. BRILL
1974

Published under the sponsorship of the Netherlands
Organization for the Advancement of Pure Research (Z.W.O.)

ISBN 90 04 03846 9

Copyright 1974 by E. J. Brill, Leiden, Netherlands

*All rights reserved. No part of this book may be reproduced or
translated in any form, by print, photoprint, microfilm, microfiche
or any other means without written permission from the publisher*

PRINTED IN THE NETHERLANDS

INHOUD

Inleiding	vii
Lijst van veel gebruikte literatuur	xxxii
Lijst van afkortingen	xxxiii
Paleografische en boek-archeologische aantekeningen, door dr. A. GRUIJS	xxxiii

CODEX I

NECROLOGIE EN KRONIEK VAN HET FRATERHUIS TE DOESBURG

Illustraties	2-8
A. Necrologie	9
B. Kroniek <i>De ortu domus fratrum in Doesborch</i>	11

CODEX II

CARTULARIUM C.A.

A 1. <i>Privilegia fratrum</i>	155
2. <i>Privilegia domus nostre specialia</i>	156
B. Ligger, staatboek of register van de altaren, missen, aalmoezen, uitdelingen enz., en van de goederen en inkomsten van het huis	158
1. <i>De dotationibus vicariarum et onere missarum</i>	158
2. <i>Item van memorien ind pytantien</i>	165
3. <i>De eleemosynis et distributionibus</i>	166
4. <i>De area domus nostre</i>	171
5. <i>De libris ex domibus in civitate</i>	172
6. <i>De domo pauperum clericorum</i>	173
7. Ligger van de goederen, tienden enz. van het fraterhuis	177
8. Later toegevoegde notities uit de aantekeningen van de procuratoren Johannes Ahrweiler, Egbertus van Utrecht en Johannes Andreae.	184

C. Overzicht van jaarlijkse inkomsten en uitgaven	185
1. <i>Reditus domus nostre Anno 1560.</i>	185
2. <i>Pensiones annue quas pendit domus nostre. Thijns</i>	188
3. <i>Summa dati et accepti ex parte domus nostre (1554-1568).</i> . .	189
4. Staat van buitengewone inkomsten en uitgaven van de procurator Johannes Andreae over de jaren 1534 tot 1555	192
D. <i>Fundatio Domus Viduarum</i>	193
Glossarium	194
Persoonsnamenregister	199
Register van geografische namen, met inbegrip van de religieuze vestigingen	210
Lijst van goederen	215
Lijst van geciteerde bijbelteksten	217

INLEIDING

De kroniek van het huis van de Broeders van het Gemene Leven te Doesburg, welke hier in een gedrukte en geannoteerde uitgave voor het onderzoek toegankelijk is gemaakt, en welke in één enkel, origineel handschrift is overgeleverd, thans berustende in het Rijksarchief te Arnhem, Inv. nr. XV-6 als onderdeel van het oud-archief te Doesburg, verzamelcodex A 1, is geen uit verre vergetelheid opgedolven geschrift. Zowel in archiefbeschrijvingen als in literatuur werd reeds eerder aandacht gegeven aan deze opmerkelijke weergave van de lot gevallen van het Doesburgse fraterhuis. In 1426 (1432) gesticht, werd het huis eerst in 1571 opgeheven. De kroniek loopt door tot 1559. Daardoor is zij voor de kennis van de intrede en verbreiding van de Reformatie in Oost-Nederland een zeer belangrijke bron, die al heel vroeg de historici aantrok.

Een nog zeer bruikbare archivalische beschrijving van de kroniek treffen we aan in de *Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven* van 1906¹. Het Rijksarchief in de provincie Gelderland kocht in april van dat jaar op de belangrijke veiling van handschriften, afkomstig van Jonkheer Smissaert (collecties Buchelius en Boot) en anderen, bij de firma Fred. Muller & Co te Amsterdam, een aantal waardevolle stukken, waaronder de kroniek van het fraterhuis te Doesburg. De beschrijving van het aangekochte goed is met grote exactheid door de toenmalige rijksarchivaris in de provincie Gelderland, A. C. Bondam, verzorgd. Deze tekst kan nog steeds uitstekend dienen voor een kennismaking met de kroniek, al behoeven Bondams inzichten hier en daar correctie.

De beschrijving luidt als volgt:

„Dit boekdeeltje (in 12°) bestaat feitelijk uit twee afzonderlijke deeltjes, van gelijke herkomst en op gelijk papier geschreven, doch eerst in lateren tijd tezamen gebracht.

Het eerste bevat:

a) blz. 1-4: *Isti sunt fratres nostre domus in Doesborch defuncti*: een necrologium der broeders van het fraterhuis van St. Gregorius te

¹ T.a.p., pp. 189-193. In de hier gegeven tekst zijn twee kleine wijzigingen aangebracht van onnauwkeurigheden, die wel als drukfouten mogen worden aangemerkt: in de beschrijving sub I a is 1557 gewijzigd in 1559; in de tekst na II d wordt gelezen: ... behorende tot de rubrieken b en c, in plaats van het gedrukte d en c.

Doesburg over 1435-1559, bijgehouden tot 1575 en waarachter, op blz. 5, met een latere hand zijn ingeschreven de namen van den laatsten broeder van het huis Theodoricus Lonnis, den laatsten vicaris der kerk van Doesburg Johannes Optenoirt, en de laatste zuster van het Groote Convent aldaar.

b) blz. 6-226: *De ortu domus fratrum in Doesborch*: een kroniek van het fraterhuis van den oorsprong (in 1425) tot in het jaar 1559, voor de latere jaren aan het hoofd van elk jaar de namen opgevende van rector en fraters (in 1493 voor het eerst); latijnsche kroniek die een uitvoerig verhaal geeft van de lot gevallen en wederwaardigheden van het huis en de broeders, in verband met de tijdsomstandigheden en -gebeurtenissen, terwijl door verschillende, ook door iets latere handen, enige beknopte aanduidingen omtrent den tekst, uitroepen, namen, enz., op den rand zijn gesteld.

Het tweede bevat:

a) blz. 252-284: *Privilegia fratrum*: Een kopie van oorkonden uit de jaren 1405-1545, bij welke rechten en gunsten aan de fraters en het fraterhuis zijn verleend of bevestigd door den bisschop van Utrecht, den pastoor van Doesburg, een pauselijk Legaat, den Paus, door den hertog van Gelre, door Karel V; zijnde de oudste brief, van 1405, nog aan de fraters te Zwolle verleend.

b) blz. 286-368: Een ligger, staatboek of register der altaren, missen, aalmoezen, uitdeelingen enz., bij vrome giften in het leven geroepen of nader gefundeerd en versterkt, en der goederen en inkomsten van het huis; waarbij letters in margine der hoofden wellicht terugwijzen naar vroegere liggers doch in elk geval dit gedeelte kenmerken als een geheel, thans in deze volgorde:

blz. 286-297: *De dotationibus vicariarum et onere missarum*: een staat van de vicarieën, altaren en missen, met breede vermelding der instelling of oprichting daarvan en schenkingen daarvoor, met opgaaf der brieven, vermeldingen in het liber memoriarum, enz.;

blz. 298-300: *Item van memorien ind pytantien*: Aanteekening van van eenige te houden memoriën, met opgaaf omtrent hare vestiging;

blz. 301-325: *De eleemosynis et distributionibus*: een staat van aalmoezen en uitdeelingen van spijs enz., goeddeels ingericht volgens de goederen waaruit die moeten worden opgebracht, met opgaaf omtrent de instelling er van en de bepalingen er over vastgesteld, en met opneming van den tekst van eenige oorkonden en statuten deze lasten betreffende;

blz. 330-335: *De domo pauperum clericorum*: Memorie van hetgeen het arme klerkenhuis te D. in 1556 jaarlijks had in te komen en uit te geven, met vermelding van enige giften van de jaren 1451, 1453, 1503; gevuld door de opgaaf van giften van den overleden procurator J. Andreeae, in 1558 gedaan;

blz. 338-368: Ligger der goederen, tienden enz. van het fraterhuis, met uitvoerige vermelding van het omtrent elk goed wetenswaardige betreffende het verkrijg enz., en met opgaaf van hetgeen verruild of op andere wijze vervreemd is.

c) blz. 369-376: Overzicht van jaarlijksche inkomsten en uitgaven, nl.:

blz. 369-371: *Reditus domus nostre anno 1560*: Specifieke lijst der in dat jaar te heffen renten;

blz. 372 en 373: *Pensiones annuae quas pendit domus nostra*: Lijst der te betalen St. Maartens- en St. Andriestijnzen en andere geregelde uitkeuringen (het slot dezer lijst geschreven onder aan blz. 371);

blz. 374-376: staatje, per jaar in eindsommen genomen, der uitgaven en ontvangsten van wege het huis over de jaren 1554-1558, bijgehouden tot 1567.

d) blz. 386-407: Opgaven betreffende het weduwenhuis te Doesburg, nl.:

blz. 388-396: *Fundatio domus viduarum*: Kopie der brieven waarbij door het fraterhuis bevestigd is de stichting in 1448 van een arme-weduwen-huis in een vroeger door de fraters bewoond huis;

blz. 397-406: Een chronologisch overzicht, van 1396 tot 1569 bijgehouden, van de vroegere overgangen en de verkrijging door de broeders van hunnen huizen te D., de stichting en begiftiging van het weduwenhuis, de rechten voor dat huis bedongen, enz.;

blz. 407: Een lijst van de inkomsten van het weduwenhuis in 1565 met vermelding aan het slot van hetgeen op St. Geertrui daarvan nog te innen was.

Vóór in dit gedeelte zijn nog een paar bladen achter het oude schutblad gehecht, waarop opgaven geschreven zijn, behorende tot de rubrieken b) en c), nl.:

blz. 244 en 245: Staat van hetgeen de procurator Joh. Andreeae over 1534-1555 buiten de gewone inkomsten heeft ontvangen en boven de dagelijksche uitgaven heeft uitgekeerd;

blz. 246 en 247: Vervolg van den ligger der goederen en notitie van verkrijgingen enz. op blz. 338-368.

Het boekje is gebonden in een band van omstreeks het jaar 1800. Bij het inbinden is het nog al afgesneden, zoodat de kop of staart van randschriften is afgekapt. Het is gepagineerd waarschijnlijk door dezelfde hand van c. 1850, van welke een vrij uitvoerige maar minder nauwkeurige opsomming en omschrijving vóórin ligt.

De twee gedeelten zijn gescheiden door een schutblad van perkament, op hetwelk de rector van het huis Antonius Dierensis in 1560 — toen, zoals hij er bij vermeldt, 43 jaar oud¹ — zijn naam schreef met het bischrift: *Iohannes 4. 38. Alii laboraverunt et vos in labores eorum introistis*; doch op welk blad ook geschreven is: „*Me iam possidet P.C. Baerkens anno Domini 1742*”.

Hoogstwaarschijnlijk is dus deze rector A. van Dieren de geen die het tweede gedeelte geheel heeft geschreven. Het eerste gedeelte is van andere hand en nog ouder, wellicht door zijn voorganger Dirk van Asperen geschreven; immers in het begin van diens sterfjaar eindigt de kroniek op blz. 226².

De plaats van het schutblad, het feit vooral dat het met de volgende bladen op gelijke wijze aan den rand eenigszins door vocht beschadigd is, duidt er op dat het tweede gedeelte, dat ook een perkamenten schutblad aan het eind heeft, vroeger op zich zelf zal hebben gestaan, een eigen boekdeeltje zal hebben gevormd, zeker tot in 1742, waarschijnlijk tot de inbinding waarbij onze aanwinst zijn tegenwoordigen band kreeg. De schrijver van het tweede gedeelte heeft wel de necrologie in het eerste voor de jaren 1558-1564 aangevuld; ook is het papier in beide gedeelten gelijk en vertoont het in beide hetzelfde watermerk³. Doch beide MSS. hadden immers hetzelfde geboortehuis, moeten beide gelijktijdig in het fraterhuis aanwezig zijn geweest. Van Dieren heeft met zijn motto alleen anderen toegesproken, niet, meer bescheiden, ook tot zich zelf den bijbeltekst betrokken, gelijk hij zou hebben gedaan indien hij het schutblad van het geheel der twee MSS. beschreven had.

De aandacht verdient in ieder geval dat blijkens de vochtkringen het schutblad met de daarop thans volgende bladen (de kringen zijn zichtbaar tot voorbij blz. 300) vroeger niet achter het eerste gedeelte

¹ Een latere hand vulde dit aan met het bericht dat hij in 1570 stierf. Zie p. 11 van deze editie, noot ^a.

² Zie deze editie, p. 152. — Aangaande de schrijvers van de kroniek verdient Bondams mening correctie. Zie p. XXV en XXVI van de inleiding.

³ De watermerken zijn nauwkeurig beschreven op p. XXXIV en XXXV van deze inleiding. De hierna volgende conclusie van Bondam delen wij niet, zoals verderop zal blijken.

van ons boekdeeltje gebonden was, terwijl de inhoud en de oudere leeftijd van het eerste verbieden aan een vroeger omgekeerde orde te denken. Van Dierens opschrift, maar ook dan van 1742, mag dus alleen tot het tweede betrokken worden. En hoe men het keert of wendt, dit moet vroeger een zelfstandig bestaan hebben gehad.

Dat het, niettegenstaande het 1742 in particulier bezit was, wat later toch nog met het oudere HS. van gelijke herkomst vereenigd is in één band, kan niet verwonderen. Immers het moet in Doesburg gebleven zijn. Petrus Canisius Baerkens¹ komt in 1735 als ordel-drager te Doesburg voor. En nog tot het thans in auctie kwam heeft het door ons nu verworven boekdeeltje te Doesburg berust in de verzameling van een andere oude regeeringsfamilie aldaar, van welke het laatste lid dat daar is blijven wonen zijn naam ten teeken van eigendom in 1876 vóór in het deeltje heeft geschreven². Hoe die familie aan het eerste HS. gekomen is, is mij onbekend. Maar in elk geval bewijst het inschrift van 1742 dat zij het tweede, hetzij vóór of na de samenbinding met het andere, op wettige wijze zal hebben verkregen, en niet, zoals zoo vaak alom geschiedt, door het te ontleenen aan een niet of slecht beheerd stads- of dorpsarchief en dan te vergeten het terug te geven".

Tot zover A. C. Bondam.

Dr. M. Schoengen, de Zwolse archivaris, die het plan had opgevat de kroniek uit te geven in de Werken van de Vereeniging Gelre³, heeft eveneens een beschrijving van het tweede deel van de kroniek gegeven, als inleiding op zijn uitgave van de Stukken betreffende het Weduwenhuis te Doesburg, blz. 388-407 van het handschrift. Hij volgde hierbij de inhoudsopgave, opgesteld door P. Nijhoff „en geschreven op twee velletjes papier, die vroeger met een draad wit garen in den rug van den band van het HS. bevestigd waren, maar thans los er in liggen"⁴. Zijn beschrijving stemt overeen met die welke wij

¹ P. 243 van de kroniek, een perkamenten schutblad, draagt de aantekeningen: *Me jam possidet P. C. Baerkens. Anno Domini 1742. Zie hiervóór, en p. 149 van deze editie.*

² Het papieren schutblad voor in de codex draagt in inkt de aantekening: *Eigen dom van de Bruyn Tengbergen. Doesburg 1876.*

³ Correspondentie betref. deze uitgave berust in het archief-Schoengen, thans in het Katholiek Documentatie Centrum van de universiteit te Nijmegen. — Schoengen had een eerste transcriptie en verschillende notities voor de aantekeningen bij de kroniek gereed. Van dit materiaal is dankbaar gebruik gemaakt voor deze uitgave maar alles is gecontroleerd.

⁴ M. Schoengen, *Het weduwenhuis te Doesburg*, BMG 5 (1902) pp. 383-400. De inhoudsopgave door Nijhoff is nu voorin in het handschrift ingeplakt.

boven gaven, doch volgt precies de volgorde van de pagina's, zodat het „Overzicht van de inkomsten en uitgaven van het Fraterhuis over de jaren 1534-1553, gelijk die door broeder Joh. Andreac geadministreerd zijn” (pp. 244-247), aan de *Privilegia fratrum* etc. voorafgaan. Ook Schoengen, die destijds (1902) het handschrift in bruikleen had ontvangen van de toenmalige eigenaar, de heer P. de Bruyn Tengbergen te Doesburg, spreekt van twee duidelijk gescheiden delen, het eerste bevattende het Necrologium en de eigenlijke kroniek van het fraterhuis, het tweede gedeelte behelzende het Cartularium en enige andere stukken.

Het viel echter te verwachten, dat modern codicologisch onderzoek nog andere gegevens betreffende deze verzamelband zou kunnen verschaffen. Op mijn verzoek was dr. A. Gruys, lector in de hulpwetenschappen der geschiedenis aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen, zo vriendelijk de codex aan een dergelijk onderzoek te onderwerpen. Zijn archeologische en paleografische notities met betrekking tot de verzamelcodex A 1 uit het Oud-Archief van de gemeente Doesburg zijn achter deze inleiding opgenomen.

Als laatste besteedde wijlen prof. dr. R. R. Post aandacht aan deze kroniek, en wel in zijn boek *The Modern Devotion*¹. Hij maakte gebruik van de transcriptie van deze kroniek, waaraan hij een groot aantal gegevens omtrent de aard en de voortgang van de moderne devotie ontleende. Hij hield zich ook uitgebreid bezig met de vraag naar de auteur van de kroniek, en besteedde anderhalve pagina aan conjecturen over de verschillende mogelijke schrijvers.

Het mag merkwaardig heten, dat zowel Bondam, Schoengen als Post daarbij een belangrijke mededeling in de kroniek zelf over het hoofd zagen. Op p. 81 van de kroniek, bij het jaar 1492, staat onder aan de bladzijde, in een andere hand dan die van de kroniekttekst, de aantekening te lezen: „Item hucusque conscripsit dominus Johannes Aelwilre: que sequuntur frater Egbertus Traiecti, frater domus, conscripsit”². Twee schrijvers worden dus met name aangeduid: Johannes Aelwilre, en Egbert van Utrecht.

Laatstgenoemde heeft al eerder de aandacht van geschiedschrijvers getrokken. Arend van Slichtenhorst bijvoorbeeld citeert in zijn

¹ *The Modern Devotion. Confrontation with Reformation and Humanism*, Leiden 1968 (Studies in Medieval and Reformation Thought, III). Het bedoelde op pp. 382-384.

² Zie p. 67 van deze editie, en de foto van deze bladzijde op het frontispice.

Geldersse Geschiedenissen, „Egbert Tricht in sijne Aenteykeningen”¹, en de aard van de mededeling laat heel wel de conclusie toe dat Van Slichtenhorst de kroniek van het Doesburgse fraterhuis gebruikt heeft. Ook Adam Huygen, secretaris van de stad Doesburg, maakt in zijn *Beschrijving van het Begin, Opkomst en Aanwas der stad Doesburg* een enkele keer gebruik van een kroniek van Egbert van Tricht, „in dien tijt Broeder van Gregori Ordre binnen Doesborch”². Op bl. 98 bijv. schrijft hij over toestanden in Doesburg in 1506, „volgens die beschrijving van Heer Egbert van Tricht”. Dit werk is zonder twijfel de onderhavige kroniek, zoals tekstvergelijking duidelijk maakt. Minder duidelijk is echter de bron van een mededeling op p. 46, waar Huygen zegt te putten uit een *Chronique van Heer Gerhard van Nijmegen*, aangaande het verraad van Doesburg in 1467. Op p. 5 citeert hij enkele versregels van dezelfde Gerhard van Nijmegen, „Weleer Fraterheer van St. Gregory Ordre binnen Doesborch, in een Chronique met sijne handt geschreven”. Uit de tekst van Adam Huygen blijkt, dat hij de geschriften van twee Doesburgse fraterskroniekschrijvers onder ogen heeft gehad, nl. van Egbert van Utrecht en van Gerard van Nijmegen. De eerste wordt samen met Johannes Aelwilre in de Doesburgse fraterhuis-kroniek genoemd, maar aangaande het werk van Gerard van Nijmegen tasten we in het duister: heeft ook hij aan de Doesburgse fraterhuis-kroniek meegeworkt, of bedoelde Huygen een andere tekst?

Wij willen nu eerst onderzoeken wat over Johannes Aelwilre en Egbert van Utrecht in de kroniek en eventueel in andere stukken te achterhalen is, en of zij inderdaad als de auteurs van deze kroniek kunnen worden beschouwd. Bij dat onderzoek wordt waar mogelijk gebruik gemaakt van de resultaten van de codicologische analyse van het handschrift door dr. A. Gruyts.

Volgens die gegevens is de kroniekttekst in zijn geheel door één hand geschreven, en wel die van Egbert van Utrecht. De mededeling van p. 81 moet dan zo geïnterpreteerd worden, dat Johannes Aelwilre de samensteller van het eerste gedeelte van de kroniek is, maar niet degene die de tekst in dit handschriftgedeelte neerschreef.

Wat is ons bekend over Johannes Aelwilre? Uit de kroniekttekst

¹ XIV. *Boeken van de Geldersse Geschiedenissen*, Arnhem 1654, p. 389-90. Vgl. deze editie p. 112, noot 5, en p. 139, noot 3.

² Uitgegeven door Corn. Walraven Vonk, Nijmegen 1761², het bedoelde op p. 98. Zie ook p. 100, 103-104 en 104-105 waar Egbert wordt geciteerd, in vergelijking met p. 80 en 127 van deze editie.

vernemen we, dat Johannes Aelwilre (Arwilre, Ahrweiler, rijnlandse Kreisstadt), in 1455 tot het noviciaat werd toegelaten. In 1468 heet hij *dominus*, d.w.z. dat hij dan priester is. Hij heeft de pestepidemie en de daarop volgende diaspora van de broeders overleefd, en behoort in 1468 tot de vijf priesters die dan nog over zijn en in Doesburg opnieuw beginnen. Later is hij procurator geworden: dat blijkt althans uit de functie-mededeling bij zijn naam in de lijst van huisbewoners voor het jaar 1493. Wanneer dat is geschied wordt in de kroniek niet vermeld. Het moet na 1472 liggen, het jaar waarin procurator Gerard de Berck overgaat naar de Dominicanen-orde te Zutphen en het fraterhuis verlaat¹. Van hem wordt gezegd dat hij zich maar weinig of niets om zijn officie-plichten bekommerde. Johannes Ahrweiler zal hem zijn opgevolgd, en we kunnen aannemen dat deze zijn taak beter heeft hecht waargenomen. Want als hij op 18 augustus 1493 aan de pest gestorven is, wordt over hem o.a. genoteerd, dat hij een „vir sane precipiuus in scripturis” was. Over de wijze waarop hij zijn procuratorambt heeft vervuld wordt niets gezegd; helaas, want het is nu juist dit ambt dat een sleutel geeft voor de naspeuringen omtrent de auteur(s) van deze kroniek. Uit de *Consuetudines*² van bijv. het Zwolse fraterhuis kunnen we duidelijk lezen, dat het de taak van de procurator was alle ontvangsten, uitgaven, legaten en giften schriftelijk vast te leggen. Tevens moest hij de akten en registers van de inkomsten bijhouden en de overeenkomsten met de pachtboeren. Uit deze taakstelling valt licht te begrijpen, — zoals ik elders heb aangeduid³ — dat de procuratoren van de huizen van de broeders van het Gemene Leven (voor de zusterhuizen nam de pater-confessor die taak op zich) overgingen tot het aanleggen van documentenverzamelingen, vaak in een boek bijeengebracht. De tekst van de akten werd in extenso, vaak in regestvorm afgeschreven in een *cartularium* of legerboek, om een

¹ De gegevens over Johannes Aelwilre in deze editie op p. 29, 45, 67. Over Gerard de Berck zie p. 46. — Uit OAD, Reg. nr. 1092 en 1144 blijkt, dat Johannes mogelijk al in 1484 (27 maart), maar in ieder geval op 14 nov. 1488 procurator was. Hij blijft dit tot zijn overlijden, zie p. 68.

² Ed. M. Schoengen in Jacobus Traiecti alias de Voecht, *Narratio de inchoatione domus clericorum in Zwollis*, W.H.G. 3e ser., 13 (1908), pp. 251-252: *Consuetudines domus nostre*, cap. de procuratore: „Item omnia recepta, concessa, legata, vel donata sollicite ef sine dilatione ponat in scriptis ... Item diligenter custodiat cedulas et registra reddituum nostrorum et pacta cum colonis nostris, cum quibus ipse habet computare et tractare tractanda”.

³ Cartularia van Augustijnerklooster en huizen van de broeders en zusters van het Gemene Leven in Gelderland en Overijssel, in *Bijdragen over Thomas à Kempis en de moderne Devotie* (Archief- en bibliotheekwezen in België, extra-nummer 4, Brussel-Zwolle, 1971, pp. 54-66).

samenhangend overzicht te hebben van goederen, inkomsten, rechten, verplichtingen tot uitkeringen etc. Met name worden de akten van koop, verkoop en erfwissel met betrekking tot bepaalde landerijen bijeengezet, zodat de rechten van het huis dienaangaande overzichtelijk bijeen stonden opgetekend, o.a. voor het geval dat de originele akten, die veelal in kisten werden bewaard, verloren mochten gaan.

De tekst die op naam van Johannes Ahrweiler wordt gezet, heeft een gemengd karakter. Eensdeels is het duidelijk een kroniek, een geschiedverhaal over de oorsprong, de groei, de lotgevallen van de Doesburgse fratergemeenschap, anderzijds is het tegelijk een soort notitieboek aangaande verworven goederen, zoals op verschillende pagina's blijkt; zo bijvoorbeeld het overzicht van tot 1460 verworven goederen op pp. 22 tot 24. Vanuit de taakstelling van de procurator is het goed denkbaar dat hij zich in geschrift niet alleen met de materiële aangelegenheden bezighoudt, maar dat hij zijn aantekeningen tevens uitbreidt tot een kroniek van de lotgevallen van de broeders. Gerard de Berck heeft, getuige de kroniekschrijver, verstek laten gaan in zijn taakvervulling, en dat zal dan zeker wel slaan op de schriftelijke administratie. Johannes heeft zich daaraan niet ontrokken; integendeel, hij heet in de necrologie „precipuu in scripturis”.

Zijn necrologie is overigens niet erg uitvoerig, vermeldt geen enkele levensbijzonderheid en zegt alleen dat hij vanwege zijn natuurlijke gaven van hart en verstand, zijn toegel op de Bijbelstudie en zijn trouwe naleving van de voorschriften voor sommigen van enig nut was, en vanwege zijn helder inzicht bij anderen groot gezag genoot. Het klinkt niet erg overtuigd, maar het is dan ook geen ooggetuige, die aan het woord is.

Want de als tweede in de mededeling van p. 81 genoemde persoon, nl. Egbertus van Utrecht of van Vleuten, is nog maar net 15 jaar oud, als hij op 6 maart 1509 als clericus bij de Doesburgse fraters intreedt: hij heeft dus zijn voorganger nooit persoonlijk gekend. Wel heeft hij ons over zichzelf de nodige mededelingen nagelaten. Op 21 mei 1510 werd hij als lid van het huis aangenomen, en in 1513 had hij de functie van *portarius*, een functie die ook de priesters wel uitoefenden. Samen ingetrokken met Willem van Utrecht, moest hij toch langer dan deze op de priesterwijding wachten: zijn jaargenoot Willem vierde zijn eerste mis op 12 juni 1515. Egbert was nog te jong. Zijn eigen wijding had plaats op 14 juni 1517. Begin augustus 1523 brak hij zijn rechterbeen, toen hij in de wei een trap van een paard kreeg. In 1532 nam een ander zijn portiersambt over, toen Egbert tot *procurator*

werd gekozen. Zijn langdurigste functie zal echter zijn biechtvader van de zusters in het klooster Sion (bij Doetinchem), waartoe hij bestemd wordt in 1534, als de toenmalige biechtvader Egbertus Delden tot rector van het Doesburgse fraterhuis wordt aangewezen. Hier is hij ook nog, als de kroniek in 1559 een einde neemt. De lijst van gestorven Doesburgse fraters, die aan de kroniek voorafgaat, vermeldt als Egbertus' sterfjaar 1559. Tot zijn dood zal hij dus in Sion zijn gebleven¹. Tot zover over de beide schrijvers.

Het is niet geheel duidelijk hoe de kroniek in eerste aanleg tot stand is gekomen. Met name is er geen mededeling over het jaar waarin de eerstgenoemde auteur, Johannes Ahrweiler, zijn werk begonnen is. De stichting van het huis kan geplaatst worden in 1432. De eerste mededelingen geven een snel overzicht van de gebeurtenissen in samenvattende stijl. Pas vanaf 1446 komen er jaarlijkse berichten, overigens niet alleen aangaande de lotgevallen van de broeders, waardoor de kroniek, zoals Post² al heeft opgemerkt, gaat lijken op een serie annalen. 1455 is echter het jaar dat Johannes bij de fraters intrad. Vanaf die tijd kan hij uit eigen beleven en meemaken zijn aantekeningen redigeren. In de stijl komt dit tot uiting door het gebruik van de 1° persoon enkelvoud: *vidi, didici, potui*. De tegenwoordige tijd of tijdsaanduidingen die op het heden slaan komen voor het eerst voor in mededelingen over 1458, waar hij schrijft dat heer Reinier Kessel weer naar de zusters in Wamel wordt gestuurd (*mittitur*), die hen tot hier toe (*hucusque*) lofwaardig in het gemene leven heeft bestuurd³. Hij vervolgt: „Aan het hoofd van dit huis heeft tot hier toe (*hucusque*) heer Hendrik van Emmerik gestaan, die” etc. De tijdsbepaling van dit *hucusque* is echter niet mogelijk. Het moet wel na 1460 zijn, want eerder in de kroniek heeft Johannes een lijst gegeven van goederen die de fraters tussen 1450 en 1460 verworven hadden⁴. 1460 komt als *terminus a quo* ook naar voren uit een mededeling over Steven van Kleef, die overging naar de Cisterciënsers in Aduard, waar hij de professie aflegde en *nog steeds* volhardt: „ibique professus... adhuc perseverat”⁵. De volgende mededeling heeft dezelfde structuur: Bernard van Emmerik „usque in hodiernum diem perseverat” als

¹ De gegevens over Egbertus van Utrecht in deze editie op p. 82, 83, 87, 90, 102, 122, 124.

² O.c., p. 382.

³ Deze editie, p. 30.

⁴ *Ibid.*, p. 25-27.

⁵ *Ibid.*, p. 33.

socius te Wamel¹. Het samensmelten van gegevens die niet samenvalLEN in de tijd duidt er wel op, dat er van latere compositie sprake is, derhalve na 1460. Ook later treffen we dit nog aan (zie 1462 over Johannes Tiele²); 1463 en 1464 worden in één adem genoemd³. Nemen we op grond hiervan aan, dat Johannes Ahrweiler in ieder geval na 1460 begonnen is zijn kroniek samen te stellen — waarbij we bedenken dat hij eerst in 1455 is ingetreden en na 1472 procurator is geworden —, dan volgt daaruit dat hij het eerste gedeelte heeft geschreven als een samenvatting van de vroegste geschiedenis van het fraterhuis met behulp van mondelinge mededelingen en schriftelijke documenten: *litterae originales, litterae scabinales*⁴.

Vanaf de tijd van zijn intrede voert hij dan zonder onderbreking (met uitzondering van 1456) de jaarberichten-stijl in, waardoor vroegere inexactheid in de tijdsaanduiding (*istis sub temporibus, eodem ferme tempore, isto eciam tempore*) vervalt. Wel worden ook dan nog gebeurtenissen in één mededeling samengedrongen, die niet tegelijkertijd gebeurd kunnen zijn, hetgeen, zoals gezegd, wijst op latere compositie. Zo wordt van heer Bitter van Doetinchem gezegd dat hij in 1455 tot tweede biechtvader van de zusters te Elten is aangesteld, en dat hij dit klooster heeft doen overgaan tot de status van slotklooster: dit had echter blijkens de tekst plaats na 1455⁵. Ook de beschrijving van de leefwijze en dagorde van de fraters die geplaatst is tussen 1459 en 1460 suggereert een flinke tijdsafstand: het *imperfectum* wordt herhaaldelijk gebruikt: „fratres valde erant abnegati, ... videbantur, ... intendebant ..., confluabant”⁶, wat wijst op een toestand waarvan men zich gescheiden acht. De onderbreking van het leven door de pestepidemie van 1468, de grote sterfte onder de broeders, de verspreiding, zouden een dergelijke cesuur kunnen verklaren. Dat zou betekenen dat Johannes, die als één van de vijf priesters de pest overleefde, pas na de hereniging zich aan het schrijven heeft gezet. Definitief vast te stellen is de datum echter niet. Hij moet liggen vóór 1482; in dat jaar sterft volgens de kroniektekst en volgens de necrologie vóór de kroniek heer Reinier van Kessel, biechtvader te Wamel, van wie echter bij het jaar 1458 was medegedeeld, dat hij de zusters

¹ *Ibid.*, p. 33.

² *Ibid.*, p. 35-37.

³ *Ibid.*, p. 36.

⁴ Zo genoemd in de kroniek, p. 27, 32.

⁵ *Ibid.*, p. 29 en 76.

⁶ *Ibid.*, p. 32-33.

„laudabiliter hucusque in communi vita rexit”¹. Als Reinier van Kesscl al dood was op het moment dat Johannes de mededeling over hem aangaande 1458 redigeerde, had hij het *hucusque* weggelaten. Of moeten we het *hucusque rexit*, in voltooid tegenwoordige tijd, letterlijk nemen, zodat deze mededeling exact in het sterfjaar werd neergeschreven? Al te strikt zullen we dit taalgebruik wel niet mogen beoordelen. Zo is ruim genomen van het beginnen met samenstellen de *terminus post quem* 1460, eng genomen 1472, de *terminus ante quem* 1482. Zekerheid dat Johannes Ahrweiler de auteur van het eerste kroniekgedeelte is hebben we niet, maar evenmin reden om te twijfelen aan de juistheid van de mededeling van p. 81. Het is geoorloofd Johannes als eerste samensteller te beschouwen, en de man behoeft zich voor dit werk niet te schamen.

Johannes Ahrweiler is erin geslaagd in een helder, eenvoudig latijn een zeer betrouwbaar beeld te geven van het leven van de fraters in Doesburg. De ingelaste levensbeschrijvingen van de overledenen nemen een belangrijke plaats in: het zijn lofprijzingen van stichtelijke aard, afgewisseld met de afschrikwekkende verhalen over uitgetreden fraters, waarin Johannes zichzelf als schrijver van genre-stukjes doet kennen, maar ook zonder terughoudendheid toont, hoe ontzettend kwalijk hij het nemen kan, als iemand de broeders verlaat om naar het klooster te gaan. Er staan herhaalde overgangen vermeld, naar Dominicanen, Cisterciëncers, Karthuizers, Duitse Orde, of ook naar de status van seculier priester. Maar steeds ziet Johannes hier de duivel of het vlees als oorzaak². Alleen een gezamenlijke overgang naar de congregatie van Windesheim zouden de fraters wel genomen hebben. Voor de rest bevestigt ons de tekst van Johannes het bekende devote patroon van trouwe dagorde-observantie, intense Schriftlezing, deugdboefening, kleine mystiek en grote bekoringen, preken en biecht-horen, en zielzorg en bestuur bij de zusters. Ook de contemporaine wereldlijke geschiedenis van het Gelderse land heeft zijn aandacht. Het klooster voelde dan ook de terugslag van de politieke onrust aan den lijve, juist als pest, duurte, droogte, die alle vermelding vinden. Maar alle gebeurtenissen geven aanleiding tot moraliseren of godsdienstige verzuchtingen.

Over zijn bronnen valt niet veel te zeggen. Wel is duidelijk, dat veel mededelingen betreffende het goederenbezit van de fraters zijn opgesteld aan de hand van de originele stukken (eigendomsoverdracht,

¹ *Ibid.*, p. 30; de kroniek zelf heeft de mededeling op p. 22.

² Zie resp. p. 23, 33, 36, 46, 54 van deze editie.

erfwissel etc.). Niet alle daarvan zijn in het Oud-archief te Doesburg terecht gekomen, zodat de kroniek hier een aanvulling betekent op het bewaarde archiefmateriaal.

Ook Egbert van Utrecht heeft niet onmiddellijk de pen opgenomen na zijn intrede in 1509. Vanaf 1493, het sterfjaar van Johannes, treffen we eenzelfde patroon van latere tekstcompositie aan als in het eerste gedeelte van de kroniek. Zo aangaande Arnoldus van Deventer, die „eodem ferme tempore, licet parum ante” (1495) intrad, binnen drie jaar priester werd, en enige jaren als socius in Wamel bij de zusters leefde, maar tenslotte met een zuster naar een dorpsparochie op de Veluwe trok „cum qua usque hodie perseverat”¹. Dit soort mededelingen kan Egbert mondeling ontvangen hebben, hij kan ze ook aan oudere aantekeningen hebben ontleend, maar het *hodie* is weer niet exact te bepalen. Het is in ieder geval na 1505, het jaar waarop Arnold het klooster te Wamel verliet. Elders worden mededelingen over de religieuze neergang van het klooster te Wamel, dat onder een „indringer” uit Hulsbergen kwam te staan, afgesloten met „ut postea patuit”². Dat duidt erop dat de auteur de afloop reeds kent, die hij mededeelt voor het jaar 1516. Uitspraken in de tegenwoordige tijd vinden we pas weer in 1518, eveneens betreffende een uitgetreden frater, die eerst een dorpsparochie, dan ook nog een vicecureitschap in het Utrechtse accepteert: „usque in diem presentem perseverat ibidem”³. We zouden kunnen aannemen, dat Egbertus in ieder geval schreef na 1516, en in 1518 reeds de jaarlijkse nauwkeurige berichtgeving op de manier van zijn voorganger verzorgt. Hij is in juni 1517 priester gewijd, en het ligt voor de hand aan te nemen, dat hij eerst nadien de opdracht tot het bijhouden van de kroniek heeft ontvangen.

Er is meer: de mededeling over het sluiten van de „Vrede” tussen Karel van Gelre en Habsburg in 1517 brengt hem tot de verzuchting: „quam Deus continuet in longum. Amen”⁴. Egbert wist toen kennelijk nog niet dat het hier slechts een bestand voor 6 maanden gold! Dit soort optatieven als reactie op gebeurtenissen komen meer voor: 1518: „... quod Deus convertat in bonum ... sufficit de hoc. Ignoscat Deus culpabili”⁵, en zij tonen aan dat de auteur onmiddellijk en affectief bij de beschreven situatie betrokken is: m.a.w. dat géén

¹ Zie p. 72 van deze editie.

² *Ibid.*, p. 74. Vgl. ook p. 76-77.

³ *Ibid.*, p. 92.

⁴ *Ibid.*, p. 91.

⁵ *Ibid.*, p. 92.

aanzienlijke tijdsafstand hem meer van de gebeurtenissen scheidt.

Volgens interne criteria is er derhalve reden te zeggen, dat Egbert van Utrecht met de compositie begon in het tweede halfjaar van 1517. Volgens de codicologische gegevens begint hij ca. 1522 aan het neerschrijven van de tekst in ons handschrift¹. Deze verschillende data laten zich alleen harmoniëren, als men aannemt dat er inderdaad een tijdsverschil ligt tussen de tekstcompositie en het neerschrijven ervan in het handschrift. Het blijft dan wel merkwaardig, dat Egbert bij de transcriptie zijn tekst niet aan later bekend geworden gegevens aanpaste.

Een belangrijk kenmerk van Egberts kroniek-gedeelte is dat hij, in onderscheid tot Johannes Ahrweiler, zijn jaarbericht steeds vooraf doet gaan door een overzicht van de broeders die, naar stand en functie onderscheiden, deel uitmaakten van de Doesburgse gemeenschap, of zij daar nu in feite leefden of bij de Zusters van het Gemene Leven werkzaam waren. Deze overzichten treffen we vanaf 1493 tot het einde van de kroniek, in 1559, aan. In dat jaar sterft Egbert².

Moeten we dan aannemen dat Egbert de kroniek is blijven bijhouden na 1534, het jaar van zijn vertrek naar Sion, waar hij tot zijn dood in 1559 verblijft? Of is er een derde auteur? De codicologische analyse toonde duidelijk aan, dat er slechts één afschrijver is, en het lijkt wel uitgesloten dat er na Egbert nog een derde auteur zou zijn opgetreden wiens tekst dan door Egbert in het handschrift zou zijn ageschreven. Post achtte echter een derde schrijver niet uitgesloten en besteedde veel aandacht aan deze vraag. We moeten dus toch de mogelijkheid van een derde schrijver onderzoeken. Dit onderzoek doet ons tevens dieper in de kroniekttekst indringen. Alleen een stijl- en inhoudsanalyse kan een eventuele derde auteur aan het licht brengen, aangezien de tekst nergens een directe mededeling over een derde auteur geeft. Post³ is enigszins die weg opgegaan. Hij heeft erop gewezen dat de tweede huisannalist (dus Egbert) een klassiek latijn bezigde, met humanistische wendingen: „sterven” wordt bijvoorbeeld aangeduid als „ad superos migravit”, „ultimum exuffavit spiritum, victurus in evum”, of: „sed raptus est ad superos”⁴, welke uitdrukkingen kunnen worden aangevuld: „rebus excessit humanis”, „Deo

¹ Zie hierna, p. xxxvi.

² *The Modern Devotion*, p. 384.

³ *O.c.*, p. 384.

⁴ De teksten resp. op p. 69, 70 en 81; bij Post moeten de noten als volgt gecorrigeerd worden: 82 = 84; 84 = 86; 86 = 103.

debitum carnis persolvens", „spiritum reddidit superis", „rebus humanis ademptus est", „vita functus est" ¹.

Maar Post oordeelt verkeerd, als hij zegt dat bepaalde karakteristieken (jaartabel van de broeders, humanistische stervensformules en bijbelcitatelen) later weer verdwijnen, „so that it would seem that another writer followed the second" ². We zeiden reeds, dat de jaartabel steeds, tot het einde van de kroniek toe, aanwezig is. Ook het tweede kenmerk dat Post noemt, de humanistische stervensformule, komt blijvend voor. Weliswaar heet het een tijdje simpelweg „defunctus est" of „obiit", maar daarna kerent de bredere formules weer terug: „diem clausit extremum", „devotum Deo efflavit spiritum", „rebus humanis ademptus est" en „vita defunctus est" ³. Deze continuïteit lijkt een argument om van één auteur tot het einde van de kroniek te spreken.

Een derde kenmerk noemt Post het bijbels taalgebruik. Egbert gebruikt inderdaad veel teksten uit de H. Schrift, soms in een wat merkwaardig overtrokken zin: Doetinchem heet bij hem „Babylon, lulanar pessimum" ⁴! Het zijn niet alleen letterlijke citaten, maar ook worden bijbelse zinswendingen in de eigen tekst opgenomen, zonder dat van letterlijke aanhaling sprake is. Een paar voorbeelden: „Deus autem non derelinquet hereditatem suam, quam suo preciosissimo redemit sanguine", „... propter quod tepidi et frigidi ad vomitum suum reversi sunt"; „unde et consummatus in brevi explevit tempora multa"; „unde in gaudium Domini sui quasi servum fidelissimum intrasse minime dubitamus"; „propter quod sanguis eorum super caput ipsorum"; „mirabilis mutacio dextere Dei facta est in terris istis. Nam Dominus afflictionem populi Gelrensum, sicut olim Israelitarum in terra Egipti miseratus, pio aspexit intuitu" ⁵.

Al deze citaten zijn genomen uit de periode voor én na 1534, het jaar van Egberts vertrek naar Sion, zodat er op grond van de continuïteit van dit kenmerk weinig reden is om aan te nemen dat een andere schrijver zijn werk heeft overgenomen.

Ten vierde kunnen we naar het algemene taalgebruik kijken, zonder overigens een mathematische analyse in te stellen van gebruikte zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden of werkwoorden. In vergelijking

¹ Deze teksten resp. op p. 71, 81, 102, 101, 124. Zie voor Joh. Ahrweiler p. 47, 54, 56, 57, 58 waar soortgelijke formules voorkomen.

² O.c., p. 384.

³ Vgl. p. 129, 130, 131, 147, 148.

⁴ p. 73.

⁵ p. 85, 112, 122 (vgl. 81), 124, 126, 127.

met het taalgebruik van zijn voorganger Johannes Ahrweiler, lijkt dat van Egbert wat pompeuzer; het is bijv. met zwaarder adjektieven geladen (*efferatus morbus, seva bestia ...*)¹. Egbert gebruikt vaak korte tussenzinnetjes (*ut pie creditur, ut fertur, ut timetur* etc.)². Hij hanteert plechtiger dateringsformules om de dag aan te geven, en werkt met latijnse en schriftuurlijke spreuken en citaten. Hij treedt als schrijver soms evenzeer op de voorgrond als Johannes (*ut verum fatear, ne minus vero loquar, ne multis immorer, ut sepius expertus sum* etc.)³, maar heeft met dat al toch een ietwat schoolser stijl dan eerstgenoemde. Clichés en schablonen schuwt hij niet, en zelfs herhalingen worden niet vermeden. De biografische schilderingen van een overleden confrater zijn vaak stereotype en nietszeggend, maar wel volgens een klassiek geschoold taalgevoel gestileerd. Wel moeten we niet vergeten, dat dit juist de stukken zijn, die niet van jaar tot jaar worden gecomponneerd, maar die na 1517 zijn gecomponneerd over de periode na 1493: deze verre afstand geeft uiteraard meer aanleiding tot literaire vormgeving dan de meer nuchtere jaarberichten. Vanaf de notities over de jaren 1501 wordt de stijl van de eenvoudige feitenmededelingen al soberder, hoewel de biografieën soms exuberant blijven en kunstmatig opgeschroefd (zie de biografie van de lekebroeder Jan van Aelten, van heer Jan van Doetinchem, van de bibliothecaris Apollonius van Krefeld, van de kok-kleermaker Albert van Koevorden, van procurator Arnoldus Bonghart)⁴.

Egberts stijl wordt vooral gekenmerkt door verzuchtingen die zijn verhalen afsluiten. De eerste mededelingen over het optreden van Luther — overigens pas in het jaar 1521 — sluiten aldus: „Ceterum quem res finem sorcietur, vix sciri potest; multos siquidem habet adherentes, sed et emulos non paucos. Deus autem non derelinquet hereditatem suam, quam suo preciosissimo redemit sanguine”⁵ en over de activiteiten van Karel van Gelre: „multa mala, ut brevius dicam, passa est terra dyocesis, sed nondum heu finis”⁶. Dat blijft ook later zo: „Talem se mundus iam habet. Piget cuncta narrare”⁷. Zeer persoonlijk komt hij naar voren uit een oordeel over het Lutheranisme, neergeschreven in 1524: „Ik die dit schrijf, zou niet licht of vermetel

¹ p. 69, 110.

² Bijv. p. 69, 70.

³ p. 69, 81, 72, 95, 115. Vgl. bij Johannes Ahrweiler bijv. p. 46, 55.

⁴ Resp. op p. 77-79, 85-86, 101-102, 121-124.

⁵ p. 95.

⁶ p. 97.

⁷ p. 106.

hierover iets oordelen of besluiten, ... ofschoon ik er ernstig aan twijfel of deze nieuwe dingen zonder enig gevolg, zonder dat er enige vervreemding in de kerk optreedt, kunnen worden afgeschaft en ongedaan gemaakt. Volgens mij schijnen zij wel het een en ander dat waar is ten algemene nutte vast te stellen, maar in sommige dingen durven ze te veel en zijn ze wijzer dan pas geeft, zodat niet weinigen over deze leer twijfel koesteren ...". Ook dit stuk eindigt met: „Deus autem in bonum omnia convertat”¹. Maar deze korte verzuchtingen blijven de hele verdere tekst geregeld voorkomen tot op de een na laatste bladzijde toe. De zeer korte mededelingen over de in 1559 gesloten vrede tussen Engeland en Frankrijk sluit hij af met: „quam Deus in longum conservet”². En het eerder aangehaalde „sed nondum finis” van p. 125 treffen we nog aan het einde van de kroniek aan, p. 210 en 211.

Concluderend kan men zeggen, dat de stijlanalyse geen aanleiding levert om na 1534 na Egbert nog een derde auteur aan het werk te vermoeden.

Ook analyse van de inhoud van de kroniek levert daarvoor geen redenen op, zoals uit het navolgende moge blijken.

Voor een dergelijke analyse van dit tweede kroniek-gedeelte lenen zich bijzonder goed de mededelingen over politieke gebeurtenissen, waarbij de schrijver zich niet van duidelijke oordelen onthoudt. Zijn woordgebruik is hier vaak tekenend. Zo wordt van het optreden van Karel van Gelre anno 1517 gezegd: „primo suos proprios obruens et devorans colonos, propriam suam depastus est terram”³. Later heet hij wel „princeps illustrissimus nobillissimusque”⁴, maar Egbert klaagt toch over de ongehoorde geldstraffen, die Karel oplegde in 1526. De Bourgondiërs heetten weliswaar „inimici nostri”⁵, maar er kan bij Egbert geen vreugdewoord af, als Karel uiteindelijk (1528) bij de vrede met de Bourgondiërs in het bezit van zijn land wordt bevestigd, en de steden en burchten die hem ontnomen waren terugontvangt. Het vredesverdrag zelf interesseert hem niet: nieuwsgierigen moeten dat zelf maar navrageren: „Que autem conclusa et in illo tractatu firmata sunt, patent inquirentibus”⁶. Wat hem blijkens de mededelingen in de kroniek het meest interesseert, is — begrijpelijk — de

¹ p. 106.

² p. 151.

³ p. 90.

⁴ p. 93.

⁵ p. 114.

⁶ p. 116.

schade die de bezittingen van de broeders lijden bij deze oorlogs-handelingen, de angst waarin ze leven moeten, de inkwartieringen, de geldvorderingen. En ook de uitbuiting van burgers en boeren voor het oorlogsbedrijf staat hem niet aan: Karel maakte er zich „valde odiosum civibus et toti terre et abhominabilem”¹ mee. En volstrekt duidelijk wordt zijn houding tegenover Karel, als hij weergeeft hoe deze in 1537 op een landdag te Arnhem voorstelt dat steden en ridder-schap na zijn dood aan de koning van Frankrijk manschap zouden doen, „parum ducens quod suo tempore terram satis afflixerat ac contriverat, nisi post mortem suam gravius traderet affligendam”². Al het land komt zijns inziens terecht, „merito”, tegen de vorst in opstand, „ita ut, qui prius totam terram secundum suam voluntatem ducere volebat, quo nolebant, ipsi itidem ipsum ducebant quocumque volebant, precipientes preceptoris suo, qui cum magna vi ac turgent imperio ipsis imperare solebat”³. Zo direct volgen de mededelingen van de kroniekschrijver nu de gebeurtenissen, dat hij schrijven kan: de nieuwgekozen heer en beschermer, Willem, zoon van de hertog van Kleef, moet *binnen twee weken* in de andere hoofdsteden ingehaald worden (na de inhuldiging in Nijmegen op 3 februari 1538)⁴. Karels dood wordt tenslotte met één enkele zin voor 1538 vermeld.

Uit de analyse blijkt duidelijk, dat er van 1517 tot 1538 eenzelfde politieke houding tegenover Karel van Gelre bij de kroniekschrijver voorzit. Er schijnt ook vanuit dit argument geen reden om aan te nemen, dat na 1534 een andere schrijver het werk van Egbert van Tricht heeft overgenomen. De laatstgeciteerde zinnen tonen juist weer een eerder genoemd typisch kenmerk voor Egbert: ook hier weer is bijbels taalgebruik in de eigen zin opgenomen (*ducere . . . quo nolebant*, vgl. *Joh. 21, 18*).

Deze politieke belangstelling blijft ook in latere kroniekgedeelten aanwezig, waarbij dezelfde kenmerken naar voren komen als boven vermeld. Wel is er een zekere versoering in de berichtgeving te bespeuren. Grote biografieën treffen we niet meer aan, wel veel mededelingen over in- en uittredende fraters, over wijdingen en eerste H. Mis, over gevallen van ketterij. Met name natuurverschijnselen als windhozen, bliksem, sprinkhanen- en muizenplagen, overstromingen, sneeuw-, hagel- en regenval, duurte en schaarste worden nauwkeurig

¹ p. 122.

² p. 127.

³ p. 127.

⁴ p. 128.

geregistreerd, met oog voor de financiële en monetaire gevolgen. Ook wonderen, dichtbij en veraf, vinden vermelding waarbij hij zich op ooggetuigen beroept: „nam et ego ipse ab hiis qui viderunt et in manibus habuerunt veridica relatione cognovi”¹. Maar deze berichten zijn ook vóór 1534 opgenomen, hoewel in mindere mate.

De stijl- en inhoudsanalyse suggereert dus nergens een derde auteur, optredende na 1534. Men zou nog kunnen twijfelen naar aanleiding van een bericht over 1548. De schrijver deelt mee, dat bij het eeuwfeest van de eerste stichting óók de buitenleden van de Doesburgse gemeenschap aanwezig waren: „presentibus tunc ibidem dilectis confratribus nostris ac patribus domino Egberti Traiecti de Syon, ac domino Johanne Bornell de Maiori Conventu” (in Doesburg zelf)². Ook even verder heet Egbert „confrater noster”³. Men zou kunnen zeggen: dit kan toch wel niet door Egbert zó over zichzelf geschreven zijn. Maar daar moet dan tegenin worden gebracht, dat op dezelfde anonieme manier gesproken wordt over een persoonlijk ongeluk dat Egbert overkwam, de eerdergenoemde trap van een paard. Hier heet het: „Eodem anno in principio Augusti (1523) dominus Egbertus Traiecti magnum infortunium passus est. Nam crus ipsius dexterum confactum est; fuit enim percussus ab equo cum esset in pascuis”⁴. En zijn verkiezing verhaalt Egbert eveneens in anonieme formulering: „Ad procurature officium loco defuncti subrogatur dominus Egbertus Traiecti tunc portarius, a fratribus ad hoc electus”⁵. Dat was in 1532, een jaar waarin Egbert toch nog zelf als kroniekschrijver optreedt. De formulering *ad annum 1548* levert dus geen argument op voor een derde auteur, maar maant tegelijk tot voorzichtigheid aangaande het auteurschap van Egbert. Evenmin als bij Johannes Ahrweiler hebben we bij hem zekerheid van dit auteurschap, maar ook nu is er geen doorslaande reden om te twijfelen aan het licht gekomen.

We kunnen dus gevoeglijk de notitie van p. 81 uit de kroniek aanvaarden, en *twee auteurs* voor de kroniekttekst verantwoordelijk achten: Johannes Ahrweiler en Egbert van Utrecht. De codicologische analyse leverde echter als resultaat op, zoals eerder geciteerd, dat het handschrift zoals het nu voor ons ligt, slechts door *één schrijver* is neergeschreven: dat moet dan de als laatste werkende auteur zijn geweest,

¹ p. 140.

² p. 137-138.

³ p. 139.

⁴ p. 102.

⁵ p. 122.

Egbert van Utrecht. De schrijfhand van Egbert van Utrecht is ons ondubbelzinnig bekend. Als biechtvader van de zusters van het klooster Sion bij Doetinchem stelde hij daar een Copieboek samen, waarin hij copieën van documenten betreffende het goederenbezit van het klooster bijeenbracht, waarin hij verklaart dit copieboek eigenhandig geschreven te hebben. Dit Copieboek is *in originali* bewaard in het Rijksarchief te Arnhem, Archief van het klooster Sion bij Doetinchem, nr. XV — a12. Het boek bevat op de laatste pagina van de eerste (later toegevoegde) katern de volgende tekst:

*Nota. Sciendum quod iste infrascripte copie sunt copie literarum sigillatarum arvorum prediorum ac reddituum Conventus Syon prope Doetinchem quas ego frater Egbertus Traiecti eiusdem conventus confessor indignus manu mea propria diligenter conscripsi a folio numeri primi usque ad folium numeri lxxxviii ex ipsis principalibus originalibus ac sigillatis literis, quibus eciam et hee mee copie infrascripte concordant et si non litera ad literam saltem verbo ad verbum et sensu ad sensum quantum mihi conscribere possibile fuit, ita ut nichil eisdem copiis ad effectum et veritatem rei desit quod ego frater Egbertus premissus tamquam verus testis coram omnibus easdem copias legentibus (*toegevoegd*: ac lecturis) eadem manu mea propria protestor. Anno Domini millesimo quingentesimo trecesimo quinto. In die Sancti Laurencii martiris.*

Vergelijking van dit schrift met dat van de Doesburgse fraterhuiskroniek maakt duidelijk, dat hier één en dezelfde schrijver aan het werk is geweest. Voor dit doel is een foto van deze tekst bijgevoegd. (Zie foto nr. 6)

Ten aanzien van het auteurschap is in bovenstaande analyse geen enkele reden naar boven gekomen om met Bondam¹ aan te nemen, dat de kroniek door Dirk van Asperen zou zijn geschreven.

Ook is er geen reden te vinden om nader onderzoek te doen naar de mogelijkheid dat Gerard van Nijmegen, frater te Doesburg, voor de kroniek van het fraterhuis mede-verantwoordelijk is. We zagen boven, dat Adam Huygen in zijn *Beschrijving... der stad Doesburg* verwees naar een kroniek van deze Nijmegenaar, maar op grond van de bovengegeven argumenten moet identificatie van deze kroniek met die van het fraterhuis onmogelijk worden geacht. Ook bij vergelijking van de door Huygen gegeven teksten, die naar zijn zeggen teruggaan,

---

¹ Zie hiervóór, p. x.

op de *Chronique* van Gerard van Nijmegen, met overeenkomstige passages uit de fraterhuis-kroniek, kan men slechts constateren, dat elke tekstuele overeenkomst ontbreekt. Zo ook zijn de bovenvermelde versregels uit deze *Chronique* nergens in de Doesburgse kroniek terug te vinden. Welke kroniek Adam Huygen dan wél op het oog had, is momenteel niet uit te maken. Noch bij Romein¹ noch bij Bruch² noch bij Hasekamp³ is een historiewerk van een Gerard van Nijmegen te vinden. Om vergissingen te voorkomen: de hier bedoelde Gerardus Noviomagus die in 1540 te Doesburg bij de fraters intrad, en de laatstvermelde procurator aldaar is geweest, die bovendien in 1574 nog in archiefstukken voorkomt als pater van het Grote Convent te Doesburg, kan onmogelijk identiek zijn met de bekende Gerardus Geldenhauer Noviomagus, die immers in 1542 te Marburg overleed⁴.

Er blijft dan tenslotte nog een vraagstuk over: Wie is de auteur van het *Cartularium* c.a. dat, oorspronkelijk in een aparte codex angelegd, later met de kroniekttekst werd samengevoegd? Blijkens een reeds geciteerde mededeling op het schutblad van de tweede codex komt als auteur en schrijver van dit gedeelte van het handschrift in aanmerking de rector Antonius van Dieren. Daar staat te lezen: *Frater Antonius dierensis. Anno domini 1560, aetatis 43.* Door een latere hand is toegevoegd: *obiit Anno 1570 et hic fuit Rector domus S. Gregorij.* De eerste hand gaf aan de codex dan het motto mee: *Johannes 4,38. Alii laboraverunt et vos in labores eorum introistis.*

Volgens de codicologische analyse van Dr. Gruys heeft deze eerste hand waarschijnlijk ook de gehele tekst van de tweede codex geschreven benevens een zevental regels in de necrologie, welke voor in de eerste codex is opgenomen. Er is alle reden om aan te nemen dat Antonius van Dieren de samensteller en scriptor van dit tweede handschrift is geweest. Wat leert de kroniekttekst ons over deze broeder?

In de Paasweek van 1533 werd hij als clericus tot de fratergemeenschap toegelaten en definitief opgenomen in de Pinksterweek van 1534; in 1538 wordt hij als *custos* in de inwonerslijst genoemd; in 1541 heet hij in diezelfde lijst *dominus*, zodat hij dus priester gewijd

¹ J. Romein, *Geschiedenis van de Noord-Nederlandse geschiedschrijving in de Middel-eeuwen. Bijdrage tot de beschavingsgeschiedenis*, Haarlem 1932.

² H. Bruch, *Supplement bij ... dr Jan Romein*, Haarlem 1956.

³ J. G. F. Hasekamp, *Ongedrukte Noordnederlandse kronieken. Een besprekking van de Bibliotheca Neerlandica Manuscripta benevengens een commentaar op Muller's lijst, met aanvullingen*. Leiden z.j. Deze doctoraalscriptie werd mij vriendelijk ter inzage gegeven door Prof. dr. A. E. Cohen te Leiden.

⁴ NNBW, VI, 550.

is in 1540, hoewel dat niet apart vermeld is. In 1543 heeft hij de functie van *librarius*, die hij tot 1556 bekleedt. Op zijn verzoek wordt hij ervan ontheven, en de broeders geven dan dit ambt aan Nicolaas van Utrecht, een neef van moederszijde van Egbert van Utrecht¹.

Meer gegevens zijn er niet: na 1559 is de kroniek afgebroken. Uit archivalische gegevens, zoals die opgenomen zijn in Van de Vens *Inventaris van het Oud-Archief te Doesburg*, kunnen we aan deze data niets toevoegen; Antonius van Dieren wordt daarin niet genoemd². Volgens de Necrologie sterft hij in 1570 als zesde rector van het fraterhuis.

Over de uitgave van het handschrift tenslotte het volgende. Het necrologium en de kroniek worden hier *in extenso* gepubliceerd. Eerder door W. Moll in het *Kerkhistorisch Archief* van 1862 gepubliceerde gedeelten uit de kroniek betreffende de opkomende Reformatie worden hier in de context van de gehele kroniek opnieuw uitgegeven. De marginale aantekeningen van latere gebruikers zijn niet opgenomen, daar zij voor een goed verstaan van de tekst niet van belang zijn. Verbeteringen in de tekst, toevoegingen in de marge etc. zijn, voor zover van belang, in de noten vermeld. Eveneens geven de noten verwijzingen naar eventueel nog bestaande originele stukken, die berusten in het Riksarchief te Arnhem, en voortreffelijk beschreven zijn door Dr. A. J. van de Ven. Zonder deze inventaris zouden de toelichtende noten niet zo exact hebben kunnen zijn, als nu het geval is.

Voor het Cartularium en de bijbehorende stukken werd een andere methode van uitgave gekozen. Deels bestaat dit Cartularium c.a. uit de volledige tekst van oorspronkelijke stukken, maar zeer vaak ook worden er slechts regesten van die documenten gegeven. Voor zover de oorspronkelijke stukken reeds elders gepubliceerd zijn, wordt volstaan met een verwijzing naar die publicatie, zo niet, dan worden ze *in extenso* afgedrukt. Als de documenten in regest worden medegedeeld, en nog heden *in originali* in het Riksarchief te Arnhem, afd. Oud-archief Doesburg, berusten, wordt niet het zestiende-eeuwse regest,

¹ De gegevens over Antonius van Dieren op p. 123, 124, 128, 130, 133, 146.

² De aantekening in het Kerkelijk register op de rekeningen van de vicaris-generaal van het bisdom Utrecht (uitg. door P. M. Grijpink, BBH 39 (1920), p. 190): Doesburgh. 1561-62. De relaxione ab ordine et regime Domus Jeromitiae in Doesburgh pro fratre Anthonio Johannis de Diemen facto 9 Aug. 62, schijnt, indien men aanneemt dat hier Antonius van Dieren is bedoeld, niet wel in overeenstemming te brengen met de veronderstellingen vanuit de paleografische analyse van met name de aantekeningen in de necrologie voor de jaren 1558-1564, die leidden tot de waarschijnlijkheid dat Antonius van Dieren in 1564 nog (als rector) in functie is. Bovendien is niet duidelijk of hier sprake is van het fraterhuis.

opgesteld door Antonius van Dieren (?) afgedrukt, maar wordt volstaan met een verwijzing naar de *Inventaris* van het Oud-archief Doesburg van Dr. Van de Ven, waar een modern, wetenschappelijk verantwoord regest van het document in kwestie te vinden is. Uiteraard worden regesten van stukken die momenteel niet meer in Arnhem aanwezig zijn, wèl in hun zestiende-eeuwse formulering gegeven, evenals de verschillende staten van inkomsten en uitgaven, die uit de tijd zelf stammen. De stukken betreffende het Weduwenhuis, waarmede de tweede codex sluit, zijn eveneens niet opnieuw afgedrukt, daar deze door Schoengen reeds werden uitgegeven.

Het *register* van persoons- en plaatsnamen moet het mogelijk maken, de lotgevallen van elk van de afzonderlijke fraters nauwkeurig te volgen. Er is van afgezien om langs interne verwijzendé noten deze biografische gegevens aan elkaar te rijgen.

Een *glossarium* geeft een lijst van speciaal vermeldenswaardige woorden, dit ter aanvulling van de publicatie in het *Lexicon latinitatis neerlandicae medii aevi*.

De spelling van het handschrift is ongewijzigd afgedrukt overeenkomstig de door W. Jappe Alberts gevolgde methode in zijn uitgave van de kroniek van het fraterhuis te Emmerik¹. Het letterteken j is als i afgedrukt, behoudens bij eigennamen e.d. (Johannes, Zondag Judica). Wat betreft de weergave van i-klanken blijkt voor de schrijver van de tweede codex de y zonder punten een i-klank aan te geven, de ij de ei-klank: in de spelling is dit overgenomen. Het teken é is overal als e weergegeven, mede omdat de schrijvers niet consequent de ae-en oe-ligaturen door é aangeven, maar ook vaak e gebruiken. Ten aanzien van de hoofdletters is het hedendaagse gebruik gevolgd, zoals beschreven in de woordenlijst van de Nederlandse taal, p. LXVIII. Voor het overige zijn de *Regels voor het uitgeven van historische bescheiden*, zoals samengesteld in opdracht van het bestuur van het Historisch Genootschap, 1966, 4e druk, zo veel mogelijk gevuld.

De foto's nrs. 1 tot en met 5 zijn vervaardigd door de heer J. Teekema, verbonden aan de Universiteitsbibliotheek te Nijmegen; nr. 6 dank

---

¹ *Fontes Historiam domus fratrum Embricensis aperientes*, ed. W. Jappe Alberts et M. Ditsche, Groningen 1969. — De hier na te noemen *Regels* van het Historisch Genootschap bieden onvoldoende houvast bij alle problemen van de vormgeving van middeleeuwse teksten. Omdat het hier in elk geval niet gaat om de uitgave van een scholastieke tekst, is er van afgezien de heden gebruikelijke orthografie boven de middeleeuwse te prefereren. (Vgl. Vorschläge für die Gestaltung von Editionen scholastischer Texte in den Beiträgen zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters, Münster Westfalen).

ik aan het Rijksarchief te Arnhem. De plattegrond van Doesburg werd getekend door de heer H. J. G. Abrahams, verbonden aan de Nijmeegse Centrale voor Dialect- en Naamkunde, naar gegevens van het gemeente-archief te Doesburg.

Dank zij tenslotte gebracht aan al degenen die aan het moeizame voorbereidende werk van deze uitgave op verschillende tijden en manieren hun krachten gegeven hebben. Dit geldt vooral de beide wetenschappelijk medewerkers van het Instituut voor Middeleeuwse Geschiedenis van de Katholieke Universiteit te Nijmegen, mevr. drs. P. H. J. Th. Maas en drs. P. M. J. C. de Kort, de studentassistent P. M. Cuypers, en mej. Th. M. Th. J. Hesen, die er toe bijgedragen hebben tekst en annotaties op het vereiste kritische niveau te brengen¹. Het is de gezamenlijke wens van allen die aan deze uitgave gewerkt hebben, haar op te dragen aan de nagedachtenis van wijlen Mgr. Prof. dr. R. R. Post, geschiedschrijver van de Moderne Devotie.

Nijmegen, 20 maart 1974

A. G. WEILER

---

¹ De heer G. Pieters te Nijmegen bereidt een studie voor over het fraterhuis te Doesburg op basis van deze editie.

LIJST VAN VEEL GEBRUIKTE LITERATUUR

- Acquoy, J. G. R., *Het klooster te Windesheim en zijn invloed*, 3 dln., Utrecht 1875-1880.
- Alberts, W. Jappe, *Geschiedenis van Gelderland van de vroegste tijden tot het einde der Middeleeuwen*, 's-Gravenhage 1966.
- Börsting, H. en A. Schröer, *Handbuch des Bistums Münster*, 2 Bde, Münster 1946².
- Brandi, K., *Keizer Karel V. Vorming en lot van een persoonlijkheid en van een wereldrijk*, Amsterdam, z.j.
- Clemen, P. (ed.), *Die Kunstdenkmäler der Rheinprovinz*, Band 1: Kreis Kempen, Geldern, Moers, Kleve. Düsseldorf 1891-1892.
- Dek, A. W. E., *Genealogie der heren en graven van Egmond*, 's-Gravenhage 1958.
- Delprat, G. H. M., *Verhandelingen over de broederschap van G. Groote en over den invloed der Fraterhuizen op den wetenschappelijken en godsdienstigen toestand, voornamelijk van de Nederlanden na de veertiende eeuw*, Arnhem 1856².
- Dumbar, G., *Analecta seu vetera aliquot scripta inedita*, 3 dln., Deventer 1719.
- Gorissen, Fr., *Niederrheinische Städteatlas. I. Reihe. Klevische Städte. II. Heft. Kalkar*, Kleve 1953.
- Huygen, A., *Beschryving van het begin, opkomst en aanwas der stad Doesburg*, Nijmegen 1761².
- Kohl, W., *Das Bistum Münster. 1. Die Schwesternhäuser nach der Augustinerregel* (Germania Sacra, N.F. 3). Berlin 1968; 2. *Die Kloster der Augustiner Chorherren*, 1971.
- Lindeborn, J., *Historia sive notitia episcopatus Daventriensis ex ecclesiarum membranis, monasteriorum tabulis, authenticis annotatis et classicis authoribus eruta ac publici juris facta*, Coloniae Agrippinae 1670.
- Nijhoff, I. A., *Gedenkwaardigheden uit de Geschiedenis van Gelderland*, 6 dln., Arnhem 1830-1875.
- Oediger, F. W., *Das Staatsarchiv Düsseldorf und seine Bestände. I. Landes- u. Gerichtsarchive von Jülich-Berg, Kleve-Mark, Moers und Geldern, Siegburg 1957. — IV Stifts- und Klosterarchive, 1964*.
- Post, R. R., *Moderne Devotie*, Amsterdam 1950.
- Post R. R., *Kerkelijke verhoudingen in Nederland vóór de reformatie van 1500-1580*, Utrecht-Antwerpen 1954.
- Post, R. R., *Kerkgeschiedenis van Nederland in de Middeleeuwen*, Utrecht-Antwerpen 1957.
- Post, R. R., *The Modern Devotion. Confrontation with Reformation and Humanism*, Leiden 1968.
- Schoengen, M., *Monasticon Batavum*, 3 dln., met supplement door D. de Kok o.f.m., Amsterdam 1941.
- Slichtenhorst, A. van, *XIV. Boeken van de Geldersse Geschiedenissen*, Arnhem 1654.
- Strauick, J. E. A. L., *Gelre en Habsburg 1492-1528*, Utrecht 1960. (Diss. Nijmegen).
- Walther, H., *Latinische Sprichwörter und Sentenzen des Mittelalters in alphabetischer Anordnung*, 6 dln., Göttingen 1969.
- Wijnandts van Resandt, W., *De vicarieën in Gelderland*, Amsterdam 1943.

LIJST VAN AFKORTINGEN

AAU	<i>Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht.</i>
AGKKN	<i>Archief voor de geschiedenis van de katholieke kerk in Nederland.</i>
AGN	<i>Algemene Geschiedenis der Nederlanden</i> , 12 dln., Utrecht-Zeist 1949-1958.
BBH	<i>Bijdragen voor de geschiedenis van het Bisdom Haarlem.</i>
BMG	<i>Bijdragen en Mededelingen van Gelre, Vereeniging tot beoefening van Geldersche Geschiedenis, Oudheidkunde en Recht.</i>
BMHG	<i>Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap.</i>
BVGO	<i>Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde.</i>
HBM	<i>Handbuch des Bistums Münster</i> , Münster 1946 ² .
KHA	Kist, N. C. en W. Moll, <i>Kerkhistorisch Archief</i> , 4 dln., Amsterdam 1857-1866.
NNBW	<i>Nieuw Nederlandsch Biographisch Woordenboek</i> , 10 dln., Leiden 1911-1937.
OAD	Ven, A. J. v. d., <i>Het Oud-Archief der gemeente Doesburg</i> , 1e stuk: inleiding en inventaris, 2e stuk: regestenlijst, brievenlijst, lijst van kaarten en tekeningen, index, Nijmegen 1950.
RGG	<i>Die Religion in Geschichte und Gegenwart. Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft</i> , Tübingen 1957 ³ .
VMORG	<i>Verslagen en Mededeelingen van de Vereeniging ter beoefening van Overijsselsch recht en geschiedenis.</i>
Werken Gelre	<i>Werken uitgegeven door Gelre, Vereeniging tot beoefening van Geldersche Geschiedenis, Oudheidkunde en Recht.</i>
WHG	<i>Werken uitgegeven door het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht</i>

PALEOGRAFISCHE EN BOEK-ARCHEOLOGISCHE AANTEKENINGEN¹

DOOR A. GRUIJS

Algemeen: Het handschrift, in 12° formaat op papier van circa 100 × 140 mm, is in een kartonnen bandje gestoken met een op het boekblok vastgeplakte bruin kalfsleren rug, waarop een karmijnrood etiket met in gouden opdruk de titel MANUSCRIPT. De hoeken van voor- en achterplat zijn versterkt met wit perkament, de platten zijn beplakt met bruin gemarmerd papier. Het voorplat ligt los en bevat op de buitenzijde twee etiketten: een langwerpig, vermoedelijk uit een veilingskatalogus in ieder geval van vóór die van Fred. Muller uit 1906, gedeeltelijk nog leesbaar, waarop onder het jaartal 1570 met de hand 1540 is geschreven, en een rechthoekig inventarisetiket met oranje opdruk van Oud-Archief der Gemeente Doesburg, waarop met blauwe inkt het inventarisnummer A 1 aangegeven. Op het papieren schutblad tegen de binnenkant van het voorplat, rechtsboven, in zwarte inkt (19e eeuw): 1-°ro. Het losse papieren schutblad voorin, met eigendomsmerk („Eigendom van de Bruijn Tengbergen, Doesburg 1876”), zwart stempel („Oud-Archief Gelderland”) en aankoopdatum („Aankoop 1906, auctie Smissaert no. 955”) is een velletje Pro-Patria papier van de 2e helft der 18e eeuw (Churchill Watermarks 135-153)². Band en opgeplakte schutbladen zijn uit dezelfde tijd. Bij het binden zijn vele aantekeningen op de rand gedeeltelijk afgesneden en onleesbaar geworden, zonder dat dit aanzienlijke schade betekent voor het goed verstaan van de tekst.

De convoloot is samengesteld uit twee codices die elk een organisch geheel op zich vormen. Behalve op grond van de inhoud (zie inhoudsopgave hierboven van Bondam) is dit vast te stellen aan de hand van de materiële opbouw en van paleografische gegevens, zoals het schrift en de rubricering.

¹ Voor het gebruik van het woord „boek-archeologisch”, zie mijn rede *Wat is codicologie?*, van 17 sept. 1971, Nijmegen 1971.

² W. A. Churchill, *Watermarks in paper in Holland, England, France, etc., in the XVII and XVIII centuries and their interconnection*, Amsterdam 1935.

A) Materiële opbouw

1. De *eerste codex* (pp. 1-241) bevat papier met een groep moeilijk te identificeren watermerken van waarschijnlijk Noord-Franse oorsprong, dat volgens de talrijke specimina door Briquet¹ uit archiefmateriaal in Franse, Belgische en Nederlandse archieven en bibliotheken bijeengebracht, tussen 1484 en 1525 vervaardigd en verspreid werd. Deze codex is uit 10 katernen samengesteld. Het eerste, door Johannes Ahrweiler samengestelde (maar niet — zoals wij verderop zien zullen — door hem in deze codex neergeschreven) gedeelte van de kroniek (pp. 6-81) heeft 3 onregelmatige katernen: één van 8 dubbelbladen, één van 7 dubbelbladen en één van 4 dubbelbladen. Het geheel wordt voorafgegaan door 2 waarschijnlijk later toegevoegde katernen: één van 3 dubbelbladen dat wel een afschrijving, doch geen tekst bevat, en één van 2 dubbelbladen, gedeeltelijk beschreven met de necrologie (pp. 1-5). Het tweede gedeelte van de kroniek (pp. 82-241) dat qua inhoud een andere structuur vertoont dan het eerste, en werd samengesteld door Egbertus van Utrecht, heeft, materieel gesproken, een zeer regelmatige samenstelling: het bestaat nl. uit 5 katernen van 8 dubbelbladen. Het laatste katern werd slechts tot de helft (p. 226) volgeschreven. Het geheel van de katernenopbouw kunnen we als volgt samenvatten:

III(f)+II(p.5)+VIII(p.37)+VII(p.65)+IV(p.81)+5×VIII(p.241)

Het lijstje van de gevonden watermerken ziet er zo uit:

1. Pot met 1 oor en kroon, verwant met de groep Briquet 12624 (1494-1507), 12627 (1511) en 12628 (1514) in de katernen 1 (pp. 10/18), 4 (38/44, 48/50), 9 (188/190).
2. Pot met 1 oor, schuin leunend tegen draaglijn, verwant met Briquet 12490-12494 (1484-1525) in katernen 7 (124/126), 8 (154/160, 172/176), 9 (178/184) en 10 (228/230).
3. Een ongeschoeide hand met geledingen, Briquet 11404 (1507) in de katernen 5 (66/72) en 6 (82/88, 92/94).
4. Idem, doch zonder geledingen en met een klaverblad op stengel boven de ringvinger, Briquet 11463 (1524-1539), in katern 7 (116/117).

De *afschrijving* van de pagina's is in dit gehele eerste stuk overal op gelijke wijze met bruinstift aangebracht. Het is duidelijk dat dit op de dubbelbladen en dus vóór het samenstellen van de afzonderlijke katernen is gebeurd (de horizontale lijnen lopen op de dubbelbladen

¹ C. M. Briquet, *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*. A facsimile of the 1907 edition with supplementary material contributed by a number of scholars. Edited by Allan Stevenson, 4 dln. Amsterdam 1968.

door). Het formaat van de afschrijving schommelt om 107×74 mm. Nergens werd gelinieerd.

2. De tweede codex bevat aan het begin en aan het einde een perkamenten schutblad waarvan men boven de beschrijving kan lezen (blz. x en xi). Hier moet aan toegevoegd worden dat de aantekeningen van en over Antonius van Dieren en van de latere bezitter uit 1742, P. C. Baerkens, zich aan de binnenkant van het 1e schutblad bevinden. Op de buitenkant, links boven, leest men een *probatio pennis: in Tua*. Op de achterzijde van het laatste schutblad tegen de bovenrand de rest van een aantekening in 15e-eeuws schrift: „maechgescheyt Caspar Luijs anno 1468” en in 19e-eeuws schrift een deelsom. Met uitzondering van het 1e en het 6e katern, zijn de katernen (totaal 11 stuks) opgebouwd uit telkens 4 dubbelbladen:

$$\text{II(p.251)} + 4 \times \text{IV(p.315)} + \text{VI(p.339)} + 5 \times \text{IV(416)}.$$

Het papier verschilt duidelijk van het papier uit de eerste codex; het is niet uit het einde van de 15e en het begin van de 16e eeuw, maar uit de 2e helft van de 16e eeuw. Het watermerk dat in alle katernen van deze tweede codex voorkomt is een pot met 1 oor, het deksel versierd met een krans van bloemblaadjes waarboven een 4-bladig klaverblad. Het filigraan is gelijk aan dat van Briquet 12733 (Châlons-sur-Marne 1553) en verwant met de groep 12732/34 (tussen 1550 en 1559) die op vele plaatsen in Nederland voorkomt.

Ook de *afschrijving* verschilt met die van de 1e codex: hij is overal met potlood aangebracht en schommelt om 114×69 mm. Liniëring ontbreekt.

B) *Het schrift en de rubricering*

1. *Codex I*

Wanneer men de bladzijden 6 tot 226 doorneert is men geneigd om 2, misschien zelfs 3 of 4 handen te onderscheiden. Een nader onderzoek wijst echter uit dat het schrift, dat ik een *cursiva libraria* zou willen noemen met een neiging naar de *hybrida currens*, ondanks de verschillen in kleur, zwaarte en schrijfhoek, overal dezelfde grondstructuur en dezelfde *ductus* behoudt. De verschillen kunnen verklaard worden uit bijkomstige factoren (zoals dikte en soepelheid van de pen, vloeibaarheid van de inkt, aard van de schrijf-ondergrond en de helling ervan, temperatuur van de omgeving en psychische of fysieke conditie van de schrijver). De aantekening in de benedenmarge van bladzijde 81: „Item hucusque conscripsit dominus Johannes Aelwijre/

quae sequuntur frater Egbertus Traiecti, frater domus conscripsit" (zie frontispice) kan van dezelfde afschrijver afkomstig zijn¹.

Op grond van de schriftanalyse ben ik overtuigd dat het eerste gedeelte van de kroniek (pp. 6-81), maar ook het tweede gedeelte (pp. 82-226) door één en dezelfde schrijver in deze codex neergeschreven zijn. Dit houdt in dat een zuiver archeologische en paleografische analyse *niets* kan vertellen over het *tijdstip waarop* Johannes Ahrweiler zijn kroniek is begonnen samen te stellen. Dat moeten we overlaten aan de interne kritiek. Aannemend dat de 2 stukken door dezelfde man geschreven zijn, kunnen wij de codex verder paleografisch en archeologisch ondervragen, en trachten iets over het tijdstip van schrijven en over de schrijver (of afschrijver) zelf te weten te komen.

Bij nader toezien kunnen we enige merkwaardige feiten constateren. Bij de materiële opbouw hebben we reeds gezien dat de 2e katena (van 2 dubbelbladen), na eerst een blanco blad, een necrologie bevat (pp. 1 en 2). Gezien de identiteit van inktkleur en schrijfhoek schijnt deze necrologie in één ruk, misschien op dezelfde dag, geschreven te zijn tot en met „*dominus Johannes lennep confessor maioris conventus 1522*” (zie fig. nr. 1). Bovendien zijn tot hiertoe de beginletters van de regels (d etc.) met rood opgehoogd en de jaartallen met rode inkt onderlijnd. Slaan we nu de kroniek open op het jaar 1522 (p. 126), dan zien wij dat de schrijver deze jaaraanduiding in het rood schrijft, hetgeen hij nooit deed en nooit meer zal doen. Deze twee feiten kunnen mijns inziens niet veel anders betekenen dan dat de schrijver-afschrijver rond 1522 zijn opdracht begonnen is. Te oordelen

¹ Hiertegen zou men kunnen aanvoeren dat b.v. de spelling voor Johannes Ahrweiler in deze aantekening „Iohes aelwilre” verschilt van die in de tekst op p. 82 „Iohes arwilre”. Maar daar staat tegenover dat de ductus van de letters in de aantekening sterk overeenkomt met die van het schrift rond 1554-57, zowel in de kroniek als in de necroloog. (Zo b.v. het *egbertus traiecti* uit de aantekening met dezelfde naam op p. 215.) Ook de gebruikte inkt, pen en schrijfhoek komen op deze drie plaatsen overeen, hoewel de beoordeling moeilijk blijft vanwege het feit dat de aantekening zich vlak bij de onderrand van het blad bevindt wat de schrijver moet hebben gehinderd. Het schrift ziet er daar dan ook wat houteriger uit dan elders. De tussenkomst van een derde schrijver kan niet uitgesloten worden, maar verder onderzoek is nodig om dit vast te stellen. Men zou n.l. kunnen veronderstellen dat deze aantekening afkomstig is van een schrijver die het oorspronkelijk afschrift van J. Ahrweiler en de originele stukken voor zich had en ze vergeleek met dit afschrift, hetgeen misschien ook het hier raadselachtige *Item* kan verklaren dat een vorig stuk veronderstelt. Het zou dan kunnen betekenen dat ook dit stuk, evenals andere stukken die de derde schrijver-afschrijver voor zich had, door J. Ahrweiler opgesteld was (*conscriptis*, term die dikwijls gebruikt werd zowel voor het samenstellen van overzichten als voor het maken van regesten. Vergelijk het gebruik van dit woord in de nota van de hand van Egbertus van Utrecht, fig. nr. 6).

naar de regelmatigheid van bladindeling en schrift tot die tijd, moet dat in korte spanne tijds, misschien een klein half jaar, gebeurd zijn. Ik stel het mij zo voor dat hij een schets, misschien met de oorspronkelijke stukken erbij, van Johannes Ahrweiler voor zich had en dat afschreef, tot en met het gedeelte betreffende het jaar 1492 (p. 81). Ook voor het volgende gedeelte tot en met 1521 kon hij waarschijnlijk over een door hemzelf of zijn opdrachtgever samengestelde schets beschikken, waarbij een enigszins nieuwe opzet gevuld wordt, want vanaf p. 82 wordt iedere jaarkroniek voorafgegaan door een lijst van de dan aanwezige leden van het fraterhuis. In 1522 is hij klaargekomen en vanaf dat jaar gaat hij de kroniek zelf bijhouden. Hij markeert dit door de jaaraanduiding voor 1522 geheel in rode inkt te schrijven. Bovendien vat hij de overlijdensgegevens uit het afgeschrevene samen in een lijst die hij vooraan in de kroniek legt. Hij rubriceert deze lijst, evenals zijn kroniek, en houdt vanaf 1522 regelmatig de lijst bij (zie figuren nr. 1 en 2). Zo schrijft hij in 1532 twee namen op, in 1541 drie, in 1557 eveneens drie. Het schrift van deze passages komt overeen, ook wat de kleur van de inkt betreft, met de corresponderende passages in de kroniek. De rest van de lijst werd door twee latere handen aangevuld. Men kan ook vaststellen dat na 1530 bladindeling en schrift van de kroniek onregelmatiger worden, het rubriceren helemaal opphoudt en het schrift uiteindelijk een beverige en houterige indruk maakt. De kroniek houdt op met de beschrijving van het jaar 1558. Dat bij het 1e (pp. 1-81) en het 2e stuk (pp. 82-226) steeds dezelfde *scriptor* aan het werk is geweest, blijkt bovendien uit de op meerdere plaatsen voorkomende versieringen (cadellen) van de stokletters op de bovenste regels (zie bv. foto van pp. 81-82), zowel in het 1e als in het 2e stuk, evenals de gelijke rode paragraaftekens waarvan sommigen voorzien zijn van een rijtje typische rode puntjes langs de rechte zijde.

Wie was nu deze afschrijver-schrijver? In 1559 zijn de laatste regels van de kroniek geschreven; begin 1559 sterft Egbertus van Utrecht. Hij moet het dus wel haast geweest zijn, al kan men daarover geen absolute zekerheid verkrijgen. De vergelijking met het authentieke stuk van zijn hand (zie p. xxvi en fig. nr. 6) uit 1535 met het schrift uit die tijd in de kroniek, versterkt deze veronderstelling. De veranderingen in het schrift rond 1532 en 1534 vallen samen met de gegevens over Egbertus' leven (zie p. xv-xvi, xix vv.). Op het moment dat schriftindeling en het schrift zelf onregelmatiger worden is Egbertus van *portarius procurator* geworden (zie p. 172, 1532). In 1534 wordt

hij *confessor* bij de zusters in het klooster Sion bij Doetinchem (p. 175). Hij wordt ouder en krijgt het waarschijnlijk ook drukker en moet de kroniek onder verschillende fysieke en psychische omstandigheden bijhouden, met verschillende pennen en inktsoorten (zie figuren 3 en 4). Wij kunnen dus op grond van deze gegevens concluderen dat Egbertus van Utrecht naar alle waarschijnlijkheid de afschrijver is geweest van de kroniek tot en met 1521, deels met behulp van een voorbeeld van Johannes Ahrweiler, deels met een voorbeeld van zijn opdrachtgever of van hemzelf. Na die datum is hij zelf samensteller, afschrijver en schrijver van de kroniek.

2. *Codex II*

Evenals de eerste codex is dit handschrift in een gotische cursief geschreven. Maar terwijl men bij de eerste beter van een *cursiva libraria* met een neiging naar Lieftincks *hybrida currens* kan spreken, moet men hier vaststellen dat de cursief een veel vlottere indruk maakt en moderner aandoet. Ik zou het een *littera gothica cursiva currens* willen noemen. Het is zeer regelmatig en blijft zichzelf gelijk door de hele codex heen. Het is dus door één en dezelfde hand geschreven. Is het de hand van Antonius van Dieren die in 1560 zijn naam en zijn leeftijd op de binnenkant van het perkamenten schutblad schrijft? (zie fig. nr. 5). Heeft hij de necrologie voorin in de eerste codex aangevuld? Het is niet a priori uitgesloten dat de zeven regels van 1558-1564 in deze lijst (p. 3) zijn geschreven door de scriptor van de tweede codex in een meer geposeerd schrift. Ook tussen de aantekening van Antonius van Dieren op het schutblad en deze 7 regels bestaan overeenkomsten, zoals de e-caudata en de merkwaardig vloeiente vorm van de 5, die ook in heel het cartularium voorkomen.

Indien rector Antonius van Dieren de schrijver en opsteller is geweest van de tweede codex (hetgeen zeer waarschijnlijk is, gezien de interne en externe gegevens), zou het voorkomen van zijn hand in de necrologie kunnen betekenen dat hij rond 1560 de eerste codex met zijn regesten samengebracht heeft en de necrologie aangevuld. Waarschijnlijk bleven de beide deeltjes echter tot het samenbinden in de tweede helft der 18e eeuw zelfstandig, blijkens het eigendomsmerk van P. C. Baerkens uit 1742 op de binnenkant van het eerste perkamenten schutblad van het tweede deel, zoals reeds opgemerkt werd door Bondam.

CODEX I

NECROLOGIE EN KRONIEK
VAN HET FRATERHUIS TE DOESBURG

Plattegrond van **DOESBURG**

Legenda

- A. Plaats waar het oudste fraterhuis, later 'Weduwenhuis' tot 1810 stond.
- B. Fraterhuis.
- C. Plaats van het Kleine Convent 'S. Catharina op den Berg'.
- D. Plaats van het Grote Convent 'S. Maria op den Grave'.
- E. Commanderie van de Duitse Orde.
- F. Gasthuis met gasthuiskapel.
- G. Plaats van het vroegere 'Hof te Wisch'.
- H. Raadhuis, annex wijnhuis.
- I. Plaats van de vroegere stadswatermolen, sedert c. 1461.
- J. Plaats van de in 1945 verwoeste stadswindmolen.
- K. Waarschijnlijke plaats van de vroegere 'Molenberch'.
  - 1. Waterstraat.
  - 2. Paardenmarkt, vroeger Bergstraat of 'op den Berg'.
  - 3. Heerenstraat, vroeger 'der Duytschen Heerenstraat'.

Fig. I. *Re codex, Necrologie, P. I en 2.*

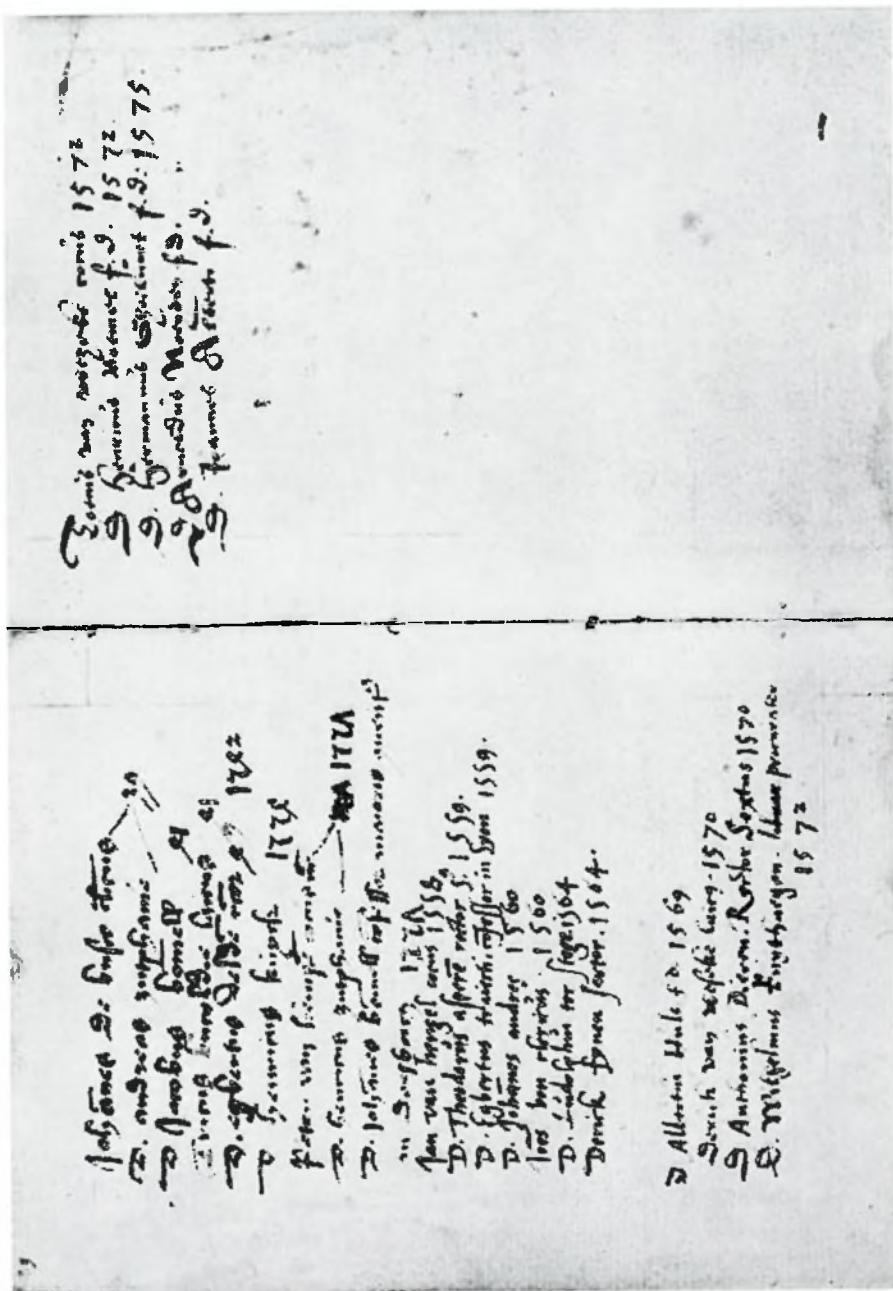

Fig. 2. 1^e codex, necrologie, p. 3 en 4.

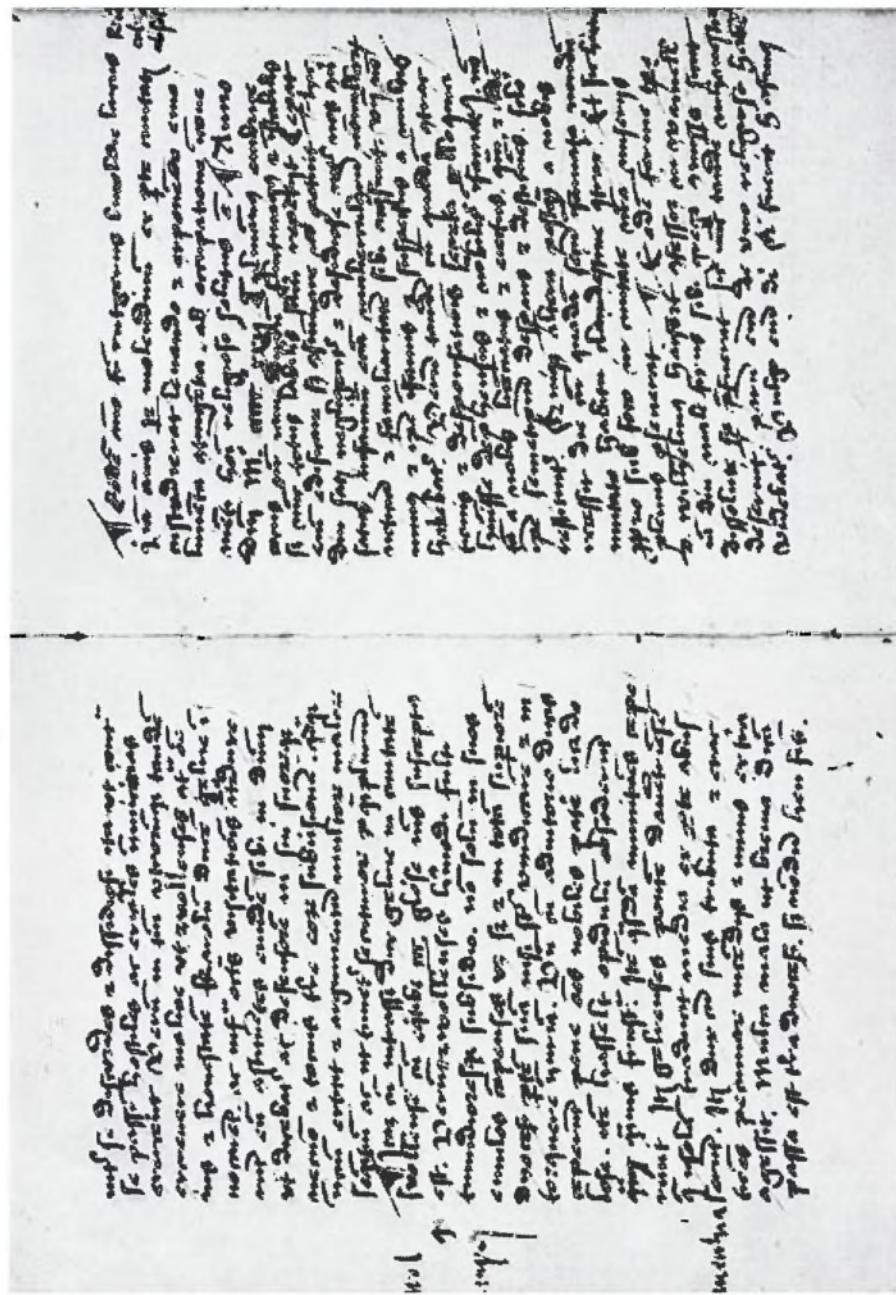

Fig. 3. re codex, kronek, p. 119 en 120.

Fig. 4. *Ie codex, kroniek, laatst beschreven bladen 225 en 226*

F. Antonius durus. Ant. dom 1560. stans 43.
obit anno 1571. obit. 1571. die 1571.
Alig laborantur & nos in labores eorum intristis.

Fig. 5. 2e codex, cartularium, binnenkant van perkamenten schutblad en p. 244.

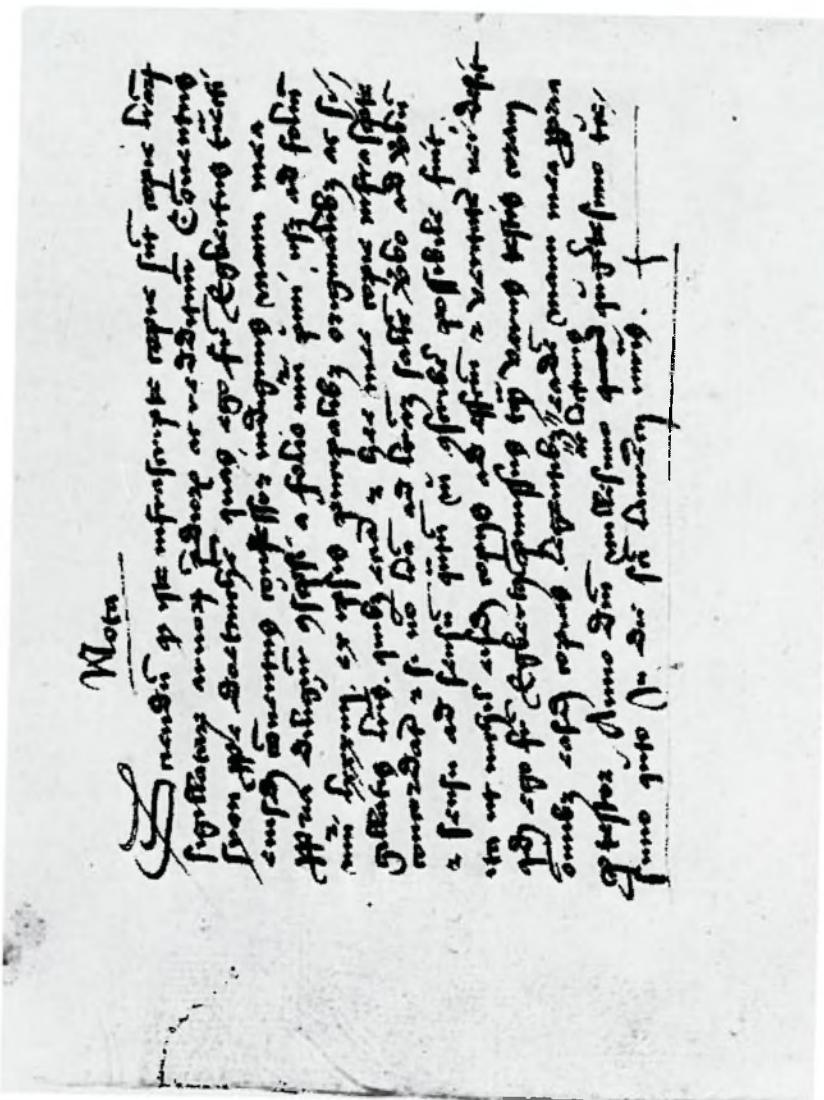

Fig. 6. Laatste blad uit het copieboek van het klooster Sion, autograaf van Egbertus van Utrecht.
RA Arnhem, Inv. nr. XV — a 12.

[A. NECROLOGIE VAN HET FRATERHUIS TE DOESBURG]

[p. 1] Isti sunt fratres nostre domus in Doesborch defuncti.

Johannes Middelburch, clericus anno 1435

Dominus Gerardus Saltbomell anno 1438

Dominus Harmannus Saltbomell anno 1438

Reynerus Rees, clericus anno 1442

Dominus Aelbertus Gryt, minister in Campo Johannis 1442^a

Dominus Wilhelmus Novimagii, confessor in Traiecto superiori 1445

Theodericus Rees, clericus 1448

Harmannus Gryt, laicus 1453

Dominus Johannes Millighen, confessor in Traiecto superiori 1455

Henricus Wageninck, laicus 1459

Jan van Netterden, laicus 1461

Dominus Theodericus Zedem

Geryt van Drempet, laicus

Dominus Jacobus Gryt } hii omnes obierunt 1468

Theodoricus Kempis, clericus

Dominus Gerardus de Bercka

Dominus Theodericus Urdinghen 1473

Dominus Henricus de Gravia, primus rector 1475

Dominus Arnoldus Bomel, confessor Maioris Conventus 1475

Dominus Johannes Coesveldie 1478

Dominus Johannes Antwerpie, confessor in Rees 1479

Dominus Reynerus Kessel, confessor in Wamel 1482

Dominus Henricus Embrice, socius in Elten 1482^b

Theodericus Kalker, laicus adiutor in Maiori Conventu 1483

Dominus Johannes Doetinchem, rector in Amorsfordia 1483

Gerardus Zwollis, laicus 1486

[p. 2] Dominus Theodericus Zittart 1489, Rector

Dominus Bernardus Embrice, socius in Wamel 1489

Dominus Johannes Arwilre, procurator

Dominus Gerlacus Elten

Gerlacus Rossem, clericus

Dominus Henricus Creveldie, rector secundus¹

Dominus Johannes Daventrie, senior

^a in margine toegevoegd in andere hand: ... enricus ... 1444. Lees: Henricus Goch; zie p. 22.

^b in margine toegevoegd in andere hand: Arnoldus [G]riet 1483.

¹ Zie p. 69.

- Aelbertus Udinck, clericus 1494
 Dominus Theodericus Gryt, confessor in Syon 1497
 Dominus Bernardus Oldenzeel, procurator 1499
 Dominus Wilhelmus Brey, senior 1501 ^a
 Dominus Bitterus Doetinchem, confessor in Elten 1504
 Dominus Johannes Bucoldie, confessor in Elten 1505
 Jan van Aelten, laicus 1505
 Dominus Johannes Kalker 1506
 Aelbert van Covorden, cocus } 1508
 Dominus Zanderus Kempis, procurator }
 Dominus Johannes Doetinchem iunior 1509
 Dominus Johannes Doetinchem, confessor Minoris Conventus 1511
 Dominus Johannes Lennep, confessor Maioris Conventus 1521
 Dominus Johannes Doetinchem, adiutor in Syon 1522
 Dominus Appollonius Creveldie, librarius 1523 ^b
 Dominus Theodericus Xanctis, senior domus 1530
 Dominus Arnoldus Bongart, procurator 1532
 Dominus Henricus Meppis 1532
 Dominus Johannes Creveldie, rector tertius 1534
 Rutgherus Bucoldie, sartor 1538
 Dominus Wilhelmus Duysselderpe, confessor in Clivis 1529
 [p. 3] Johannes de Busco, clericus } 39
 Dominus Andreas Zutphanie }
 Dominus Jacobus Bommell 41
 Theodericus Bucoldie, laicus 41
 Dominus Egbertus Delden, rector quartus 1542
 Dominus Henricus Kuyck 1554
 Peter van Kempen, cocus noster } 1557
 Dominus Henricus Zutphanie }
 Dominus Johannes Bommell, confessor Maioris Conventus in
 Doesborch 1557
 Jan van Hengel, cocus 1558 ^c
 Dominus Theodorus Asperen, rector quintus 1559
 Dominus Egbertus Traiecti, confessor in Syon 1559
 Dominus Johannes Andree 1560
 Johannes Bon, clericus 1560
 Dominus Ludolphus ter Stege 1564

^a in margine toegevoegd in andere hand: dominus Harmannus G... 1503.

^b in margine toegevoegd in andere hand: dominus Wilhelmus Duy[ssel]dorp 1528.

^c Van hieraf andere hand tot en met de mededeling over Derick Fijnen.

Derick Fynen, sartor 1564
 Dominus Albertus Huls f.d. 1569 ^a
 Derick van Weseke, laicus 1570
 Dominus Anthonus Dieren, Rector Sextus 1570
 Dominus Wilhelmus Ruythaegen, procurator 1572
 [p. 4] Loenis van Wezeke, cocus 1572
 Dominus Henricus Boemel f.d. 1572
 Dominus Hermannus Gheilnoet f.d. 1575
 Dominus Arnoldus Noeyden f.d.
 Dominus Joannes Alberti f.d.
 [p. 5] Theodoricus Lonnis ultimus ex fratribus domus S. Gregorii
     obiit. Anno ^b
 Johannes Optenort ultimus Vicarius Ecclesiae Doesborgensis obiit.
 Virgo Elverich ultima monialis Conventus Maioris Doesborgensis obiit.

[B. KRONIEK VAN HET FRATERHUIS TE DOESBURG]

[p. 6] De ortu domus fratrum in Doesborch.

Cognitio preteritorum multum confert ad cautelam futurorum, valet
eciam ad experienciam que magna pars est prudencie ¹.

Ob id sciendum quod anno Domini MCCCC^oXXV^o ortum est
magnum disturbium de presulatu in dyocesi Traiectensi in tantum
quod ob inobedientiam, quam tota communitas dyocesis Traiectensis
sedi apostolice exhibuit, terra ac dominium ecclesiastico supponebatur
interdicto ². Quare maior pars cleri, omnes religiosi ac devoti, ut *filiⁱ obediencie* ³, divina celebrare nolebant in presencia laicorum, nec cum
ipsis in divinis communicare; communitates ecclesiasticam censuram
contempnentes, eciam clerum necnon religiosos cum devotis cum
ipsis communicare cogere ^c nitebantur, vel a locis suis exulare

^a Wederom van hieraf andere hand tot en met het einde van de dodenlijst. — De afkorting f.d. betekent waarschijnlijk *frater domus*.

^b De mededelingen van p. 5 zijn weerom in een andere hand, eind 16° e.

^c In hs. verbeterd uit *cogebant*.

¹ Dit *dictum* is niet in de gebruikelijke spreekwoordenlijsten terug te vinden.

² Aangaande het schisma zie R. R. Post, *Kerkgeschiedenis van Nederland in de Middeleeuwen*, Utrecht-Antwerpen 1957, dl. II, p. 2-18; J. de Hullu, *Bijdragen tot de geschiedenis van het Utrechtsche schisma*, 's-Gravenhage 1892; R. R. Post, *Geschiedenis der Utrechtsche bisschopsverkiezingen*, Utrecht 1933, p. 126-163; D. de Man, *Vervolgingen welke de Broeders en Zusters des Gemeenen Levens te verduren hadden*, BVGO, VI 4 (1926), p. 283-295.

Het interdict werd op 16 september 1425 te Zwolle uitgesproken: Jacobus Trajecti alias de Voecht, *Narratio de inchoatione domus clericorum in Zwollis*, ed. M. Schoengen, WHG 3e serie, 13 (1908), p. 84.

³ I Petr. 1, 14.

cogebant¹. Omnes igitur religiosi viri ac devoti sua monasteria, loca ac domos deserentes, *sicut advene et peregrini*² ad proximas et vicinas terras se transtulerunt³. Hac itaque occasione multiplicata est devotione necnon et supra quam potest estimari. Magno enim beneficio laicorum religiosis concessum est ac devotis, quod suis in locis duo vel tres pro custodiendis suis rebus remanerent, cum incolis in divinis minime communicantes.

Ea sane tempestate venerabilis dominus Theodericus Herxen⁴, rector Domus Clericorum in Zwollis⁵, secum suorum quibusdam fratrum⁶ sumptis, ad Doesborch venit, [p. 7] ibique in conducto ad tempus hospicio habitare cepit⁷. Qui quidem secundum seculum dives fuit rebus, sed omnia deserens in primeva iuventute factus est frater in Domo Clericorum in Zwollis, ibique proficiens *in virum perfectum*⁸ crevit; tandem mortuo domino Gerardo Kalker⁹, primo rectore, ipse secundus ibidem electus est rector¹⁰. Hic studiosissimus conscientie sue fuit observator, quod vix unquam inane verbum ex ore suo labebatur, et ob id rarus fuit et *tardus ad loquendum*¹¹. In sui vero cognitione expertissimus, ut vix quicquam sui se lateret. In oculis eciam suis humilis erat, eminentesque modos ad sese deprimentum adinvenit, et breviter, sic se gessit in omnibus, quod eciam singulares sui emuli eum *ut virum venerarentur apostolicum*. Secum autem, cum venit ad Doesborch, Lebuinum Middelborch¹², procura-

¹ Vgl. het *Consilium de modo communicandi cum excommunicatis* van de Keulse professoren Johannes van Voorburch en Hendrik van Gorkum — A. G. Weiler, *Heinrich von Gorkum († 1431)*, Hilversum 1962, p. 100 en pp. 285-288.

² Vgl. 1 Petr. 2, 11.

³ Zie R. R. Post, *Kerkgeschiedenis II*, p. 10-11.

⁴ Over hem Philippa H. J. Knierim, *Dirk van Herxen (1381-1452), rector van het Zwolse fraterhuis*, Diss. Leiden 1926; R. R. Post, *Kerkgeschiedenis I*, p. 383-385.

⁵ De kroniek van dit huis is de bovengenoemde, door Schoengen uitgegeven *Narratio*.

⁶ Voor de namen van deze eerste fraters, zie p. 14. Ook Johannes van Middelburg (p. 15) en heer Gerrit van Vollenhove (p. 13, noot 5) zullen tot hen hebben behoord.

⁷ Vgl. *Narratio*, p. 84: 'Anno sequenti hujus occasione fratres nostri in Parasceve (29 maart 1426), videlicet xxvi^o, perrexerunt primum ad Montem sancti Iheronimi, deinde in Doesborch venerunt et conduxerunt domum ibidem'.

⁸ Eph. 4, 13.

⁹ Gerhardus Scadde van Calcar, rector te Zwolle van 1396 tot 23 dec. 1409. Vgl. *Narratio*, s.v. Scadde.

¹⁰ Theodericus Hermanszoon van Herxen, 2e rector te Zwolle van 7 jan. 1410 tot 21 maart 1457. *Narratio*, s.v. Theodericus.

¹¹ Vgl. Jacob 1, 19.

¹² Vgl. *Narratio*, p. 88 en s.v. Livinus. Hij stichtte een *Domus Pauperum Clericorum* te Doesburg: zie p. 173-176 van deze editie en OAD, I, p. 443.

torem Parve Domus Clericorum in Zwollis¹, adduxit; qui rector scolarium² effectus est, sub cuius regimine³ tanta crevit devotio inter scolares, quod usque in hodiernum diem fructus illius fervoris in monasteriis multis et pii locis redolet.

Illo namque in tempore multa sunt monasteria de novo fundata, pluraque ad regularem observanciam reformata. Et sic divina ordinatione illusor humane salutis dyabolus illusus est, licet permissione Omnipotentis dyabolus ad hanc turbationem [p. 8] concitandam, quantum potuit, operatus sit, tamen hoc malum ordinatione Dei in magnum bonum multis profecit et sic ipse malicie incitator suo frustratur desiderio, ubi nocendi voluntate pessima tam multis occasionem procurat salutis.

Tandem anno Domini M^oCCCC^oXXIX^o venerabilis et honesta Johanna Tengnagell, uxor quondem Theoderici van Heyker, domino Theoderico Herxen dedit domus et aree partem in Platea Aquarum⁴, ibique cum suis fratribus ex tunc habitare cepit, de suarum laboribus manuum, redditibusque de Zwollis venientibus vivendo, irreprehensibiliterque ac devote conversando, exules quidem a suis, *tamquam vere advene et peregrini*⁴ ad patriam aspirabant.

Post hoc vero anno M^oCCCC^oXXXI^o honesta virgo Cunegundi Bernardi una cum suis sorore et fratribus ex devotione dedit domino Theoderico van Herxen ad usum clericorum domus fundande premium quoddam in Dreempt, ad valorem XX scudatorum antiquorum annue se extendens, suis ac sibi salvo tamen usufructu⁵. Verum in quotidiano ministerio particularique distributione ipsa dicta

¹ In de kantlijn toegévoegd.

² Het *Domus Vicina*, of *Parva Domus Fratrum* was een kost- en studiehuis voor scholieren: het stond onder leiding van een van de Zwolse fraters, juist als het *Domus Pauperum* aldaar. Vgl. *Narratio*, p. CXCI-CXCII.

³ Over de werkzaamheden van Livinus als *rector scolarium* te Doesburg, zie p. 173.

⁴ OAD, I, 457: 11 maart 1429. Johanna van Hekeren, weduwe van Geerdt (het hs. heeft *Theodericus*) van Hekeren, verklaart verkocht te hebben aan heer Derick van Herxen en heer Gherid van Rees, priesters van het Fraterhuis te Zwolle, het huis c.a. aan de Waterstraat te Doesburg. Ook schonk zij het huis een rente van drie pond 's jaars: ibid., 458, 12 maart 1429. Over de stichting van het Fraterhuis te Doesburg vgl. de aantekening van M. Schoengen, *Narratio*, pp. 84-86, noot 8. Zie verder p. 24.

⁵ Vgl. 1 Petr. 2, 11.

⁵ OAD, I Aanh. 58: 1432. Acte van schenking van het Connegondegoed, behorend tot het goed te Holthusen in het kerspel Dreempt, voor het Fraterhuis te Doesburg, afkomstig van Connegond en Lutghart Berentsdochters. De schenking geschiedt aan heer Derick van Herxen, heer Gherid van Rees, heer Hubert van Helmont, heer Gherid van Volenho en de andere priesters van het Klerkenhuis te Zwolle, die nu te Doesburg wonen. Zie Reg. nrs. 481, 493, 678.

Cunegundis magisque soror eius Lutgera, fratribus quasi matres ac marthas se exhibebant fidelissimas.

Tandem premisso disturbio iam sopito ac pace redditia per reconciliationem ecclesie¹, venerabilis dominus [p. 9] Theodericus premissus ad propria regreditur², derelictis Doesborch pro continuanda domo per eum inchoata domino Gerardo Rees, rectore³, domino Huberto Helmont⁴, domino Aelberto Gryt⁵, presbiteris, ac aliis quam pluribus fratribus. Dominus Hubertus factus est rector fratum in Delft⁶, et dominus Aelbertus Gryt minister fratum de tertia regula in Vollenhoe⁷. Deditque dominus Theodericus Herxen domui predicte preedium quoddam, Blanckemait⁸ dictum, utensilia multa, librosque plurimos librarie minoris. Ex tunc dominus Gerardus van Rees premissus vere per omnia latissime charitatis ipsam domum sibi commissam regere cepit fratresque congregare, et sic cum suis *in a spiritu humilitatis*⁹ iuxta pias consuetudines Domino deservire.

In primis in fratrem recepit Harmannum van Maesbomell, sufficientis litterature clericum, quem ad ministerium coquine adaptavit; qui fuit vir magne humilitatis, seipsum semper inutilem diiudicans, patiencie mire, a nemine se ledi unquam reputans, mansuetudinis multe, omnes utique fratres melliflua sua consolatione in tribulationibus reficere consuevit, obediencie incomparabilis, eciam nutum rectoris ac fratum in obediendo non pretermittens. Hic de coco factus est sacerdos et procurator domus, in eisdem [p. 10] virtutum exerciciis usque ad mortem perseverans.

Recepit eciam in fratres Wilhelnum de Novimago, Gerardum de Saltbomell, clericos, Theodericum van Kalker, laicum, et alios quam plures. Non multo post eciam recepit in fratres Johannem de Daventria¹⁰, Johannem Rees¹¹, Arnoldum van Maesbomel, clericos.

^a In de tekst *suis* doorgehaald.

¹ De pauselijke legaat Johannes van Macon gelastte bij een schrijven van 12 juli 1432 de opheffing van het interdict, de excommunicatie en de suspensie; de Hullu, o.c., p. 159.

² Dit had plaats in het jaar 1432. *Narratio*, p. 91-92.

³ Over hem *Narratio*, p. 86-87 en s.v. Gerhardus.

⁴ Over hem *ibid.*, p. 92, en s.v. Hubertus.

⁵ Over hem *ibid.*, p. 71, en s.v. Albertus. Later werd Albert Griet de tweede rector van het tertiaris-klooster St. Janskamp bij Vollenhove. *Narratio*, p. 71. — Hij overleed daar 1437: *Necrologium*, AAU 36 (1910), p. 88; volgens ons hs. in 1442. Zie p. 9.

⁶ Sint-Hieronymusdal, *Monasticorum Batavorum*, II, p. 43, no. 11.

⁷ St.-Janskamp, *Mon. Bat.*, I, p. 192, no. 1.

⁸ Over deze schenking niets in OAD. Vgl. echter p. 21, 28 en 183.

⁹ *Dan.* 3, 39. Vgl. Romeins misformulier, *Offertorium*.

¹⁰ Zie p. 69-70.

¹¹ Niet te verwarren met Joh. Rees, de eerste rector van St. Janskamp te Vollenhove

Deinde anno Domini M^oCCCC^oXXXV^o ad probam recepit Reynerum Kessel, Reynerum Rees, Arnoldum Griet, Johannem Antwerpie, clericos, Jan van Netterden, laicum. Eodem ferme tempore Henricum Gravie¹ inter alios clericos² in commensalem recepit, qui considerans fratrum caritatem, humilitatem obedienciamque precipuas, eciam cum aliis se ad probam recepi pettit, qui quidem pariter in fratres post probam recepti sunt. Istud circiter tempus obiit Johannes Middelburch, frater domus nostre, qui valde timorate conscientie fuit, adeo ut quasi desperatus videretur cum morti appropinquaret.

Continuaverunt vero fratres aliquamdiu vitam in magna paupertate victus ac vestitus, magna cum hilaritate Dominum laudantes. Fuit eorum studium maximusque conatus vicia expurgare, passiones edomare, virtutum exerciciis insistere, ac in Dei cultu suique ipsorum de die in diem proficere. De hiis cotidie inter se tractabant, mutuoque colloquio conferebant, de cura vero carnis ac seculi nil [p. 11] penitus curabant. Panis enim eorum fuit quasi ordeacius, cersivia^a adeo tenuis, quod vix tysanam excessit, carnes quidem ministrabantur non ad *habundanciam*³ ymmo nec ad sufficienciam. Quodam tempore, nescio qua de causa, si vel maleficio vel impericia braxatorum ad dimidium annum cervisia in tantum vilis et impotabilis existebat, ut nec porcis potabilis existeret, nec alia quam servisia^b hec apponebatur. Quare eciam siti cogente fratres persepe aridas fauces aqua refocillabant. Et in hiis omnibus non audiebatur nisi vox graciarum actionis et paciencie inter fratres. Post predictum vero tempus, Domino volente, cervisia, licet in se tenuis esset propter brasii inopiam, tamen potabilis ut prius efficiebatur. In ista paupertate dominus Gerardus, rector premis-sus, agriculturam exercere cepit, non ob aliam causam nisi inopia cogente, ex qua corporales labores excreverunt supra modum communem⁴.

Hoc ferme tempore dominus Wilhelmus Noviomagii directus est in Clivis ad regimen sororum⁵. Et dominus Gerardus Saltbomell ad

^a Zo in de tekst. Vgl. regel 20, 21 en 25 van deze blz.

^b Zo in de tekst. Vgl. regel 16, 20 en 25.

¹ Hij werd de tweede rector van het Doesburgse fraterhuis, van 1443 tot zijn dood in 1475. Zie p. 50-51. Zie over hem ook *Narratio*, p. 87 en s.v. Henricus.

² Is hier misschien o.a. bedoeld Henricus de Embrica? Vgl. p. 16. De lotgevallen van alle hier genoemde fraters zijn terug te vinden in de kroniek via het personenregister, achter in deze editie bijgevoegd.

³ Vgl. *Luc.* 12, 15.

⁴ Vgl. *Narratio*, p. 86-87.

⁵ Klooster Berg Sion, gesticht 1428. Sinds 1451 overgegaan naar de 3e regel van St. Augustinus. Zie hierna, p. 18. H. Börsting-A. Schröer, *Handbuch des Bistums Münster*, Münster 1946², I, 331.

regimen sororum in Saltbomel¹. Qui ambo, postquam modico tempore prefuerunt laudabiliter, incidentes in infirmitates, ad domum reversi sunt. Et quidem dominus Gerardus Saltbomell infirmitate gravescente, post modicum temporis in bona confessione diem clausit extremum. Dominus vero Wilhelmus, de infirmitate convalescens, secundo precibus bonorum patrum ad regimen sororum directus est in Traiecto superiori², qui ibidem aliquamdiu laudabiliter preexistens, eciam [p. 12] in bona confessione consummatus est.

Post hec anno Domini MCCCCXL° dominus Gerardus, rector, dominum Arnoldum van Maesbomell ad regimen sororum Maioris Conventus in Doesborch³ ordinavit; et iunctus est ei pro socio et adiutore Theodericus van Kalker, laicus. Et circa predictum tempus dominus Reynerus⁴ in Doetinchem ad regendum sorores⁵ directus est. Et sic intra domum remanserunt dominus Johannes Rees, dominus Johannes Daventrie, Henricus Gravie, Reynerus Rees, Johannes Antwerpie, Arnoldus Griet, Jan van Netterden, laicus, Henricus de Embrica. Post modicum vero temporis in fratres recepti sunt: Mathyas de Zutphania⁶, Johannes Milligen, Gerardus Tiele, Henricus Goch, Johannes Doetinchem, Bitterus Doetinchem, Gerardus van Drempet, laicus, Harmannus Griet, Henricus van Wagening et Egbertus van Groll, layci. Isti premissi in domo deguerunt ac in multis corporalibus exerciciis laboribusque externis suam vitam continuaverunt, eciam cum magna penuria victus et vestitus annis circiter septem aut octo. Penitencie enim amore ac virtutis libenter se fratres hiis angustiis applicuerunt, pro maiori commodo ac profectu peroptaverunt horum corporalium distractionum commutationem in alia exercicia devota^a et aptiora, in quibus quies maior minorque animorum tumultus fuisset.

---

^a Het hs. heeft *devotis*.

---

¹ *Mon. Bat.* II, p. 214, nr. 5.

² *Mon. Bat.* II, p. 126, 15.

³ St. Maria op den Grave, *Mon. Bat.* II, p. 56, nr. 5.

⁴ Bedoeld moet zijn Reinier Kessel. Vgl. p. 18. Zie verder p. 27 over zijn terugkeer in het fraterhuis; Reinier Rees blijft in het huis, zoals even verderop in de tekst wordt gezegd.

⁵ Domus sororum S. Agnetis, ook geheten Sionsklooster, *Mon. Bat.* II, p. 58, nr. 5.

⁶ *Narratio*, p. lxxxvi, noot 3. Mathias van Zutphen stierf in 1489. Vgl. p. 64. — Een levensbeschrijving van hem bevindt zich in een Brussels handschrift, 8849-8859, fol. 60r-66v, en van de hand van Petrus Horn bij Dumbar, *Analecta*, I, p. 125, waar zijn overlijden in 1459 wordt geplaatst.

Quis enarrare sufficiat fratrum angustias ex agricultura provenientes; pro infimandis agris fimum undique [p. 13] per totam civitatem ex stabulis civium collegerunt ac exportaverunt, ac de plateis in vehiculis deponentes ad agros impinguandos ipsi fratres carrucas minantes perduxerunt. Hec eciam interdum non sine conscientiarum periculis fiebant, nisi Dominus eos propter simplicem obedienciam custodisset. Quia eos nunc de publicis tabernis, ubi^a ebriosorum derisiones ac inclinationes sustinere oportuit, fimum exportare contigit, nunc ubi puerperia fuerunt et conventicula feminarum atque videre occurrebat nunc denudationes puerorum lavandorum, nunc cum nudatis uberibus parvulos lactaverunt, que multarum fantasiarum materiam innocentibus et puris cordibus prebere consueverunt, plerumque lascivorum ac lascivarum ludicra ac verba scurrilia pura corda 'intoxicancia audiebant. Licet isti labores ob causas dictas ipsis fuissent graves, tamen in humili pacientia ac obediencia perseveraverunt, exspectantes in hiis Domini misericordiam.

Eodem eciam tempore fratres sua linea, vestimenta, lintheamina ac mensalia laverunt et ut perfectius hoc opus perficerent, porcorum stercora cum tempus loture instabat, hinc inde colligere necesse fuit. Quibus colligendis Johannes Doetichem¹, frater multe humilitatis, deputatus fuit. Qui eciam non veritus suos cognatos et amicos, — sanguine enim proximus fuit civitatis maioribus —, ea publice in platea, interdum eciam in foro, ubi conveniens reperire potuit, in sportella vel cacabo collegit.

Eciā quoniam dominus Gerardus [p. 14] rector, libentissime promotionem domus vidisset, aliquas structuras erigere conabatur; sed in huiusmodi minus erat expertus ac perspicax, qui alia facere didicerat; melius enim novit aliorum conscientias edificare, suis efficacibus monitis, quam domos. Ideo et multa dispendia per huiusmodi erectiones fratribus occurabant et incommoda, quia semper in structuris erant cum gravibus expensis et intolerabilibus laboribus occupati, sed parum ad utilitatem atque valorem perficiebant. Et ut plurimum de luto et lignis huiusmodi structure fuerunt, idcirco ad eas perficiendas lutum de terra effoderunt, ad domum imponentes carrucis invexerunt, nudis pedibus, ut moris est, decoxerunt, et sic

---

^a In de tekst boven geschreven.

---

¹ Zijn intrede is hiervóór vermeld in de kroniek, p. 16.

tandem propriis humeris ad locum structure apportantes parietibus affixerunt¹.

Isto ferme tempore obiit Reynerus Rees² in bona confessione, qui multum iuvenis fuit et naturaliter vagus et inquietus, sed in brevi tempore valde mortificatus.

Arnoldus Gryt ad regimen sororum in Clivis prefectus est, qui sorores ipsas de communi vita ad regulam transtulit sancti Augustini sub perpetua clausura³.

Reynerus Kessell ad sororum regimen in Doetichem ordinatus est. Johannes Antwerpie ad regimen sororum in Rees deputatus est, qui eciam illas de communi vita ad tertiam regulam sancti Francisci perduxit⁴.

Et Hen[p. 15]ricus de Embrica ad regimen sororum in Wamel⁵ est ordinatus.

Istis sic se habentibus fratres inter se tractare ceperunt, quomodo exercicia predicta onerosa ac periculosa et non minus inutilia, deponi possent ac commutari; quare eciam quinque visitatores invocaverunt, sed visitatores, licet fratribus condescendissent, tamen dominum Gerardum, rectorem, informare minime potuerunt, quia nulli dubium hec non nisi valde pia ac bona intentione ita fieri voluit. Tandem advocantes patres visitatores, ipsi fratres unanimiter et humiliter petierunt, ut vel dominus Gerardus in huiusmodi fratribus acquiesceret per eorum informationes, vel a regimine eum absolverent. Visitatores autem apud dominum Gerardum nil proficienes, fratres prout poterant ad pacienciam exhortati sunt. Fratres vero hec sentientes, instanter absolutionem domini Gerardi poposcerunt, sed patres, domino Gerardo contradicente, timentes graviorem turbationem, minime attemptaverunt. Et sic ista dissensio mansit indeterminata pene ad dimidii anni tempus; quo in tempore mutuus domini Gerardi ac fratrū fuit aspectus onerosus, licet fratres dominum Gerardum ut patrem dilige-

¹ Niet vermeld is dat Lense Veer en zijn vrouw Jutte op 13 jan. 1440 aan heer Gerit Negeler van Rees en de andere geestelijken van het Fraterhuis te Doesburg hun huis aan de Waterstrate naast het Fraterhuis hebben verkocht, hetgeen een belangrijke uitbreiding van de oorspronkelijke woning moet hebben betekend. OAD, I, 583 = afschrift van c. 1560 in het Cartularium van het Weduwenhuis, Inv. no. 3533, fol. 9v.

² gest. 1442; zie Necrologie, p. 9.

³ Zie hiervóór, p. 15, noot 5.

⁴ 1436 Gesticht. HBM I, 348. — Vgl. Clemen, *Die Kunstdenkmäler der Rheinprovinz. Kreis Rees*, p. 99. — Oediger, IV, pp. 274-275.

⁵ Mon. Bat. II, 202. Vgl. p. 33, noot 3.

rent, quia diligibilis erat valde propter suam sanctam conversationem, et ideo ei resistere formidabant, nichilominus informatione amicorum suorum ac devotorum extra domum, destitutio domus ac dispendia predicta eis nimium displicebant.

Tandem fratres [p. 16] inter se tractantes clam domino Gerardo missivam ad dominum Theodericum Herxen in Zwollis cum uno fratum destinaverunt, eidem exponentes singula et omnia, eum advocaverunt ad predictam dissensionem terminandam. Qui demum oportunitate fratrum^a devictus cum domino Godfrido¹, rectore Domus domini Florencii², advenit, qui rursum visitationem instaurantes^b et fratres audientes eos in sentencia immobiles reppererunt.

Non autem invenientes viam evadendi instancia fratrum et importunitate devicti dominum Gerardum anno Domini M^oCCCC^oXLIII^o de facto absolverunt. Quo absoluto de novo rectore eligendo ac preficiendo tractare ceperunt, sed quia alteri sic, alii autem aliter bonum videbatur, in unum protunc concordare non poterant. Fratres voces suos visitatoribus commiserunt, qui cum domino Gerardo consilium ineuntes, nihil proficere potuerunt, et sic tedio fracti negocio imperfecto discesserunt^c. Ipsi vero discedentibus tam fratres quam dominus Gerardus in magnis angustiis derelicti sunt. Tandem dominus Gerardus convocans fratres in presencia ipsorum sponte regimen resignavit, obtentis sibi ex domo ad usufructum XV florenis annuatim, et omnium fratrum consensu prefecit dominum Johannem Daventrie eis in rectorem. Et ipse dominus Gerardus se ad habitandum transtulit ad conventum sororum Sancte Katherine in Doesborch³, quem tamen antea una cum Domo Fratrum rexit, qui aliquamdiu illum laudabiliter rexit et ad tertiam [p. 17] regulam adduxit sancti Francisci, ubi et ipse cum sororibus tertiam regulam acceptavit⁴.

^a *victus* in de tekst doorgehaald.

^b Verbeterd in de tekst uit *instaurationem*.

^c Hs. heeft *discesserunt*.

¹ Godfried Toorn van Meurs, 4e rector van het Heer-Florens-huis te Deventer. *Narratio*, p. 18, en s.v. Toorn; Post, *Moderne Devotie*, p. 59, 65.

² *Mon. Bat.* II, p. 48, nr. 9.

³ St. Katharinæ op den Berg, het z.g. Kleine Convent, in tegenstelling tot St.-Maria op den Grave, dat het Grote Convent werd genoemd. *Mon. Bat.* II, p. 56, nr. 4. — D. van Heel, *De Tertiariissen van het Utrechtse kapittel*, AAU 63 (1939), spec. p. 128, nr. 22. — OAD I, p. 445-447.

⁴ De zusters gingen in 1443 over naar de Derde regel van St. Franciscus onder gehoorzaamheid van het kapittel van Utrecht. *Mon. Bat.*, II, p. 56, nr. 4.

Dominus Johannes rector prefectus cum fratribus se in multa pace agebant et tranquillitate, et omnes distractiones externas et periculosa postponere disposuerunt. In primis igitur agriculturam exercere postposuerunt; pecora sua, vaccas, equos, currus, aratra et alia eis appendencia vendiderunt; precium vero debtoribus tradiderunt, quorum tunc multi erant, quia domus notabilibus debitibus onerata fuit, ita quod quamplures desperaverunt se unquam posse evadere. Igitur dominus Johannes in multo rigore discipline regere cepit usque ad colloquium; circiter Septuagesimam¹ sibi regimen impositum fuit. Cum igitur colloquii tempus² advenit, dominus Gerardus, secum assumens dominum Johannem, ad patrum colloquium [se contulit^a], ubi^b admissionem domini Johannis in regimine postulavit. Facta deliberatione inter patres colloquii, eius admissio differebatur, maxime eo, quod eius electio sine visitatoribus, licet de pleno consensu fratrum facta^c fuit, et ideo minus rata habenda foret. Sed concludebatur, quod nova instauraretur visitatio, que quidem statim, scilicet circa festum Ascensionis³, per dominum Theodericum Herxen et dominum Godfridum, rectorem in Daventria, agebatur. In qua dominus Johannes nullis suis demeritis exigentibus, sed ordinatione divina, ut firmiter creditur, absolutus est a regimine, et dominus Henricus de Gravia, tunc novellus presbiter, visitatoribus id agen[p. 18]tibus in rectorem electus est ac prefectus anno quo supra, feria 3a scilicet post Ascensionis⁴. In vigilia Pasche⁵ in Leodio antea presbiter ordinatus fuit;

^a se contulit door mij toegevoegd.

^b patrum in de tekst doorgehaald.

^c sit in de tekst doorgehaald.

¹ 9e Zondag vóór Pasen, in 1443 op 17 februari.

² Over het Colloquium Zwollense, *Narratio*, p. CXCVI-CXCVIII. Schoengen neemt, aansluitend op Acquoy, aan dat het generaal kapittel van Windesheim en het colloquium samenvielen. Waar Grube in zijn inleiding op de uitgave van het *Chronicon Windeshemense*, p. XXIX resp. p. 79 beweert, dat in de Middeleeuwen de mis van de Zondag Misericordia Domini gezongen werd op de 3e zondag na Pasen (en niet, zoals heden, op de 2e), plaatst hij ook het generaalkapittel — en Schoengen bijgevolgdus het Colloquium Zwollense — op deze 3e zondag en de daarop volgende dagen. Bij E. I. Strubbe — L. Voet, *De Chronologie van de Middeleeuwen en de moderne tijden in de Nederlanden*, Antwerpen-Amsterdam 1960, zijn echter geen aanknopingspunten voor de tijdsbepaling van Grube te vinden: Misericordia-zondag is daar alleen bekend als de 2e na Pasen. Volgens deze berekening had dus het colloquium dit jaar plaats op 5 mei, volgens Grube op 12 mei. Vgl. Delprat, p. 249; Acquoy 1, p. 238; 2, p. 372.

³ In 1443 op 30 mei.

⁴ Dinsdag 4 juni. — Vgl. *Narratio* pp. 87, noot 3, 129, 130 en noot 3.

⁵ 20 April.

forsan in eum fratres antea concordassent, si presbiter fuisset. Qui, licet estate iuvenis fuerit, non multum excessit tempus XXIIII annorum, tamen naturali sagacia, ingenio ac efficacia preditus fuit. Et sic patres consolantes et animantes fratres, quantum potuerunt, reversi sunt unusquisque in sua.

Igitur dominus Henricus preesse cepit et se in omnibus prudenter agere, occurencia cuncta et singula tam fratrum quam domini Theoderici Herxen consilio determinare curavit. Fratres domus eo tempore fuerunt: dominus Henricus Gravie, rector, dominus Johannes Hard de Rees, dominus Johannes Daventrie, presbiteri; Henricus Goch, Gerardus Tiele, Mathyas Zutphanie, Johannes Milligen, Johannes Doetinchem, Bitterus Doetinchem, Theodericus Zittard, clerici. Joannes van Netterden, Gerardus van Drempt, Henricus van Wageningh, Egbertus van Groll, Hermannus van Griet, Everardus van Rees, Bernardus Crouwell laici fuerunt.

Possessiones domus in rebus immobilibus fuerunt: premium in Dreempt a Lutgera¹, valens annue circa XX scudata antiqua; campus in Angerloebroeck, dictus die Blanckemait², valens annue VIII scuta. Item alijs campus ibidem dictus die Geeren³ pro medietate valens circa VI $\frac{1}{2}$ scuta. Item alijs campus ibidem dictus Stevens Pesken⁴ valens circa II $\frac{1}{2}$ scudata antiqua. Item ager dictus dat Grietken⁵ valens annue unum florenum. Item prope Doesborch, campus dictus die Yselcamp⁶ ad porcionem fratrum II florenos valens. Item ager dictus dat [p. 19] Malenvelt⁷, valens annue tunc circa 4 florenos. Item ager in opposito Leprosorii⁸, valens annue circa unum florenum. Item ager

¹ Zie hiervóór, p. 13, noot 5.

² Zie hiervóór, p. 14, noot 8. — OAD, R. 455, d.d. 1429 febr. 3 is een verklaring van de priorin en het convent der besloten nonnen van de Reguliere Augustinessen te Dyepenveen, dat zij aan de priesters en klerken in het Clerchuys te Doesburg een stuk land in Angerlobroeck, genaamd die Blanckemaet, tijnsroerig te Byngerden, verkocht hebben, benevens een halve veldslag in de Geeren aldaar.

³ Zie hierboven, noot 2.

⁴ Niet in OAD.

⁵ Volgens OAD I Aanh. 87 (= Reg. no. 1192) kwam dit stuk land in het kerspel Angerlo eerst in 1492 door erfwissel tussen het Fraterhuis en het Kleine Convent te Doesburg aan eerstgenoemde instelling.

⁶ Niet in OAD.

⁷ OAD, Reg. no. 554: 15 mei 1437 verkocht jonkvrouwe Geertruyt van Heker met haar zoons Henric en Roloff aan de clericus Reynerus Coninck van Rees een akker bij Drempter kolk, een akker bij de molen van Gherit van Huete, en een akker op het Molenveld, genaamd Winterpols akker. Vgl. Reg. no. 387. — De intrede van Reynerus Rees is vermeld op p. 15, voor het jaar 1435.

⁸ Niet in OAD. — Zie Reg. no. 1362 voor het melaatsenhuis voor het Molenveld.

prope Drempter Colck¹, valens annue circa I $\frac{1}{2}$ florenos. Item dominium stadium opten Oesterinck², valens annue circa II $\frac{1}{2}$ florenos. Item in Ellichem, pecia terre cum uno heysterhove³, V florenos annue. Item predium Huetmans⁴ eo tempore erat comparatum sed nondum solutum. Hec tota fuit possessio fratrum tunc temporis in rebus immobilibus, domibus sue habitationis exceptis, cum area.

Item tunc locatam habuerunt fratres medium partem insule trans Isulam⁵ ad X annos pro X antiquis scudatis. Verum tunc domus in annuis redditibus ad aliquorum fuit vitas obligata ad L florenos renenses, in perpetuis vero redditibus ad XXVIII florenos renenses.

In primis igitur dominus Henricus, rector, de expensis minorandis cogitavit, et consilio domini Theoderici Herxen dominus Johannes Rees minister fratrum tercie regule in Buscoducis⁶ ordinatus est, ibidem terciam regulam solempniter professus est, et sic a domo nostra alienatus est per illius regule professionem.

Item dominus Henricus Goch in conventu sororum in Clivis pro socio directus est, qui postquam aliquamdiu ibi fuisset ad Goch declinavit, ibique post non multum temporis diem clausit extreum.

Item Mathyas Zutphanie adiutor rectoris Domus Fratrum in Harderwyck⁷ positus est, ibidem ad titulum domus illius in sacerdotem promotus est. Inde vero ad Doesborch declinans ad tempus in hospicio locato sub proprio foco habitavit; tandem confessor sororum in Heussen⁸ factus est.

¹ Zie p. 21, noot 7.

² In 1451 verkreeg het fraterhuis door erfwissel van de kerk- en gasthuismeesters van Doesburg een akker op de Oesterenck onder Drempt, benevens nog twee akkertjes, terwijl het grond in de Malthorst te Drempt afstond. OAD I Aanh. 70 = Reg. no. 731.

³ Niet in OAD.

⁴ OAD I Aanh. 63 (= Reg. no. 665): 11 juni 1446 verkocht Ghisele Blifer aan heer Henric van den Grave en de klerken van het Klerkenhuis te Doesburg een stuk land in het kerspel Drempt in een kamp, genaamd Huetmans maet.

⁵ Niet in OAD.

⁶ Mon. Bat. I, p. 110, 7.

⁷ Mon. Bat. II, p. 85, nr. 4; Narratio, p. 99, noot 5. Rector aldaar is Godfried Kempen.

⁸ Het hs. leest inderdaad *Heussen*. Deze plaatsnaam komt echter niet voor in de Lijst der Aardrijkskundige namen van Nederland (1936). Bedoeld is *HuisSEN*, waar volgens *Mon. Bat.* I, 119 in 1448 een tertiarissenklooster St. Elisabeth werd gesticht door Gerrit Negeler, fraterheer van Doesburg. Op. p. 75 heeft het hs. *Huesen*, en vermeldt er de stichting van een zusterhuis te Heusden door Mathias van Zutphen, biechtvader van de zusters te Huessen. Zie aldaar, p. 64 van deze editie.

Item Gerardus de [p. 20] Teila temptationibus carnis devictus, sponte a fratribus discessit et prope Deyst monasterium Chartusiense intravit¹. Fratres tamen, antequam discessit, de suo patrimonio cum eo concordaverunt et circa ducentos florenos renenses illi restituerunt, quamvis eciam resignationem, ut moris, fecerat coram notario et testibus. Apud Chartusienses existens, debilis effectus est in capite et pene totus furibundus; inde iterum ad domum rediit; postquam vero convaluit, ordinem dominorum Teuthonicorum ingressus est².

Item Johannes Milligen in Traiecto superiori confessor sororum prefectus est, qui ibi a prelatis dilectus et conventus sui promotor sollicitus fuit; tandem in pace ibidem quievit.

Item Egbertus van Groll et Bernardus Crouwel sponte sua discendentes domum derelinquerunt.

Perseveraverunt ergo reliqui fratres in hac paucitate aliquot annos valde quieti ab omni distractione seculari, et erat ipsis vita quieta premissa³ quasi singularis reformatio; unusquisque enim tunc *in latitudine* cordis sui cum Deo ambulabat⁴, nam pene totus ipsis mundus incognitus erat, quia enim divina officia in propria habebant capella domestica, quare et raro foris videbantur; et ut verisimiliter videbatur in dies in vita proficiebant spirituali.

Extunc inter se fratres de sue mutatione habitationis tractare ceperunt. Multus circa domum hincinde in vicinis domibus strepitus agebatur; tabernis [p. 21] namque undique cingebatur, in quibus ebrii et bibuli die noctuque suis clamoribus eciam temporibus devotionis fratres inquietabant: Non minus quinque publicis tabernis⁴ ipsa fratrum habitatio ab omni parte circumsepta erat, eciam non solum clamores, sed et verba convivancium plerumque in cellis fratrum perfecte intelligebantur. Insuper domistadium habitationis predictum angustum nimis erat, structura quoque vili, atque penitus sine omni commodo inordinata, ita quod eciam in futuro nulla poterat inibi conventionalis commoditas presumi.

Fuit preterea situs ipse in corde civitatis, ubi maior fuit angustia,

---

^a *sin-* doorgehaald in de tekst.

---

¹ Domus montis sancti Johannis Baptiste, gesticht 1328. Zie N. Molin, *Historia Cartusiana I*, Doornik 1903, pp. 449-452; C. Le Couteulx, *Annales Ordinis Cartusiensis V*, Montreuil 1889, pp. 240-244.

² Tiel bezat een commanderij van de Duitse orde. *Mon. Bat.* II, p. 182, nr. 5.

³ Vgl. *Ps.* 118, 45 en *1 Reg.* 4. 29.

⁴ De 5 herbergen zijn niet te identificeren.

quare spes nulla spaciū dilatandi supp̄etebat, prout hec clare patent intuenti.

Igitur anno Domini M^oCCCC^oXLVI^o secundum domistadium fratres comparaverunt iuxta murum civitatis ¹, ubi pronunc commorantur et in magna inopia pecuniarum de novo edificare ceperunt, et nisi Dominus notabiliter domum edificando ipsis succurisset, vere *in vanum* omnes edificantes laborassent ², quo auxiliante in tantum profecerunt, quod post byennium eam inhabitare ceperunt ³. Interim de personis augmentandis in numero meditari ceperunt; pauci enim numero fuerunt; tam in laicis quam in clericis ac sacerdotibus numerum denarium non excesserunt.

Anno M^oCCCC^oXLVII^o Johannem Coesveldie ad probam receperunt, qui, quia grandis corpore et fortis viribus apparebat, aptus in opere structure ipsis videbatur.

[p. 22] Deinde anno Domini M^oCCCC^oXLVIII^o fratres cum magno gaudio ipsam novam domum ad habitandum ingressi sunt ⁴. Casu vero accidit, quod venerabilis dominus Theodericus Herxen ipso die, cum eam ingrediuntur, ad Doesborg declinasset et cum ipsis primam cenam ac primam noctis requiem in ea fecit atque cum benedictione introduxit, quod fratres pro magno munere, tamquam celitus sibi dato, acceperunt, quod meruerunt a tanto patre introduci ac benedici, sperantes ad profectum multorum eundem locum non minus a Deo electum atque benedictum.

Eodem anno Theodericus van Zeedem ad probam receptus est.

Anno M^oCCCC^oXLIX^o Bernardus de Embrica et Jacobus Griet

¹ OAD, I Aanh. 27 = Reg. no. 659; 7 april 1446 verkochten Henric van Essen en zijn zoon Henric aan heer Henric van den Grave, priester, en zijn medebroeders een hofstede op den Berghe bij de stadsmuur.

² Vgl. *Ps.* 126, 1.

³ Zie hierna, ad annum 1448.

⁴ Volgens OAD, I Aanh. 28 = Reg. no. 688, verkochten Henric van Essen en zijn zoon Henric op 26 februari 1448 aan het klerkenhuis een hofstede en een hof in de Barchstrate (Bergstraat) onder borgstelling voor een nog onmonidge dochter, die Henric had bij zijn overleden vrouw Jutte. De kroniek spreekt echter zo duidelijk over een twee jaren in beslag nemende nieuwbouw van een huis, dat het wel niet aannemelijker is dat het in Reg. 688 bedoelde huis als Fraterhuis in gebruik is genomen, zoals A. J. van de Ven in de Inleiding tot het Archief van het Fraterhuis, OAD, I, Aanh., p. 414 schijnt te bedoelen. Toch heeft het nieuwe gebouw in de Bergstraat gestaan, zoals blijkt uit de schepenoorkonde van 8 november 1449, waarin verklaard wordt dat Henric van Hovelwick en zijn vrouw Aleit aan het klerkenhuis een hofstede en hof in de Barchstrate naast het genoemde hebben verkocht (OAD, I Aanh. 29 = Reg. no. 706). De bovenbedoelde, van Henric van Essen aangekochte hofstede kan dus te anderen zijde naast het nieuw gebouwde klerkenhuis hebben gestaan.

eciam ad probam recepti sunt. Deinde anno vero M^oCCCC^oL^o Henricus de Embrica, et in principio anni LI° Gerardus, sartor, de Zwollis, ad probam recepti sunt.

Anno MCCCLII^o Gerardus de Bercka et Johannes Holscher de Daventria ad probam recipiuntur.

Et anno etcetera LIII° Stephanus Clivis domum intravit. Hii omnes fratres accepti sunt hiis temporibus. Deinde Dominus cepit benedicere *hereditati* sue¹ satis evidenter, tam benedictione spirituali quam temporali, qua plura bona immobilia, expensis structure copiosis non obstantibus, per fratres comparata sunt. Primo solverunt pro^a Hutmansmait² CCC florenos renenses. Pro Karmisschemait³ iure solvissent septingentos florenos, sed tantum medietatem in promptis solverunt, sed reliquam medietatem, quia ad matronam nostram Mechtelt van Milligen pertinebat⁴, remisit. Hec enim matro[p. 23]na hiis temporibus fidelissime domui suis bonis mobilibus et inmobilibus astitit. *Aperuit enim omnino manus suas*⁵ ad domum et ad fratres, ut nec unum obulum, eciam si in corde habuisset, abscondisset ab eis.

Eciā devolvebantur ad fratres per mortem domini Alberti Gravie, fratri domini Henrici Gravie, rectoris, ad XXX florenos, ex quibus decem in usus pauperum deputati sunt. Iste dominus Albertus secutus fuit fratrem suum de Gravia, cui se iunxit tam corde quam corpore; primo se ad expensas locavit ad mensam fratrum, deinde sumptus emit in Maiori Conventu, ubi laudabiliter atque virtuose conversatus aliquot annos, super titulum patrimonialem sacerdos ordinatus est, et individuuus comes fuit domini Henrici, qui se supra modum dilexerunt, et propter dominum Henricum omnes fratres tamquam filios dilexit, et omnia sua quantum potuit eis largissime tribuit. Quos eciā soror ipsorum, Mechteldis, virgo Deo devota,

^a In de kantlijn toegevoegd.

¹ Vgl. Ps. 27, 9.

² Vgl. p. 22, noot 4.

³ OAD, I Aanh. 41 — Reg. no. 745. Ruedemaet of Karmsche (Kermis-)maet in het kerspel Angerlo, leenroerig aan de hof te Bingerden, werd op 23 juni 1452 door Deric van Elten en Mechtelt, weduwe van Claes van Millingen aan heer Henric van den Grave en de klerken van het fraterhuis verkocht. Later werd het fraterhuis door de heer van Bingerden met dit goed beleend. Reg. no. 746, 771, 1054.

⁴ In 1450, december 29, hadden zes scheidslieden, waaronder Henric van den Grave, in een geschil tussen Mechtelt van Elten, weduwe van Claes van Millingen, en Hillegont van Millingen, zuster van genoemde Claes, aan Mechtelt toegescheiden o.a. de halve Karmenmate in Angerloebroek. Reg. no. 723, Inv. A. 41.

⁵ Vgl. Prov. 31, 20.

eciam secuta est ad Doesborch et consilio fratrum suorum Maiorem Conventum ingressa est, ubi sub perpetua clausura Deo famulatura ad professionem recepta est. Tandem anno etcetera LI° in optima confessione diem clausit extrellum prefatus dominus Albertus, post se relinquens memoriam benedictione plenam.

Item ferme eodem tempore ad fratres devolutum est ex assignatione in titulum beneficii altaris sancte Katharine premium Gerbergemait ex^a donatione Mensonis¹, cuius tunc valor estimabatur ad quingentos [p. 24] florenos renenses.

Item post modicum temporis comparatum est premium in Olbergen² pro nongentis florenis renensibus.

Item medietas pecie terre in Angerloebrock, dicte die Geeren³, pro centum quinquaginta florenis renensibus, que non multo post commutata est in aliam peciam terre, dictam die Langeroden⁴, et in eadem aliquam partem emerunt L^a florenos renenses. Item eodem ferme comparaverunt tempore quoddam premium in die Duysterstege⁵ pro pascuis vaccarum pro CL^a florenis. Item acquisierunt ex predio quodam, dicto Westerick⁶, VI modios siliginis. Item comparaverunt

^a In het hs. is *eciam* doorgehaald en *ex* bovengeschreven.

¹ OAD, I Aanh. 129 = Reg. no. 716-718: Acte van overdracht van een weide in Angerlobroek, genaamd Gerbriger maet, door Mense Geritszoon aan het Fraterhuis te Doesburg ten behoeve van den priester van het door hem opgerichte altaar van St. Catharina en St. Barbara in de parochiekerk aldaar, alsmede van aanstelling van de priester Johannes Michaelszoon, 26 sept. 1450. Met acte van bekraftiging door de bisschop van Utrecht Rodolphus de Diepholt en mededeling dienaangaande aan het Fraterhuis, resp. 3 en 10 oct. 1450. Bisschop Rudolf verhief het genoemde altaar tot een kapelanie en beneficium (Reg. no. 717). — Wijnaendts, *Vicarieën*, p. 42.

² Niet in OAD te identificeren. Olburgen, buurschap in het kerspel Dieren.

³ Zie p. 21, noot 2.

⁴ Lange Roeden, in het kerspel Angerlo, kwam op 17 sept. 1460 door erfwissel met prior en convent van het klooster Nazareth bij Bredevoort aan het fraterhuis te Doesburg, dat zelf een halve maat land, genaamd die Geren, aan Nazareth overdroeg. OAD, I Aanh. 44 = Reg. no. 848. Gedrukt in AAU 28 (1902), p. 279. Vgl. Reg. no. 972.

⁵ Langenoert in het kerspel Drempt, aan de Duysterstege, kwam 1458 door aankoop in het bezit van het Fraterhuis. OAD I Aanh. 75 = Reg. no. 823. — Ook hadden de fratres in 1445 een pacht van twee gulden 's jaars gekocht uit een stukje land, genaamd Henrics Maetken aan de Duysterstege (OAD, I Aanh. 65 = Reg. no. 654). Later, 1 juli 1449, ontvingen zij zelf dit stukje land in tijns van de tijnsheer Aelbert Scaip (*ibid.*, no. 703). Nog later verwerven zij daar nog door erfwissel met Henric Hegeldinck en zijn vrouw Alijt twee akkers land in het 'Side Dreempter velt' tegen overgave van twee akkers land op Langenoert. (*ibid.* no. 779).

⁶ Westerick, in het kerspel Angerlo en in het kerspel Drempt. Over deze gift of aankoop niets in OAD. Over het goed zie OAD, s.v. Drempt-Westerick.

ex arvo, dicto Merdel¹, VI antiqua scudata pro centum quinquaginta florenis. Item commutaverunt pro quibusdam libris ex oppido Doesborch et addiderunt pecunias XL^a scilicet florenos pro campo lignorum combustibilium, dicto dat Holtsclach². Item emerunt medietatem agri, dicti dat Molenbleck³, pro LX florenis. Item accesserunt ad redditus fratrum officia quarundam missarum, quibus annexi sunt redditus certi circa XX florenos annue, tam in libris quam in aliis^a pecuniis, pro redditibus expositis.

Item distributio certarum elemosinarum, scilicet XIII modiorum siliginis annue accessit et pro illis continuandis comparaverunt a civitate Doesborgensi XX florenos annue.

Hec omnia per fratres comparata et acquisierunt titulo iuste donationis ab anno L° usque ad annum LX^m, prout in litteris originalibus plenius continetur⁴. Et ut in premissis manifeste [p. 25] appareat fratres competenter in temporalibus profecerunt, non obstante, quod preciosas structuras erexerunt, et admodum pauca donativa in comparatione ad summam acquisierunt, sed revera in exerciciis et laboribus vigilantissimi fuerunt, non quidem temporalis lucri intuitu, sed spe mercedis et profectus spiritualis; sui vero corporis parcissime necessaria velut *advene et peregrini*⁵ super terram acquisierunt.

Talis enim fiducia et^b spes ad Omnipotentem erat eorum cordibus infixa, ut nec adversariorum copiositas, neque adversitatum magnitudo eos deterrere poterat, habentes Dei protectionem tempore oportuno ad nutum in omnibus necessitatibus. Et ut appareat in hoc parvo temporis spacio fratres in structura, in redditibus, in numeroque satis succreverunt, sic quod multi *filii huius seculi*⁶ ad emulationem ac invidiam sint provocati, quod quidem in nullo eos permovit, sed iter suum devote perfecerunt, emulisque suis ubique et semper pro malis bona impenderunt.

Istis sub temporibus, anno scilicet XLIX°, dominus Reynerus Kessel, confessor sororum in Doetinchem, ob quandam sororum inobedientiam conventum dimittens, domum reversus est, ibique

^a *redd* in tekst doorgehaald.

^b *ad* doorgehaald, *et* bovengeschreven.

¹ Goed te Mardel vermeld als eigendom van het fraterhuis in OAD, I Aanh. 52 = Reg. no. 1223. Zie ook p. 60.

² Niet in OAD. — *176 A 36*

³ Niet in OAD.

⁴ Vgl. p. 177 vv. en de verwijzingen aldaar naar OAD.

⁵ *I Petr.* 2, 11.

⁶ *Luc.* 16, 8.

aliquamdiu laudabiliter conversatus est circa iuvenes trahendos multum diligens.

Item anno Domini M^oCCCC^oLIII^o Hermannus Griet, laicus, in bona confessione obiit. Et eodem ferme tempore Everardus van Rees, laicus, disciplinam cotidianam ferre non preva[p. 26]lens, sponte domum derelinquens, abiit ad seculum et uxorem ducens in magna paupertate vitam continuavit; *non enim erat ex numero virorum illorum, per quos salus fieret in domo Dei*¹; fuit enim mente durus, sibi fidens, nemini credens, in oculis quoque suis prudens.

Isto eciam tempore surrexit quedam gravis controversia^a et actio contra fratres. Nam priedum Blankemait a conventu in Deypeven^b ad Domum fratrum devolutum erat, quod quidem predicto conventui cum quibusdam aliis bonis cum quadam sorore advenit. Mortua autem sorore^c, heredes ipsius sororis per lineam sanguinis predictas hereditates hereditario iure repetierunt et violenta manu occupaverunt, ita quod fratres cum monasteriis in Nazareth^d et Deypeven resistere atque in suorum defensionem dominum terre invocare cogerentur. Predicta monasteria similiter aliqua habuerunt de ipsius defuncte

^a Hs. leest: *controversia*.

¹ Vgl. 1 *Macc.* 5, 62.

^b Het Augustinessenklooster in Diepenveen. *Mon. Bat.* II, p. 54. Over de controverse zie de stukken in OAD I Aanh. 37^f = Reg. no. 455, en andere sub voce *Diepenveen*. Vgl. p. 21, noot 2.

^c *Ibid.*, 42 = Reg. no. 774. Op 12 april 1420 was bij magescheid tussen de gezusters Hadewygh, Johanna en Lysbet, dochters van Bye van Averlake over de van moeder te erven goederen bepaald, dat aan laatstgenoemde werd toebedeeld een half veldslag in het verste Angerlovelde en veertien roeden in het kerspel Angerlo, terwijl bij Lysbets overlijden in een klooster de Blankemaet aan die stichting zou blijven (Reg. no. 351). Lysbet was conversinne te Diepenveen geworden (vgl. Reg. no. 511), maar de priorin van Diepenveen had de Blankemaet verkocht aan de fraters van Doesburg (Reg. no. 455), terwijl Lysbets zuster Hadewygh haar aandeel in de de nalatenschap van haar zuster aan haar zoon Hendrik van Hieker had verkocht (Reg. 751). Lysbet moet gestorven zijn vóór 22 januari 1453 omdat Hadewygh in bedoelde oorkonde spreekt van „wijlen haar zuster”.

Blijkens OAD Reg. no. 774 gaat de strijd om de nalatenschap nu tussen enerzijds het convent te Nazareth bij Bredevoort, het convent te Diepenveen en de rector van het Fraterhuis te Doesburg, en anderzijds Henrick van Hieker en zijn moeder Hadewygh. Bij scheidsrechterlijke uitspraak van 28 maart 1455 kreeg het Fraterhuis een maat land, genaamd die Groete Blanckemaet, in Angerlobroek toegekend. Maar uit de kroniek blijkt wel dat de partijen hier niet bij zijn gebleven!

^d Het klooster Schaar, Domus B. Mariae in Nazareth bij Bredevoort (Aalten), *Mon. Bat.* II, p. 7, dat over goederen contact had met het klooster te Diepenveen en het fraterhuis. Vgl. p. 26, noot 4; AAU 33 (1908), pp. 400-402; en voorts OAD I Aanh. 39, 44, 47, 57; Reg. no. 592, 871, 882, 972, 980. — Kohl, 2, pp. 191-214.

bonis apportatis, ex quo ^a maxima controversia ^b insurrexit, eciam quod similiter iudicio contenderent in camera domini terre in presencia ducis¹, baronum, consulum ac militarium et hec ad tres annos duravit². Hec discordia fuit periculosa nimis et tediosa, quia armata manu adversa pars fructus terre et agrorum predictorum violenter sibi usurpare conabatur. Fuerunt secundum seculi dignitatem non infimi; militares enim erant, sui similes in [p. 27] suum invocantes auxilium. Fratres et religiosi predicti in Deo et sua iusticia confidentes invocabant officiales, scilicet drossatum et iudicem loci pro violencie remotione et ab eis auxilium capientes eciam armata manu resistebant, et predictos fructus adversariis invitatis detinebant et introducebant. Et adeo iste insultus excrevit, quod ipse principalis dominum Henricum rectorem nudato ense quadam vice expeciit, eciam alia vice Johannem Netterden, laicum, similiter gladio invasit evaginato, nimium furore exacerbatus. Tandem post multas expensas, post tediosas dietas ac quamplura periculosa dispendia, ipse partes inter se concordaverunt, et ab adversario redimentes vexationem pro minori pecia terre, qua sibi cesserunt, CL^a florenos donaverunt et sic lis sopita est.

Item anno Domini M^oCCCC^oLV^o Johannes Arwilre et alter Gerardus de Bercka, qui minor vocabatur, ad differenciam alterius prioris Gerardi, ad probam recepti sunt.

Eodem anno dominus Bitterus Doetinchem in Elten conventui sororum³ secundus confessor prefectus est; qui multum activus ipsum conventum in multis promovit structuris et ad regulam sancti Augustini de communi vita sub perpetua clausura perduxit.

Eodem anno Theodericus Embrice ad probam receptus est. Hiis diebus in Doesborch satis competenter studium viguit scolasticale et multi scolares undique [p. 28] confluabant, in quibus fratres valde fideliter laboraverunt atque multum fructum fecerunt, sic quod quamplures ad diversa loca et religiones dirigerentur per diligenciam et exercicia fratrum, *Domino in omnibus cooperante et sermonem confirmante*⁴.

Anno M^oCCCC^oLVII^o venerabilis pater dominus Theodericus Herxen, rector Clericorum Domus in Zwollis et primus rector nostre congregationis, vir vere chatholicus, ymmo apostolice reverencie in

^a Correctie in de kantlijn.

^b Zie p. 28, a.

¹ Arnold van Egmond (1423-1465; 1471-1473).

² Stukken hierover zijn in OAD niet overgeleverd.

³ Klooster St. Ursula, gesticht 1427. HBM I, p. 294. — Oediger, IV, p. 493.

⁴ Marc. 16, 20.

optima confessione vita defunctus est¹. Qui quamdiu vixit primarius reputabatur rector domus nostre, sine quo usquedum viveret, dominus Henricus ad communem vitam neminem recipere voluit.

Eodem anno fratres ecclesiam edificare ceperunt et muros, qui a terra ad sex vel octo pedes antea tantum surrexerant, in altum erigere ceperunt atque perfecerunt.

Item eodem anno dominus Johannes Doetinchem rector domus clericorum in Amersfordia² ordinatus est, qui vir vere simplex et rectus fuit pro tunc practice rerum temporalium ignarus. Nichilominus *Domino cooperante* predictam domum in temporalibus in pace domestica atque disciplina notabiliter promovit ac reformavit, et licet propter civium parcialitates predecessor suus fuerit proscriptus, tamen ipse in medio partium hucusque sic se gessit, ut a nulla partium suspectus sit aut notatus.

Item anno M^oCCCC^oLVIII^o dominus Reynerus Kessell rursus ad regimen sororum in Wamell mittitur, qui eas in disciplina et temporalium promotione laudabiliter hucusque in communi vita rexit. Huic domui hucusque dominus Henricus de Embrica, frater nostre domus, prefuit, sed propter notabilem excessum per visitatores amotus est, licet parum cum preesse videbatur domui profecisset. [p. 29] Inde ipse discessit ad villam declinans vicinam Afferden beneficium acceptans, cui serviens in propria provisione vitam continuavit.

Anno M^oCCCC^oLIX^o capella domus nostre consecrata fuit, que consecratio valde secrete facta fuit, ex qua consecratione molesta actio contra fratres orta est. Nam in priori habitatione, de licencia pastoris, habuerunt capellam cum uno altari consecrato³, que de licencia ordina-

¹ Vgl. *Narratio* p. 47 en 238. — Het *Necrologium* van St. Janskamp geeft als sterfdag 21 maart 1457 (p. 83).

² *Mon. Bat.* II, p. 14, 8: gesticht 1398. Delprat, o.c., heeft 1395 (p. 108v), evenals *Narratio* (p. 98, noot 4) en Acquoy (III, 75). Post, *Modern Devotion*, spreekt van een stichting te Amersfoort als aftakking van het huis te Deventer, in 1397, overeenkomstig het bericht van de Amersfoortse notaris Johan van Ingen in zijn *Geschiedenis...* (hs. Bibl. Mij. Ned. Letterk. te Leiden, Lett. 614) die in 1635 de beschikking had over de kroniek van het Agnietenconvent te Amersfoort en hieruit verschillende stukken copieerde. Uitgegeven door J. H. P. Kemperink in AAU 74 (1956). Het bedoelde op pp. 26-28.

³ Aanvankelijk bedienden de fraters zich van een draagbaar altaar, zoals paus Innocentius VII in 1406 aan de priesters van het klerkenhuis te Zwolle had toegestaan. Vgl. OAD I Aanh., 15 = Reg. no. 522: notaricel transsumpt, op verzoek van de Doesburgse rector Gherardus Negeler van Rees van bovengenoemd privilege van 1406 (Reg. no. 248: gedrukt in *Narratio*, p. 425), opgemaakt ten huize van de rector scolarium magister Livinus van Middelburg, 11 dec. 1434. — In 1439 bouwden zij met toestemming van de pastoor Johan van Naelwijck en van Herman van Keppell, landcommandeur der Balije van Utrecht van de Duitse orde en patroon van de kerk

rii confracta fuit, et sic iam nova ecclesia fuit, in qua tria altaria in nocte erecta sunt sine licencia pastoris et consecrata. Insinuatum fuit domino Henrico a certis amicis, quod consulatus opidi Doesburgensis, emulis fratrum id maxime procurantibus, instituere proposuissent, quod ex hoc tunc et in antea nullus locus sui opidi divino cultui manciparetur nec consecraretur; et proxima die dominica publice in ecclesia id promulgandum esset et indicendum. Fratres vero insignis^a hyemis in medio suffraganeum accersierunt atque capellam cum tribus altaribus feria 3^a infra octavas Epiphanie consecrari fecerunt¹. Qua de re pastor, supra quam estimari potest, fuerat exarcerbatus; emuli vero de consulatu dentibus fremebant, tabescentes² contradictionem invenire non valentes. Pastor autem, invocans prelatum suum commendatorem balive Traiectensis, fortiter contra fratres agere cepit pro defensione iuris sue matricis ecclesie, sed Domino disponente post 7 menses hec discordia sedata est, atque pastor contentatus, ut [p. 30] huic consecrationi consentiret et adhuc ampliora privilegia de consensu prelati sui fratribus indulgeret³.

Eodem anno Johannes Tiele et Theodericus Urdingen ad probam domum ingressi sunt.

Item Henricus van Wageninghen, laicus, senio confectus, estimabatur enim pene centenarius, in bona confessione discessit.

Eodem anno tediosa actio contra fratres orta est a consulatu opidi Doisborgensis. Nam fratres, in sua simplicitate^b Domino deservientes,

^a Hs. leest: insegnes.

^b confiden in hs. doorgehaald.

---

van Doesburg, een kapel (Aanh. 11 = Reg. no. 578), die in 1441 werd gewijd door Martinus, bisschop van Magio, en vicaris-generalis in pontificalibus van Walraven van Meurs, elect-bisschop van Utrecht, ter ere van St. Jan Evangelist (Aanh. 11 = Reg. no. 606; gedr. in AAU 39 (1913), p. 267).

¹ OAD I, Aanh. 12 = Reg. no. 834: Judocus (Joost Borres), bisschop van Hierapolis, vicaris-generaal in pontificalibus van de bisschop van Utrecht David van Bourgondië, wijdde op 9 januari 1459 op het terrein van het Fraterhuis te Doesburg een kapel ter ere van de H. Maagd Maria met drie altaren. Gedr. in AAU 28 (1902), pp. 165-167. Zie voorts kroniek p. 46.

² Vgl. Ps. 111, 10.

³ OAD I, Aanh. 9 = Reg. no. 839: 13 juli 1459. Frater Johannes Koenen van de Duitse orde, pastoor van de parochiekerk te Doesburg, vergunt aan de priesters en klerken van het klerkenhuis aldaar om in hun op de Berg gelegen kapel van de H. Maagd missen te lezen, een eigen kerkhof te hebben etc. De landcommandeur der Balije van Utrecht, Johan van Haeften, bevestigde op 21 juli 1459 deze privileges (I Aanh. no. 9 = Reg. no. 840). De priesters en provisors van het klerkenhuis te Doesburg stelden vervolgens een regeling vast voor de verhouding tussen hun huis en de parochiekerk (Reg. no. 841, transsumpt, no. 842). Zie *Cartularium c.a.* bij deze kroniek, pp. 156-157.

fideliter divino cultui institerunt, in temporalibus vero ad oculum crescere videbantur, adeo quod multi seculares, quibus non fuit mens sana, ad emulationem incitarentur. Aliqui eciam tunc de consulatu exacerbati fuerunt propter constructionem mole, quam fratres cum quibusdam amicis iuxta muros erexerunt¹, quare consilio inito et ipsi aliam molam aquaticam in fossatis opidi posuerunt², ut ita molas alias annichilarent, quod et factum est, et ut conveniens eis ad molam suam pateret accessus, per aream fratrum communem plateam facere decreverunt. Sed res domino Henrico per suos fideles innotuit, qui confisus in Domino sua naturali industria eis obviavit et omnem eorum conatum cassavit. Per alium amicum illam peciam terre comparari fecit, qui fortiter aliis omnibus invitis et in contrarium laborantibus eam tanquam suam defendebat, tandem eciam licet in [p. 31] contrarium conspirassent primo ipsi emptori iuridice illam peciam terre firmaverunt, demum eciam fratribus eam per litteras scabinales ratificaverunt, inopia eos ad hoc cogente pecuniarum, quibus subvenit dominus Henricus civitati. *Pecunie enim obedient omnia*³.

Fratres vero in nullo sibi fidentes in hac perplexitate Domino Deo ac suis sanctis angelis totam causam commiserunt fiducialiter sperantes eos in auxilio oportuno minime defuturos et de hiis et similibus parum curaverunt.

Maxime vero solliciti proficere in suarum victoria passionum profectuque virtutum, fidelissime ac fortiter intenti cultui Domini Dei sui et animi sui, omnis rei temporalis fratres valde erant abnegati. Sepe enim dominus Henricus, rector, improvise fratribus cellas commutare mandavit, qui statim exeuntes nichil secum nisi cotidiana indumenta asportaverunt cum gaudio obedientiam exsequentes. Frequenter eciam ad refectionem sedentes, si aliquid delicati apponi

¹ OAD I Aanh. 32 = Reg. no. 853: 21 februari 1461. Johan ten Kolek en Mechelt van Millingen verklaren, dat zij tezamen met het Fraterhuis te Doesburg de Molenberch met weg en hof, liggende buiten de Hameypoort aan het Molenveld, hebben gekocht, en dat zij voor gezamenlijke kosten daar een windmolen hebben laten bouwen, zodat zij ieder voor een derde in winst en schade zullen delen.

² Reg. no. 837 (Inv. no. 1520): 24 april 1459. Burgemeesters, schepenen en raad der stad Doesburg verklaren, dat zij voor de bouw van een watermolen aan Gerit Gotynck het recht om jaarlijks twee koeien op de stads Oye te weiden hebben verkocht. — Eerder had de magistraat voor deze bouw geld geleend van de zusters van St. Mariengrave (het Grote Convent), waarvoor zij aan het klooster $2\frac{1}{2}$ koeweide 's jaars op de zelve Oye afstonden (Reg. no. 829, d.d. 23 juni 1458 = Inv. no. 4326). Over de stadswatermolen zie Oud-Rechterlijk Archief Stad Doesburg (R. A. Arnhem) Inv. nr. 84, fol. 141 a° LX°, en OAD s.v. Doesburg, molens te.

³ Eccles. 10, 19. — Over de vermelde activiteiten van rector Hendrik van Grave geeft OAD geen verdere stukken.

contingebat, id vix attingere videbantur cum grossis suam esuriem letanter refecerunt. Nullius rei eis pocior erat cura quam temporis. De mane dictis horis intentissime meditationi intendebant; hora vero quinta sicut *examen apum*¹ pro lumine accendendo confluebant, ex tunc studio sacre scripture fidelissime intendentibus et non sine fructu; quidam enim in hac re notabiliter profecerunt, quod literati et experti in sacra scriptura habebantur. Signo facto post studium ad missam ple[*p. 32*]ni bonis affectionibus properantes cotidie victimam salutarem in ea immolare curaverunt. Inde labori manuum se ita applicerunt, quasi singuli integrum familiam ex suo labore nutrire debuissent, solo obediencie amore allecti. Sepe enim patres visitatores istis temporibus quam secrete poterant referre consueverunt testimonium perhibentes, quod vix illis similes hiis temporibus essent inventi.

Anno M^oCCCC^oLX^o Stephanus Clivis bone quidem voluntatis, sed suis carnalibus temptationibus quasi devictus, quibus sine rigore religionis resistere minime presumpsit, licencia petita ac obtenta, ad ordinem Cisterciensem in Aedwerden² se transtulit, ibique professus in bona^a disciplina ac voluntate adhuc perseverat.

Item Bernardus Embrice primo directus est ad sorores in Buscoducis³, deinde denuo socius confessoris in Wamell est constitutus, qui vir simplex ac obediens humillime inter fratres conversatus est, omnis contemptor ac neglector honoris usque in hodiernum diem perseverat.

Anno etcetera LXI° dominus Johannes Daventrie Minoris Conventui in Doesborch est confessor deputatus, cum adhuc dominus Gerardus Rees superviveret, qui senio ac multis corporis incommodis confectus, se pre debilitate senciens ad regimen non sufficere, egit quod predictus dominus Johannes sibi substitueretur et sequeretur confessor vice sui. *Ipse enim* novit, *quid esset in homine*⁴, qui ab ineunte [*p. 33*] etate singulare extitit speculum et forma discipline.

Non longe postquam dominus Johannes eidem conventui esset deputatus, ipse dominus Gerardus Rees vere pius ac venerabilis

^a *confessione* doorgehaald in hs.

¹ *Judic.* 14, 8.

² Over het St.-Bernardusklooster te Aduard zie R. R. Post in AAU 47 (1922), pp. 168-277 en 48 (1923), pp. 1-236. — Ook apart uitgegeven.

³ *Mon. Bat.* II, p. 97. — Domus S. Andreæ, ook wel Orthenconvent geheten. — Het zusterhuis te Wamel, waarvan hierna sprake is, werd vanuit het Orthenconvent gesticht door de rector Joh. v. d. Zande (*Narratio*, p. 80, 81).

⁴ Vgl. *Joh.* 2, 25.

pater post multos agones, post innumera charitatis opera, ab ineu[n]te etate zelator animarum et visceribus pietatis erga proximum affluens, relinquens post se memoriam laude dignam, multorum quasi sine numero filiorum ac filiarum pater spiritualis migravit a seculo, et, ut vere speratur, vivit cum Christo eciam vere gemma sacerdotum. Quis dicere sufficiat quot clerici, quot laici, quot puelle ac virgines eius monitis ad Deum conversi sunt et seculum reliquerunt? Item quot domus ac congregaciones per eum inicium sumpserunt? In huiusmodi usque ad extremum vite labore non destitit¹.

Eo autem defuncto, dominus Johannes conventum eius accepit regendum, quem in arta custodia et in temporalibus notabiliter promovens rigorose regit.

Eodem anno Johannes Holscher de Daventria suis demeritis exigentibus a societate nostra, tamquam vas inutile,² est deiectus, patrimoniumque suum sibi est restitutum adeo largum, sua libera resignatione non obstante. Redditi enim sunt sibi CCCL florenos renenses.

Eodem anno Jan van Netterden, laycus, Deo devotus, domui utilis quamdiu potuit, post diutinam infirmitatem — nam anno integro et amplius lecto decubuit — quievit in Christo. Hic in omnibus exemplum virtutum fuit, vix enarrabiles essent labores eius, quibus domus promotionem peroptavit. Structuram capelle nostre domestice valde promovit. Ad terram Monasteriensem [p. 34] tamquam lignorum fertilem accessit, inde ligna colligens, a monasteriis ac amicis habunde ad eius structuram procuravit. Eciā in Frisia a monasteriis ac singulis amicis subsidia procuravit. Hic enim, quamdiu se movere potuit, omnia nostra predia in cura sua habuit. Multum enim in practica rerum temporalium sagax fuit. Fuit non minus *vir a consilio*,³ cui in omnibus emergenciis rector domus ac procurator tamquam manui proprie innitebantur. Ipse enim in omnibus pro dextera fuit. In oculis tamen suis semper minimum se iudicavit, mira humilitate predictus fuit et ob id tam foris quam intus a cunctis amabatur et venerabatur. Insuper pro rebus fratrum defendendis fortitudine magna se opposuit imperterritus, aliquociens ab emulis gladiis impetus, eciam quadam vice graviter vulneratus fuit⁴.

^a *vix* in hs. doorgehaald, en *vir* bovengeschreven.

¹ Vgl. *Narratio*, p. 86, 87. De noten ter plaatse zijn ontleend aan de tekst van deze kroniek.

² Vgl. 2 *Tim.* 2, 21.

³ *Eccl.* 32, 22.

⁴ Zie p. 29.

Post conversionem suam castissimus perseveravit; sepe enim ammonendo dicere consuevit aliis: „bone frater, frequenter petatis a Deo ut det vobis humile et castum cor”. Castitas eius eciam graviter fuit impugnata, quod et memoria dignum est enarrare. Contigit quadam vice, quod extra civitatem et domum eum pernoctare contingueret, existens in reysa ob causas domus et necessitate compulsus in domo seculari hospicium querere cogeretur. Qui cum cena peracta ad lectum fuisse deductus et ipse suis consuetis oracionibus completis se ad requiem composuisset, nil sinistre cogitans, intempeste noctis silencio una feminarum miser[*p. 35*]rima stimulis luxurie agitata, se latenter in lectum, ubi predictus Johannes quievit, impudice nudam ^a iniecit, sed Johannes eam gladio verbi divini a se reppulit. Que repulsa taliter recessit. Secundo cum forcitus misera agitaretur iterum ut prius rediit. Ipse vero fortiter perseverans secundo exufflavit. Demum eciam tertio, quasi dyabolicis stimulis ebria, redire non formidavit, et quod maius est, se nudam in lectum proiiciens, manibus cum apprehendens ad illicita concitavit. Sed Johannes, licet eciam maxime temptaretur, ab intra tamen fortiter repugnans, illam pugnis ac verberibus a se deiecit, gloriosum ad domum reportans triumphum. Verum quid in illa pugna penarum senserit, soli Deo cognitum esse asseruit.

Eciam animum ab oracione, si dicere licet, non relaxavit, plerumque noctes pro maiori parte oracioni vacans, ducebat insomnes. Frequenter in communibus laboribus se parumper ab aliis segregabat, ut liberius se coram Domino effundens genuflexiones, manuum in celum porrectiones, multiplicare absque nota posset. Rumores seculi in conspectu fratrum referre formidavit, detrahere aut detrahentem audire penitus refugit. Solitus tamen erat in gravibus laboribus fratres ad hilaritatem verbis recreatoriis provocare. Iste talis tamquam primicie fratrum primus fuit sepultus in nostra domestica capella, pro qua, ut perficeretur, tam indefesse laboravit. Ante ianuam chori sepultus quiescit. [*p. 36*] Ante hunc fratres sepeliri consueverunt in cimiterio matricis ecclesie retro chorūm, ubi suam propriam habuerunt sepulturam.

Anno M^oCCCC^oLXII^o ad probam ingressus est Theodericus Kempis.

Eodem anno Johannes Tiele ^b, inconstans animo, — aliquando multum fervens apparuit, et post non multum iterum valde sibi et aliis onerosus fuit —, tandem se debilem estimavit, ut non posset sufferre

^a *se doorgehaald.*

^b *Tiele in kantlijn toegevoegd.*

cotidianam disciplinam, sponte domum dereliquit, ad domum paternam in Tiela declinavit. Ibi ad sacerdotium promotus, aliquamdiu apud parentes conversatus est, bis vel ter pro gracia redeundi impetranda ad fratres reversus est, urgente conscientia. Semel eciam obtinuit, sed tamen semper a proposito cecidit. Tandem ordinem Theutonicorum cum professione solemptni assumpsit, in qua vitam suam usque in hanc diem continuat.

Eodem anno obiit devota virgo Lutgera Bernardi, primaria dotatrix domus nostre ac fundatrix¹. Ignota seculo, immo et seculum ignorans atque contemptnens omne quod in eo est, que castissima corpore vitam in terris duxit celibem usque ad septuagesimum etatis sue annum. Licet enim se minime per votum religionis obediencie astrinxerat, tamen a perfectione religionis in nullo deficere videbatur, rectori domus fratrum cum omnimoda resignatione et obediencia submissa fuit, nichil eciam proprium possidere voluit, que omnia sua domui nostre communia fecit, cuius in priori [p. 37] necessitate fratres tam libere sicut propriis usi sunt bonis. In Christi pace sepulta quiescit in chori medio nostre capelle, et ipsa secunda.

Anno M^oCCCC^oLXIII^o Henricus Doetinchem ad probam susceptus est, et anno sequenti pater suus grandevus eum secutus est^a, dictus Henricus Vurdingh, civis in Doetinchem. Ad tempus sederat uxore viduatus cum duobus filiis, et Henricus, qui prior erat natu, domum nostram ingressus patrem induxit, ut eum sequeretur cum suis, ut eidem iam senio confecto ministraret, sic et factum est et notabiliter domus cum bonis ipsius promota fuit. Quoddam preedium iuxta Doetinchem, dictum Eltinck², per eum domui nostre accessit et quamplura alia bona mobilia et immobilia.

Anno Domini etcetera LXIIII° dominus Henricus Embrice in socium confessoris in Elten directus est.

Anno M^oCCCCLXV Johannes Doetinchem, iunior filius natu Henrici Vurdingh predicti, ad probam susceptus est.

Eodem anno, agente domino Henrico rectore, fratres in hoc concordaverunt, quod domum nostram de communi vita ad ordinem Canonicorum Regularium promovere et transferre voluerunt, et hoc pene omnes suo proprio manuscripto ad requisitionem domini Henrici resignaverunt; eciam licenciam ad translationem huiusmodi

---

^a est in kantlijn toegevoegd.

---

¹ Zie p. 13, noot 5.

² Zie p. 45. Vgl. OAD, Reg. no. 980.

ab ordinario impetraverunt¹, sed Domino disponente, conatus eorum sunt frustrati per dominum Adolphum, novellum ducem Gelrie², qui huic trans[p. 38]lationi^a consentire absque licencia et rogatu pastoris et consulatus opidi Doesburgensis noluit, quod fieri impossibile fuit. Que res cum pervenit ad aures patrum et fratrum aliarum congregationum status nostri in Zwollis et in Daventria, multum turbavit eos et scandalizavit³. Multum enim in domino Henrico confidebant. Sed, ut vere creditur, Dominus hunc conatum, ne tam pia corda per eius effectum et processum scandalizarentur, impedivit. Et sic negocium hoc intermissum est. Nulla tamen ob hoc inter fratres turbatio fuit; sicut simul domino Henrico optime credentes hoc voluerunt, sic eciam, cum impediretur, simul steterunt contenti in pace mutua.

^a Hs. heeft tweemaal *trans*.

¹ OAD I Aanh. 6 = Reg. no. 892: 26 maart 1465. Bisschop David van Bourgondië verandert op verzoek van de bewoners het Fraterhuis te Doesburg in een klooster van de Reguliere kanunniken van St. Augustinus en bepaalt, dat het altijd onder het kapittel van Windesheim zal behoren, terwijl de rector aangewezen zal worden uit de kloosters te Windesheim, Mariendaal bij Arnhem of St. Agnietenberg bij Zwolle. — Gedrukt bij J. S. van Veen: *Inlijving van het Fraterhuis (Mariënberg) te Doesburg bij de Congregatie van Windesheim*, AAU 49 (1924), pp. 282-286.

² Adolf van Egmond, hertog van Gelre, 1465-1471.

³ Rector van het Fraterhuis te Zwolle is dan Albertus Paep van Kalkar (24 april 1457-4 mei 1482: *Narratio* p. CCXIII); van het Heer Florenshuis te Deventer Egbertus ter Beeck (25 sept. 1450-16 april 1483). Acquoy plaatst de affaire in 1480, omdat volgens zijn zeggen Egbertus ter Beeck eerst vanaf 1479 rector te Deventer was (*Het Klooster te Windesheim*, II, p. 135). Zijn bronnen zijn Dumbar, *Analecta*, I, p. 161-162; 174vv en V. Heussen en V. Rijn, *Oudheden en gestichten van Deventer*, II, p. 416 (= *Kerkelijke Historie en Oudheden*, VI, p. 684). Van Heussen geeft in vertaling de anonieme levensbeschrijving van Egbertus, zoals die bij Dumbar als volgt te lezen staat: „Multos etiam labores perpessus in senio suo, pro Domo Fratrum in Doesborch conservando in statu nostro: Nam Rector Domus illius suos ad regularium canonicorum ordinem eo usque induxerat, ut Prior de Wijndesem [Dirk van de Graaf, 1459-† 1486, november 19] presens esset ad investiendum eos, sed cum percepisset hoc dominus Egbertus, statim advenit et Fratres aliter informavit, et Priorem de presumptione redarguit. Qui cum diceret, quid mali feci promovendo Fratres a seculari ecclesiastico statu ad religiosum. Respondit dominus Egbertus, non ob hoc vos convenio, quod seculares ad religionem transfertis, sed quod contra charitatem loca nostra vobis usurpatis. Locus iste Fratribus nostris datus est, ut Fratres nostri illud inhabitent, qui monachi fieri desiderant, hunc reliquant, et ad loca monachorum accedant, sicque Prior infecto negotio confusus discessit”. (Daarna gaat de tekst verder over de stichting van het Domus te Emmerik). — Het *in senio suo* van de kroniekschrijver kan Acquoy misleid hebben, doch ook in deze *Vita Egberti ter Beek* staat de rectorschouw van Egbertus duidelijk vermeld op 1450, *die septimo kalendis Octobris* (25 september), nog tijdens het leven van zijn voorganger, Godfried van Thoorn. (pp. 167-168). Vgl. Lindeborn, *Historia episcopatus Daventriensis*, p. 105. Egbert is dan echter pas 31 jaar oud. Hij overleed na een bestuur van 32^{1/2} jaar op 64-jarige leeftijd. (Vgl. Dumbar, *Analecta* I, p. 229).

Anno predicto in eius principio dux Adulphus, filius ducis Arnoldi Gelrie etc., in patrem manum iniiciens in castro Gravie captivum apprehendit et se dominum ac ducem in terra intronizari fecit, quod fuit inicium infinitorum malorum in terra subsequentium¹.

Anno subsequenti scilicet LXVI°, ob predictam causam magna turbatio in tota terra Gelrie orta est². Nam dux Clivensis³ cum domino de Egmunda⁴, fratre ducis Arnoldi, dominum Adolphum diffidaverunt, et facta est plaga magna in terra, quibusdam de patria adherentibus domino Adolpho, quibusdam parti adverse, reliquis in neutro se servantibus, et sic facta est regni divisio, quam^a neccessario iuxta Domini sententiam⁵ secutura fuit et desolatio.

Ex quo disturbio domui nostre multa incommoda provenerunt; tunc scola nostra dispersa est et^b scolares effugati; plura dampna in agris et redditibus passi sumus.

[p. 39] Anno M^oCCCC^oLXVII^o Theodericus Embrice, novellus presbiter, confessor sororum in Doetinchem prefectus est; invenit domum omnino tam in temporalibus quam in spiritualibus destitutam; qui satis notabiliter in brevi eam promotam, habitationem eius de civitate extra muros transtulit, ibique novum conventum erigens, satis aptis ac preciosis structuris, eciam de tertia regula sancti Francisci ad regulam sancti Augustini sub perpetua clausura permutavit⁶.

Eodem anno guerrarum turbatio, que modico tempore sopita fuit in patria, iterum per diffidationem ducis Clivensis contra ducem

^a In kantlijn toegevoegd.

^b sco doorgehaald.

¹ Op 9 januari 1465 nam Adolf zijn vader Arnold te Grave gevangen en sloot hem op in het slot te Buren. Zie J. S. van Veen, *De laatste regeeringsjaren van hertog Arnold, 1456-1465*. Werken Gelre 14 (1920), p. 39vv. — Nijhoff, IV, p. ci-cii. — Voor de gebeurtenissen vanaf 1468, zie Willem van Berchem, *Historia captivitatis Adolphi ducis*, ed. A. Hulshof, BMHG 60 (1939), p. 223-248. Het stuk betr. de Gelderse geschiedenis is ook opgenomen door J. Gessler en J. F. Niermeyer in het *Florilegium Chronicorum Neerlandicorum*, 's-Gravenhage 1948, p. 254-266. — Vgl. ook *De Gelderse Kroniek van Willem van Berchen*, uitg. A. J. de Mooy, Werken Gelre 24 (1950) p. 98-99. De staatkundige geschiedenis van Gelre is in kort bestek beschreven door W. Jappe Alberts, *Geschiedenis van Gelderland*, 's-Gravenhage 1966; voor deze jaren zie p. 114 vlg.

² Zie J. S. van Veen, *Bijdragen tot de geschiedenis des jaars 1466*, BMG 31 (1928), pp. 1-59; Nijhoff, IV, p. cvii.

³ Johan I van Kleef, 1419-1481.

⁴ Willem van Egmond, broer van hertog Arnold, 1412-1483.

⁵ *Math.*, 12, 25.

⁶ Deze overgang naar de regel van St. Augustinus niet vermeld in *Mon. Bat.*, II, p. 58, 5.

Adulphum surrexit, et interim prevaluit, quod eo tempore, anno scilicet LXVIII° instante, in profesto Circumcisionis¹ Doesborch traditorie in manus Clivensium, Egmundensium cum sibi adherentibus devenit², qui eam despoliaverunt, devastaverunt et omnes quos reppererunt cives captivaverunt et captos divisos ad suas turres et menia deduxerunt, eciam tandem feminas eiecerunt, ut liberam haberent facultatem omnia perscrutandi, et facta est ingens plaga et miseria in hac civitate.

Ex hac devastatione fratribus innumera incommoda provenerunt; decretum enim fuerat in curia ducis Clivensis³, quod essent expellendi

¹ 31 december.

² Zie J. S. van Veen, *De verrassing van Doesburg in den Nieuwjaarsnacht des jaars 1468*, in BMG 26 (1923), pp. 155-157. Het door dezelfde BMG 14 (1911) 248 medegeelde over *Eene onbekende verovering van Doesburg*, die hij zonder opgave van redenen plaatst tussen 1473 en 1492, is in de kroniek niet te vinden. Voorts van dezelfde *Bijdragen tot de geschiedenis van de jaren 1467 en 1468*, t.a.p. 32 (1929), pp. 45-127. — W. Jappe Alberts, *De Staten van Gelre en Zutphen*, II, Groningen 1956, pp. 53-88.

³ In de aantekeningen van Schoengen t.b.v. de uitgave van deze kroniek komen de volgende copieën voor, die op deze angelegenheden betrekking hebben: Januari 1468. Hogebarren, doirluchtige furst, gnedige, lieve heer, So Uwen Furstliken Gnaden to kennen gegeven mach wesen, dat ic Henricus van den Grave, priester, in geledenen tyden deser reden of anders tegen Uwen F. Gn. my bewesen sold hebben in maten so dat to kennen gegeven mach wesen, gnedige, lieve heer, en sullen U. Gn. nummermeer dat also bevinden, dat ic ye mit werck of mit word tegen U. F. Gn. in der waerheit gedaen heb, ende begeer des her antwortd te mogen comen.

Item so ic Henricus van den Grave, priester, voirt in geledenen tyden mit mynen jongen heren van Gelre ract of conversatie gehadt sold hebben to Zutphen, to Doesborch, to Dotinchem of anders, gnedige, lieve heer, ic en heb van allen mynen leven nye enige word mit aen gehalden, groet of cleyn, ende ic meyn, dat Syne Genaden my nyet en kennen; dan ic heb een reyse mit S. Gen. ende synen vrienden van raed word gehalden, so men onss cleyn gaedshuys belasten wold mit swaere scattinge; so heb ic dat tegen S. Gen. verantwurd, dat ic besorge, hi voir onwil ontfangen hevet, ende begeer des oick ter antwort te comen.

Hogebarren, doirluchtige furst, so ic mit mynen bruders to Doesborch gewoent heb en hebben wy oick nye gedaen wetende tegen hertogen van Gelre etc., den lande van Gelre of der stat van Doesborch; desgeliken willen wy alwege geern voirt halden nummermeer te doen tegen U. F. Gn., dan altiit gehorige ondersaten te wesen in allent, das onsen staet to behoert te doen.

Item so miins gnedigen heren marschalck my to kennen gegeven hevet enen bruder uuyt den lande van Cleve in te willen nemen, die ons dingen bewaer van buten etc., gnedige lieve heer, wy bidden oetmodelick U. F. Gn. sulken verwaerre ons willen to doen vuegen, dan wy begeren den te mogen hebben uuyt den Fraterhuys van Wesel, so die ons levens gelick siin, of wy willen selve geern daer also om werven, dat U. F. Gn. des tovreden siin sullen.

Hogebarren, doirluchtige furst, wy bidden oetmodelick U. F. Gn. ons te willen doen bescermen, dat wy in onssen Heren goedsdienst bi een bliven mogen. Wy willen dach ende nacht onsen Heren Got getruwelick bidden voir U. F. Gn., voir

et vix optinere potuerunt, quod in loco permanerent, sed per amicos suos, Domino disponente, tandem permanenciam in loco obtinuerunt. Libencius exissent quam in loco permansissent nisi amor domus eos compulisset, quia non videbatur, non audiebatur nisi miseria.

Item omnem suam provisionem circa annum futurum in victualibus ex cellariis amiserunt, paucissimis exceptis, que de manibus diripientium velut reliquie negligencie ceciderunt. Intrave[p. 40]runt enim domum vi magna et omnia, quecumque voluerunt, rapuerunt. Sed successu temporis primo impetu sedato, novi isti rectores civitatis humane fratres tractare ceperunt et mitius cum eis agere; nichilominus in angustiis magnis fratres permanserunt, quia habuerunt septem equites hospites continuos in domo. EIAM pabulis pro equis deficientibus eis multum fenum, havenam, triticum, siliginem cum straminibus ex horreo tulerunt, et breviter dampnum, quod perpessi sunt, mille florenis renensibus non posset redimi.

Eodem anno, quia pestilencia ubique regnabat, eciam et domus nostra peste eadem^a corrupta est. Primo enim invasit quendam

^a In de kantlijn toegevoegd.

u lieve, edele gesellin ende U furstlike kindere ende ganse nutheit U. Gn. land ende luyd ende hierenteynden U. F. Gn. getrou ondersaten altiit wesen.

Kleve-Mark XXI, No. 104.

Extract uit eenen brief aan hertog Johan van Cleve van den maarschalk Otto van Wylack uit Doesburg d.d. 21 Jan. 1468:

Item as U. Gn. my hadden doen schryven van brueder Henrick van den Grave, pater in den Fraterhuse, sich wat van hiir to vuegen etc., so verstae ick in der wairheit, dat dieselbe heer Henrick myt mynen jonghen heer van Gelre geyne kunde en heb noch myt allen nyet myt oen to kallen pliege, dan hy plach by tyden by mynen alden heer van Gelre wail komen to kallen, ind heb oen doch U. Gn. vurgelacht, dairup hy my dese ingelachte cedell [zie hiervoor] weder gegeven heft; ind hy is eyn erber man van leven, as ick anders nyet en verstae, ind min juncher Frederick van Egmont will ommer tweehondert gulden van desen fratren hebben, sullen sy hir blyven wonen; so heb ick oen gesacht, dat sy der nyet en geven then sy myt U. Gn. wille.

In eenen brief van 24 Jan. 1468 antwoordt de hertog:

Also gy ons nu overgeschreven hebben van brueder Henrick van den Grave, pater dess Fraterhuiss aldair to Doesborch, ind oick schryven, woe dat onse neve Frederick van Egmont van den fratren aldair IIe gulden sulle willen hebben, so en is dat onse will off meyninge nyet, dat sy die geven bis ter tiit, dat wy ons mit onzen vrienden beraiden und dairop raitz pliegen, die dingen redelick to vuegen ind to maken, ind so lanck sal men die fratren dair laiten ind den vurs. brueder Henrick van den Grave mede.

Kleve-Mark XXI, No. 104.

Volgens Oediger, I, p. 210, is de afdeling Kleve-Mark XXI, 1-277 in 1945 door het tot zinken brengen van de vrachtkoer 'Main 68' verloren gegaan.

Mensonem Gerardi¹, qui tunc hospes commensalis domui nostre adhesit. Iste Menso fuit fundator altaris sancte Katherine, quod domui nostre incorporavit, qua propter, cum captus tenebatur et immaniter, ut se redimeret, puniebatur, — dives erat valde —, pro redemptione sua mille centum florenos promisit et fideiuſſores dominum Henricum, rectorem, ac domum nostram posuit. Sed exceptis illis pecuniis, quas in promptis ipse habuit, fratres in subsidium summe predice circa quadringentos florenos procuraverunt. Pro quibus ipse substituit et resignavit viginti unum scudata annuorum reddituum, que ex predio dicto Die Hoechorst levare consueverat. Hic ergo peste infectus in crastino sanctorum Johannis et Pauli² obiit et sepultus in capella nostra quiescit ante altare Confessorum in parte aquilonari.

[p. 41] Deinde in profesto beate Marie Magdalene³ dominus Theodericus Zeedem eadem peste corruptus obiit, sepultus ante altare Virginum in parte australi capelle nostre.

Deinde eciam Gerardum van Drempt, coquum, invasit, qui et ipse multum timoratus et scrupulose nimis, sepe confessionem iteravit, antequam decederet; eciam obiit in crastino Petri ad Vincula⁴ et in eodem tumulo cum domino Theoderico Zeedem quiescit sepultus.

Post hoc feria VI ante festum Laurencii⁵ dominum Jacobum Griet eadem pestis occupavit. Hic enim pro tunc fuit infirmarius, qui reliquis infirmantibus ministravit, quo infecto timor invasit tam fratres quam amicos domus nostre, et ceperunt de dispersione deliberaare, ut remaneret *semen*⁶ super terram domus nostre. Et sic consilio patrum in conventibus fratres dispersi sunt. Aliqui transtulerunt se ad Minorem Conventum, aliqui ad Maiorem, aliqui^a pro negotiis ad extera loca^b missi sunt. Et erat tribulatio super tribulationem.

Predictus Jacobus in optima confessione diem clausit extremum; sepultus quiescit in choro ad latus aquilonare. Fuit enim vir columbine simplicitatis, merito dictus Jacob⁷, qui nisi libros et cellam et con-

^a d doorgehaald.

^b d doorgehaald.

¹ Zie p. 26. — Vgl. OAD, Reg. no. 921-926. Menso Geritszoon was bij de voormalde verovering van Doesburg door Frederik van Egmond gevangen genomen, doch vrijgelaten tegen een door het fraterhuis toegezegd losgeld. Hij kreeg toestemming om onder afstand van zijn goederen in het fraterhuis te wonen.

² 27 juni.

³ 21 juli.

⁴ 2 augustus.

⁵ Laurentius valt op 10 augustus. De bedoelde dag in 1468 is 5 augustus.

⁶ Vgl. *Isai.* 1, 9 en *Rom.* 9, 29.

⁷ Vgl. *Gen.* 25, 27.

scienciam nichil extra novit, optime domi habitare novit, compositus erat in moribus supra omnes homines, quos in diebus istis vidi; nunquam dissolutus, nunquam obnubilatus apparuit, semper unus et idem perseverans dulciter seriosus, ita quod eius conversatio omnibus fuit grata, nemini onerosa, ideo ab omnibus diligebatur. Ymmo cuncti, qui eum noverunt, ut christicola venerabantur. Multum continuus in cella fuit et in exerciciis; conqueri solitus erat, quod sibi semper tempus deficeret. Specialiter autem habuit graciam [p. 42] in sermone, et idcirco maximum habuit accessum clericorum, eum audire cupientium, avide nimis in suis collationibus ab omnibus audiebatur. Secundum corporis dispositionem colericus apparebat, sed ita mansuetus fuit et dulcis, quod vi irascibili carere ab omnibus iudicabatur. Sic enim a puero educatus fuit et parvulus fratribus iunctus est et semper sub regimine fratrum stetit, et ideo in sua innocencia innocens valde adolevit et in virum crevit. Qui peste infectus, hilariter ad mortem in manus Domini se resignavit, qui morti approxinquant, non timens neque tremens neque conscientia gravatus, sed letanter eam exceptit ita ut qui eum mori viderent testimonium perhiberent, quod pleno vultu et excusso risu quasi ad epulas invitatus eam exceptit.

Interim, quod dominus Jacobus lecto decubuit, Theodericus Kempis, eciam peste corruptus, infirmariam intravit et die altera post obitum Jacobi et ipse in bona confessione diem clausit extremum, sepultus quiescit in capella nostra iuxta altare Confessorum. Iste Theodericus et ipse laudabiliter inter fratres conversatus est multum dilectus, ad exercicia celle aptus, in quibus et multum continuus fuit, multum innocenter inter fratres se gessit. Antequam ad fratres venit in universitate steterat ad tempus, integer tamen ab hiis viciis, quibus id genus hominum implicari solet, nec mores, nec iactanciam secutus studencium, apertus in factis suis fuit, ut foris^a apparuit; intus sine fictione inveniebatur et ob id hilaris et non timens diem exceptit extremum.

Post hunc dominus Gerardus de Bercka, minor dictus, presbiter, quintus peste infectus est et ipse tranquilla conscientia in bona confessione diem clausit extremum. Quod quasi pro miraculo habebatur, quia dum viveret multum [p. 43] scrupulosus erat et turbulentus in conscientia, ita ut multos suis scrupulis vexaverat. Effectus sacerdos paulo post in horis legendis ad erronee conscientie devenit scrupulos

---

^a et intus doorgehaald.

ut ex hoc quasi amens redderetur. Consilio tamen fratrum innixus est, ut de hiis quasi naturam suam mutaverit. Quis enarrare sufficiat quantam in huiusmodi sibi vim intulerit, quantas necessitates sibi in remedium imposuerit et ab aliis receperit, et miro modo se inter suum scrupulum et fratrum consilia gessit; sed morti appropinquans, totus serenus eam in bona confessione suscepit. Ceterum in observancia discipline sollicitus fuit valde, ad obedienciam paratissimus et circa exercicia celle, cum obediencia admisit, valde diligens, et propter simplicem obedienciam a rectore et fratribus dilectus. Sepultus quiescit in capelle choro ad latus australi.

Ista tempestate, que gravissima iudicabatur, astitit fratribus sedulo ministrans relicta vidua Henrici Kuser, que iuvacula viduata, se fratribus iunxerat, eorum monitis ac consiliis subdita, ut melius in proposito continencie ac contemptus seculi perseverare posset. Que fratribus dispersis hincinde, ipsa non verita infectionem, pro munere suscepit, quod de licencia domini Henrici ipsis infirmis ministrare posset. Fratres tamen, qui in loco permanserunt, — aliqui eciam in domo permanserant —, indefesse et continue ad infirmos fratres accesserunt, consolando, ministrando ac visitando, prout necessitas requirebat.

Post [p. 44] hoc, diebus paucis elapsis, Henricus Vurdingh senior, pater fratrum Henrici et Johannis Doetinchem, et ipse hoc morbo infectus est, atque ipso die Lamberti¹ senio confectus pestilenticus, in bona confessione obiit; sepultus quiescit retro in medio capelle fratrum. Hic secundum conversationem secularem fuit vir simplex et rectus ac timens Deum, quamdiu inter fratres conversatus est ab omnibus dilectus est et non minus omnes ut filios diligens.

Licet quidam alii eadem peste fuissent infecti, tamen post hunc nullus alias illa tempestate obiit et sic post modicum temporis, scilicet circa festum Michaelis², fratres qui dispersi erant, iterum in unum colliebantur; qui tunc pauci numero erant: numerum novenarium tam in sacerdotibus quam in clericis et laicis non excesserunt. Quinque sacerdotes, scilicet: dominus Henricus, rector, dominus Theodericus Zittart, dominus Johannes Coesveldie, dominus Gerardus de Bercka, dominus Johannes Arwilre. Clerici tres: Theodericus Urdingenhen, Henricus et Johannes Doetinchem; solus Gerardus, sartor, laicus superfuit.

Licet igitur ista tempestate fratres supra modum gravati videbantur

¹ 17 september.

² 29 september.

tum presencia satellitum et predonum foris, tum rapina et despoliatione bonorum suorum, tum maximis terroribus, quibus cotidie vexabantur ac lassabantur, quia pene enim omni die insultus fuit vel ante civitatem, vel in civitate, tum, quod gravissimum erat, quod ita peste et morte afficiebantur, ut pene domus omnino destituenda putabatur, istis sic se habentibus, tamen fratres inter se mutua charitate delectati in Domino confidentes se testimonio conscientie sue con[p. 45]solabantur, expectantes redemtionem et Domini misericordiam.

Deinde eodem anno in Adventu Domini pace terris reddita et ipsi, qui civitatem integro pene anno ferociter occupaverant, abierunt, unusquisque in sua¹. Cives autem, qui undique dispersi fuerant, eciam ad propria reversi sunt, invenientes non iam domos vacuas, sed et plures omnino deiectas, confactas atque combustas; perplures que adhuc steterant fenestris, solariis eciam trabibus privatas, ita quod nichil de eis remansit nisi muri et tectum, alias autem omnibus utensilibus privatas. Et sic in medio hyemis sub frigidis focis ingressi sunt, hoc ipsum, quod recipere meruerunt, pro diviciis reputaverunt.

Extunc fratres adunati, qui supererant, de reformatione domus tam in rebus quam in personis cogitare ceperunt, et in inicio anni sequentis, scilicet anno 1469°, Gerardum de Campis in laicum et sartorem receperunt.

Deinde Johannem van Aelten in coquum ad probam receperunt.

Agros vero suos, quia equos et vaccas amiserunt, quibus eos colere consueverunt, diversis colonis locaverunt, maxime ideo, quod illam distractionem permagnam ex agricultura provenientem, rursus arripere noluerunt; quare eciam horreum suum, quod habuerunt in area sua, confregerunt ac deposuerunt et ex eodem aliud in Olberghen erexerunt, in eo ponentes agricolam.

Eciāli aliud novum iuxta ecclesiam Drempt erexerunt in eo locantes similiter colonum. Item istis sic dispositis, se ab omni strepitu ac tumultu excusserunt, [p. 46] atque ad celebrandum sabbatum *in mentis latitudine* ambulantes² disposuerunt, et in brevi in multa pace, quiete ac profectu ambulantes spirituali redimere tempus³ conabantur; quasi *novella* tunc domus nostra videbatur *plantatio*⁴ atque reformatio^a. Eo tempore fratres se valde ad mentalia exercicia applicuerunt

^a *reformatio* verbeterd uit *reformaverunt*; per informationem domini Henrici qui eos door de rubricator doorgedaald.

¹ Nijhoff, IV, p. cxvi.

² Ps. 118, 45.

³ Vgl. Col. 4, 5.

⁴ Ps. 143, 12.

per informationem domini Henrici, qui eos quasi *aquila volitans et provocans pullos suos ad volandum*¹ suis efficacibus monitis excitabat; scilicet, ut hoc materiale seculum quasi *stercora*² atque nichil reputarent, et aliud seculum, quod intelligibile nuncupare solitus erat, toto conamine quererent atque in eo operarentur. Omnino tunc temporis quieti erant nec agriculturam exercuerunt nec scolas habuerunt, ideo nec propter accessum clericorum visitancium, ut moris est, distrahebantur.

Anno Domini M^oCCCC^oLXX^o Wilhelmus Breyd ad probam domum ingressus est. Eodem anno Henricus Doetinchem scrupulo conscientie permotus; timuit enim propter quandam casum, qui in iuventute ei acciderat in domo paterna existens; nam clandestina subarratione se cuidam ancille famulanti patri suo copulaverat; quare et licencia petita et accepta, ut sue satisfaceret conscientie, cui extra religionis professionem satisfacere non potuit, per promotionem domini Henrici, rectoris, in Nazareth, monasterio Regularium locum obtinuit, ibique religionem professus est. Ipse enim invite fratres dese[^{p. 47}]ruit, similiter et fratres eum libenter retinuissent sed quia fieri non potuit, eum promoverunt sibi suum largum satis refundentes patrimonium, quare et preedium in Eltinck³ utrisque domibus insimul pertinet.

In fine eiusdem anni dux Adulphus Gelrie vocatus per litteras ducis Karoli de Burgundia ab eo tenetur et tandem vinculis et carceribus mancipatur; pater vero eius, scilicet dux Arnoldus, de vinculis quibus tentus fuerat huc usque, educitur et sic iterum nova surrexit turbatio in terra⁴.

Anno M^oCCCC^oLXXI^o Petrus Horn ad noviciatum domum ingressus est. Eodem anno fratres^a fenum et semina in quoddam magale locatum advexerunt et quia fenum non satis siccatum congestum est, ex humoribus putrescentibus in se incensum est atque cum seminibus, magali necnon et domo cuiusdam pauperis vicina ad

^a In kantlijn toegevoegd.

¹ Deut. 32, 11.

² Fil. 3, 8.

³ Zie hiervóór, p. 36, noot 2.

⁴ Nijhoff, IV, p. cxix, waar sprake is van een open brief van hertog Karel. — Adolf onvluchtte de onderhandelingen te Atrecht, maar werd te Namen in hechtenis genomen en te Rijssel gevangen gezet (*ibid.*, p. cxxii). Over de gevangenneming van Arnold, p. 38, noot 2. Hij werd vrijgelaten begin februari 1471. J. S. van Veen, *Herroeping door hertog Arnold van zijn afstand van de regering*, BMG 17 (1914), p. 295. Voor de positie van hertog Arnold en de samenwerking van ridderschap en steden tegen hem, zie Alberts, *Gesch. Gelderl.*, p. 117-118.

fundum combustum; cui eciam pauperi conscientias fratrum super hoc circumvenienti novam domum erexerunt preter dampnum suorum, quod pacientissime sustulerunt, a Deo se diligē estimantes, eo quod merebantur argui; sincera fuit eorum resignatio ad omnia sub omnipotentis Dei manu, sine cuius nutu nec folium cadit de arbore.

Anno etcetera LXXII° Gerlacus Elten ad probam a fratribus susceptus est, qui licet ante duos annos modico tempore inter fratres conversatus fuisset tamquam commensalis, et ad tempus a domo se alienasset, tamen iam secundo urgente conscientia, ad fratres reversus est et susceptus.

Eodem anno cimiterium in area nostra dedicatum est¹. [p. 48] Ante hos dies, licet sepulture licenciam habuissemus, tamen nondum cimiterium consecratum fuit, quare omnes qui decesserunt^a in capella sepulti sunt.

Item eodem anno Gerardus de Bercka, protunc procurator domus existens, satis dilectus et in reverencia foris et intus habitus fuit; sed spiritu ductus, nescitur quo bono aut malo, clam tam rectore Henrico, quam omnibus fratribus negotia facta procuravit, quibus Zutphaniam citaretur, ubique in valde magnam confusionem ac scandalum domus nostre, habitum religionis fratrum Predicotorum assumpsit; vere presumpitur, quod dyabolo instigante presumpsit, qui tranquillitati ac paci domus invidit. Ipsique Gerardo predicto valde magna libertas a domino Henrico et fratribus concedebatur. Ipse enim, quam sepe publice in ambone matricis ecclesie predicavit, confessiones valde consuete plurimorum ac plurimarum audivit, quo eciam pastorem, capellanos ac alios sacerdotes ad sui emulationem incitavit. Totumque se talibus exerciciis applicuit, sed ea, que sibi ex officio incumbebant parum vel nichil curavit. In ipsis ergo sibi valde confisus, se magnum fructum facturum estimabat, quod et dicere de post consuevit, cum interrogaretur, cur se ad alium statum transtulisset, scilicet quod per predicationes et confessionum auditones multis prodesse interderet. Sed Domino qui in sua dispositione non fallitur² disponente [p. 49] aliter factum est. Nam post brevem cursum in eodem ordine satis amare et turbatus in conscientia obiit. Ipsius, qui eius defunctioni aderant narrantibus didici, quod multum anxius ipse, qui fratres

---

^a In hs. verbeterd uit *discesserunt*.

¹ De wijding had plaats 14 juli 1472 door Goeswinus, bisschop van Hierapolis. Zie hiervóór, p. 31, noot 1 en het aldaar genoemde stuk, en p. 35.

² Vgl. de Collecta van de 7e Zondag na Pinksteren: 'Deus cuius providentia in sua dispositione non fallitur...'.

contempserat atque scandalizaverat fratres videre optavit, atque antequam discederet alloqui multum instanter atque importune rectorem Domus fratrum in Zwollis¹ expetit; ibidem enim transmissus, abiit. Sed miro iudicio Dei impetrare non potuit nulla tamen perversitate^a alicuius interveniente; pater enim protunc interim rite occupatus fuit, quod ad eum accedere non potuit, et in crastino, quando accedere voluit, ipse Gerardus defunctus est. Raro enim locorum aut statuum mutationes a Spiritu Sancto aguntur et perpauci ex mutationibus profecerunt², quamplures, quia maxime defecerunt, se transferre conati sunt.

Anno M^oCCCC^oLXXXIII^o Wilhelmus Duysseldorp et Johannes Kalker ad noviciatum suscepti sunt. Eodem anno dux Burgundie armata manu terram Gelrie occupavit atque subegit, eo quod sibi eam iure competere iudicavit ex emptione vel impignoratione^b, cuius titulo eam a duce Arnoldo sibi adaptavit atque appropriavit. Ex quo non modica tribulatio terre provenit, eam satellitibus et alienigenis, scilicet Anglicis, Pickardis et Gallis implevit et exactiones in terra multiplicavit³.

Domus nostra in brevi tempore ultra quinquaginta florenos ad huiusmodi exactiones contribuit⁴.

Eodem anno Theodericus Urdingen, presbiter, post [p. 50] longam infirmitatem, qua exercitatus fuit circiter duos annos (ptisi enim laborabat) in optima confessione, tamquam ad recreationem invitatus, diem clausit extremum, et sepultus in pace, quiescit in cimiterio nostre aree, qui primus in eo conditus est ad partem australem versus occidentem. Iste Theodericus valde sollicitus fuit^c observator conscientie sue et temporis, licet ad opera exteriora minus aptus esset, fuit enim corpore satis debilis, tamen ad celle exercicia aptissimus, utilis valde in labore manuum suarum extitit, magis autem diligens circa studium sacre scripture, in qua eminenter tritus erat ac illuminatus, non plures sui temporis inter fratres illi comparandi inveniebantur; aliquociens magnas noctium partes studio scripture^d sacre illectus

^a In hs. verbeterd uit *adversitate*.

^b In hs. verbeterd uit *impignatio*.

^c In kantlijn toegevoegd.

^d In kantlijn toegevoegd.

¹ Albertus Paep van Kalkar, 24 april 1457-4 mei 1482.

² Vgl. *Imitatio Christi* I, 23: ... qui multum peregrinantur, raro sanctificantur.

³ Nijhoff, V, p. ix-xiv.

⁴ Nijhoff, V, p. xviii-xix.

duxit insomnes. Ceterum quia valde habundabat in irascibili, ac nichilominus ptisica passione laborabat, aliquociens quasi exacerbatus propter suam vehemenciam vix tollerabilis fuit, sed vere puto quod ista passio divina dispensatione super eum permittebatur, ut ceterae virtutes que in eo fuerunt, ipsum non extollerent. Castissimus corpore fuit et *innocens manibus*¹.

Interrogatus in ultima infirmitate a domino Henrico, si eciam aliquo conscientie scrupulo moveretur de iniustis bonis, respondit, quod nunquam de vita sua ad valorem unius grossi fuisset gravatus, quocumque iniusto bono quod esset in [p. 51] conscientia sua. Qui fratribus astantibus, ut vere catholicus, valde compunctus et optime in misericordia Dei fidens, in manus Dei devote spiritum commendavit, non ut moriens, sed ut dulciter obdormiens. Antea enim dixerat animando aliquem de fratribus, qui eum valde dilexerat, ne de morte sua tristaretur, quod quoddam certum mortis responsum per quandam revelationem vel inspirationem accepisset, in quo quidem responso nichilominus intellexisset omnia secum fore salubria, senseritque se ad magnam solemnitatem invitari, que solemnitas nunquam esset terminanda sed continuanda. Sic dixit, sic factum est. Ad festivitatem sancti Augustini² se indubie dixit invitatum, ad eandem festivitatem pervenit, quia in puncto primarum vesperarum festi sancti Augustini devotum ultimum efflavit spiritum.

Eodem anno Henricus Creveldie ad noviciatum in domo susceptus est.

Istis temporibus variis incommodis exactionum et oppressionum patria devastatur per tirannicum principatum ducis Burgundie³ et suorum officialium, qui immittiores atque inhumaniores fuerunt eo a quo missi atque constituti sunt⁴. Eciam tunc regnavit in populo quedam pestis inconsueta in hiis terris; estimabatur, quod infectione alienigenarum, scilicet Pickardorum, populus inficeretur. Multi illa peste decesserunt, dissenteria nescio si vel lienteria fuerit. Paciebantur enim fluxum intemperatum ventris⁵.

¹ Ps. 23, 4.

² 28 augustus.

³ Over de gebeurtenissen in de jaren 1473-1477 zie W. Jappe Alberts, *De eerste bourgondische bezetting van Gelre*, Nederrijnse Studiën, Bijdr. Meded. Inst. M.E. Gesch. Utrecht 27, 1954, pp. 49-82.

⁴ Zie A. J. Maris, *De Raadkamers of Hoven van Karel de Stoute in Gelre en Zutphen, 1473-1477*, BMG 56 (1957), pp. 45-123. Willem van Egmond werd aangesteld als stadhouder-generaal.

⁵ Over deze pest niets bij J. J. van Veen, *De pest en hare bestrijding in Gelderland, in het bijzonder te Arnhem*, BMG 6 (1903), pp. 1-66.

Anno sequenti ipse dux Bur[p. 52]gundie civitatem Nusye arta obsidione vallavit circa integrum annum¹, sed eam obtinere non potuit, unde ingens rumor et inquietudo in hac terra habebatur. Non est auditum, saltem in hiis regionibus, de tanta strage et perditione hominum, quanta ex illa obsidione provenit. Multa milia hominum de obscientibus occisa sunt.

Anno M°CCCC°LXXV° devota ac fidelissima matrona domus nostre, Mechtelt van Milligen², in valde bona confessione vita defuncta est, et sepulta in nostra domestica capella in medio chori quiescit iuxta sepulchrum Lutgere³ supramemorate a parte aquilonari. Hec enim in iuvenili etate, forte triginta duorum aut trium annorum, viro viduata est. Pulchra erat corpore, dives rebus, et secundum seculi dignitatem non erat genere infima. Hec, viro mortuo, contempto seculo, contemptis rebus, eciam thoro maritali non minus contempto, se fratribus et domui nostre toto corde iunxit ob amorem Domini nostri Jhesu Christi, ac deinceps fecit omnia bona sua temporalia, quibus habundavit tam in mobilibus quam immobilibus hec fecit domui nostre communia, ut nulla haberetur differencia quamdiu vixit. Eciā tandem se communi provisioni domus nostre subiecit, nichil de suis suum proprium estimans. Rectori domus se per omnimodam^a obedienciam subiecit, ut ad nutum et in omnibus obtemperaret. Aliquociens, cum a rectore vocaretur, quicquid pre manibus habuit, abiecit, in continenti [p. 53] surrexit et abiit, ubi erat ille. Licet enim se voto religionis minime obligaverit, nichilominus ita se gessit in hiis, que sunt religionis, ut speciem religionis in effectu pretendereret. Castitate precipue eminebat, quod nemo in presencia eius^b aliquid insolencie attemptare auderet. Et super hoc in ea fulsit compassio super afflictos. Quis unquam in tribulatione existens et ab eo auxilium postulans, non auxilium reportavit aut consolationem? Pene in hoc insipiens facta est. Quociens enim ob hoc magna dampna sustinuisse, hominibus sibi fidem minime servantibus, sicut magna sposonderant cum in necessitatibus essent, nichilominus quando illi ipsi vel consimiles rursum eam invocabant, oblita infidelitatis erga se commisso, oblita dampni perpessi, eis pro posse subvenire non destitit. Qua de causa dominus Henricus, rector, sibi suum abstulit sigillum, cognos-

^a s in tekst doorgehaald.

^b In kantlijn toegevoegd.

¹ Over het beleg van Neuss (juli 1474-juni 1475) zie G. Kallen, *Die Belagerung von Neuss durch Karl den Kühnen*, Neuss 1925.

² Vgl. p. 25, noot 4.

³ Vgl. p. 36.

cens eius compassivum animum, ut pro nullo per sui sigilli ratificationem fidem dare posset. Sic igitur morum honestate predita, Deo devota, hominibus grata, domui nostre fidelissima vitam continuavit, et optime Deo fidens migravit ad Dominum.

Anno eodem post obitum huius dilecte matrone, cuius, inquam, mors satis contrastavit tam fratres quam dominum Henricum — dilexerunt enim se in vita valde, ergo et *in morte* non poterant separari¹ — ipse venerabilis pater dominus Henricus Gravie, secundus² [p. 54] rector domus nostre et precipuus promotor, tam in disciplina, quam in temporalibus atque structura, in optima confessione, ut vir vere chatholicus et totus apostolicus, diem clausit extremum, sepultus in choro capelle nostre ante summum altare, tamquam qui vite sanctitate, fervore^a sollicitudinis hoc honore optime dignus in dulci pace quiescit.

Iste ab ineunte etate optime conversatus quasi puer fratribus se iunxit. Forsan sedecennis ad fratres venit³. In omni fuit exercicio studiosissimus. Propter suam optimam indolem ita tunc multum juvenis rector promotus est⁴. Naturali ingenio erat adornatus. Propterea de facilis ad omnia ydoneus extitit. Ita se sacre scripture studio a puero applicuit, quod a magnis et litteratis viris tamquam vir doctus et illuminatus revereretur.

Testor Deum, quod re vera minora dicturus sum, si de materiis sermo verteretur theologicis, ita in huiusmodi erat expertus, ut ab omnibus putari posset, quod nunquam alia legisset, nunquam alia audisset, quam huiusmodi; si iterum de naturalibus tractaretur, tam expertise de huiusmodi loquebatur, quasi totum studium suum philosophicis inquisitionibus applicuisset. Rursum si ad facultates iuris tam^b civilis quam canonici sermo deveniret, magnus causidicus aut^c iurista putabatur. Quid dicam, si agricola, si carpentator, si faber, si medicus [p. 55] adesset, ipse perfacile omnibus expertior erat. Taceo si ad exercicia devotionis, si ad extirpationes passionum, si ad cultum animi, si ad cultum Dei, si ad abnegationem sui verba venirent; quis enim ei in istis similis haberet reperiri posset, quociens suis efficacissimis ammonitionibus, informationibus, exhortationibus audiencium corda permovit, ut vix se pre gaudio caperent. Mirentur alii, quod

^a Verbeterd uit *fervoris*.

^b Toegevoegd in de kantlijn.

^c In hs. tweemaal geschreven, eenmaal doorgehaald.

¹ Vgl. 2 *Sam.* 1, 23.

² De afgezette rector Johannes van Deventer (p. 19-20) wordt kennelijk niet meegeteld. Zie voorts p. 69, noot 2.

³ In 1435, vgl. p. 15.

⁴ In 1443 op het colloquium te Zwolle; vgl. p. 20.

inveniens domum in temporalibus destitutam promoverit ad redditum copiam, ad satis preciosas structuras, ad agrorum numerosa multitudinem; michi super hec laudabile et ammirabile videtur, quod qui omnibus prodesse novit, et plus profuit quibus prefuit in spiritualibus exercitationibus quam temporalibus, nichilominus se omnibus quasi minorem exhibuit, et nullum exinde honorem, non privilegium quesivit. Omnino erat honoris ac sui commodi contemptor. Usque ad finem vite ad exercicia communia prior erat, in corporis refectione parcior et ad exercicia devotionis studiosior. Omnes, qui eum noverant, tam religiosi quam seculares, nobiles ac ignobiles, parvi et magni eum venerabantur; isti propter vite sanctitatem, illi propter prudencie eminentiam, alii propter morum honestatem, alli propter suam dulcem ac amicabilem conversationem.

Que enim negotia in diebus suis [p. 56] in communi statu nostro poterant terminari nisi per ipsum? Que cause poterant agitari in tota civitate nostra, nisi prius relate essent ad ipsum? Que eciam dissensiones aut simultates inter partes poterant decindi, nisi mediante ipso? Omnibus qui foris sunt, utilis erat, domui utilior, utilissimus sibi, qui in omnibus istis sui non obliviscebatur, sed suam salutem et profectum inter hec operabatur. In hiis feliciter consummans inter filiorum manus valde merencium, eo quod tanto patre se privari viderent, ultimum et devotum Deo dignum efflavit spiritum, et ad seculum suum intelligibile, ut firmiter credimus et speramus, carnis argastulo eductus a seculo isto vili et materiali migravit; sic enim differentialiter hec secula in suis piis colloquiis nominare consuevit¹.

O quam ardenter ad illud anhelavit, quantum iusticiam eternam esuriit et sitivit, quam resignate mortem exspectabit, quam parvum, quicquid in hoc seculo pateretur, curavit. Lecto decumbens, cum gravi corporis molestia exercitaretur, dixit in sensum doloris existens, se mille annis sustinere malle illas infirmitatum ac dolorum vexationes, quam vel una hora experiri remorsum conscientie saltem vel de uno peccato mortali. In tali ac tanta confessione ac[p. 57]soliditate vita defunctus est. Ipso namque defuncto ad regimen eidem successit electus dominus Theodericus Zittart², tunc senior, frater et presbyter domus nostre anno eodem.

Item eodem anno in chatolica confessione obiit devotus dominus Arnoldus Bomel, frater domus nostre et confessor in Maiori Conventu sororum in Doesborch³, et sepultus in Christi pace, quiescit in capella

¹ Vgl. p. 45.

² Rector van 1475 tot 1485 (zie p. 61). Ingetreden 1443 (?), p. 21.

³ Vgl. p. 16.

conventus predicti. Iste fuit germanus domini Hermanni Bomell, supramemorati fratris nostri, vir multum devotioni et compunctioni deditus, proprii commodi ac honoris contemptor, plurimum ab omnibus dilectus, super omnes afflictos corde pia gestans viscera. Qui laudabiliter non minus 37 annis predicto conventui prefuit ac profuit, relinquens post se memoriam laude dignam.

Anno M^oCCCC^oLXXVI^o Johannes Bucoldie ad probam domum nostram ingressus est.

Anno LXXVII° Theodericus Xanctis in domo nostra ad noviciatum susceptus est. In cuius anni inicio¹ dux Karolus de Burgondia in terra Lottharingie, iuxta civitatem dictam Nansi, ab exercitu ducis Lottharingie in prelio miserabiliter succubuit. Ex quo iterum nova oritur in terris turbatio². Extunc omnes, qui terram Gelrie subegerant et tamquam officiales³ ab ipso duce constituti eidem [p. 58] prefuerant, terga verterunt et fugam capiunt singuli, unusquisque in sua, ita ut in paucissimis diebus nec unus quidem posset videri in terra de istis alienigenis Gallis atque Pickardis, quorum tamen innumeri terram devorando occupaverunt. Nichilominus paulo post dux Adulphus, qui hucusque captivitate detentus erat, educitur, libertati traditur, tandem, emulis suis licet contranitentibus, sua patria ei redditur et exercitui comitatus Flandrensis capitaneus ac princeps milicie contra regem Francie⁴ preficitur, qui terram ducis Burgondie graviter invadere cepit. Et statim, nescio in primo vel secundo congressu contra Francigenas, ipse dux Adolphus prostratur, et sic in conflictu interfectus vita et ipse functus est anno eodem quo supra⁵.

Quare iterum nova plaga ac turbatio in terra Gelrie oritur. In qua plausus cito in planctum versus est, *extrema gaudii luctus occupavit*⁶. Emuli atque adversarii patrie Gelrensis atque ipsius ducis Adolphi defuncti, intervenerunt apud novellum ducem Austrie⁷, successorem ducis Burgondie, qui filiam Burgondie ducis⁸ sibi matrimonio copulavit, ut liberis ipsius ducis Adolphi⁹, quos predecessor de terra

¹ 5 januari 1477.

² Nijhoff, V, p. xxxiii vv.

³ Vgl. p. 48, noot 3 en 4.

⁴ Lodewijk XI (1461-1483).

⁵ Adolf van Gelre, door de Gentenaren bevrijd, sneuveld bij Doornik, 27 juni 1477 aan het hoofd van Gentse troepen. — Nijhoff, V, p. xxxix-xlv.

⁶ *Prov.* 14, 13.

⁷ Maximiliaan van Oostenrijk.

⁸ Maria van Bourgondië; huwelijk 18 augustus 1477.

⁹ Kinderen van Adolf uit zijn huwelijk met Katharina van Bourbon: (1) Philippa (x René II van Lotharingen, 1483); (2) Karel van Gelre, geb. 9 november 1467.

sua eduxerat cum ipsam sibi eam subegisset, apud se servatis, terram atque patriam Gelrensem sibi tamquam [p. 59] successor vendicaret, quod et factum est¹, sed Gelrensibus quantum possunt contranitentibus, sedicio iterum atque turbatio gravis oritur. Sed ad id^a res usque pervenit, quod prius a Novimagensibus captis filiis de Egmundia domicellis Wilhelmo et Frederico² iterum a novo terra inter se scindetur, *civitas contra civitatem*³, et ipse dux Clivensis⁴ cum Brabantinis atque Egmundensibus^b terram oppugnarent, et factus est *error novissimus peior priori*⁵. Philosophicum illud dictum hic locum habet: *uno inconvenienti dato plura sequuntur*⁶. Ex illo enim unico facto, quod filius in patrem manus^c iniecit, quis estimare sufficiat, quanta mala secuta sunt et nondum finis.

Ex quo domui nostre et fratribus incommoda multa, dampna, inquietudines, tremores ac timores provenerunt. Dictum est per prophetam Jheremiam in Babilonia captivis: *In pace terre illius erit pax vestra*⁷, sic et patria turbinibus e regione cum quatitur similiter et universi et singuli inhabitantes conturbari coguntur, unus passione, aliis compassione, iste subvertitur proprio peccato aliis mala inferendo, ille exercitatur per paciem aliena mala sustinendo, sed vere beatus et sanctus, cui *omnia in bonum cooperantur*⁸ et ex omnibus hiis suam novit operari salutem.

Istis temporibus fratres per viam commutationis pro quodam domistro in parochia de Dreempt addendo quandam pecuniarum sum-

^a is doorgedaald.

^b Hs. leest *Emungdensibus*.

^c In kantlijn toegevoegd.

¹ Nijhoff, V, p. xlvi.

² Frederik van Egmond, heer van IJsselstein, en Willem, heer van Hafs, zonen van Willem van Egmond, werden 21 april 1478 te Nijmegen gevangen. Nijhoff, p. xlvi; Dek, *Genealogie der Heren en Graven van Egmond*, p. 48.

³ Vgl. *Luc.* 21, 10.

⁴ Johan van Kleef.

⁵ *Matth.* 27, 64.

⁶ „Uno inconvenienti dato, plura sequuntur”. Vgl. *Arist. Lat.* VII 2. *Physica. Translatio Vaticana*, ed. A. Mansion, Brugge-Parijs 1957, p. 4, regel 24 (185 a 11): „Uno inconvenienti dato, alia accidentum”. Vgl. p. 6, regel 26-27 (186 a 9): „Una absurditate data, aliae accidentum”. — Vgl. ook S. Thomas Aq. in *VIII Libros Physicorum Aristotelis Exposito* (ed. Marietti, Romae 1954), p. 8. *Textus Aristotelis*, cap. II, 10: „Uno inconvenienti dato aliae contingunt” en p. 20, cap. III, 18: „Uno inconvenienti assignato, aliae contingunt”.

⁷ *Jer.* 29, 7.

⁸ *Rom.* 8, 28.

A 22
mam acquisierunt iuxta campum lignorum, quem antea comparaverunt alium campum ligniferum et terminos [p. 60] suos ibidem dilataverunt.

Anno M^oCCCC^oLXXVIII^o Dominus Johannes Coesveldie, frater domus nostre, post infirmitatum variarum diuturnas exercitaciones in bona confessione defunctus est, in cimiterio nostre aree sepultus in Christi pace quiescit iuxta sepulchrum domini Theoderici Urdingen versus aquilonem. Iste enim multis annis multis corporalium necessitatum incommodis exercitatus est, frequenter calculo, et toto corpore non minus infirmus extitit. Super hec valde capite et cerebro debilis fuit, unde multas ac mirabiles melancolicas estimationes et timores perpessus est. Quare et conversatio eius interdum minus erat tollerabilis, quandoque eciam onerosa, nisi timor Dei bonaque voluntas hanc fecisset tollerabilem atque gratam. Cernere erat inter naturam eius ac bonam voluntatem quam multociens gravem quandam controversiam, ita contra seipsum sibiipsi vim intulit. Ceterum inter hec sollicitus extitit conscientie sue, exercitorum nostrorum atque camere sue observator ac custos, zelosus discipline communis emulator, in oculis suis multum humilis, ferventissime semper ad ulteriorem suspirans profectum.

Anno eodem Johannes Lennep ad probam domum nostram ingressus est. Item eodem anno fratres comparaverunt quoddam arvum in Angerloebroeck, dictum die Hoechorst, ex quo habuerunt antea [p. 61] XXI^a antiqua scudata, ementes fundum et proprietatem exposuerunt circa trecentos florenos.

Anno M^oCCCC^oLXXIX^o Petrus Hoern, presbyter et frater domus nostre, licet in anno probationis sue satis fervens ac bone voluntatis videretur, ac de eius profectu multum a cunctis ac quamplurimum speraretur, postquam ad communem vitam susceptus est, cepit paulatim a fervore, qui in eo apparuit, deficere ac tepescere, et ad tantam successu temporis devenit incuriam ac negligenciam, quod totus remissus ac dissolutus effectus sit, atque ita sua dissolutione, inquietudine sua, et ^a singularitate sua, pertinacia et indicibilitate totam domum sepius conturbavit. Nichilominus ulteriores querens in domo nostra libertates hactenus inconsuetas, voluit ut sibi deambulandi seu spaciandi licencia concederetur, quasi non valens ferre nostram quietem ac solitudinem, sed plane non valuit, quia non voluit. Demum cernens, quod in huiusmodi frustra laboraret, seipsum ferre non valens, primo a domino Theoderico, rectore nostro, deinde a patribus

---

^a In tekst bovengeschreven.

visitatoribus petens licenciam et accipiens, domum nostram dereliquit et ad fratres de tercia regula sancti Francisci apud sanctum Nycolaum propre Nusyam¹ se transtulit. Occulta enim videbatur superbia excecatus, qua nemini de se crederet, ex qua ulterius ad tantam deiecutus [p. 62] est cordis inopiam, ut nec communia nostra exercicia neque fratum ammonitiones, eciam iuniorum nec ponderaret scandala, libere faciens si non licuit tamen quod libuit. Quare eo discedente tota domus visa est quietari atque reformari.

Anno eodem obiit in Rees dominus Johannes de Antwerpia, in eodem loco confessor sororum qui annos quamplurimos conventum sibi commissum laudabiliter rexit, qui annos aliquot ante obitum suum a regimine pene absolutus fuit propter infirmitatem, qua a Deo visitatus fuerat; tactus enim erat apoplexia et ideo ei substitutus fuit per suos visitatores quidam de tercia regula sancti Francisci ex domo sancti Nicolai prope Nusiam², qui eciam, eo defuncto, regimen domus suscepit.

Anno M^oCCCC^oLXXX ad probam ingressi sunt domum nostram Bernardus Oldenzeel et Zanderus Delden.

Istis temporibus varia incommoda succreverunt in terra nostra. Terra Gelrie a die defunctionis ducis Adolphi³ agitatur bellis et depredationibus usque ad annum LXXXI^m in tantum quod tota patria quasi desolata visa est, cunctis extra urbes et munitiones subversis et combustis etcetera, quibusdam eciam opidis obsidione vallatis, castrum Lobed obsidione aliquamdiu vallatum fuit atque post obsidionem XII ebdomadarum de[p. 63]victum obsessis se cum castro ultro tradentibus nullam sperantibus a Gelrensibus liberationem⁴. Opidum Gelrie post obsidionem VI mensium a Novimagensibus liberatum fuit⁵. Opidum vero Wageningh post obsidionem 4 mensium eciam traditum fuerat⁶. Nullam eciam spem subventionis ab hiis, qui fidelissimum sibi sposonderant auxilium obsessi experti sunt, quare

¹ Gesticht 1441. — K. Tücking, *Geschichte der kirchlichen Einrichtungen in der Stadt Neuss*, Neuss 1886, p. 247. — Oediger, IV, p. 265.

² Vgl. hierboven, noot 1.

³ †27 juni 1477; vgl. p. 52.

⁴ Volgens Nijhoff, V, p. liii duurde het beleg van het Huis te Lobith (Tolhuis) door de Kleefsen van begin juni tot einde juli 1479. In 1475 had Karel de Stoute het huis aan hertog Jan van Kleef afgestaan, die het in 1479 met geweld nam.

⁵ Nijhoff, *ibid.*, p. lv-lvi: juni 1479. Geldern werd belegerd door hertog Johan van Kleef, terwijl Katharina van Bourbon, hertogin van Gelre, echtgenote van Adolf, zich daar bevond.

⁶ Beleg van Wageningen door Adolf van Nassau, maart-8 augustus 1480; Nijhoff, *ibid.*, p. lviii.

post multam sanguinis effusionem opidulum in manus obsidencium tradiderunt.

Tandem post infinitas miserias anno LXXXI°, multis dietis servatis, Gelrenses se subdiderunt obediencie ducis Austrie¹. Non solum istis diebus hac plaga terra percussa est, que tamen sola sufficere posse putaretur, verum eciam fames magna atque victualium cunctorum inaudita caristia in locis cunctis circumvicinis facta est, que ab anno Domini etcetera LXXIX° de die in diem succrevit, ut pene intolerabilis communi populo videretur. Nichil eorum, que vesci poterant, erat, quod non duplo aut triplo precio comparari necesse erat. Anno LXXXI° modium siliginis interdum terciodimido floreno, diu duobus florenis emebatur renensibus. Tritici modius tribus vel ad minus terciodimido; havene multo tempore floreno; ordei quinque quartallis floreni; fagiritici vero tempore seminandi II florenis et ultra emebatur. Butiri vas, quod emi consuevit pro VI, VII, vel tempore cariori pro VIII, modo pro XIII, XV, XVI, eciam circa festum Pasche pro viginti florenis non poterat [p. 64] haberi. In istius anni principio fuerat magna clades in animalibus et iumentis domesticis; sues et boves cum vaccis et equis in multo numero moriebantur, nescio si ex infectione graminum que fuerat in estate et autumpno anni precedentis per inundanciam et aquarum profluvium diuturnum et maximum, ex quo eciam sequebatur caristia in carnibus tam porcinis quam bovinis. In Maii inicio nundinis macri boves preciosius emebantur quam pingues aliis annis emi consueverunt. Intervenerat enim hyemps solito gravior atque diuturnior ut vix in quorumcumque hominum ei consimilis esset memoria quevis altera, ea terra constringebatur usque ad Maii medium, ne herbam virentem pullularet, eciam cetera pabula straminum atque feni in horreis defecerunt; nam in estate preterita pauca collecta fuerant, que sufficere non poterant ad hyemen tam horrendam atque diuturnam. Sic istis diebus terra afflita est cum incolis suis ex iusto Dei iudicio peccatis hominum hanc afflictionem exigentibus; *multiplicata enim erant nimis*² et utinam ad correctionem misericorditer punirentur impii et *discerent iusticiam* ex iudiciis Dei³.

Sub guerris prefatis preter alia dampna exactionum et defectum

¹ Nijhoff, *ibid.*, p. lix-lxv. — Over het nu bourgondische Gelre werd graaf Adolf van Nassau stadhouder-generaal, heer Hendrik van Gemen zijn plaatsvervanger, tevens landdrost van Zutphen. Alberts, *Gesch. Gelderl.*, p. 127.

² Vgl. *Ps.* 106, 38.

³ Vgl. *Isai.* 26, 10.

reddituum domus nostre — per pauca enim de agris suis fratres habere potuerunt, quod non ad modicum [p. 65] dampnum computari potuit, — insuper^a amiserunt horreum satis preciosum in Olbergen, quod illic ante paucos annos erectum fuerat¹, per incursum hostium incensum atque combustum fuit.

Anno eodem expulsus et licenciatus exiit a domo nostra tamquam membrum putridum Gerardus Kampis, laycus, officio sartor. *Non enim erat b ex nobis*². Deputatus ac ordinatus fuit custodire portam et ministrare elemosinas pauperibus, hac itaque occasione totum tempus expendit; perraro enim operi manuum suarum insistebat, nichil quasi videbatur perpendere communia nostra exercicia, dormivit quamdiu voluit, ad signum suscitatoris non solum non surrexit cum fratribus, sed per diem, cum non vacabat ineptiis, solus existens in camera dormiendo, tempus sine fructu deduxit, quare et *panem ociose comedens*³ domui nostre inutilis fuit; et non solum inutilis sed et multum nocivus, libertate sua, quam habuit tum ex officio portarie, tum quia ad communia exercicia chori non indiguit sequi, quia laicus erat, abusus est in malum suum, se cum levibus hominibus utriusque sexus miscuit, et quod deterius est, leves mulierculas et infames comparavit elemosinis et panibus ad voluntatem suam nutriendi eas^c de bonis domus nostre. Tandem in huiusmodi deprehensus est, inhoneste scilicet cum levi quadam muliere se habens, Domino ita hoc providente, *quem nullum latet secretum*⁴ ut confunderetur, deprehenderetur et a nostra [p. 66] societate tamquam membrum inutile, nocivum, putridum ac turpe proiiceretur et hoc irrevocabiliter, quia in tantum destitutus est, ut nec graciā nec misericordiam querere poterat, et sic electus a nobis et ipse eiicens habitum nostrum, se seculariter vestiens abiit, ut palam ostenderetur, quod sit abiectus a facie Domini, profugus in *reprobūm sensum traditus*⁵. Post modicum temporis, cogente fame^d,

^a Het hs. heeft hier een rood gerubriceerd initiaal; de zin behoort echter bij het voorgaande.

^b Door rubricator doorgehaald: *de numero*.

^c In tekst bovengeschreven.

^d Door rubricator verbeterd uit *famente*.

¹ Vgl. p. 44.

² 1 Joh. 2, 19.

³ Prov. 31, 27.

⁴ Vgl. de Collecta uit de votiefmis van de H. Geest: 'Deus, cui omne cor patet et quem nullum latet secretum, . . .'.⁶

⁵ Rom. 1, 28.

instetit et susceptus est in sartorem a regularibus in Novimago¹. Anno eodem Theodericus Wissel ad probam susceptus est.

Anno M^oCCCC^oLXXXII^o obiit Henricus de Embrica dictus Vonderman, presbyter et frater domus nostre, apud sorores in Elten, ubi aliquot annos cum domini Bittero honeste conversatus est.

Item anno eodem dominus Reynerus Kessell apud sorores in Wamell confessor ordinatus, *vir simplex, rectus, timens*² Deum ac totus devotioni deditus, defunctus est. Hic enim ab ineunte estate optime conversatus est in omni conversatione sua. Iuvenis satis, ordinatus est sacerdos et confessor sororum in Doetichem, sed postquam aliquamdiu ibi stetit, modica interveniente dissensione inter ipsum et matrem conventus, iterum ad domum nostram rediit, ubi eciam priorum oblitus aliquot annis sub omni disciplina et obedientia cum multa gratia inter fratres conversatus est. Fervens valde erat eo tempore in iuvenibus trahendis et ad religionem destinandis, in quo tempore et non mediocriter profecit. Tandem in Wamel mittitur, ubi nomen, quod *permanet in eternum*³, sibi comparavit honesta, simplici ac devota sua conversatione, ita quod a cunctis circumvicinibus patribus [p. 67] et congregationibus ut vir devotus veneraretur et diligeretur.

Hucusque fames et caristia, que facta fuit super terram, non decrevit, sed usque ad anni huius finem perseveravit in hac nostra regione. Videbatur remissum satis cum siliginis modius II florenis comparari poterat. Non minus in huius anni estate quedam species febrium per totam provinciam grassata est et eciam multi homines ex ea mortui sunt et communiter pauperes et seniores, qui quamplures ex inedia et fame periclitari putabantur.

Hoc anno domus nostra ex patrimonio domini Bitteri et concambio quorundam reddituum, quos habuimus iuxta conventum sororum in Elten⁴, acquisivit arvum, scilicet duos agros iuxta Olbergen dictos dat Guliker maetken et Compelwickerhove. Item anno eodem per concambium quorumdam reddituum, quos habuimus ex una domo in Embrica, comparaverunt fratres medietatem cuiusdam campi in Angerloebroeck, dicti die Doesborchsche mait.

In fine huius anni Rutgerus de Bucoldia, laicus, officio sartor, ad probam susceptus est.

¹ *Mon. Bat.* II, 137: Klooster St.-Katharina. Aanvankelijk behorend tot het kapittel van Neuss, ging het daarmede in 1430 over tot de congregatie van Windesheim. Post, *Modern Devotion*, p. 505-06. — A. J. Maris, BMG 64 (1970) 84-101.

² *Job* 2, 3.

³ Vgl. *Eccli.* 41, 16.

⁴ Zie p. 29.

Anno M^oCCCC^oLXXXIII^o dominus Arnoldus Griet, confessor sororum in Clivis defunctus est, frater domus nostre. Qui satis honeste conventum ibidem circiter XL^a annos rexit ^b. Et cum sensit sibi imminere diem extremum, multum et quasi importune laboravit, ut conventus prefatus maneret sub regimine fratrum et domus nostre, qui eciam [p. 68] desiderium suum impletum sciens antequam moretur, lecius diem clausit extremum. Eum in regimine conventus secutus est dominus Wilhelmus Duysseldorp, presbyter et frater domus nostre, ad hoc directus a fratribus.

Anno eodem obiit in Maiori Conventu opidi nostri Theodericus Kalker, laicus, frater domus nostre. Qui illic ordinatus fuit a fratribus, cum dominus Arnoldus Bomell, eciam frater domus nostre, eidem conventui preficeretur confessor. Et ibidem Theodericus prefatus ultra XL^a annos laudabiliter et virtuose conversatus fuit. Vir zelosus erat valde, zelans virtutem et disciplinam. Cum sorores conventus ad labores rurales dirigerentur, ipse eis preficiebatur director operis et discipline; eius enim presenciam plus verebantur sorores quam patris vel matris; licet enim quandoque cum causa exigeret ad terendum minaretur, si quid insolencie, ut assolet, incidisset, quod ad matrem deferret, nunquam tamen vel minimam querimoniam apud eam deponere voluit, ut non inveniretur seminator dissensionis. Et optime sorores custodie ipsius committi poterant; castissimus enim fuit et numquam vel minima suspicio cuiuscumque incustodie vel suspecte familiaritatis de eo habita est. Et ideo reliquit famam laude dignam.

Item anno eodem Johannes Doethicem, clericus in domo nostra ad probam susceptus est.

Item eodem anno obiit in Amorsfordia dominus [p. 69] Johannes Doetichem, dictus ten Cruys, rector domus fratrum ibidem et frater domus nostre ^c. Hic enim vir a puero iunctus est fratribus nostris, et cum multa gratia conversatus fuit, humilis in oculis suis et ad omnia humilitatis exercicia promptissimus ^c. Ad ruralia et laicalia directus fuit opera, ut vix aliud presumeret, quam omnem vitam suam in hiis continuare deberet. Primi opidi nostri consanguinitate et affinitate

^a Het hier herhaalde *satis honeste* door de rubricator doorgehaald.

^b In de kantlijn toegevoegd.

^c fuit door rubricator doorgehaald.

¹ *Mon. Bat.* II, p. 14, nr. 8; Delprat, 108v. *Narratio*, 98.

sibi iuncti erant, qui persepe eum maledictionibus atque irrisio[n]ibus lacescebant, cum viderent eum immundis ac ruralibus operibus insistere, ut in stercoribus porcinis pro lotione vestium colligendis, fimo de stabulis exportando¹. Huiusmodi enim laboribus videbatur quasi ex officio prefectus, sed sui eum, ut tales assolent, dominum potius ac sacerdotem videre affectassent. Inter hec ipse contemptor honoris fuit et contumelie et valde devotioni deditus et compunctioni; quia in exerciciis devotionis erat nimius et quia rector et fratres valitudini eius timerent huiusmodi exerciciis externis deputabatur.

Tandem domui fratum in Amersfordia per visitatores nostros preficiebatur, ubi circa annos XXVI prefuit ac profuit. Sub ipso domus notabiliter in temporalibus tam structuris quam redditibus crevit, et cum multo labore et sudore domum quantum potuit in disciplina et profectu promovit, licet sepe res aliter evenirent quam voluit ipse. Nichilominus [p. 70] ipse usque ad finem suorum primordiorum non obliviscebatur; perseveravit enim in exerciciis humilitatis et devotionis, sollicitus observator conscientie sue et discipline in seipso, et in huiusmodi perseverans, post multos agones et labores in regimine^a habitos, diem clausit extremum.

Anno predicto in terra satis grandis pestilencia grassata est. Item eodem anno obiit vidua Goessuina Rouennort, que legavit domui nostre quandam peciam terre iuxta fossata civitatis circa Duystersteghe², quam locavimus mulierculis pro caulium ortis.

Anno M^oCCCC^oLXXXIIII^o fratres comparaverunt premium Merdel in Angerloebroeck³. Antea ex eo habuerunt VI scuta, pro quibus scutis longo tempore multam molestiam passi sunt. Tandem principali adversario, scilicet Thoma Snoyen⁴, defuncto et in fine confidente, quod iniuste vexasset fratres, petiit, ut fratribus premium dimitterent sui. Eo mortuo, fratres ex fundo emerunt redimentes vexationem.

Item eodem anno emerunt quartalem de Doisborchsche mait⁵ et

^a Hs. heeft tweemaal *re.*

¹ Vgl. p. 17.

² Zie p. 26, noot 5. OAD I, 1088 spreekt van „een maatje land of koolhof aan de Duysterstege“.

³ Mardel. — Zie p. 27. De acte van aankoop niet in OAD; volgens Reg. no. 1223 verkregen de fraters in 1498 van de heer van Voorst en Keppel toestemming tot verkoop.

⁴ Niet in de index van OAD.

⁵ Volgens OAD I, Aanh. 65 hadden de fraters dit stuk land, gelegen in het kerspel Drempt, sinds 1449 als tijnsgoed in bezit. — Vgl. p. 58.

modicum post adhuc emerunt de eodem agro medium quartalem. Item in fine eiusdem anni adhuc emerunt quendam agrum in Olberghen, dictum [p. 71] Die Nyemait¹. Item anno predicto ad probam ad nos ingressus est Johannes Colonie.

Anno Domini M^oCCCC^oLXXXV^o ortum est murmur inter fratres contra rectorem suum dominum Theodericum Zittart et petierunt adventum visitatorum, quibus aperuerunt suas displicencias contra predictum Theodericum et de facto pro petitione fratum absolutus est et dominus Henricus Creveldie² in locum eius electus et prefectus est.

Item eodem anno devolutus est ad fratres ager dictus Dat Bairschelach³ qui solus supererat de bonis pie matrone nostre Millighen⁴ et fratribus contra nitentibus quasi invitis accessit, etsic tandem omnia bona matrone eiusdem immobilia ad possessionem domus nostre pacificam devoluta sunt. Eciā ager predictus domui nostre confirmatus est per dominum de Egmundia ad ius censuale⁵. Multo timore usque ad hanc diem habuerunt tam Millighen quam ipsius heredes, timentes quod domini de Bair eum sibi usurparent, eo quod *een pantguet* ad castrum predictum esset. Interventu amicorum vexatio hec redempta est.

Anno M^oCCCC^oLXXXVI^o ad probam susceptus est in domo nostra Johannes Creveldie, clericus.

In fine huius anni obiit in domo nostra Gerardus van Zwoll, laicus, officio [p. 72] sartor, sepultus in cimiterio nostro. Iste Gerardus fidelissimus fuit in sibi commissis, valde laborans pro promotione honorum domus nostre. Cum gracia inter homines conversatus est,

¹ Nyemate (Nieuwemaet, Nymate) in de buurschap Olburgen en het kerspel Dieren. Gekocht van Derick int Velt en zijn vrouw Heylwich. Zie OAD I, Aanh. 56. Reg. no. 1102.

² Vierde rector, 1485-1493.

³ Te Lathum in de heerlijkheid Baar en het kerspel Rheden, afkomstig van heer Reyner van Elten, priester, c.s., onder de last van levenslang onderhoud van zijn zuster Jutte. OAD I, Aanh. 94. Reg. no. 1108.

⁴ Zie p. 49. — Mechteld van Millingen kocht dat Baersche slach op 16 december 1456 van Steven van der Hoven. OAD, Reg. no. 803-805. Op 13 mei 1462 verkocht zij dit stuk land aan haar broer Derik van Elten. *Ibid.* 867, vgl. 993. Door erfenis geraakte het land later in handen van de priester Reyner van Elten, die het verkoopt aan zijn gelijknamige neef, 17 sept. 1482. *Ibid.* 1081.

⁵ Johan, heer tot Egmond en tot Bair, stadhouder-generaal van Holland, Zeeland en West-Friesland, maakte op verzoek van de priesters en klerken van het fraterhuis het land, dat eersteds door Walraven van Meurs, electconfirmaat van Munster en heer tot Bair, aan Steven van der Hoven was verpand (zie hierboven, noot 3. — OAD I, 762, 21 febr. 1454) tot tijns goed, tijnspliktig aan genoemde heerlijkheid. — *Ibid.*, I, 1119.

ideoque ab omnibus amabatur. Fuit nichilominus vir consilii et honestus, quibus bonum nomen sibi inter omnes, qui eum noverunt, comparavit; licet occasiones scandalorum habuerit et periculorum multorum ex officio et occupatione sibi commissis, tamen^a sine scandalo et suspicione tam inter eos, qui foris sunt, quam qui intus erant, honeste et pudice ambulavit.

Item eodem anno fratres exerunt sacristiam et transitus partem, scilicet circa ecclesiam et sacristiam usque ad domum habitationis.

Anno M°CCCC°LXXXVII° ad probam suscepti sunt apud nos Theodericus Bucoldie, laicus, frater Rutgheri, fratris nostri sartoris, et Johannes et Jacobus fratres germani, filii Theoderici Bislick. Item eodem anno comparaverunt fratres nostri preedium et agriculturam in Drempt cum domo dicta Den Nyenhoff¹ cum suis attinenciis et decimis ad eam spectantibus.

Item eodem anno Johannes Bucoldie directus est confessor sororum in Wamell ob instanciam patrum visitatorum. Item eodem anno dominus Johannes^b [p. 73] Kalker, confessor sororum de tercia regula ordinatus est in Duysborsch² ex promotiva littera ducis Clivensis.

Item in fine huius anni Johannes Theoderici Bislick, adhuc novicius, reliquit domum et ad seculum reversus est.

Item anno quo supra, Johannes de Doetinchem, dictus Vurdinck, presbyter et frater domus nostre, ob instanciam patrum visitatorum et ministri generalis de tercia regula ordinatus est confessor Minoris Conventus in civitate nostra Doesburch, domino Johanne^c Daventrie prius absoluto propter senium, habita occasione ex quadam turbatione et scandalo, ortis in conventu predicto.

Anno M°CCCC°LXXXVIII° ad probam suscepserunt fratres nostri: Andream Zutphanie et Aelbertum Udinck, clericos.

Item anno M°CCCC°LXXXIX° Theodericus Wissel et Johannes Colonie, inordinato amore se copulantes, et a ceteris fratribus singulariter se dividentes, ad hoc tandem devenerunt, quod, quia^c suam singularitatem ferre non potuerunt, mutua cohortatione animati

^a *sibi* doorgehaald.

^b In hs. *Johannes* herhaald op de volgende pagina.

^c *prius* doorgehaald.

¹ Reg. no 1131: 6 febr. 1487 verkoopt Johan van Tiel de Nijenhoff in het kerspel Drempt, met het daarop staande huis en de aan het goed behorende tiend, behoudens de op hetzelfde rustende renten. Vgl. I. Aanb. 80-82 en Reg. 1134, 1183, 1249.

² Katharinenklooster, gesticht vóór 1288; klooster Elisabethenberg, genoemd 1419; HBM, I, p. 291. — Oediger, IV, p. 97.

pariter domum nostram dereliquerunt, et quia *ex nobis non erant*, a *nobis* exierunt¹. Theodericus Wisschel antea semel nos reliquerat conquerens, quod propter fanthasias nimias solitudinem ferre non posset, sed rediens ad graciam a fratribus susceptus est, sed in nulla [p. 74] comparatione ut prius ambulavit. Et mirabile divinum iudicium in predictis iuvenibus apparuit, qui optime spei in primis annis putabantur, sed postquam, ut prefertur, amore fedo confederati sunt, spes salutis et profectus pariter interiit, quia sibi mutuo credentes nullius nec exhortatio, nec correptio in eis aliquid proficere potuit.

Item anno predicto Theodericus Zittart, presbyter^a, tactus apoplexia et graviter infirmatus post modicum temporis ex eadem infirmitate vita defunctus est, sepultus in capella nostra in medio chori. Hic enim ab ineunte etate semper fidelis domui nostre perseveravit; magistralis scriptor erat et plura scripsit super omnes fratres istius temporis et ideo *numquam panem^b oiosus comedit*². Amor domus nostre et communis boni totum eum rapuit, qui numquam in eo extingui poterat; licet enim ab officio et regimine absolveretur, nichilominus ipse eque fidelis et promotor communis boni perseveravit et continuans opus et exercicia celle, ut prius solitus erat.

Item anno quo supra interveniente domino Theoderico predicto, dominus Arnoldus ten Colck assignavit domui nostre quandam peciam terre dictam Potzmait [p. 75] in augmentum vicarie in maiori ecclesia sancte Ursule³.

In fine istius anni Johannes Kalker, qui prefuit conventui de tercia regula in Duysburch⁴, insidianibus et resistantibus sibi Fratribus Minoribus conventus Duysburgensis⁵, a sororibus conventus, cui prerat, cum foris esset, exclusus est. Satis honeste ibidem conversatus fuit, sed nimis importune pro reformatione discipline laborabat, et ut

^a *et senior* door de rubricator doorgehaald.

^b In de kantlijn toegevoegd.

¹ Vgl. I Joh. 2, 19.

² Vgl. Prov. 31, 27.

³ Reg. no. 1145: 20 dec. 1488 beleent Evert van Bingerden als leenheer het Fraterhuis met het land de Potsmate in de buurschap Beinhem en het kerspel Doesburg. Overige stukken zie A. 36. Eerder in hetzelfde jaar, 16 juli (R. 1138), had heer Arnt ten Colcke de oude, priester, aan heer Derick Sittert, priester, vicaris der vicarie op het altaar van St. Andries en St. Bartholomeus, St. Gregorius en St. Hiëronymus en St. Ursula, geschenken een rente van $5\frac{1}{2}$ rijnsche guiden 's jaars, gaande uit dit goed Potzmate, benevens het verwinrecht op dit goed, en zulks voor het zielicheil van zijn ouders en bloedverwanten. Overige stukken over dit goed in OAD, sub voce Potsmate.

⁴ Zie hiervóór, p. 62, noot 2.

⁵ Oediger, IV, pp. 401-402. — HBM, I, p. 292.

quietius conventum regeret accessum Fratrum Minorum ad sorores prohibere conatus est, quare et intollerabilis fuit Minoribus, qui visitatores conventus erant, et se nimium per liberum ingressum et accessum ingerebant; quare exclusus et licenciatus ad nos rediit. Et statim cum in domo erat ad sorores in Huesen¹ directus est confessor, cui prefuit dominus Mathias Zutphanie, qui unus de primis fratribus domus nostre fuit, et ea tempestate, cum dominus Gerardus Rees absolutus fuit post modicum eciam et ipse Mathias domum nostram dereliquit. Interim ipse Mathias satis honeste se rexerit, in habitu fratrum permanens; ad tempus confessor sororum prefuit in Huessen. Tandem aliquas sorores conventus illius secum assumens se transtulit et hanc novellam plantationem² in Huesden³ incepit, ubi multa incommoda sustinuit per insultum [p. 76] satellitum, qui ipsum conventum funditus everterunt et pace terra reddita 2° et 3° pullulare et reedificare cepit et sic post multos agones et tribulationes consummans ibidem diem clausit extremum. Antequam tamen decederet, quantum potuit, laboravit, quod per fratres nostros post suum obitum conventus ipse regeretur. Quare et instancius sorores⁴ illius conventus ipso defuncto requisierunt fratres nostros, ut per eos ipsis provideretur de confessore.

Anno M^oCCCC^oXC^o fratres multum laborabant reparare Domum Pauperum Scolarium⁴, qui iam ad aliquot annos vacabat propter varia incommoda guerrarum et misericarum, que fuerunt in patria et opido nostro, et quosdam pueros colligentes, sperantes se de pueris ad magnos perventuros; et anno eodem acceptaverunt Gerlacum Rossum in novicium domus nostre, ut exerceret pro iuvenibus ipsius domus in scolasticalibus.

Anno M^oCCCC^oXCI^o fratres comparaverunt a Bartolt Clinck⁵ quosdam agros et domistadium cum suis attinenciis iuxta premium nostrum in Dreempt dictum Den Nijenhoff et dilataverunt ibidem terminos suos; hucusque temporali benedictione Dominus *benedicere*

^a In hs. dit woord tweemaal; het laatste is doorgehaald.

¹ Zie hiervóór, p. 22 en noot 8.

² Vgl. Ps. 143, 12.

³ Tertiariissenklooster St. Catharina, *Mon. Bat.* I, p. 112; II, p. 98. De stichting vanuit Huissen is daar niet vermeld.

⁴ Over het Domus pauperum scolarium, zie OAD, I, p. 443. Over Gerlacus Rossum († 1493, 5 sept.) zie p. 69. Zie voorts p. 173.

⁵ Reg. no. 1175 (A. 85): 16 mei 1491 verkocht Bertelt Klinck, schepen te Doesburg en gerichtsman in het ambt Doesburg, met zijn vrouw Margareta, aan het Fraterhuis een goed, genaamd Cleynen Nyenhoff of anders Clincken goetken, in het kerspel Dreempt.

visus est domui nostre *hereditati* sue¹ et utinam ex perceptione presencium fir[p. 77]mior sit expectatio futurorum et ut nos et posteri nostri cum graciarum actione ad Dei laudem ipsis temporalibus utamur, et eciam manu largiori pauperibus distribuere meminerint ipsi successores nostri, cognoscentes *in labores* et sudores *aliorum* se *introisse*² et *metentes*, quod non seminaverunt³ et quod Dominus satis habunde providit domui nostre in temporalibus, non ut voluptuosius posteri nostri vivant, sed quietius et cum maiori devotione et gratitudine Deo serviant et semper pie *super egenum et pauperem intelligent*⁴.

Anno quo supra mundus in regione nostra circumvicina multis cladibus a Deo percuti visus est. Primo in huius anni principio valde gravibus frigoribus et gelu forti in paucis diebus flumina et flumen Renense usque ultra Coloniam congelati sunt. Deinde frigoribus remissis et subito flumina degelantes cum forti impetu aque fluminum excreverunt et amnes suos exeuntes, aggeres suos ruperunt et sic dampna et clades quasi indicibiles et incredibiles populis, bestiis et agris intulerunt. Nam et ea tempestate multe bestie et quamplures homines aquis subito eis supervenientibus submersi et suffocati sunt. Deinde [p. 78] statim post Pascha⁵ improvise supervenit toti terre circumvicine charistia quasi intolerabilis, precipue in bladis et maxime in silagine, quod non fuit audit in diebus et annis multis tanta caritas siliginis et bladorum, precipue de quibus panes coqui solent. In quibus locis modius siliginis emebatur duobus florenis renensibus aureis, satis remissum erat. In multis locis, ut dicebatur, 4 aut 5 florenis vix emebatur. Et mirum fuit quomodo pauperes, maxime rurales, tempus transigere poterant, ut non deficerent pre inedia, quia opidani circumquaque prohibuerunt, ut nec blada neque panes de opidis educerentur neque evehi sinerentur, et ideo custodes ad portas civitatum locaverunt, ut curiosius observarent exeuntes, quod nichil secum efferrent.

Hec enim rerum caritas hoc anno nondum terminata est; ymmo magis de die in diem succrevit, intollerabili effecta anno sequenti, scilicet XCII°. Nam post medium anni XCI° pluvie et humiditates atque aquarum inundationes supervenerunt, quarum similes in multis retro seculis tante et tales, quod fuerint, non [p. 79] fuit in memoria

¹ Ps. 27, 9.

² Vgl. Joh. 4, 38.

³ Vgl. Luc. 19, 21 en Matth. 25, 24 en 26.

⁴ Ps. 40, 2.

⁵ In 1491 viel Pasen op 3 april.

hominum, eciam seniorum, quare blada et fructus pre nimia humiditate ad plenum nec maturescere potuerunt, eciam que congesta fuerunt, quasi computruerunt in horreis et sub tectis.

Inde eciam varia incommoda et plaga ingens secuta fuit in caritate rerum vescibilium, scilicet bladis, carnibus, butiro et lacte; tandem super bestias et animalia domestica grandis mortalitas supervenit, que infecta sunt et computruerunt, prius in aquis pascentes, ymmo toto tempore autumpnali numquam siccis pedibus potuerunt carpere herbas et gramina, tum 2° homines ex aquis educentes fenum et stramina ad bestiarum pabula, cum inde eas pascere et reficere voluerunt, magis infectas ipsis pabulis necaverunt. Inde multi rurales propter mortem pecorum suorum inopes et egentes facti sunt. Et tota circumvicina terra nostra fame, inedia et rerum caritate percussa est. Bladorum precipue inaudita fuit caritas. Nam modius silihinis masure nostre Doisborgensis non multo minus 3 aureis florenis renensibus emebatur, similiter et tri[^{p. 80}]tici; ordei autem modius duobus florenis, havene uno. Quapropter quamplures de quibus ante hec tempora non potuisset credi ad mendicitatem adducti sunt; unde mendicantes multi, dantes perpauci relicti sunt. Sed et ipsi, quibus parum ad dandum supererat, in mendicantibus miserabilem viderunt conditionem et importunitatem.

Interea hoc anno, scilicet M^oCCCC^oXII^o, Karolus, relictus filius Adolphi, ducis Gelrie, qui quidem Karolus a Karolo duce Burgundie, subacto Novimadio et tota terra Gelrensi, de domo et patria sua puer quinque annorum captivus eductus est¹, et ab ipso duce Karolo et suis successoribus tentus et educatus est², isipse Karolus, filius Adolphi Gelrensis, iam viginti quatuor annorum, hoc anno Deo ordinante patrie sue native restituitur, et cum ingenti populorum tripudio recipitur, intronizatur et in sedem patrum suorum ^a collatur³. Ante triennium a Maximiliano, Romanorum rege, cum reliquo exercitu contra Francigenas armatus ad pugnam emittitur, in qua cum aliis quampluribus nobilibus et militaribus prosternitur, capitur et in Francia [p. 81] vinculis mancipatur et ibidem usque ad presentem annum captus tenebatur⁴. Iam vero impleto tempore suo, quibusdam

^a *collatera* in hs. doorgehaald.

¹ Nijhoff, V, p. xii. Dit had plaats in 1473. Vgl. p. 47.

² *Ibid.*, p. lxxxii.

³ *Ibid.*, p. xc en VI, p. iv-vi. — W. Jappe Alberts, *Geschiedenis van Gelderland*, p. 131.

⁴ Nijhoff, V, p. lxxxiii. Karel van Egmond werd in juli 1487 tijdens de slag bij Béthune gevangen genomen. Het „ante triennium“ van de kronickschrijver is dus niet geheel exact.

suis fidelibus in terra Gelrensi cum domicello Vincencio, comite Moersensi¹, colloborantibus, redditur et ad propria rediens cunctis stupentibus in dominum ac ducem suscipitur, parum ponderato homagio ac iuramento prestito Karolo duci Burgundie et Maximiliano Romanorum regi, quia notum fuit omnibus, quod non semel sed pluries patri suo Adolpho et sua patria restituenda promissa sit, eciā quia iuramentum prestitum duci Adolpho pro se et suis heredibus numquam remissum sit, sed et, si quid minus iuste factum sit in iuramento prioribus non servato, amori imputandum videtur, quia nimio amore adventum eius desideraverunt, et ideo modica persuasio suffecit ad irritandum iuramentum, quod minus voluntarium ante fuit.

Item hoc anno dominus Arnoldus de Middachten, miles, assignavit domui nostre quandam hereditatem insulanam dictam Diē Vaelwert cum quodem onere, scilicet quod pauperibus et quibusdam monasteriis et conventibus elemosinas et quasdam largitiones perpetue faceremus, sicut plenius in literis² de hac materia tractantibus continetur³.

[p. 82] Anno Domini M^oCCCCXCIJ^o fratres in domo sunt:

Dominus Henricus Creveldie, rector domus
 Dominus Johannes Daventrie, senior
 Dominus Johannes Arwilre, procurator
 Dominus Wilhelmus Brey
 Dominus Gerlacus Elten
 Dominus Johannes Kalker
 Dominus Theodericus Xanctis

^a Door een andere hand is onder aan deze bladzijde 81 bijgeschreven: „Item hucusque conscripsit dominus Johannes Aelwilre; que sequuntur frater Egbertus Traiecti, frater domus, conscripsit”. — Johannes Aelwilre stierf in 1493, Egbertus Traiecti trad eerst in in 1509, en stierf in 1559. Zie hierna p. 68 en p. 82.

¹ Over de rol van graaf Vincentius van Meurs tijdens de onderhandelingen over Karels bevrijding, zie Nijhoff, V, p. lxxxvi en lxxxviii-xc. — Alberts, *Gesch. Gelderl.*, p. 131.

² Reg. no. 1188: 13 april 1492. Ridder Arnt van Middachten en zijn vrouw Belye (van Wylpp) hebben aan het Fraterhuis een stuk land, genaamd de Valewert (vgl. Reg. no. 1202: een uiterwaard, genaamd de Woelweirt), met een stuk daarnaast, genaamd die Overkens, en een rijsweerd langs de IJsel, alles te Ghiesbeec in het kerspel Reden, tot het stichten van een armenfonds en het verrichten van zieldiensten, op grond van het testament van wijlen vrouwe Elsbe van Raesvelt, vrouwe te Middachten, vrouw van wijlen heer Johan van Raesvelt. Reg. no. 1202, d.d. (1494) mei 9, bevat een regeling voor de betalingen, die daaruit moeten geschieden aan de armen en anderen. Het stuk draagt de zegels van de oorkondster, van het Fraterhuis en van het klooster Monnikhuizen. Gedrukt: BVGO, nieuwe reeks II (1861), p. 128. Transfixen d.d. 23 mei 1494 en 7 oktober 1497, resp. Reg. no. 1203 en Reg. no. 1219. Vgl. verderop p. 167-169.

Dominus Bernardus Oldenzeel
 Dominus Zanderus Delden

Clerici

Johannes Doetinchem
 Johannes Creveldie
 Jacobus Bislick
 Andreas Zutphanie
 Aelbertus Udinck
 Gerlacus Rossum

Laici

Jan van Aelten
 Rutger van Bocholt
 Dirck van Bocholt

Apud sorores sunt:

Dominus Bitterus in Elten
 Dominus Johannes Bucoldie in Wamell
 Dominus Theodericus Embrice in Syon
 Dominus Wilhelmus Dusseldorp in Clivis
 Dominus Johannes Doetinchem in Minori Conventu
 Dominus Johannes Lennep in Maiori Conventu

[p. 83] Item anno prefato domus nostra peste infecta est et conturbata multum, que tunc temporis solito crudelius grassabatur ubique, que non parvum domui nostre detrimentum noscitur^a intulisse.

Itaque omnium primum invasit dominum Johannem Arwilre, procuratorem domus, quem et continuo extinxit in die Agapiti, 3^a scilicet post Assumptionis diem¹. Hic vero naturali ingenio preditus et innata sagacitate clarus, necnon satis et religiosis discipline moribus adornatus, nonnullis (uti experti magis norunt) utilis habebatur, tam foris quam intus, vir utique doctus, vir consilii et solacii, vir sane precipuus in scripturis, rectum gerens intellectum, in quo similis ei vix in domo habebatur unde et magne auctoritatis apud nonnullos estimabatur.

Eodem ferme tempore dominus Gerlacus Elten, eadem infirmitate infectus, vita decessit ultima Augusti mensis die. Porro ne minus vero loquar, vir extitit semper humilis, pacificus et [p. 84] devotus necon-

^a In hs. is *liquet* doorgehaald en *noscitur* in de kantlijn toegevoegd.

¹ 18 augustus.

et dilectus ab omnibus. Qui licet multum suo patrimonio rem familiarem et possessiones communes in prediis et agris adauxerit, nichil tamen ex eodem sibi applaudens aut vendicans, sed et insuper semetipsum eciam usque in finem vite voluntarie sacrificium Deo promptum ad obedienciam obtulisse comprobatur.

Dehinc Gerlacus Rossem, clericus, hoc eodem morbo invasus defunctus est ^{5^a} die Septembbris, die Marcelli scilicet martyris ¹. Iste Gerlacus clericorum scolarium instructor, mirabili (uti eius imbuti instructione testantur) docendi ingenio et modo callebat, sique in simplicitate et fervore primo et hunc novellum seva bestia consumpsit die prefato.

Hoc itaque sublato de medio, dominum Henricum Creveldie, rectorem domus secundum ², efferatus morbus preoccupavit, qui et ad superos (ut pie creditur) migravit ipso die Lamberti Episcopi ³. Evidem, ut verum fatear, vir extitit discipline, quam magis mansuetudine quam rigore prosequi nitebatur et ob hoc dilectus et amabilis fratribus existebat; nam ita se gerebat [p. 85] ut ab omnibus amaretur, se cunctis amabilem exhibens et discretum, quo defuncto fratres corpus eius in eodem loco et sepulchro ubi dominus Henricus Gravie conditus est, sepelierunt ante summum altare, tali honore minime indignum arbitrantes.

Deinde ultimus omnium eadem peste infectus est venerabilis dominus et pater, dominus Johannes Daventrie, omnium senior, quique e vivis excessit altera post Remigii die ⁴, anno supradicto; sepultus requiescit in Minori Conventu ante summum altare, hoc loco minime indignum arbitrantes, quibus digne prefuerat.

Hic extitit grandevus et senex, unus de primis fratribus, vir vere apostolicus, vir discipline, vir patiencie, munimentum domus, decus tocius congregationis nostre; numquam declinavit neque ad dextram neque ad sinistram, sed regia semper incessit via, et ob id eius memoria, eius religiositas, eius quoque et maturitas viget inter nos per eos, qui eius conversationem noverunt. Verum Minori Conventui aliquamdiu prefuerat, sed propter senium et quandam negligenciam, que in ecclesie nove edificatione contigerat, alias vero absque suo demerito, a

¹ Het feest van Marcellus wordt gevierd op 4 september.

² Henricus Creveldie was in feite niet de tweede, maar de vijfde rector van het Doesburgse fraterhuis. Kennelijk worden de afgezette rectoren Gerardus Rees (p. 14 en 19), Johannes van Deventer (p. 19 en 20), en Theodericus van Sittard (p. 51 en 61) niet meegeteld, en wordt Henricus van Grave als de eerste rector beschouwd. Zie echter p. 50.

³ 17 september.

⁴ Het feest van Remigius wordt gevierd op 1 oktober.

regimine solitus erat quodque in meritum sibi maximum cessisse nulli [p. 86] dubium est, quique quemadmodum nec altiori elatus extiterat gradu adepto^a, sic nec contristabatur aut deiciiebatur adempto. Re vera minora dicturus sum. Cernere quippe erat in viro tam gravi, tam proiecto novicialis adhuc^b propositi quandam spirare ac florere fervorem, ita ut de eo illud evangelii dici potest^c: *Qui in minimo fidelis est, et [in] maiori fidelis erit*¹. Siquidem ad singula minima queque consuetudinis ac domus exercicia applicare ita se studuit, ac si ex industria singula suis temporibus faceret et non alia. Verum in exerciis celle continuus et precipuus habebatur, in lectione scilicet, oratione et compunctione etcetera, ita ut ei nullus videretur in similibus secundus aut superior. Itaque hic devotus et venerabilis pater talibus felicibus usque in finem continuans actibus ultimum exuffavit spiritum, victurus in evum, ut pie creditur; sepultus quiescit in loco supra memorato die scilicet prenominato.

Igitur hiis viris, quibus totaliter domus innitebatur, de medio sublatis, domus nostra quasi ruitabat et casum minabatur, sed *Dominus supposuit manum suam*² providens de rectore ydoneo. Nam nisi *Dominus edificasset domum, in vanum laborassent edificantes eam*³. Parvo itaque tempore elapso, convenerunt patres visitatores, scilicet dominus Johannes Kucman de Zwollis⁴, dominus Jasperus de Daventria⁵ etcetera, [p. 87] de persona ydonea loco defuncti rectoris subroganda provisuri. Denique non concordantibus fratribus vocibus singulis pro suo captu volentibus, ipsi visitatores in rectorem prefererunt dominum Johannem Bucoldie, confessorem sororum in Wamell, non attendentes voces fratribus nec etiam cuiuscumque. Sicque dispositis singulis, ut putabant, regressi sunt patres visitatores quisque ad sua.

Porro dominus Johannes Bucoldie (cui invito onus impositum fuit) diligencius considerans et deliberans minus sibi deservire onus im-

^a nec doorgehaald, *adepto* bovengeschreven.

^b In tekst bovengeschreven.

^c In kantlijn toegevoegd.

¹ Vgl. *Luc.* 16, 10.

² *Ps.* 36, 24.

³ *Ps.* 126, 1.

⁴ Over hem zie *Narratio*, p. CCXIII, en s. v. Johannes Koekman of Coeckman was de zesde rector van het fraterhuis te Zwolle (1490-1520).

⁵ Over Jasperus de Daventria zie *ibid.*, p. CI en noot aldaar. Hij was de zevende rector van het Heer-Florenshuis te Deventer (1484-1502); ook geheten: Jasparus van Marburg.

positum, post paucos dies ad conventum suum in Wamell regressus, quasi de suis dispositurus, minime reversus est, sed et totus conventus precipue et mater ipsa venerabilis (que eciam propter hoc nobis duo metallica dono misit candelabra, que in summo altari in summis festis poni solebant) suppliciter petebant et instanter non sibi adimi virum, asserentes in destructionem cedere sui conventus, si id fieri contigerit, quod heu post, licet sero, compertum fuit. Non revertente igitur domino Johanne, fratres sese conservabant domino Wilhelmo Brey, seniore, officium et vicem rectoris gerente.

Anno Domini M^oCCCC^oXCI^o videntes visitatores dominum Johannem abnuere iugum sibi impositum non potuerunt non male interpretari id ipsum, precipue dominus Jasperus, qui et minatus est rependere eidem, quod et post fecit, licet non in bonum. Revertentes itaque anno prefato in ieunio post Judica¹, statuerunt rursum audire voces [p. 88] singulorum. Verum quibusdam vacillantibus indicantibusque de alia domo, Zwollensi scilicet vel Daventriensi, quempiam sibi preficiendum, tandem agente domino Johanne Doetinchem, confessore Minoris Conventus, et aliis quibusdam de fratribus Johannes Creveldie, qui tunc ad ordinem dyaconatus suscipiendum profectus fuerat, electus et constitutus est in rectorem².

Cepit itaque dominus Johannes Creveldie confirmatus iam in regimine suis cum modestia preesse³, ammonendo sed et non minus secundum oportunitatem dissimulando secundum tempus et personam, quod maxime tunc temporis necessarium fuit. Nam *qui*, ut dicitur, *dissimulare nescit, nescit regere*³; in multis eum dissimulare oportuit quo tandem ad audienciam perveniret.

Eodem anno Henricus Meppis ad probam ingressus est domum cum alio quodam, qui statim per fratrem et matrem revocatus est.

Item eodem anno parum post Zanderus Kempis et Arnoldus Halen, clerici, ad probam suscepti sunt.

Anno eodem Aelbertus Udinck, clericus et portarius, multis diu corporis infirmitatibus laborans, tandem in octava Martini⁴ rebus excessit humanis, dilectus et devotus frater domus nostre. Item hoc

^a quedam door rubricator doorgehaald.

¹ Zondag *Judica* viel in 1494 op 16 maart.

² Johannes Creveldie was in feite de zesde rector, 1494-1534. Zie p. 69, noot 2.

³ „Qui nescit dissimulare, nescit imperare”. H. Walther, *Lateinische Sprichwörter*, nr. 16574, 17310, 24329.

⁴ 18 november.

tempore castrum Bair¹, quod situm fuit in medio Doesborch et Huessen super Ysolam, miliario distans a civitate Doesborgensi, funditus eversum est a novello duce Gelrie Karolo, unde vix adhuc fundamenta cernuntur, quod fuit [p. 89] communitati multum utile.

Anno M°CCCC°XCV° Appollonius Creveldie, frater germanus rectoris nostri, et Johannes Huesden, clerici, ad probam ingressi sunt.

Eodem ferme tempore, licet parum ante, Arnoldus Daventrie, clericus, ingressus est domum ad probam, qui ob importunitatem parentum infra triennium effectus sacerdos ad^a dominum Johannem in Wamell pro socio directus est, ubi aliquot annos [vivens^b] tandem turpiter et inhoneste se habuit cum sororibus, unde relinquens conventum feda liquit vestigia, transferens^c se in Veluam ad quandam villanam parrochiam subsequente eum una sororum, cum qua usque hodie perseverat.

Anno Domini M°CCCC°XCVI° dominus Zanderus Delden, semper perversus et dissolutus, impaciens discipline et bonis moribus renitens, minusque caste fame (nam noctu abire deprehensus est) *iugum suave*² reiecit, reiecit et habitum; unde proficiscens Traiectum, cepit agere contra nos^d in iudicio, quasi iniuriam illi fecissemus ac sua possidemus, sed, ne multis immorer, maius extitit fratribus dispendium in consistorio expensum quam idipsum quod petebatur, licet nil impetrarit. Multa incommoda passi sunt fratres propter ipsum. Tandem ipse in villa prope Traiectum altari deserviens, vix sibi sufficiebat ad victimum, post vero modico tempore elapso horribili et subitanea morte defunctus est ibidem.

[p. 90] Anno Domini 1497° Egbertus Delden, clericus, domum ad probam ingressus est.

Eodem anno dominus Theodericus Embrice vel Grijt, confessor sororum in Syon³, frater domus nostre, vita functus est ultimo

^a In hs. *apud* doorgehaald, *ad* bovengeschreven.

^b In de kantlijn is een woord toegevoegd, dat gedeeltelijk door snijden van de bladzijden bij het binden onleesbaar is geworden. *Vivens* is een conjectuur van Schoengen.

^c *in ve* doorgehaald door rubricator.

^d *quasi* door rubricator doorgehaald.

¹ Nijhoff, VI, p. xxiii. — In 1495 was Jan van Egmond heer van het kasteel. Op Hemelvaartsdag van dat jaar werd het na een belegering van zes weken door hertog Karel, de heer van Bronckhorst en de steden Zutphen en Doesburg ingenomen en onmiddellijk met de grond gelijk gemaakt. ² Matth. 13, 30.

³ Bij Doetinchem. (*Mon. Bat.* II, p. 58, nr. 5). De hieronder gemelde bijzonderheden over de rol van Th. Gryt worden niet vermeld door J. S. van Veen, *Bijdrage tot de geschiedenis van het klooster Sion bij Doetinchem*, AAU 49 (1923), pp. 84-109.

Februarii. Vir utique religiosus et discretus, vir dilectus tam intus quam foris. O virum industrium, virum sagacem et strenuum, qui iamdudum tepentem et algentem fervore sua fecit industria et devotione sibi commissarum religionem, qui itidem rursus sua fecit sagacitatem florere disciplinam iam arenem et emortuam. Ipse eduxit eas *de medio Babilonis*¹, de lulanari pessimo, scilicet de opido Doetinchem, recludens eas^a perpetua clausura in loco solitudinis, ubi iam morantur, docens eas servare precepta Domini et custodire vias vite eterne². Mirum valde quod de tanta indiscipline ad tantam potuerit perduxisse disciplinam, sed Dei fuit operantis per ipsum. Itaque isto defuncto, non requisierunt quempiam de nostris, quia forte in personis aptis deficiebamus, sed dominum Petrum, procuratorem domus Zwollensis³, loco defuncti impetrarunt.

Anno Domini M^oCCCC^oXCVIII^o Wilhelmus Hacfort et Johannes Doetinchem minor, clerici, ad probam domum ingressi sunt circa Michaelis⁴.

Anno Domini 1499° obiit dominus Ber[p. 91]nardus Oldenzeel, procurator domus nostre, 2^a die post Brictii⁵ infra octavam Martini, qui inter cetera que paciebatur eciam fluxum sanguinis in ultima infirmitate sustinuit, unde et mortuus est; vir satis dilectus et sincerus.

Anno Domini M^oCCCCC^o dominus Johannes Bucoldie, confessor in Wamel, absolutus est a regimine, tum emulis quibusdam ipsius agentibus, tum maxime domino Jaspero, rectore Daventriensi, id volente et, ut prefertur, impellente in ultiōnem, quia electionem patrum refutarat, ut dictum est⁶. Verum iniusta fuit ipsa culpatio et per consequens depositio ipsa, nam culpabilis non erat aut absolutione dignus. Unde maximum malum contigit conventui illi in eius depositione. O quis non deflebit ruinam istius conventus? *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus*⁷? Nam regente domino Johanne in omnibus habundabant in temporalibus, sed omnium maxime in spiritualibus, ita ut conventus iste illis diebus nominatus esset in cunctis religionum locis, sed posthac ita decidit, periit, de-

^a *eas* tweemaal in hs., eenmaal door rubricator doorgehaald.

¹ Vgl. *Jerem.* 50, 8; 51, 6.

² Bisschop David van Bourgondië gaf 12 januari 1471 toestemming tot het bouwen van een nieuw klooster buiten de stad (gedr. in AAU 49 (1923), pp. 102-104).

³ Petrus de Daventria; zie *Narratio*, p. 173, noot 2; p. 374.

⁴ 29 september.

⁵ Het feest van Brictius, bisschop van Tours (c. 443) valt op 13 november.

⁶ Vgl. p. 70-71.

⁷ *Thren.* 4, 1.

pauperatus est, pertinaces rebelles dissolute incole eius, ut eius similis vix inveniatur. Parcat Deus hūs, qui incentores et actores extitere facti huiuscemodi, nam male conventui egerunt. Absolutus autem iunctus est domino Bittero in Elten in adiutorem; intrusus est autem quidam de Hulsbergen¹ in locum ipsius, minus utilis, ut postea patuit.

[p. 92] Anno Domini MCCCCCI° fratres in domo sunt:

Dominus Johannes Creveldie, rector
 Dominus Wilhelmus Brey, librarius
 Dominus Johannes Kalker
 Dominus Theodericus Xanctis
 Dominus Johannes Doetinchem
 Dominus Jacobus Bislick, procurator
 Dominus Andreas Zutphanie

Clerici

Henricus Meppis, portarius
 Zanderus Kempis, custos
 Arnoldus Halen
 Apollonius Creveldie, infirmarius
 Johannes Huesden, hospitalarius
 Egbertus Delden
 Wilhelmus Hacfort
 Johannes Doetinchem

Laici

Jan van Aelten
 Rutger van Bocholt
 Dirck van Bocholt

Apud sorores.

Dominus Bitterus et Johannes Bucoldie in Elten
 Dominus Wilhelmus Duyseldurp in Clivis
 Dominus Johannes Lennep in Maiori Conventu
 Dominus Johannes Doetinchem in Minori Conventu
 Dominus Arnoldus Daventrie, adhuc socius in Wamel

[p. 93] Isto anno, scilicet 1501, dominus Wilhelmus Brey, librarius, rebus ademptus est humanis ultimo Aprilis, vir simplex, bonus et

---

¹ Hulsbergen, fraterhuis Hiëronymusberg. Gesticht 1407 vanuit Zwolle, 1411 onafhankelijk. *Mon. Bat.* II, p. 102-103. De hier bedoelde *quidam* is de priester Lambertus; vgl. p. 89.

iustus. Dicere enim solebat, si quempiam vidisset non recte ambularem: „Non habet timorem Dei, non habet timorem Dei”. Officium autem eius suscepit dominus Theodericus Zanxtis.

Item hoc tempore Walramus, clericus, ad probam ingreditur.

Eodem anno dominus Wilhelmus ^a Duyseldurp, confessor in Clivis, mendaciter accusatus apud ducem domum remittitur absque suo demerito.

Item temporibus istis cruces rubee et stigmata Domini in lineis vestimentis apparuerunt, eciam que in cistis et promptuariis reclusa erant, et hoc maxime in terris Gelrensibus, Traiectensibus, Monasteriensibus etcetera; sed quid significant nondum scitur pro certo ¹.

Anno Domini 1502 et sub anno preterito inventa est nova insula, que dicitur Novus mundus sub polo antartico a servis regis Portugalie, ubi homines instar bestiarum vivunt, nudi incidentes, invicem comedentes, Deum ignorantes sed tantummodo sicut bruta animalia discurrentes ².

---

^a Doorgehaald *cliv.*

¹ Deze kruisregen, ook bloed- of stofregen geheten, wordt door verschillende auteurs vermeld. Zo bijv. in de *Chronijk der Landen van Overmaas en der aangrenzende gewesten*, door een inwoner van Beek bij Maastricht, mogelijk Joannes Treckpoel, opgesteld, die een ooggetuige-verslag geeft van soortgelijke verschijnselen, voorgevallen te Sittard in 1501. De kroniek werd uitgegeven door J. Habets, in de Publications de la Société d'Histoire et d'Archéologie dans le Duché de Limbourg, 7 (1870), pp. 5-231; het bedoelde op pp. 98-100. De aantekeningen aldaar verwijzen naar de kroniek van Johannes de Les (Johannes Peecks van Borgloon) en naar J. Chapeauville, *Gesta pontificum Leodiensium III*, p. 232. De Keulse magister Gerardus van Harderwijk wijdde er zijn Vesperiae aan, waarvan de tekst in 1508 bij Hermann van Neuss te Keulen werd gedrukt: *Materia de crucibus, quae in vestibus hominum apparuerunt anno 1501*. Bibl. Cath. neerl. impressa 1500-1727, nr. 290. — Zie Annalen Hist. Ver. Niederrhein 171 (1969), pp. 81-174. Ook Libert, bisschop van Barut, wijdde er een verhandeling aan: *Collectio de crucibus quae hoc tempore apparuerunt*, Antwerpen 1501 in fol. — Zie voorts *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* I (1927), kol. 1445-1447 s.v. Blutregen. — Bloedregens of stofregens zijn ook in recente tijd voorgekomen, ook in Nederland. In de literatuur zijn gesigneerd: 9-12 maart 1901, 22 februari 1903, 28 november 1930, 29 maart 1947, 2 mei 1947. De verschijnselen hebben betrekking op passaatstof of saharazand. Zie de verschillende encyclopedieën, s.v. Bloedregen, Blutregen, Wunderregen, Staubfall, Vents de sable, pluies de boue. Vgl. Oosthoeks Encyclopaedie 21 (1959) 411. — Het hier medegedeelde dank ik aan Dr. H. Wouters, stadsarchivaris te Maastricht.

² De reizen van Christoforo Colombo duurden van 3 augustus 1492 tot april 1493, de eerste; de tweede van 25 september 1493 tot juni 1495; de derde startte op 3 mei 1498, en de vierde op 9 mei 1502 waarvan hij op 5 november 1504 eerst terugkeerde. Uit deze gegevens volgt, dat de kroniekschrijver niet de reizen van Columbus en de resultaten daarvan op het oog heeft. Ook het „a servis regis Portugalie” wijst daarop: Johannes II van Portugal had immers Colombo's voorstellen afgewezen, waarop deze zich in de dienst van Isabella van Castilië stelde. — Beter kan men denken

Anno M^oCCCCC^oIII^o dominus Wilhelmus Duyseldurp rursus ad regimen sororum in Duysburch mittitur.

[p. 94] Anno Domini 1504 dominus Bitterus Doetinchen, confessor sororum in Elten, vita functus est in die Assumptionis beate Marie Virginis¹. Qui sibi commissum gregem pene annis 48 diligentissime custodivit, quique in communia vita devote degentes ad regulam trans-tulit beati Augustini sub clausura perpetua. Obiit ergo die prefato vir grandevus et senex frater domus nostre.

Istis temporibus factus est terremotus magnus per totam terram.

Anno Domini 1505 obiit in Elten apud sorores dominus Johannes Bucoldie, frater domus nostre, in die Egesippi². Qui idem dominus Johannes confessor in Wamell extiterat. Rursus dominus Andreas Zutphanie, frater noster, directus est confessor sororibus in Elten.

Isto eciam tempore, ut dictum est³, dominus Arnoldus Daventrie turpiter Wamell deseruit, alienans se a nobis.

Item eodem anno Appollonius Creveldie et Johannes Huesden primicias celebraverunt.

Eodem eciam tempore Walramus, clericus, simplicitate nostri status non contentus, ad seculum revertitur^a. Erat enim pertinax et sui sensus, aliorum contempnens monita, sicque a nobis recessit.

[p. 95] Illud eciam circa tempus dominus Jacobus Bislick, procurator noster, absolutus est ab officio et deserens domum, habitum exuit et proficiscens in Veluam, vix victum sufficientem sibi acquisivit, unde et non modicam penuriam passus est, demum vicariam in civitate Doesborch adeptus satis abundat, ubi hucusque perseverat. Sed postquam a nobis exiit (quod non silendum puto), scilicet post aliquot annos, exisse valde penituit, unde elapsis annis^b fere 14, singillatim sacerdotes nostros veniam petens, ignosci sibi de scandalo suppliciter

^a Doorgehaald *enim per*.

^b *sing.* doorgehaald.

aan de „derde“ reis (10 mei 1501) van Amerigo Vespucci (1451-1512) onder een Portugeze kapitein, in dienst van koning Emmanuel van Portugal. Vespucci beschreef deze reis die hem naar Brazilië bracht in een brief aan Lorenzo en Giovanni de' Medici (1503), waarvan een latijnse vertaling onmiddellijk in druk verscheen, die wijde verspreiding vond in Europa onder de titel *Mundus Novus* (2 edities vóór 1504, zonder plaats en jaar, de derde editie 1504 Augsburg). Het korte verhaal van Columbus' reis van 1498 door Petrus Martyr was pas vanaf 1508 in het Latijn beschikbaar (litt. zie *Enc. Brit.* 23 (1964) 107-108, *New Cath. Enc.* 14 (1967) 631-632).

¹ 15 augustus.

² 7 april.

³ Vgl. p. 72.

postulabat, et se fratribus iunxit, quantum potuit, corde et corpore. Nam vir doctus erat, conscientiam habens.

Eodem anno imperator Romanorum Maximilianus cum filio suo Philippo, rege Castelle et duce Burgundionum, terram hostiliter intrantes, obsederunt civitatem Arnhem et intraverunt eam in octava Petri et Pauli¹. Et multa opida terre nostre minis sibi aperiri fecerunt^a, scilicet Doesborch, Lochem, Groll, Harderwyck, Hattem, Der Elborch², Straelen, Wachtendonck. Tandem tractantes de pace, ipse dux noster Karolus tradidit eis duas civitates, scilicet Teyl et Bomell, ut recederent a terra. Ipse vero [p. 96] filius imperatoris, rex Castelle et dux Burgundie, promisit duci nostro, ut dicebatur, omnia restituturum, profecto patre. Discesserunt itaque de terra, positis in singulis urbibus custodiis ad custodiendum^b. Porro eodem tempore mortuo in Hispania Philippo, duce Burgundie, rege Castelle, civitates, quas tulerat, remanserunt rebelles ob custodias positas; erat enim divisa terra nostra et *civitas contra civitatem*³ etcetera. Domus autem nostra istis diebus semper^c plena erat satellitibus ex hiis, qui civitatis dominabantur, eratque tunc tribulatio magna.

Anno eodem Jan van Aelten, laicus, frater domus nostre, defunctus est altera post Willibrordi die^d, vir devotus et sanctus ac Deo dignus. O virum vere simplicem, virum prudentem, simplicem in fallaciis huius mundi, prudentem autem in hiis, que Dei erant. Mortuus erat mundo, sed vivus Deo. Dominus novit, non more laudancium me fuco verborum aut mendaciis astipulaturum, veritatem ipsam sed certe rem veram aut adhuc^d minus vero semper eloquuturum. Veniam ergo primo ad eius exercicia exteriora. Ast quis enarrare poterit sufficienter labores cor[p. 97]porales quibus desudavit amator domus et communis boni permaximus? In primis suis temporibus coquinam custodire solebat valde fideliter et pacifice, dehinc ordinatus ad subdivalia (scilicet pascua et boves) custodienda, nec et sic se minus fidelem exhibuit. Etenim summo mane ad ruralia opera maturare solebat, por-

^a *fecit* doorgehaald, *fecerunt* in kantlijn.

^b *Pro* door rubricator doorgehaald.

^c *erat* door rubricator doorgehaald.

^d Op de kant toegevoegd.

¹ Het feest van Petrus en Paulus wordt gevierd op 29 juni. — Voor dit en het volgende zie Nijhoff, VI, p. lxxiii-xcv. Oorkonde no. 486, p. 321.

² Elburg.

³ Vgl. *Matth. 12, 25*.

⁴ 8 november: altera die = daags na.

tam egrediens cum famulo deferente lagunculam, ipse vero victum una manu portabat, altera rosarium, vadens in silencio et oracione donec ad opus veniret; deinde se operi accingens, stetit a mane usque ad vesperum in fervore solis in fossis, in luto fodiendo, sepiendo etcetera, operans panem suum; vir senex et devotus, in sudore et silencio ipse primus, ipse ultimus. Erat enim precipue taciturnus in opere.

In laboribus cum fratribus existens, quibus libenter aderat, pie hortabatur laborare; nonnumquam eciam de dissolutione corripiebat eos, unde et timebant et reverebantur eum, ut virum iustum et devotum. Sicque precedebat in eo, quod ammonebat, ut non possent non negare quod hortabantur. Advesperascente autem die domum repetebat, ita [p. 98] tamen, ut quasi ultimus in crepusculo portam semper intraret; unde portarius dicere solebat: „quando fratrem Johanneim habeo, tunc habeo omnes”. Unde et contigit eum semel propter nubium densitatem deceptum solito maturius redire domum, quod omnes pro miro habuere. Verum in hiis omnibus dilectus erat omnibus tam externis quam domesticis ob conversationem suam sinceram et gratam.

Ceterum in hiis, que devotionem cordis, que mortificationem viciorum, itemque spiritualem conversationem et profectum concernebant non minus diligens extitit et ydoneus vir laicus et homo indoctus, quod eciam ^a facile probari potuit ex verbis ipsius et sermonibus de puro corde et affectu devoto procedentibus. *Ex abundancia enim cordis os loquitur*¹.

Quando enim fratres ad eum, ut moris est, venirent ^b, licet scripturas altas ignoraret, ita tamen eos suis devotis excitabat sermonibus acsi expertissimum quempiam et doctum accessissent; verba enim eius ex affectu et devotione procedentia, licet non altum, tamen sonabant spiritum. Unde dominus Johannes, rector, semper eum interrogare solebat tempore collationis de materia; nam omnes eum audire delectabat. O iucundum ^c auditu, o rarum inventu laicum habere et audire talem, nam vere rarum. Nulli dubium, quin gratum de homine laico, quod eciam rarum de docto et litterato. [p. 99] Sed quid multis immoror? Totus bonus, totus devotus, totus humilis et mortuus

^a *eciam* op de kant bijgeschreven.

^b In kantlijn bijgeschreven.

^c Hs. heeft *iucundum*.

¹ *Matth.* 12, 34.

mundo ab omnibus, tam fratribus quam extraneis iudicabatur. Parco autem ne quis me magis depingere quam meram promere veritatem existimet. Unum dicam absque preiudicio tamen aut derogatione cuiuspiam. Suo siquidem in tempore in tota domo nullum sibi secundum in spirituali conversatione habuit, ne dixerim superiorem, et hoc quoad iudicium hominum et testimonium fratrum. Unde Henrick Rovenoirt, vir senex et satis timoratus, dicere solebat: „Si frater Johannes non venit ^a ad celum, non poterit ullus hominum venire in celum”.

Jacens autem in lecto infirmitatis et morti appropinquans et facta confessione solita requisitus est a ^b domino Johanne, si ne solito amplius quid haberet confiteri; qui nil sibi concium esse, vir bone conscientie respondit. Itaque tranquilla et bona conscientia mortem expectans, exceptit eam die prenominato, sepultus requiescit in cimiterio nostre capelle ad latus aquilonare iuxta angulum capelle, resurrectus *in gloria et incorruptione*¹.

Anno Domini M^oCCCCC^oVI Johannes Busco et Theodericus Deyl sive Aspern, clerici, domum ad probam, ut moris est, ingressi sunt.

[p. 100] Eodem anno Burgundiones et barones Philippi regis et ducis Burgundie obsederunt opidum Wageningh, volentes reliquum terre quod restabat sibi subiicere, sed *mentita est iniuntas sibi*². Etenim ^c instar Esopici canis, sequentes umbram partem quam tenebant eciam perdiderunt³. Nam non solum multis dispendiis contractis ibidem non receperunt opidum, sed insuper alia iam aliquamdiu adepta et possessa rursus hoc anno amiserunt, scilicet Grol, Lochem, Stralen et der Elborch, que ad manus ducis Gelrie devenerunt⁴.

Istis temporibus multos insultus satellitum^d et discursus et turbationes et dispendia ab hiis, qui civitatem custodiebant perpessi sunt fratres; nam sepius in magna multitudine et vi domum, ut moris

^a In kantlijn toegevoegd.

^b In kantlijn toegevoegd.

^c Sed doorgehaald; etenim in kantlijn.

^d Sal doorgehaald.

¹ I Cor. 15, 42.

² Nijhoff, VI-1, p. xci. — Ps. 26, 12.

³ Vgl. B. E. Perry, *Aesopica. I. Greek and Latin texts*, Urbana 1962, p. 372, nr. 133.

⁴ Groenlo ging in Gelderse handen over op 2 mei 1506, Elburg c. 24 okt. 1506. Struick, o.c., p. 85 en p. 107. Over Stralen zijn geen gegevens vorhanden. Lochem werd 14 aug. 1506 door hertog Karel weer in genade aangenomen. Nijhoff, VI-1, nr. 573.

talium est, irruerunt, unde magnam turbationem sepius fratribus inferebant.

Anno Domini M^oCCCCC^oVII^o dominus Johannes Kalker, senior frater noster, concessus iam aliquanto tempore iuxta Nuciam in monasterio virginum, mortuus est in die Francisci confessoris¹. Dicitur enim ^a inscius et ignorans pro zucario venenum sumpsisse, unde et mortuus est.

Eodem anno Arnoldus Halen et Egbertus Delden solempniter [p. 101] celebraverunt primicias in octava Trinitatis².

Item eodem anno Aelbert van Covorden, sartor, ad probam ingressus est domum in die Conversionis Pauli³.

Isto tempore Johannes Busco et Theodericus Deyll acceptati sunt in membra domus altera post Gervasii et Protasii⁴.

Isto eciam tempore Theodericus Xanctis absolutus est ab officio librarie^b et ab aliis omnibus officiis; Johannes Heusden librarie officium suscepit.

Eodem anno civitas Doesborch, hactenus a Burgundionibus tenta et possessa, satis pacifice ad manus reducitur ducis Gelrie in die Cinerum^c, occisis tantum 3 aut 4. Tunc eciam magna summa pecuniarum exigebatur a fratribus ex parte ducis Gelrie et eciam a ceteris conventibus, unde hinc et illinc utrobique^e semper dampna passa est domus nostra.

Anno Domini M^oCCCCC^oVIII^o dominus Arnoldus Halen, qui semper fuit actu et moribus dissolutus, disciplinam non ferens, ad patriam de licencia profectus, non est reversus, sed exuit habitum et seculo se iunxit, manens apud suos. In extremis tamen valde penituit et scribens fratribus ignosci sibi postulabat.

Eodem anno obiit devotus frater sartor et cocus noster Aelbert van Covorden, frater domus nostre, in Augusto, in die Oswaldi regis^f; erat enim peste infectus.

^a quod doorgehaald.

^b Hs. leest *libarie*.

^c In kantlijn toegevoegd.

¹ 4 oktober. — Regularissenklooster Marienberg. Oediger, IV, p. 258.

² In 1507 viel Pasen op 4 april, Triniteitszondag dus op 30 mei en het octaaf dus op 6 juni.

³ 25 januari.

⁴ Gervasius en Protasius: 19 juni.

⁵ 17 febr. Zie Nijhoff VI, p. xcvi, die ter plaatse naar deze kroniek verwijst. Het hier medegedeelde ook bij Huygen, o.c., p. 100, „volgens die beschrijving van Heer Egbert van Tricht voorscr.”

⁶ 5 augustus.

Iste Aelbertus multum utilis et fidelis extitit domui nostre; fuit enim sartor et cocus suo tempore in utroque fidelis, [p. 102] in utroque promptus et sufficiens; *panem suum ociosus non comedit*¹. Ad fratres benignus et benevolus, humilis et promptus ad iniuncta, spiritualis sui profectus optime novit augere et incitare incrementa. Porro, ut verum fatear, in omnibus se irreprehensibilem exhibuit, homo laicus et indoctus.

Mirum et rarum, sed et non minus Dei donum permaximum, hominem scilicet laicum (quomodo hic Aelbertus) erga Deum et spiritualem profectum sincerum habere affectum et voluntatem perfectam. Nonnumquam quando tempus admittebat, sedere solebat in coquina super cistulam sarciendo, coram se habens libellulum explicatum et tamen eque bene olla bulliebat, sicque tria simul opera faciebat amator communis boni fidelissimus. Sed quid multis opus est? Grata^a erat omnibus fratribus, Deo acceptior conversatio eius. *Placita erat Deo anima eius, propter quod properavit educere illum de medio iniquitatum. Consummatus enim in brevi, explevit tempora multa*².

Positus autem in extrema necessitate rogavit dominum Johannem^b sibi dari fraternitatem, quod libenter ob suam devotionem illi concessum est, nam licet annum et amplius in domo expleverat, nondum tamen acceptatus erat in fraternitatem. Migravit itaque, ut confiditur, devotus et amabilis ad Dominum die prenominato, tristantibus fratribus et [p. 103] precipue^c flente domino Johanne, rectore, nimirum quia haud facile dignus quis eius loco inveniri potest, ut satis postea probatum est.

Eodem fere tempore dominus Zanderus Kempis, procurator noster, eadem peste corruptus, per mortem de medio sublatus est die Gregorii episcopi^d, vir utique probus et fratribus omnibus amabilis; studuit enim amare et amari. Novellus erat in officio, licet sufficiens, sed raptus est ad superos, ut pie presumitur, *ne malicia mutaret intellectum eius aut ne fictio deciperet animam illius*⁴. Plures non obierunt illo anno in domo, licet peste infecta esset. Attamen parvus valde erat numerus fratrum post illorum obitum.

^a s doorgehaald.

^b quod doorgehaald.

^c Aldus verbeterd in de kantlijn.

^d In kantlijn, gedeeltelijk afgesneden.

¹ Prov. 31, 27.

² Sap. 4, 13-14.

³ Gregorius van Tours, 17 november; bisschop Gregorius van Utrecht, 25 augustus.

⁴ Sap. 4, 11.

Anno Domini M^oCCCCC^oIX^o fratres in domo sunt:
 Dominus Johannes Creveldie, rector
 Dominus Theodericus Xanctis, senior
 Dominus Johannes Doetinchem, vestiarius
 Dominus Henricus Meppis
 Dominus Appollonius Creveldie, librarius
 Dominus Johannes Heusden, procurator
 Dominus Egbertus Delden, portarius

Clerici

Wilhelmus Hacfort, custos
 Johannes Doetinchem minor, hospitularius
 Johannes Busco
 Theodericus Deyl sive Aspern

Laici

Rutger van Bocholt, sartor
 Dirck van Bocholt, cocus.

[p. 104] Eodem anno Wilhelmus Traiecti, et Egbertus Traiecti sive ^a Vloeten, clerici, ad probam domum ingressi sunt VI° Marcii.

Eodem tempore Arnoldus Bongart, clericus et intraneus, susceptus est ad probam 17° Junii in profesto scilicet Ascensionis Domini nostri Jhesu Christi.

Item primicias solempniter celebraverunt post octavas Penthestes ¹ Wilhelmus Hacfort et Johannes Doetinchem minor. Rursus hoc anno domus nostra pestilencia infecta est, qua et correptus est dominus Johannes Doetinchem minor, sacerdos, qui 6° aut 7° infirmitatis sue die debitum carnis persolvit X^a hora ante festum Bartholomei apostoli in nocte ². Isto itaque sublato timor omnes invasit, licet neminem ^b quemquam pestis infecerit amplius.

Isto eciam tempore ante Martini ³ in autumpno ad probam suscepimus Geryt van Elten pro coco.

Eodem eciam tempore circa Adventum Domini Gerardus de Nova Ecclesia, clericus, ad probam ingressus est domum. Iste Gerardus, de Kempone, dyocesis Coloniensis, veniens ex domo scilicet fratum ibidem iamdudum incepta, ad instanciam et testimonium patris

^a de doorgehaald.

^b alter door rubricator doorgehaald.

¹ 3 juni.

² 23 augustus.

³ 11 november

Embricensis¹ a nobis susceptus est. Sciendum est enim quod ex domo fratrum in Novimago novella domus fratrum inchoata fuerat in Kempone. Sed *dum ordiretur succisa est*², tum^a quia in temporibus deficiebat, tum maxime, quia seva pestis universos (isto Gerardo dimisso) de medio abstulerat, unde et domus deserta et dimissa est, et Gerardus a nobis ad probam susceptus, cum in Kempone in fraternitatem nondum acceptatus extiterat.

[p. 105] Iстis temporibus multe nostrarum civitatum adhuc a Burgundionibus possidebantur, scilicet Arnhem, Harderwyck, Teyla, Bommel, Hattem, unde frequentes insultus facientes inimici, eciam domui nostre non parvum dampnum inferebant.

Anno domini M^oCCCCC^oX^o Johannes Andree, clericus et intraneus, domum ingressus est circa festum Pasche³. Eodem eciam anno in die scilicet Egidii⁴, Henrick, sartorem, de Doetinchem ad probam suscepimus.

Item eodem tempore Wilhelmus Traiecti et Egbertus Traiecti, clerci, accepti sunt in membra domus 12° Kalendas Iunii, feria 3^a scilicet Penthecostes⁵. Similiter et Arnoldus Bongart, clericus, in die Remigii⁶ acceptatus est in fraternitatem nostram.

Dominus Wilhelmus Hacfort, novellus sacerdos, in huius anni inicio directus est in Neder Elten in subsidiū domino Andree.

Iste annus fuit tempus magne calamitatis et tribulationis maxime, propter bella inter ducem Gelrie et civitates Transysilanas dyocesis Traiectensis⁷. Decapitatis siquidem quibusdam capitaneis et municipariis ducis Gelrie in civitate Campensi, omne malum et pessimum exinde sumpsit inicium. Nam dux mox in principio anni congregato satellitum exercitu quedam municipia occupando, planiciem et superficiem patrie devastando, ab una civitate sibi illa[p. 106]tam in universam terram superioris dyocesis congesit et vindicavit contumeliam.

^a In kantlijn toegevoegd.

¹ Gesticht 1467. W. Jappe Alberts, *Het fraterhuis te Emmerik*, in: Postillen, aangeboden aan Prof. dr. R. R. Post, Nijmegen 1964, p. 183. — W. Jappe Alberts en M. Ditsche, *Fontes historiam domus fratrum Embricensis aperientes*, Groningen 1969 (Teksten en Documenten, uitg. door het Instit. v. M.E. Gesch. Utrecht, III).

² *Isai.* 38, 12.

³ 31 maart.

⁴ 1 september.

⁵ 21 mei.

⁶ 1 oktober.

⁷ Vgl. Nijhoff, VI, p. cxxii en volgende. — E. Moulin, *Historische Kamper Kroniek*, re deel, Kampen 1839², p. 298 vv. — W. Nagge, *Historie van Overijssel*, uitgegeven door J. Nanninga Uitterdijk, Zwolle 1915 (VROG) I, p. 360 v.

Illo igitur tempore circa Penthecostes dux improvise superveniens civitati Oldenzeel, igne immisso, cepit, devastavit ac combussit magna ex parte, multis captis, plurimis occisis fere, ut dicebatur, septingentis¹.

Ob hoc igitur iuste commotus Fredericus, episcopus Traiectensis, venit Daventriam in multitudine magna equitum et peditum, rursus obsedit Oldenzeel, circumcludens illam, ne victualia inferrentur, quibus deficientibus inclusi dediderunt civitatem in manus partis adverse².

Demum hiis ita gestis, exinde progrediens in potestate comitatum Zutphanie debachando et comburendo intravit, unde non parvam plagam terre intulit, quia nullus erat, qui discurreret prohiberet aut resisteret invadenti. Venerunt igitur inimici nostri Traiectenses circa festum Lamberti³ in comitatum iuxta Doetinchem, ubi et dormum nostram in Eltinck incenderunt. Deinde iuxta Keppell castrum transitum habuerunt, quo uno impetu irrupto, occiderunt omnes quotquot ibidem invenerunt, 15 scilicet viros. Quo perpetrato altera die trans pontem Daventriensem Veluam intravere, non minus sed multo amplius malum eidem ignibus et predationibus inferendo; equitibus enim prevalebant, et ideo non erat resistere illis⁴.

Postremo multis malis utrobique perpetratis [p. 107] atque multis dampnis utrique parti illatis, tandem hoc eodem anno in Natali scilicet Domini, favente Deo angelisque cantantibus *Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus*⁵ inviolabilis irrefragabilisque inter dissidentium partes cunctis letantibus pax improvise in ambone ubique denunciatur⁶. Sicque malum ubi cepit ibi defecit, id est uno fere tempore.

Anno Domini M^oCCCCC^oXI^o. In die Mathye apostoli⁷ suscepti sunt in fraternitatem nostram Gerardus de Nova Ecclesia, clericus,

¹ Nijhoff, VI, p. cxxiv. — Oldenzaal werd 10 februari 1510 door Karel van Gelder ingenomen. Bij deze gelegenheid verloor het kapittel aldaar alle gezegelde akten der fundaties; aldus J. Geerdink (zie noot 2), p. 193, naar Rovenius.

² *Ibid.*, cxxvii. — De overgave van de stad aan de bisschop van Utrecht, Frederik van Baden (1496-1517) had plaats op 16 augustus van hetzelfde jaar 1510. Zie J. Geerdink, *Eenige bijdragen tot de geschiedenis van het archidiaconaat en aartsbischapschap Twenthe*, uitg. door E. Geerdink, z.p. (1895), p. 192v en p. 490, alwaar het verhaal van dit beleg door Bernardus Wittius o.s.b. († 1520) is afgedrukt.

³ 17 september.

⁴ *Ibid.*, cxxvii.

⁵ *Luc.* 2, 14.

⁶ Over deze vrede in 1510 bij Struick niets. In 1511 vermeld door kroniek van Joannes van Lochem (?), uitgeg. door A. Hulshof, *De Gelderschen in Twenthe in 1510*, in BMHG 36 (1915), p. 71-83. Nijhoff, l.c., p. cxxxii spreekt slechts van een bestand tussen de bisschop met Overijssel en Karel; Struick, o.c., is op dit punt onduidelijk.

⁷ 24 februari.

et Geryt van Elten, cocus. Qui idem Geryt cocus eodem acceptationis sue anno promissi immemor, seculo se reddidit et habitum reiecit in profesto Symonis et Jude¹; unde a nobis proficiscens se braxature operi in Traecto mancipavit, ubi et nunc hucusque contra votum perseverat. Verum iste Geryt cocus satis bonus et aptus fuit in sibi commisso, sed seductus fuit, ut dicitur, a suo fratre germano.

Eodem anno, VI° scilicet Junii, Henrick, sartor noster, de Doetinchem, novicius, domum deseruit; conquerebatur enim propter defectum pectoris non ferre se posse onus laboris, sed ut dicit Thomas Kempis: *Sepius est inopia spiritus unde tam facile conqueritur miserum corpus*². [p. 108] Pluries alia monasteria de post ingressus, pluries apostatavit.

Eodem tempore, 3° scilicet feria Penthecostes³, Johannes Andree, filius mercatoris, intraneus, acceptus est in fraternitatem.

Eodem anno devotus et dilectus frater, dominus Johannes Doetinchem, confessor Minoris Conventus, Deo debitum carnis persolvens, rebus excessit humanis in profesto scilicet Exaltationis Crucis⁴, vir vere catholicus et laude dignus, frater domus nostre.

Iste vero Johannes a primevo vite sue tempore valde innocenter, simpliciter et sinceriter inter fratres conversatus, innocencie et puritatis exemplum cunctis exhibuit. In laboribus vero facetus et promptus, multum pro communis utilitatis promotione operi manuum suarum insistendo elaboravit, domus amator precipuus. Demum ad procurature officium ordinatus, non minus et sic se communitati fidelissimum^a exhibuit. Porro aliis estimantibus quibusdam se rem grandiorem perpetratus, absolutionem officii illi procuraverunt, sed non potuit ardor communis boni et domus in eo tepere, cuius amator semper extiterat. Postremo ad regimen sororum est^b ordinatus, quibus ita humiliter prefuit, ita fideliter disciplinam administravit, ut omnibus esset charus et dilectus, nec tamen suorum in hiis, quos dereliquit, oblitus est charorum, quos semper (ut patuit satis) spirituali amplexabatur amore. [p. 109] Solebat enim quam sepe ac quasi semper in sextis feriis venire ostendendo charitatem fratribus. Deferebat eis cuneos, quibus ex indulgencia rectoris reficerentur; tunc et

^a se door rubricator doorgehaald.

^b In tekst bovengeschreven.

¹ 28 oktober.

² *Imitatio Christi*, I, 21.

³ 10 juni.

⁴ 13 september.

ipse eciam fratribus in mensa adesse solebat senior et dilectus pater, quod omnibus erat gratissimum. Merito dici potuit de eo: *Hic est fratrum amator et populi Israel*¹. Nam cum esset naturaliter modestus et rarus in verbis, amorem fratrum et domus, quem corde gerebat (licet sermonibus non expresserit), affectum ferebat, opere declarabat.

In hiis et similibus vir humilis et devotus et senior dilectus, consummatus diem clausit extremum die supradicto, sepultus ibidem in medio chori requiescit.

In locum vero ipsius ad regimen subrogatus est dominus Henricus Meppis, tempore fere eodem.

Istis diebus nondum pax erat cum Burgundionibus, sed passim adhuc multe calamitates utrobique contingebant.

Civitas Harderwijck et civitas Bommell hoc anno suo nativo principi et domino quadam industria sunt restitute; nam eatenus a Burgundionibus fuerant detente².

Eodem itidem anno, procurante et disponente domicella Margareta³, sorore Philippi regis et ducis Burgundie iam defuncti, Burgundiones, Brabantini etcetera, adjunctis sibi Anglicis conducticiis, magno peditum exercitu congregato, superiorem partem Gelrie intravere, circa inicium messis ordeacee. Primo quidem opidulum Stralen ceperunt, [p. 110] deinde augmentato exercitu et per tres cuneos partito, Venlo civitatem ad sui confusionem et dampnum permaximum per 4 menses artissime obsederunt. Nam^a inclusis sapienter viriliterque renitentibus, non sine permaximo tam virorum quam rerum dispendio ab obsidione desistere coacti sunt⁴. Porro hii, qui intus erant foveam vulpinam profundissimam effoderant, ubi menia proiecta et destructa erant, superficiem autem fovee contexerant gramine viridi aut similibus. Verum adversarii, hoc ignorantes et inconsiderati aggredientes ceciderunt in eam; sed et extremis impellantibus priores, qui cernebant periculum pre oculis, fugere aut declinare non sinebatur, unde magna multitudo eorum sicut incidit sie et sepulta est ibidem. Recesserunt autem ab obsidione civitatis circa festum Martini⁵.

Anno Domini M^oCCCCC^oXII^o Theodericus Aspern primicias

^a Sed in tekst doorgehaald, en in kantlijn verbeterd in *Nam*.

¹ II *Macc.* 15, 14.

² Nijhoff, VI, p. cxxxiii en cxxxix.

³ Geb.: 10 januari 1480; gouverneur-generaal: 1507; gestorven: 30 november 1530.

⁴ Nijhoff, *l.c.*, p. cxlvii-cxlix.

⁵ 11 november.

legendo celebravit, quinta scilicet feria ante Palmarum¹. Johannes autem Busco, qui illo senior erat, tam in annis quam in habitatione domus, ob suam pertinaciam et perversitatem per sacerdotum nostrorum maturam deliberationem refutatus est, ne sacris^a iniciaretur. Itaque cernens se refutatum et repulsum non se humiliavit, sed auxit pertinaciam, perversitates multiplicavit tam in rectorem quam in fratres, donec in amenciam et stuporem verteretur.

[p. 111] Item ad probam suscepimus Jan van Westervort pro coquine officio, sed post modicum temporis licenciavimus eum propter puericias et stulticias suas; erat enim puerilis nimis.

Isto eciam tempore dux Karolus improvise superveniens hiis, qui in Anholt erant (repugnaverat enim aliquamdiu) ademit illis opidulum in principio scilicet Junii. In die autem Augustini, scilicet in Augusto, castrum in Anholt, quod hucusque restiterat, in deditioinem acceptavit².

Item civitas Teyla, adhuc a Burgundionibus possessa, pacifice satis ad nostram sortem reducta est mense Septembri. Etenim magna cum industria per sespites venales, quibus armati tegebantur, ceteris intrandi copia curata est.

Sola adhuc Arnhem peditibus et equitibus plena solito infestior extat.

Anno Domini M°CCCCC°XIII° fratres in domo sunt:
 Dominus Johannes Creveldie, rector
 Dominus Theodericus Xanctis, senior
 Dominus Johannes Doetinchem, vestiarius
 Dominus Appollonius Creveldie, librarius
 Dominus Johannes Huesden, procurator
 Dominus Egbertus Delden
 Dominus Theodericus Aspern

Clerici

Johannes Busco
 Wilhelmus Traiecti, hospitularius
 Egbertus Traiecti, portarius
 Arnoldus Bongart

[p. 112] Gerardus de Nova Ecclesia. Johannes Andree

Laici

Rutger et Dirck de Bucoldia, fratres germani

^a Hs. leest *sacriis*.

¹ 1 april.

² Nijhoff, p. clvii.

Circa inicium huius anni, scilicet ante Pascha in Cena Domini¹ Johannes et Jacobus Bomell, clerici, domum ad probam ingressi sunt.

Eodem ferme tempore, in Augusto scilicet, Goedfridus Creveldie, consanguineus rectoris, ad probam susceptus est, laicus et sutor calciorum, pro coco.

Eodem anno Johannes Busco, senior clericus, qui iam amplius ex quo repulsam passus^a inter pertinaciam et stulticiam ambiguus et ambidexter diu heserat, iam omnino cerebro confuso infatuatus, ne quid infortunii per eum oriretur tenebroso, in quo hucusque perseverat^b, inclusus est domicilio in die Francisci confessoris^c. Mirabiliter nimurum totam domum commovit et conturbavit antequam includeretur.

Anno preterito, scilicet 1512, perlóngavimus refectorium, unam adhuc cameram addendo et eciā tunc ypocaustum et stuphonem in eodem ereximus.

Anno presenti, scilicet 1513, facte sunt truege cum Brabantinis annis scilicet 4.

Anno Domini M^oCCCCC^oXIII^o Goedfridus Creveldie, cocus, spiritualis vite penitudine ductus, ad seculum regreditur^c post octavas scilicet Pasche³; post modicum autem rursus pro loco instituit, sed minime impetravit; unde desperans semetipsum, satellitibus se iunxit, abscisioneque unius [p. 113] manus infra annum mortem incurrit.

Eodem anno feria 3^a Penthecostes⁴ Johannes Bomell et Jacobus Bomell, clerici, accepti sunt in fraternitatem.

Eodem ferme tempore Tylmannus Embrice, sutor calciorum, domum ad probam ingressus est et positus in coquina.

Tempore isto per commutationis et emptionis modum acquisivimus podium iuxta Tellichuysen, dictum *Die Beghynen Camp*⁵.

Item illo anno ad instantiam ducis Karoli, ducis Gelrie, institutum

^a est doorgehaald door rubricator.

^b de doorgehaald door rubricator.

^c si doorgehaald door rubricator.

¹ 24 maart.

² 4 oktober.

³ 23 april.

⁴ 6 juni.

⁵ Over die Begynencamp niets in OAD. — Over het landgoed Tellichuysen in de kerspelen Drempt en Hummelo zie OAD, sub voce. — Reg. no. 1277 bevat een erfwissel tussen de fraters en het Grote Convent, d.d. 31 januari 1515.

est celebrari festum Compassionis beate Virginis per totam terram Gelrie sexta scilicet feria post 2^{am} dominicam Pasche¹.

Hoc anno intensissimum extitit frigus, ita ut sine interpolatione a Martini usque ad Conversionis Pauli² Ysola congelata induruerat. Deinde liquente glacie maxima secuta est aquarum inundancia, ita ut eciam passim multi homines mergerentur.

Item anno eodem in die Benedicti³ civitas Arnhem hactenus a Burgundionibus detenta, mirabili practica sine effusione sanguinis ultima omnium in partem ducis Gelrie cessit, fugatis paucis extraneis, qui civitatem custodire debuissent; erant enim pauci⁴.

Anno Domini M°CCCCC°XV° Wilhelmus Traiecti solempniter primicias celebravit in die scilicet Odulphi Confessoris⁵. Iste autem [p. 114] Wilhelmus solus in principio ieunii profectus fuerat ad ordines, nam contemporaneus ipsius, Egbertus, multum adhuc in annis deficiebat, siquidam XVI^m annum etatis sue adhuc diu non erat completurus quando ad probam domum ingressus est.

Annus iste satis pacificus extitit, et dux noster furtive Franciam versus profectus est⁶.

Sepius aqua hoc anno inundavit tempore messis, unde fruges et segetes perpesse sunt magnam iacturam.

Anno Domini M°CCCCC°XVI° Wilhelmus Bomell, sartor, ad probam ingreditur in vigilia Andree⁷.

Eodem anno Tylmannus Embrice, cocus noster, post biennii probam, acceptatus est in fraternitatem in die Crispini⁸.

Eodem tempore dominus Lambertus de Hulsbergen, confessor in Wamell, conventum sibi commissum deseruit. Igitur visitatores patres, mense scilicet Augusto, ad nos venerunt, insistentes pro viro idoneo ad regimen sororum in Wamell loco fugitiivi preficiendo, minime ignoran-

¹ Het feest van de *Compassio Mariae*, ook genoemd *Planctus B.M. Virginis*, *Commendatio lamentationis Mariae*, *Festum septem dolorum*, *Spasnum Mariae*, of *Transfixio Mariae* werd in het bisdom Keulen sedert 1423 gevierd op de vrijdag na de 3e zondag van de Vasten; algemeen staat dit feest sinds 1727 op de vrijdag na de 5e zondag van de Vasten, volgens voorschrift van Benedictus XIII. Vgl. J. H. Hofman, *Het feest der zeven weeën van O.L. Vrouw*, AAU 2 (1875), p. 404.

² 11 november-25 januari. Vgl. C. Easton, *Les hivers dans l'Europe occidentale*, Leiden 1928, p. 89.

³ 21 maart.

⁴ Nijhoff, VI 2, p. iii-iv.

⁵ 12 juni.

⁶ Nijhoff, *ibid.* p. xxix.

⁷ 29 november.

⁸ 25 oktober.

tes quante auctoratis et religionis viri quondam ibidem ex domo nostra resedissent; tandem importunius instando, impetrarunt per consensum fratrum haud facilem dominum Wilhelmum Hacfort, socium in Elten, in locum Lamberti debere subrogari. Sic itaque conventus ille, qui per aliquot annos, agente domino Jaspero, rectore domus Daventrie, a nobis invitus disparatus est, rursus agente domino Johanne Castri¹ [p. 115] rectore Daventriensi, nobis eciam invitatis devolvitur in omnibus destitutus. Annus iste satis eciam pacificus extitit.

Anno Domini M^oCCCCC^oXVII^o fratres in domo sunt: Dominus Johannes Creveldic, rector, dominus Theodericus Xanctis, senior, dominus Johannes Doetinchem, vestiarius, dominus Appollonius Creveldie, librarius, dominus Johannes Huesden, procurator, dominus Egbertus Delden, dominus Theodericus Aspern, dominus Wilhelmus Traiecti. *Clerici*: Egbertus Traiecti, portarius, Arnoldus Bongart, custos, Gerardus de Nova Ecclecia, Johannes Andree, hospitularius, Johannes Bomell, Jacobus Bomell. *Laici*: Rutgerus Bucoldie, Theodericus Bucoldie, Tylmannus Embrice, cocus, Wilhelmus Bomel, sartor.

Eodem anno Egbertus Traiecti et Arnoldus Bongart primicias solempniter celebraverunt secunda die post Odulphi².

Eciā prefato anno Ludolphus Lochem, clericus, altera post Jacobi³, ad probam ingressus est.

Isto eciā ferme tempore Wilhelmus Bomell, sartor, nullam ob rationabilem causam a nobis recessit. Porro aliis quidam loco eius ad probam acceptus, dictus Jan van Kalker, sartor, cum post annum probationis acceptari debuisse, uxorem duxisse inventus est ac dimissus.

Iste annus multe calamitatis et miserie extitit. Nam dux Gelrie circa inicium Maii magnum colligens exercitum fere 7 milium, primo suos proprios obruens et devorans colonos, propriam suam depastus [p. 116] est terram. Deinde circumducens eos per septentrionalem Hollandie partem, supra modum inimicis extitit infestus et nocivus. Verum preter villas et ceteras munitiones ceptas eciam

^a In tekst toegevoegd.

^b *temporis* in tekst uitgeradeerd.

^c In kantlijn toegevoegd.

¹ Johannes Caster. Lindeborn, p. 105.

² 14 juni.

³ Jacobus: 25 juli.

Alckmariam fugientibus incolis ceperunt, depredantes sed non incendentes eam. Cumque quantum voluissent fecissent, urgentibus supervenientibusque magno equitatu adversariis, prereptas coacti sunt linquere sedes. Tum demum improvise supervenerunt opidulo in inferiori sito Batua, quod ^a Asperen nomen habet. Hoc igitur circumdantes uno impetu ceperunt in octava scilicet Visitationis Virginis ¹, cedentes et trucidantes crudelissime omnes viros quotquot invenire potuerunt, et eciam quasdam feminas et sacerdotes, licet paucos, necnon et alios religiosos quosdam, sed et quotquot primo impetu intrantibus occursabant, interfecerunt ².

Hii tam crudeliter gestis universa adiacentium terra innocentium cedem execrabatur, unde parum post commoti principes terre converunt de pace tractaturi. Itaque paucis tractatibus habitis, demum integralem inviolabilemque pacem esse conclusum est ac determinatum, quam Deus continuet in longum ³. Amen.

Item eodem anno dilectus frater noster, dominus Johannes Doetinchem, concessus est sororibus in Syon, in adiutorium patris.

[p. 117] Anno Domini M^oCCCCC^oXVIII^o Gerardus de Nova Ecclesia et Johannes Andree primicias solemniter celebraverunt in octavas Pasche ⁴. Gerardus autem immediate iunctus domino Andree in Elten pro socio. Erat enim tunc annorum 37 quando primicias celebravit.

Eodem anno circa Michaelis ⁵ Rottardus Zoer, clericus et intraneus, ad probam ingressus est. Et parum post, circa Galli ⁶ scilicet, Geryt, sartor, de Zwollis, ad probam susceptus est.

Item Ludolphus Lochem, clericus, hoc tempore ad fraternitatem acceptus est.

Eciā anno prefato, circa Visitationis ⁷ scilicet, dominus Wilhelmus Traiecti simplicitatis nostri status pertesus domum profectus, domi remansit ac domum nostram deseruit, sed ad instigationem matris hoc fecisse minime dubitatur. Quippe qui ^b eciam satis aptus et dilectus

^a circumdantes door rubricator doorgehaald.

^b In tekst bovengeschreven.

¹ 9 juli.

² Nijhoff, xlxi-l. Foto van een muurschildering in de kerk, voorstellende de plattegrond van Asperen vóór de verwoesting bij Struick, o.c., tegenover p. 263.

³ Nijhoff, lv-lviii. In plaats van de ontworpen „vaste en eeuwige vrede“ werd slechts een bestand gesloten voor 6 maanden. Zie Struick, pp. 256-262.

⁴ 11 april.

⁵ 29 september.

⁶ 16 oktober.

⁷ 2 juli.

erat inter fratres, sed ^a solitudinem ferre non poterat et subiectionem, unde multum sepius angebatur intrinsecus, quod et maximam illi occasionem recessus dedit. Verum aliquantulum apud matrem existens, exinde capellanatus ministrationem suscepit in villana parochia.

Deinde ipse itidem parochie alterius curam ^b haud longe Ultra-traiectum vicecuratus ^c suscipiens, satis ho[p. 118]neste conversatur, pascens matrem et sororem propriam ex hiis, que sibi ex ministerio contingunt. Usque in diem presentem perseverat ibidem.

Eodem fere eciam tempore post octavas Martini ¹ dominus Henricus Meppis, confessor Minoris Conventus, qui nondum firmam sibi collocaverat sedem, per visitatorem de 3^a regula etc. agentibus sororum seniorum quibusdam, a regimine de facto solutus est, siquidem et minus ad regimen aptus habebatur. Ob hoc igitur indignati tam fratres quam rector domus (nam licet minus aptus, attamen indiscreta ipsius extitit absolutio), difficiles se exhibuerunt loco tam irregulariter refutati constituere quemquam. At sorores ^d rursus mirum quid se facturas arbitrantes, circa inicium anni sequentis unum de 3^a regula ex Campo ² sibi attulerunt, qui idem eundem conventum tam turpiter et inhoneste fedavit, commovit et dehonestavit, sua incontinencia maculavit, qualiter numquam illi conventui contigit, ex quo exordium sumpserat. Tota enim non solum civitas, sed adiacens terra commota est hiisce rumoribus, quod Deus convertat in bonum. Itaque sicut turpe egerat, turpe refutatus est, et per denunciationem consulatus exire iussus in vagum se dedit. Sed sufficit de hoc. Ignoscat Deus culpabili.

[p. 119] Anno Domini M^oCCCCC^oXIX^o Rottardus Zoer, clericus, et Geryt, sartor noster, in fraternitatem suscepti sunt.

Item dominus Gerardus de Nova Ecclesia circa finem anni istius ob dissolutionem suam etcetera ad domum remissus est de Elten.

In principio anni istius dominus Henricus Meppis mirabilem incidit infirmitatem seu vesaniam propter absolutionem nimirum regiminis, ut minime dubitabatur. Nam ita se habebat, ut nullus ipsius sensum aut mentem intelligeret, siquidem quasi nunc sensibus privatus, nunc

^a Correctie op de kant.

^b Correctie op de kant.

^c *curam* door rubricator doorgehaald.

^d *ille* doorgehaald; in de kant *sorores*, gedeeltelijk afgesneden.

¹ Dus na 18 november.

² Het is niet duidelijk welk klooster bedoeld wordt. *Mon. Bat.* I, 123-125 kent vier tertiaris-kloosters aldaar, echter geen tertianen-klooster.

infatuatus, modo infirmus, nonnumquam desperatus seu blasphemus ^a putaretur ab astantibus et presentibus etcetera, ita ut custodire eum necesse esset diebus et noctibus per dies aliquot. Sed tandem per Dei graciā successu temporis de hac vesania convaluit.

Eodem anno princeps illustrissimus nobilissimusque Karolus, dux Gelrie, nobilissimam Elizabeth, illustrissimi ducis de Lunenborch filiam, de semine regali oriundam, duxit uxorem, quam 7° Idus Februarias ¹ de Lunenborch tam cum tocius terre nostre exultatione, quam emulorum confusione, gloriosissime suam devexit in patriam ².

Eodem anno in magno tumultu erat domus nostra, nam [p. 120] XVI equites cum totidem equis in expensis habuimus 6 aut 7 septimanas.

Item anno prefato in fine messis dux noster Karolus congregatis satellitibus, furtive nitus est Embricam prēripere, sed rēs innotuit et impeditum est negocium, unde in maximo timore belli fuimus per reliquum estatis ³. Nam pascua ubique pinguibus bobus plena erant. Sed Deus meliora providit quam credideramus.

Anno Domini M^oCCCCC^oXX^o dominus Henricus Meppis, jam omnino melioratus, tempore messis ad dominum Adolphum, confessorem in Kalker ⁴, pro adiutore mittitur. Illo vero post modicum vita decedente domum nostram, ut dignum fuit, regreditur.

Eodem similiter anno Ludolphus Lochem peste infectus est; attamen nec illi nec nostrum cuiquam obfuit, quamvis valde timeremus.

Rursus dux Gelrie Embricam aggreditur cum industria, sed sicut prius sic et posterius frustratur sperata victoria; verum in magno timore fuimus semper ⁵.

Eciā anno prefato mense ferme Augusto novam ereximus domum, que extenditur circa plateam a coquina versus civitatis menia, que satis competenter ab area nostre habitationis curiosos inspiciencium sororum crebrosque conspectus secludit. Steterat ibidem annis fere 60 antiquum domicilium haud longum, ubi [p. 121] famuli prandere solebant et ubi ligna reponebantur. Itaque occasione accedente accessit et rei consummatio. Porro ligna necessaria structure destinavit nobis domicillus Bernardus Hacfort ⁶ in recompensationem et solutionem

^a In de tekst vier woorden dermate doorgehaald, dat zij onleesbaar zijn.

¹ 7 februari.

² Nijhoff, lxviii-lxxviii.

³ Nijhoff, VI, p. xcii, die o.a. naar deze plaats van de kroniek verwijst.

⁴ Het Caeciliënconvent te Kalkar stond onder leiding van de fraters van Zwolle. *Narratio*, p. xx. Volgens J. A. Wolff, *Gesch. d. Stadt Calcar . . .*, Frankfurt 1893, p. 37, werd het huis in 1413 gesticht. *Narratio*, p. 160; Gorissen, *Kalkar*, p. 51.

⁵ Deze tweede aanslag op Emmerik niet bij Nijhoff.

⁶ Zie NNBW IX, 314-15.

expensarum, quas in equites anno preterito expenderamus. Siquidem ille a duce Karolo id negotii commissum habebat, de mulitura scilicet et exactione communi omnes equitum expensas et dispendia contracta solvere et diluere.

Anno Domini M^oCCCCC^oXXI^o dominus Johannes Lennep, confessor Maioris Conventus in Doesborch, vir doctus et dilectus, vita defunctus est in die Marci Evangeliste¹ de sero, hora decima; sepultus requiescit ibidem. Qui quidem dominus Johannes eidem conventui utiliter et pacifice prefuit annis fere 28 ad laudem Dei. Quo defuncto, visitatores de tercia regula venerunt in Doesborch, dominica scilicet ante Ascensionis²; venientesque in domum nostram obnixe, ut pretendebant, petebant procuratorem nostrum, dominum Johannem Huesden, loco defuncti ad regimen subrogari, asserentes sorores in hoc convenisse aut ipsum solum aut nullum omnino alium de nostris velle admittere. Super quo, cum dominus Johannes, rector, ambiguus et invitus fratres consulturus convocasset, multis inter se verborum dis[p. 122]ceptacionibus habitis, tum demum convenerunt fratres et induxerunt dominum Johannem, rectorem, tam ipsius offensione et exacerbatione quam propria suimetipsorum perturbatione non modica tradere procuratorem ad petitionem ipsarum.

Itaque cunctis dispositis, ut putabatur, et ordinatis cum foret presentandus more id genus muliercularum instabiles a proposito resiliere, clamantes confuse, „non hunc, sed unum de regula volumus”; nullam sane ipsius persone habentes aut improbationem aut querelam condignam, sed sue nimirum, ut prefertur, innitentes regule, nostrorum respuebant dominium. Quod ut palam auditum est per civitatem, factum est cunctis in scandalum et derisum, nobis licet immeritis in preiudicium, ipsis vero in suimetipsarum confusionem nimiam. Porro prefati visitatores infecto negocio recesserunt; secunda autem post Penthecostes dominica³ reversi, unum de tercia regula, ut voluerunt, prefecerunt eisdem. Sicque in modico tempore utroque conventu in civitate nostra privati sumus, sive uterque conventus privatus est nobis. Merito verificatur de ipsis illud Ysaie: *Filias educavi et enutrixi, ipse autem spreverunt me*⁴. Nam primo tempore humiliter se nostris subdiderunt, nunc vero magnum quid de se sencientes, nostrorum abhominantur consorcium.

¹ 25 april.

² 5 mei.

³ 2 juni.

⁴ *Is. 1, 2: Filios enutrixi et exaltavi . . . Thren. 2, 22* leest: quos educavi et enutrixi, inimicus meus consumpsit eos.

[p. 123] Item in fine anni istius magna et diurna extitit aquarum inundatio a Martini¹ scilicet usque ad finem Marcii, ut pene omne triticum submergeretur.

Eciā in fine anni istius grandis extitit caristia in bladis presertim et piscibus, siquidem modius siliginis, qui quondam emi solebat 20 stropheras Brabantsium, nunc 40 aut 42 emebatur, in nonnullis vero locis 72 aut amplius vendebatur. De piscibus vero similiter. Nam vas alecum 6 florenis emebatur, quod tribus constare solebat florenis.

Istis² eciā temporibus quidam doctor sacre theologie, dictus Martinus Luter, Augustinianus, in Saxonia civitate Wittenbergio, multa nova scribendo presumit, et scripta ipsius per totum mundum dispersa sunt. Verum in multis apostolice sedi refragari videtur et resistere, arguendo eam de indulgiis, prebendis, avaricia etcetera. Porro multa inusitata scriptis suis proferendo, universam^a commovit christianitatem^b. Apostolice vero sedi^c parum deferre videtur papamque minus digno reputare etcetera. Dicitur autem a nonnullis iudicatus hereticus et condempnatus, licet minime convictus. Exstant quidem bulle apostolice (si tamen apostolice sunt) prohibentes scripta eius legere, [p. 124] sed non minus legunt prohibita fautores ipsius.

Ceterum quem res finem sorcietur, vix sciri potest; multos siquidem habet adherentes, sed et emulos non paucos. Deus autem *non derelinquet hereditatem suam, quam suo preciosissimo redemit sanguine*³.

Eodem eciā tempore, scilicet circa finem anni istius, Leone X^o defuncto, creatus est unanimiter electus in summum pontificem magister Adrianus, oriundus de civitate Traiecto Inferiori, vir utique dignus et doctus⁴. Hic ab infima cognatione originem duxit; siquidem cistifex pater ipsius extiterat, sed tantum in studio et litteratura profecerat, ut sibi parem nullum haberet⁵. Ob^d hoc igitur pri-

^a Correctie in de kantlijn.

^b *commovit* door scriptor doorgehaald.

^c *minus* door rubricator doorgehaald.

^d *igitur* door rubricator doorgehaald.

¹ 11 november.

² Dit en volgende stukken over het optreden van Maarten Luther zijn uitgegeven door W. Moll, in het Kerkhist. Archief 3 (1862), p. 108-115: *Aantekeningen van een tijdgenoot betreffende de opkomende kerkhervorming en hare verbreiding, inzonderheid in het Fraterhuis te Doesburg*. Vgl. verderop, p. 99.

³ Vgl. Ps. 93, 14 en de hymne *Te Deum*.

⁴ Over Adriaan zie o.a. de studies van R. R. Post in AGKKN 3 (1961) en de daar genoemde litteratuur.

⁵ Het beroep van Adriaans vader wordt verschillend aangegeven: vgl. R. R. Post *Adriaan Florenssoon; familie, opleiding*, in *Dannewerc aan Prof. dr. D. Th. Enklaar*, Groningen 1959, pp. 235-248.

mum^a Philippi¹, filii Maximiliani, regis Romanorum, pedagogium suscepit; deinde preposituram in Traiecto Inferiori in ecclesia Salvatoris adeptus est², dehinc ad episcopatum promovetur in Francia³, inde ad cardinalatum provectus est⁴, sic postremo ad summum tandem ecclesiastice dignitatis ascendit gradum, anno etatis sue fere 63⁵.

Rursus hiis temporibus bellum extitit inter Gelrenses et civitates dyocesis Traiectensis superioris^b, quod ita exordium sumpsit. Campenses enim et Zwollenses per annum fere, nescio propter que sua privilegia extiterant [p. 125] inter se discordes et dissidiosi, ita ut contra se passim hostiles ac exiciales inimicicias exercent. Verum in tantum utrorumque tandem excrevere malicie, ut Zwollenses contra omne ius et honestatem Karolum ducem Gelrie invocarent ac infra octavas Visitationis⁶ introduxerunt eum, constituentes eundem sibi in dominum, ut dicebatur, ac defensorem, in sui suorumque necnon et tocius terre eorum subversionem, quodque inicium extitit et argumentum multorum malorum sequentium, ac ut timetur, secuturorum quamplurium.

Itaque cum intrasset dux Gelrie in civitatem Svolensem cum equitibus CCC. gloriose nimis susceptus est. Verumque^c Zwollenses huiusmodi fulti tumidiioresque subsidio, non solum in suos emulos, Campenses videlicet, sed et in totam superiorem dyocesis partem suam nisi sunt vindicare et intorquere iniuriam. Unde cum adiutorio ducis ceperunt pene omnes nobiles patrie, licet dolose; item Hasselt opidulum obsederunt^d, quamvis frustra⁷. Item quasdam munitiones ceperunt. Item Gelrenses pontem Daventriensem, que Ysolam traducit, media ex parte combusserunt. Item dux cum suis tributa et

^a In kantlijn toegevoegd.

^b Hs. leest *superiores*.

^c In kantlijn toegevoegd.

^d *quam* doorgehaald.

¹ Bedoeld is natuurlijk Karel V, de kleinzoon van Maximiliaan; Philips is in 1505 gestorven.

² In 1513/14. Zie R.R. Post, AGKKN 3 (1961), pp. 347-48.

³ Zoals bekend gaat het hier om het Spaanse bisdom Tortosa (18 augustus 1516).

⁴ Op 25 juni 1517 benoemd Leo X hem tot kardinaal; de promotie had plaats op 1 juli 1517: G. van Gulik — C. Eubel, *Hierarchia Catholica III*, Münster 1923², resp. p. 186 en p. 16, nr. 26.

⁵ Adriaan werd geboren 2 maart 1459, 9 jan. 1522 tot paus gekozen en 8 maart d.a.v. gekroond, dus inderdaad op 63-jarige leeftijd.

⁶ 2 juli. — Volgens de *Kamper Kroniek* van Jan van Breda (uitg. door de Vereeniging ter beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, Kamper Kroniken, II, Deventer 1864), p. 62, had dit plaats op woensdag 27 juli.

⁷ Nijhoff, p. xcvi: 12 juli. — *Kamper Kroniek*: 17 juli.

exactiones pecuniarum incendiis et minis ex terra congesit. Multa mala, ut brevius dicam, passa est terra dyocesis, *sed nondum heu finis*¹.

[p. 126] Eodem anno frater Rutgerus Bucoldie, laicus, qui iam annis 12 molendinum ex parte civitatis custodierat, levando et exponendo emolumenta contingencia, ab occupatione inconvenienti homini religioso solutus est.

Anno Domini M^oCCCCC^oXXII^o Tylmannus Embrice, cocus noster, iamdudum fluctivagus et instabilis, sed nunc totus labilis, seculum repetiit. *Ceperat enim edificare, sed consummare non potuit*². Hic diu satis negligenter et desidiose inter nos conversatus, infamum eciam muliercularum nonnullarum noticiam et familiaritatem sibi acquisivit. Unde non minus et ipse infamis et suspectus a multis habebatur. Verum tandem cum quadam contractionis et despensationis secreta colloquia habuisse deprehensus et notabiliter infamatus, non tam a nobis licenciatus et electus, quam et idem ipse semetipsum desperans et destituens seculo restituitur. Quique altera postquam a nobis recessit die cum quadam secum infamata nondum mutato habitu clandestine contraxit. Et sic hucusque proprio sub foco in civitate nostra miseriis plenus perseverat.

Eodem ferme tempore dominus Wilhelmus Hacfort, confessor in Wamell, iam diu male fixus sibi gregi commisso sicut dissolute semper prefuerat, sic nunc tandem in honestius deseruit; parum enim de viro religioso habere videbatur. Vulgo enim dicitur: *Qui fuerit hic asinus*, [p. 127] *non erit ibi equus*³. Nam sicut multas in Elten dissolutiones et evagationes didicerat, sic et ibi consuetas et nature insitas dediscere non potuit. Erat nempe naturaliter vagus et incompositus plus domicellarum curam gerens et querens quam sororum etc. Cuius eciam incontinencie licet nulla certitudo haberetur, continencia tamen suspecta fuit. Sed quid multis? Cernens autem et prospiciens sibi in futurum, conventum deseruit, habitum exuit, canonicum Supra

---

^a *non p* door rubricator doorgehaald.

¹ Vgl. Nijhoff, p. xciv-c. — B. J. van Hattum, *Geschiedenissen der stad Zwolle*, Zwolle 1768, II, pp. 146-213. — J. Revius, *Daventr. illustr.*, Leiden 1651, II, p. 214v. — *Kamper Kroniek*, p. 71. — Vgl. *Matth.* 24, 6.

² *Luc.* 14, 30.

³ In de meest uitgebreide vorm luidt het spreekwoord: Parisios bipedem si quis transmittat asellum/, si fiat hic asinus, non ibi fiet equus. — Walther, *Sprichwörter*, nr. 20712, 20721; 24118 heeft ongeveer de kroniek-tekst.

Montem in Elten¹ induit, in sui suorumque confusionem non modicam, ubi et nunc usque perseverat.

In fine anni istius dominus Wilhelmus Duysseldorp, confessor in Duysborsch, vocatus per litteras ducis Clivensis residere in conventum sororum in Clivis ad instancias, ut prefetur, curialium quorundam petitus est et iussus. Resederat quidem ibidem eatenus confessor ex Amorsfordia, frater Christianus^a nomine, qui per curialium ducis instancias illinc fugatus, locum domini Lamberti^b fugiti in Wamell preoccupavit et obtinuit. Itaque dominus Wilhelmus Duysseldorp premissus, secum principis litteras deferens, simul et alias eiusdem principis precatorias domui nostre descriptas, suppliciter et obnixe rogabat et petebat benevolenciam et consensum fratrum super utroque, scilicet acceptatione conventus in Clivis et substitutione alterius confessoris in locum sui [p. 128]^b in Duysborsch. Sed res fratribus difficilis visa est. Verum tandem maturo super hoc inter se habitu colloquio, consensere illi ad votum principis acceptare conventum in Clivis, unde electus quandam fuerat; porro de conventu in Duysborsch decreverunt, nil prepropere agere velle, sed magis expectare super hoc vota et instancias sororum ipsarum omnium. Sed non comparuerunt; secularem enim sibi sacerdotem eleverunt, quod erat fratribus gratissimum. Dominus Wilhelmus autem Clivis nunc usque residet.

Anno predicto Johannes Bomell et Jacobus Bomell primicias solempniter celebraverunt in octava scilicet Trinitatis³ ad laudem Dei.

Eodem eciam anno circa Michaelis⁴, Harmannus Laurencii, intraneus, domum ad probam ingressus est et hoc per preces et litteras ducisse novelle, Elisabeth de Lunenborch⁵.

In fine anni istius obiit dilectus frater noster et sacerdos, dominus Johannes Doetinchem, coadiutor confessoris in Syon, sepultus ibidem quiescit. Iste autem Johannes ultimus istius nominis in domo valde pacifice et honeste et dulciter inter fratres multis annis conversatus,

^a *Lambertus* doorgehaald; in kantlijn *Christianus*.

^b *sui* door rubricator doorgehaald.

¹ Börsting-Schröer, HBM, I, p. 297-298: de eredienst in het Kanonissenstift Hochelten werd verzorgd door vier kanunniken. — Oediger, IV, pp. 100-106.

² Het hs. leest Wilhelmi; zie echter p. 89-90.

³ 22 juni.

⁴ 29 september.

⁵ Over het recht van de vorsten van Gelre en Zutphen op het begeven van plaatsen in kloosters, vgl. de brief van de stadhouders, 5 febr. 1549, aan het klooster Bethanië bij Arnhem, BMG 14 (1911) 260.

tandem quinto ante mortis sue diem^a anno in Syon directus, valde laudabiliter et honeste se gessit in omnibus, unde eciam omnibus amabilis extitit et gratus, sicque in bono consummans, diem sui exilii clausit extremum in profesto Nycolai scilicet episcopi¹. [p. 129] In initia anni predicti dominus Johannes Post, vicarius in matrice ecclesia, commensalis noster per annos 14, sponte se transtulit ad Maiorem Conventum in expensis, quod fratribus valde bene placuit.

Istis² eciam adhuc temporibus Martinus Luter non cessat seminarium doctrine sue spargere passim et ubique; sed nondum adhuc scitur, quem res finem sorcietur. Videtur enim vera pretendere et sacre pagine adherere, sed fructus eius aliud indicant. *Ex fructibus enim arbor cognoscitur*³. Hinc siquidem rebelliones et apostasie religiosorum, hinc contemptus cleri et desertiones^b monasteriorum, ut dicitur, direptionesque bonorum ecclesiasticorum ex eius scriptis^c, male forte interpretatis, succreverunt iam multis in locis Saxonie. Sed et multi minus religiosi, promissa libertate illecti, illi adherent, ipsius forte sensum minus capientes, sed ad libertatem abnegatam magis aspirantes, subesse et obedire refugiunt, dicentes se in libertatem vocatos etcetera. Rector autem domus clericorum in Traiecto, dominus Johannes Roy, propter Luterum depositus est⁴. Item Domus Florenciana⁵ multa incommoda intestina hactenus^d sustinet propter eundem. Sed Deus *non deseret sperantes in se*⁶.

Hii diebus nondum^e pax fuit inter Gelrenses^f et civitates dyocesis superioris. Multi eciam occisi sunt circa Penthecostes⁷ ex parte

^a Correctie in de kantlijn.

^b Moll leest: *destructiones*.

^c *eius* door scriptor doorgedaald.

^d Moll leest: *sustinxit*.

^e Correctie in kantlijn.

^f *et* door scriptor doorgedaald.

¹ 5 december.

² Deze alinea wederom bij Moll, KHA, p. 109-110. Ook gedeeltelijk bij P. Fredericq, *Corpus documentorum inquisitionis haereticae pravitatis neerlandicae*, dl. IV, Gent-'s-Gravenhage 1900, nr. 114, p. 162.

³ Matth. 12, 33.

⁴ De bekende Hinne Rode (Johannes Rhodius, rector van het fraterhuis te Utrecht). Op grond van deze kroniektekst, die Hinne Rode „rector domus clericorum” noemt, acht R. R. Post (Ned. Historiebladen 2, 1939, p. 142) het bijna uitgesloten, dat hij ook hoofd was van de Utrechtse Hiëronymusschool. Vgl. van dezelfde *Kerkelijke verhoudingen*, p. 523, noot 3 en *The Modern Devotion*, p. 575 en noot 2.

⁵ Het Mr. Florenshuis te Deventer.

⁶ Judith 13, 17.

⁷ 8 juni.

Traiectensium fere, ut dicitur, sexcenti iuxta Geelmudis¹. Truge autem facte sunt inter partes usque ad dimidium anni.

[p. 130] Anno Domini M^oCCCCC^oXXIII^o fratres in domo sunt:

Sacerdotes

Dominus Johannes Creveldie, rector
 Dominus Theodericus Xanctis, senior
 Dominus Henricus Meppis
 Dominus Appollonius Creveldie, librarius
 Dominus Johannes Heusden, procurator
 Dominus Egbertus Delden, vestiarius
 Dominus Theodericus Asperen
 Dominus Egbertus Traiecti, portarius
 Dominus Arnoldus Bongart
 Dominus Gerardus de Nova Ecclesia
 Dominus Johannes Andree, hospitularius
 Dominus Johannes Bomell
 Dominus Jacobus Bomell, infirmarius

Clerici

Ludolphus Lochem
 Rotterdus Zoer, custos
 Harmannus Laurencii, noviclus

Laici

Rutger van Bocholt, sartor
 Dirck van Bocholt
 Garyt van Coverden off Zwoll

Apud sorores

Dominus Andreas Zutphanic in Elten, confessor
 Dominus Wilhelmus Duysseldorp in Clivis, confessor

In principio anni istius dominus Egbertus Delden directus est in Syon in locum domini Johannis Doetinchem, iam recenter defuncti.

Eciām [p. 131] in principio anni istius ingressus est domum ad probam Peter van Kempen, ad coquine officium.

Item anno eodem recepimus a venerabili domino Rutgero Stromburch, vicario in Keppell, centum et viginti florenos^a Philippenses,

---

^a *phicos* door rubricator doorgehaald.

¹ Genemuiden. Nijhoff, VI 2, p. cv-cvi

pro quibus promisimus ei solvere annuatim 4 modios siliginis et 4 florenos tam ad vitam ipsius, quam ancille Katherine, ministre ipsius; porro post vitam ipsius domini promisimus legere perpetuam missam septimanatim^a secunda scilicet feria et tunc non dabimus nisi 4 modios siliginis ancille usque ad finem vite sue etcetera, prout plenius in litteris originalibus expressum est¹.

Item hiis temporibus domus nostra multis debitibus tenebatur annuis, sed quod melius est ad vitas scilicet tantummodo quorundam; fuit autem summa debitorum ad vitas ultra L^a florenos annue, alia autem scilicet summa perpetua debitorum^b parva satis et modica erat.

Eodem anno dominus Appollonius Creveldie, librarius, frater germanus domini Johannis, rectoris nostri, rebus ademptus est humanis, altera post Johannis Baptiste^c in die scilicet Lebuini confessoris^d.

Iste autem Appollonius, ne minus vero^e dixerim, vir extitit semper devotus et pacificus valde, quippe qui tam Deo quam hominibus, tam intus quam foris cunctis amabilis fuit semper et gratus. Erat autem, ut confiditur, vir bone conscientie, parum de hiis que mundi erant curans^f, sicut [p. 132] in omnibus verbis suis semper et moribus pretendebat. Porro de opere manuum, item de exerciciis celle, quomodo eam coluerit, quomodo operi manuum sedulus insteterit, quid dicam? Fuit enim, ut premissum est, officio librarius, cui ex officio operi fratrum providere et insistere incumbebat, quos non tam importunis ammonitionibus et correptionibus, quam bonis exemplis itidem ipse ad diligenciam operis provocare satagebat. Sed quid multis? Ex quo domus nostra surrexit in librarie officio numquam sibi secundum habuisse dicere ausim, ne superiorem dixerim. Continuus in cella, sedulus in opere, fidelissimus in sibi commisso semper fuit.

Habebat autem singularem et magistralem scribendi graciam. Erat eciam in omni scribendi genere artificialis et promptus nimis, ut vix unquam similem habuisse credatur, quapropter, preter omnes emergencias que^g ex officio provenire sibi solebant, plus^h aliquo scribere

^a et tunc door rubricator doorgehaald.

^b Door aanhalingssteken het een regel hoger voorkomende woord *debitorum* hier nogmaals tussen gevoegd.

^c Correctie op de kant.

^d Bovengeschreven in tekst: *quod* door rubricator doorgehaald.

^e *omnibus* door rubricator doorgehaald.

¹ OAD, Reg. no. 1301; A. 122.

² 24 juni.

³ 25 juni.

⁴ Vgl. 1 Cor. 7, 33.

videbatur, nec *panem suum ociosus unquam comedit*¹. Ceterum in commisso sibi officio erat fidelissimus et parcus nimis, neque eciam unum obulum inutiliter unquam distraxisset, unde in fine vite sue L^a aureos et ultra preter omnium fratrum estimationem, quos [p. 133] occulte et successive sua parcitatem congregarat procuratori tradidit, quibus II^{1/2} florenos annuales quitavimus.

Hii autem et similibus actibus usque in finem bonus cellita severans, bonum nomen et testimonium tam a fratribus domesticis quam ab omnibus, qui eum noverant, sibi comparavit iuxta numerum magnorum, qui in domo nostra extiterunt. Sed *quia acceptus erat Deo necesse fuit, ut et temptacio tribulationis probaret eum*², ut si quid forte adhuc *scorie*³ latentis in eo resedisset, tribulationis luna expoliret; nam per annum fere antequam migraret, tactus est dolore capitis, ita ut una aurium ipsius nescio quem flueret continue humorem fetidissimum, quod et illi occasionem mortis dedisse minime dubitabatur.

Itaque vicesima fere ante ipsius^a migrationem die, cepit dolor capitis magis ac magis invalescere ac in dies augeri, sed hoc magis dolebat in primis et conquerebatur, quia nichil interim operis faceret et quia ociosum iacere et manere oporteret. Verum iam dolore ad omnia membra se extendente, cum totaliter iam lecto decuberet, se voluntarie Deo resignavit et commendavit, dicens ex *sinceritate cordis*⁴ [p. 134] se parum metu gravari mortis, nec sibi alicuius grandis culpe consciuum esse, quod fuit audire valde iucundum.

Dehinc positus in lecto mortis, in dies magis ac magis ad finem properabat; iacuit autem sine loquela tribus diebus et noctibus usque ad finem. Sicque tandem quiete et in tranquillitate bone conscientie sicut vir vere catholicus tristantibus universis spiritum reddidit superis, tempore matutinali die supramemorato; sepultusque quiescit in medio cimiterii nostri e regione ianue ad tres fere passus ab eodem disparatus.

In loco vero librarie positus est dominus Arnoldus Bongart, intraneus.

Eodem anno in principio Augusti dominus Egbertus Traiecti magnum infortunium passus est. Nam crus ipsius dextrum confractum est; fuit enim percussus ab equo cum esset in pascuis. Anno eciam supradicto defunctus est dominus Adrianus Traiecti, summus pontifex^b.

^a Correctie op de kant.

¹ *Prov. 31, 27.*

² *Tob. 12, 13.*

³ Vgl. *Isai. 1, 22 en 25; Ezech. 22, 19.*

⁴ Vgl. *2 Cor., 1, 12.*

⁵ 14 september 1523.

Anno Domini M^oCCCCC^oXXIIII dominica infra octavas Epyphanie¹ acceptatus est in fraternitatem nostram ^a iuxta consuetudines nostras Harmannus Laurencii [p. 135] intraneus et clericus. Eodem anno feria tercia scilicet Penthecostis ² eciam Peter van Kempen, laicus et cocus noster, ad fraternitatem admissus est.

Similiter eodem anno dominus Andreas Zutphanie, confessor sororum in Elten, pulsus est a regimine sororum et officio, altera die Assumptionis ³; et hoc contigit solummodo per voluntatem, invidiam et importunitatem domicelle de Elten ⁴, incitantibus eam ad hoc sororibus quibusdam, ut prefertur, sed paucis. Sumpserat enim predicta domicella atque conceperat contra eundem dominum Andream ex aliquanto iam tempore indignationem et iram non modicam, ita ut tandem tota iam simul erumperet in vindictam. Fuit itaque predictus Andreas per vim fugatus, non absolutus neque per visitatores neque per sororum communium voces. Cernentes igitur visitatores patres contra fasque nephisque virum pelli, omnino se subtraxerunt et dereliquerunt conventum, dicentes, si domicella se vellet intromittere, ipsos oportere dimittere; ita ut ultra medium annum sederunt viro proprio viduate et ludibrio et derisioni extiterunt omnes (et precipue ipsa domicella), que talia presumpserunt. Ceterum post multos discursus, petitiones, questiones, minas cum ubique repellerentur et ob[p. 136]iurgarentur, tandem senem quendam ordinis Regularium de Birck circa Amorsfordiam ⁵ post Pascha ⁶ adduxerunt et sibi prefici fecerunt, non tamen per visitatores suos antiquos, sed per priorem conventus de Birck, omnia predicta domicella agente.

^a Doorgehaald *Peter van Kempen*.

¹ 10 januari.

² 17 mei.

³ 16 augustus.

⁴ Veronica van Ricketsteyn (Reichenstein). Vgl. *Het Necrologium in het Tynsboek van het Adellijk Jufferen-Stift te Hoag-Elten*, uitgeg. door N. C. Kist, Leiden 1853, p. 57. Kist noemt haar de 18e abdis. In de „bijgevoegde stukken bij de Necrologie” wordt vermeld, dat zij op 4-jarige leeftijd in het Stift kwam. Haar naam wordt genoemd in oorkonden van 1541 en 1542. — P. Nijhoff, *Tijdsrekenkundige opgave van eenige oorkonden betreffende het Adellijk Jufferenstift te Elten*, in: BVGO, N.R. V (1860), vermeldt op p. 45, dat Veronica in oorkonden van 2 jan. 1519 en 3 maart 1526 als abdis wordt genoemd. — Oediger, IV, pp. 100-106.

⁵ Het Regulierenklooster St. Andrieskamp, sind 1416 behorende tot de congregatie van Windesheim, werd in 1419 verplaatst naar het landgoed De Birckt onder Soest; het huis werd *Mariënhof* genoemd en de Augustijnen Bircktenaren. *Mon. Bat.* II, p. 13 (Amersfoort, 2) en p. 177 (Soest).

⁶ 27 maart.

Dominus autem Andreas premissus, ut cernere est, nihil inde sumpsit molestie, ita ut nec illuc quidem reverti cupiat, si offeretur facultas, sed quasi agnus mansuetissimus inter nos conversatur, asserens se multo iam meliores habere dies et quietiores quam ibi habuisset unquam. *Sic rota volvitur*¹, sic conventus alienatus est a nobis.

Item hoc eodem anno ante^a Martini^b dominus Gerardus de Nova Ecclesia in Kalker apud confessorem sororum locum adeptus est, ex cuius abscessu et absencia magna domui nostre pax accessit et quies. Eciām hoc anno circa Omnia Sanctorum^c Harmannus Optennort, intraneus, per multas instancias, preces et importunitates tam ipsius quam amicorum ipsius, ad probam domum nostram ingreditur.

Item in fine anni istius magna caristia fuit salis, nam unum scepelinum, quod medio Hornensi tempore bono emi solebat, iam quatuor Hornensibus constabat. Eciām aleca valde rara et cara fuerunt. Item in fine anni istius bellum, quod hactenus [p. 137] fuit inter ducem Gelrie et civitates dyocesis Traiectensis Transyselanas, sopitum ac pacatum est. Reddite quippe sunt eis pro quadam pecunie summa munitiones quedam, quas dux occuparat, scilicet Geelmudis, Rechteren etcetera; nonnullis autem perpetuo sibi reservatis, scilicet Covoerden, Terlaech, Deypenem, Altenae, quas sibi dux utputo in ius perpetuum usurpare voluit. Istis autem diebus in terra nostra pax et concordia cum omnibus circumvicinis nostris est, quam Deus conservet in longum^d.

Istis^e precipue eciam diebus nonnulli novelli consurgunt doctores cum Martino Lutero, qui multa nova et insueta presumunt in ecclesia, dicentes papam non posse obligare quemquam ad quid sub pena peccati mortalis. Item dicentes hominem non teneri ad confessionem, ad iejunium, ad feriandum, ad abstinentiam carnium iuxta preceptum ecclesie. Item presbiteros posse contrahere iuxta indulgenciam evangelicam et apostolicam, eciam eos debere laborare et operari manibus. Et unam tantum missam fieri debere in die in civitate qualibet. Item omnes homines [p. 138] esse sacerdotes et posse con-

---

^a *obitum* doorgehaald.

---

¹ Walther, *Sprichwörter*, nr. 26955 en vv.

² 11 november.

³ 1 november.

⁴ Nijhoff, VI 2, p. cxxxiv. Het verdrag werd gesloten op 19 december 1524.

⁵ Vanaf hier tot p. 141 bij Moll, *t.a.p.*, p. 110-112.

secreare, si per communitatem electi fuerint ad hoc ipsum, etcetera ^a. Et multa alia innumerabilia nova et inusitata insurgunt in ecclesia Dei per doctos huius temporis, que quidem et probare et ratificare ac confirmare per sacras litteras scripturarum se confitentur et asserunt.

Tanta dissensio ^b est iam inter doctos antiquos et novellos et eciam per totam christianitatem, qualis numquam post persecutionum tempora fuisse ^c credenda est, ita ut tota christianitas ^d divisa in duas ecclesias et partes videatur, una in Luteranam, altera in Romanam. Et quod maxime ^e mirandum, omnes doctiores huius temporis novas opiniones sectantur. Omnia patrum decreta, episcoporum consilia, statuta, mandata provincialia, summistarum ^f theologorum ac iuristarum canonicorum sentimina ac opiniones refutantur et reiciuntur. Et ut brevius dicam, quicquid per sacras evangelii aut apostolorum litteras non probatur, ad id quemquam non posse obligari per statuta humana, in communi iam decernitur per doctos modernos ac per eorum scripta promulgatur. Unde non mo[p. 139]dica inter partes dissensio habet.

Ceterum ad hoc tandem res devenere, ut ^g in multis iam locis, Saxonie scilicet ^h, Livonie, Prusie, etcetera, et in plurimis partibus superioribus precipue, ut omnino scilicet sacerdotalis dignitatis ordo insecuratur, refutetur ac contemptatur, ita ut quicumque talis extiterit, cuiusmodi eciam condicionis aut professionis aut ordinis, persequeatur, derideatur ac mactetur quasi seductor, eciamque non minus quam Turcus aut canis. Unde necesse est religiosum, volentem terras illas pertransire, induere habitum secularem. Quodsi quempiam religiosum viderunt, minus malum quod inferunt est quod altis vocibus inclamantⁱ: *lupus, canis, cappert* etcetera. Sed et multa monasteria in illis terminis perierunt, quedam propter inediā ^j, quedam propter violenciam. Eciam multi religiosi semetipsos in vagum dederunt, uxores duxerunt, precipue multi sacerdotes seculares, qui opere eciam suarum manuum victimum queritant ^k, horas huiusmodi

^a In de kantlijn is door een latere gebruiker geschreven: *o tempora, o mores.*

^b Moll, t.a.p., p. 110, leest *discussio*.

^c Het hs. heeft ook achter het voorgaande *numquam* een tweede *fuisse*, dat Moll terecht als overbodig weglaat.

^d *sit* door rubricator doorgehaald.

^e *omnes* door rubricator doorgehaald.

^f *legistarum* doorgehaald, in de kant *summist(arum)*.

^g Niet bij Moll.

^h In tekst bovengeschreven.

ⁱ Moll leest *acclament.*

^j *quedam propter inediā* niet bij Moll.

^k Verbeterd in tekst uit *queritabant*.

non legunt, non radunt coronam, non confitentur, sed omnino statui et ordini suo incongrua agunt [p. 140] quamplurima. Talem se mundus iam habet. Piget cuncta narrare, nec fas quidem michi est aut facultas, quippe quamplura sunt^a ac mira. Civitates Bremensis ac Meydenburgensis^b notabiliter sunt infamate et infecte novitatibus istis. Verum quamquam ista et similia iam contingent, a pluribus tamen dubitatur et ambiguum habetur^c, quo hec devenient. Siquidem scandala, apostasie et rebelliones necnon et contemptus religiosorum contingunt crebrius et passim in locis multis, ita ut eciam nonnullos devotos^d ac religiosos viros reddat ambiguos doctrina recentior.

Egoque^e qui hec scribo, non facile temere de hoc iudicarim aut decreverim quicquam, quia ut beatus Augustinus dicit^f: *Deus ita bonus est, ut eciam ex malis nostris bona elicere sciatur*¹, eciamque cum non parum dubitem^g hec nova absque omnimoda sequela posse aboleri et extingui, quin alienatio fiet^h aliqualis in ecclesia. Meo autem iudicio videntur nonnihil verum decernere pro utilitate communi, in non-nullis vero plurimum presumere et *plus sapere quam oportet*², qua-propter hesitant non pauci [p. 141] de doctrina huiusmodi. Huius autem controversie sive doctrine agitur iam annus, ut puto, octavus. Deus autem in bonum omnia convertat.

Anno Domini M^oCCCCC^oXXV^o fratres in domo, ut dictum est supra. Item hoc anno, scilicet post Pasche³, fratres nostri de Hulsbergen expulsi sunt de domo et habitatione sedis proprie et hoc per ducem terre Karolum, qui inductus ferebatur ad hoc persuasionibus suorum adulotorum, sic expedire suadentium, inductis rursum in locum illorum quibusdam externis et alienigenis ordinis beati Benedicti, quasi ad abbaciam ibidem inchoandam congregatis⁴. Verum id cunctis tam secularibus quam religiosis audientibus displicuit valde, presertim cum preter demeritum ac culpam id illis contigerit,

^a Moll: *sint.*

^b Moll: *Magdeburgensis.*

^c *et ambiguum habetur* niet bij Moll.

^d door schrijver doorgehaald.

^e Moll: *Ego quidem.*

^f *quod* door scriptor doorgehaald.

^g Moll: *dubitatur.*

^h Moll: *fiat.*

¹ Ad sensum. Vgl. Migne, *PL* 45, kol. 1495.

² *Rom.* 12, 3.

³ 16 april.

⁴ Over Hulsbergen *Mon. Bat.* II, p. 102-103 en de litt. aldaar. Zie verder p. 129, noot 8.

quod idem ipse dux manuscripto proprio testatus est, attamen ^a ordinem sumere volentibus libere manere concessum est. Igitur omnes dispersi sunt preter laicos aliquot, qui seniores erant et mundo inutiles. Porro clericis et presbiteris dux ipse providit diversis in locis ^b apud sorores, sed ipsi quidam ipsorum non contenti [p. 142] tali provisione sibimet providere, exuentes habitum, ad suos redierunt. Creditur tamen ac speratur, quod favente Deo suo in brevi restituendi sunt loco, tum maxime, quia valde irreligiose preoccupatus est ac irreligiosius possidetur locus; quod omnibus eciam ipsius ducis conciliariis ac principibus manifestum est ac notum.

Circa inicium eciam anni istius maxima copia, que dicebatur rusticorum, in superioribus ^c partibus congregata est, que in multitudine gravi superveniens civitatibus, castris, monasteriis etcetera, usque ad Magunciam, magnam eisdem plagam intulit ¹. Hec autem multitudo rebellabat suis principibus ac rectoribus, libertatem suspirans et omnia volens communia habere, sicut ipsorum littere testantur, sed circa inicium messis conatus eorum confractus ac frustratus est, occisis in Lotteringia et aliis diversis locis, ut pro certo habetur, centum milibus, aliis multis in servitatem gravem constrictis, ita ut eciam multi pagi suis cultoribus privarentur.

[p. 143] Item ² hoc tempore nondum cessavit doctrina Luterana, nam et hoc anno ipse Martinus Luterus uxorem duxit abbatissam quandam, cuiusdam nobilis filiam ³, cuius eciam nupcias anno prefato post Penthecostes ^d ⁴ in presencia nobilium plurimorum ⁵ solempniter celebravit et ideo eciam et ob hoc doctrina eius in suspicionem non-nullis devenit.

^a *manere est* doorgehaald.

^b *sed* doorgehaald.

^c *con* door schrijver doorgehaald.

^d Moll: *penthecostis*.

¹ De kronickschrijver doelt op de catastrofale nederlaag die de boeren van de Elzas op 17 mei 1525 bij Zabern leden tegen hertog Anton van Lotharingen (vgl. G. Franz, RGG 3 [(1957), kol. 929]. — dezelfde, *Der deutsche Bauernkrieg*, Darmstadt ⁴1956 (⁸1933).

² Moll, KHA 3, p. 112.

³ Over Katharina van Bora (29 jan. 1499-20 dec. 1552) zie G. Uhlhorn, *Realencyklopädie f. prot. Theol. u. Kirche* 3 (1897) 321-325; G. Thulin, *Neue Deutsche Biographie* 2 (1955) 454. — Haar vader is onbekend, haar moeder was Anna von Bora, uit het geslacht Naubitz of Naugwitz. Zij was geen abdis, doch non in het Cisterciënserinnenklooster te Nimpsch (Nimbschen) in Saksen (intrede 1509; professie 1515; vlucht uit het klooster 1523).

⁴ Het huwelijk werd gesloten 13 juni 1525.

⁵ Bij de huwelijkssluiting waren alleen drie intimi aanwezig. Op 27 juni volgde een bruiloftsfeest, waarbij Luthers ouders en een groter aantal vrienden tegenwoordig waren.

Istis diebus satis pacifice fratres inter se ^a conversantur, diligenter operi manuum suarum insistentes; verumptamen de nova opinione suspecti nonnulli sunt, nam apud ducem delati sumus et huiusmodi novi studii accusati, avisati sumus ^b, et precipue unus ex nostris presbiteris ex nomine in curia huiusce reus denunciatus est.

Item in fine anni istius accepimus a domicella Gertrudis ^c Crevengers ¹ litteras de 4 modiis siliginis ex predio in Hummell, cui et promisimus dare eosdem modios ad vitam; post vitam autem ipsius devolverentur nobis ad necessitatem pauperum ad portam nostram venientium, ut in litteris expressum est. Possumus autem dare per dies singulos ex ipsius intentione, dummodo tantumdem per annum dederimus.

[p. 144] Anno Domini M^oCCCCC^oXXVI^o fratres in domo ut supra. Sed et dominus Andreas Zutphanie, qui circa annum cum dimidio in Grollis ² apud sorores concessus fuerat, circa Pasche ³ domum revertitur.

Dominus autem Henricus Meppis eodem tempore, scilicet Paschali, ad Domum Florencianam in Daventriam mittitur, quia in presbiteris deficiebant, ubi iam per annum fuit.

In ⁴ huius anni inicio non modica fratrum ac tocius domus nostre fuit turbatio. Nam fratres iuniores nove doctrine, scilicet Luterane, scriptis (ut prefertur) inherentes ac credentes, amplius iuxta institutum seniorum nostrorum ac patrum radi, ut moris ⁵ eatenus fuerat, ac tonderi omnino renuebant ⁶ ac denegabant. Sub pretextu autem infirmitatis, huiusmodi inconsuetum morem presumebant. Denique cum pertinaciter valde ac confederate huic presumpto proposito inhererent, atque insisterent perseverarentque, multum nimirum ^f tota

^a In tekst bovengeschreven.

^b *avisati sumus* niet bij Moll.

^c In tekst *Margareta* doorgehaald; in kantlijn *Gertrudis*.

^d Moll: *mos*.

^e Hs. heeft *rennuebant*.

^f Moll: *nimum*

¹ Reg. no. 1313 (A. 123). 7 december 1525 droeg Gertruidt Kreyenvengers aan het fraterhuis een rentebrief over, groot vier malder rogge 's jaars, gaande uit het goed Zeberdinck in het kerspel Hummel, om te besteden ten behoeve van de armen.

² Regularissenklooster Engelhuizen. Kohl, *Schwesternhduser*, pp. 288-295.

³ 1 april.

⁴ Moll, KHA 3, p. 112. De laatste zin van deze alinea, beginnend met *Sic usque* echter niet bij Moll. Ook zo bij Fredericq, *Corpus Inq. Haer. Prav.* 5 (1902), p. 166-67, nr. 553.

domus agitata est et conturbata. [p. 145] Igitur cum iam aliquamdiu fratres animo hesissent, quid faciendum esset, atque inter se non parum dissensissent, tandem ad hoc deducta res est, ut scilicet^a ista una vice raderentur super pectinem, de cetero autem facerent iuxta decretum et consilium patrum in colloquio, quibus causa diffinienda ac decernenda deferenda esset. Sed cum huiuscemodi negocium ad patrum iudicium perlatum esset, omnino dissuasere et in contrarium decrevere, nequaquam talia scilicet admitti debere, ob quodcumque eiam dispendium morem mutare antiquum. Sic usque modo qualitercumque deinceps, ut moris fuit, capillarum rasura servatur.

Eodem anno in Augusto scilicet, Gerardus, laicus et sartor noster, qui semper ambiguus steterat, habitu iam aliquali sui recessus obtentu et occasione (rasuram loquor capillorum) recessit a nobis. *Saturitas enim panis*¹ et pertinacia voluntatis proprie eum prius [p. 146] desertum fecere. Qui profectus a nobis Traiectum famulatum ibidem assumpsit.

Rursum actio et turbatio tediosa contra procuratorem nostrum hoc anno exorta est, quia clam omnibus fratribus mutuo acceperat a colono nostro centum florenos. Quibusdam autem eum ab officio absolvi gestientibus, res agitabatur, tamen demum ipso correpto acrius salubriori consilio, causa sopita est.

Item hoc eodem anno frater noster Rutgerus, laicus, rursum ad molendinum civitatis custodiendum (ut prius) ad preces importunas consulatus constituitur².

In principio eiam anni premissi, in die Helene regine³ scilicet, ventus fuit validus nimis et turbo vehementissimus valde, qualis numquam in terris istis visus vel auditus est, ita ut multe domus, multe turres, muri et edificia ac arbores non modice corruerent ac vi ventorum prosternerentur, et presertim multe [p. 147] ecclesiarum turres cediderunt, scilicet in Oldenzeel, in Kalker, Wees et in Wamell, ubi eiam multi oppressi et quidam mortui sunt, et quidam vivi remanserunt. Et eiam in aliis locis quamplurimi calamitates ob ventum^b contigere; erat enim ventus nimius et per totum diem perduravit. In civitate autem nostra Doesborch preter alia 4 aut 5 domus ceciderunt, sub quarum una mulier (naute scilicet uxor) suppressa est.

^a *le* in hs. doorgehaald.

^g *cog.* doorgehaald.

¹ Vgl. *Ezech.* 39, 19.

² Zie p. 97.

³ In dioc. Utrecht op 8 februari.

In principio Marcii, anni scilicet prefati, aque inundaverunt, ita ut omne triticum nostrum submergeretur.

Hoc eodem anno controversia tocius terre huius facta est, scilicet principis Karoli contra civitates suas. Dux enim incredibilem et hactenus inconsuetam multam pecuniariam civitatibus et toti terre conabatur imponere, sed civitates omnino renuere. Et quanto sepius ad consilium convocabantur, tanto res in deterius proficiebant, ita ut nonnullae ci[p. 148]vitates omnino rebelles se exhibuerunt, custodiam duplantes, speculatorum ponentes, portas et seras preripientes, etcetera; propter quod et in magno belli timore per totum annum fuimus. Dux eciam satellites congregavit contra Novimagium, in Batua illos collocando. Sed illi, nichil eos timentes, hostiliter se eis exhibuerunt. Quod cernens dux in dies res in peius crescere, anno sequenti, scilicet anno ^a 27°, circa Aghate ¹, causa omissa est et per bonos mediatores concordata, et multa inconsueta sic omittitur ².

Nondum ³ hoc anno seva bestia, Luterana scilicet secta, quiescit; monasteria desolantur, ecclesie prophanantr, sacerdotes blasphemantur, reliquie et ymagines proiiciuntur et confringuntur, religiosi sexus utriusque maledicuntur, etcetera, et multa mala, precipue in locis Saxonie, ab ^b istius partis fautoribus perpetrantur.

Ipse novi iam in anno presenti ^c novem religiosos ad minus, qui in Doesborch [p. 149] quondam scolas frequentare solebant, qui suis iam ex monasteriis pulsi sunt, et alias plures novi de Doesborch, qui itidem ipsi, nemine impellente, fugere. Sed quod magis dolendum, non minus hec a multis laudantur quam impune eciam aguntur.

Dux Karolus eciam nonnullos huius partis in Arnhem capi fecit et puniri ⁴.

Hoc eciam anno Turcus totam Ungariam, rege occiso, occupasse ferebatur ⁵. Sic utrinque mundi huius miserie multe.

^a Bovengeschreven in tekst.

^b *istis* doorgehaald.

^c Moll: *presente*

¹ 5 februari 1527.

² Nijhoff, VI 2, p. cxxix. De verzoening met Nijmegen daar niet vermeld.

³ Moll, KHA, 3, p. 113. Deels ook bij Fredericq, *Corpus Inq. Haer. Prav. 5* (1902), p. 167, nr. 554.

⁴ Vgl. Gerardus Geldenhauer Noviomagus, *Collectanea*, uitg. J. Prinsen, WHG 3e serie, nr. 16 (1901) p. 90.

⁵ Door de overwinning van Soliman II op Lodewijk II van Hongarije (slag bij Mohács 29 mei 1526) kwam Hongarije onder Turkse heerschappij.

Anno Domini M^oCCCCC^oXXVII^o fratres in domo sunt:

Sacerdotes

Dominus Johannes Creveldie, rector
 Dominus Theodericus Xanctis, senior
 Dominus Andreas Zutphanie
 Dominus Johannes Huesden, procurator
 Dominus Theodoricus Asperen sive Deyl, vestiarius
 Dominus Egbertus Traiecti, portarius
 Dominus Arnoldus Bonghart, librarius
 Dominus Johannes Andree, hospitularius
 Dominus Johannes Bomell
 Dominus Jacobus Bomell

[p. 150] *Clerici*

Ludolphus Lochem
 Rottardus Zoer, custos
 Harmannus Laurencii
 Hermannus Optenoort

Laici

Rutger van Boeckholt
 Dirk van Boeckholt
 Peter van Kempen, cocus

Hii sunt foris:

Dominus Wilhelmus Duysseldorf in Clivis
 Dominus Egbertus Delden in Syon, socius
 Dominus Gerardus de Nova Ecclesia in Kalker
 Dominus Henricus Meppis in Domo Florenciana

Anno ¹ prefato Ludolphus Lochem et Rottardus Zoer, clerici, con-gregationem nostram deseruerunt; quorum Ludolphus in die Bene-dicti ² Traiectum profectus est; alter, Rottardus scilicet, in die Kiliani ³, in domum paternam regreditur, cum suorum indignatione et execratione ac confusione non minima. Hii etenim diu sua [p. 151] singularitate, sua novorum et inconsuetorum presumptione ac, ut ita dicam, sua stulta sapiencia domesticam pacem commoverant et

¹ Deze alinea bij Moll, p. 113, en Fredericq, *t.a.p.*, p. 248-49, nr. 626.

² 21 maart.

³ 8 juli.

ita conturbaverant, ut iisdem recendentibus et fugientibus, tota quiescere videretur. Nimium enim sibimet credentes et suis opinionibus inherentes, simplicitatem status nostri superstitionem putabant, sacerdotii gradum assumere contempnabant, et radi iuxta morem eciam recusabant, et, ut breviter dicam, circa omnia que bone consuetudinis et moris erant, algebant, propter quod *tepidi et frigidi¹ ad vomitum suum reversi sunt*².

Eodem anno Mathias Kempis de scola Novimagensi, clericus, loco fugitivorum, domum ad probam ingreditur in die scilicet Nativitatis Marie³.

Anno quo supra, dux Karolus cum equitibus et peditibus non multis intravit Doesborch in [p. 152] sabbato Quinquagesime⁴ sub specie scilicet et obtentu pacis, cuius improviso adventu et presencia valde extimuimus, quia communitas nostra rebellionem ei exhibuerat. Qui eciam^a ingressus, loci situ considerato, ad rebellionem deinceps precavendam, cum magno ac multo ruricolarum labore vallum sive munitionem e regione hospitalis effodi et construi iussit, dispositis prius militibus super portas singulas, qui^b civitatem contra cives custodirent⁵.

Hiis diebus nova rursum tocius terre nostre exoritur turbatio: abeunte enim uno ve, duo adveniunt⁶. Huius turbationis et belli fuit occasio talis. Civitas Traiectum, iam in se et contra semet sedicioso diu et tumultuosa, multos suorum civium expulerat, ultra ducentos, ut ferebatur. Quod cernens Henricus, electus Traiectensis episcopus⁷, agere ce[p. 153]pit pro exilibus contra eos qui civitatem incolebant, invocato in sui adiutorium domicello Florencio, comite de Buren⁸, cui (ut ferebatur) episcopatum vendiderat. Quod cernentes qui civitatem habitabant, ducem Gelrie econtra in sui auxilium introduxe-

^a Toegevoegd op de kant.

^b custodirent door de rubricator doorgehaald.

¹ *Apoc.* 3, 16.

² *Prov.* 26, 11; vgl. 2 *Petr.* 2, 22.

³ 8 september.

⁴ Quinquagesima viel op 3 maart.

⁵ Over de bouw van dit blokhuis ter bedwinging van de burgerij zie A. v. Slichtenhorst, *Geldersse Geschiedenissen*, p. 389-390. Van Slichtenhorst verwijst hier naar „Egbert Tricht in syne Aenteykeningen”, d.i. de onderhavige kroniek. Zie ook Huygen, *o.c.*, p. 103-104, die zich op Egbert beroept.

⁶ Vgl. *Apoc.* 9, 12.

⁷ Hendrik II van Beieren, elect van Utrecht, 1524-1529.

⁸ Floris van Egmond, stadhouder van Karel V. Zie A.W.E. Dek, *Genealogie der heren en graven van Egmond*, 's-Gravenhage 1958, p. 65, nr. XII D.

runt. Qui missis equitibus et peditibus, circa Laurencii¹ anno prefato, omnes portas civitatis occupavit et custodiis munivit; unde omnis mali inicium sumptum est^a.

Eodem eciam fere tempore, licet parum post, partim deceptione et partim prereptione opidulum Hasselt in potestatem ducis devenit; sic eciam castrum Ter Horst et castrum dictum Dat Huys ter Meer, sic eciam opidulum Reenen capta sunt². Sicque^b exinde in publicum bellum progressum est contra reliquas dyoceseos civitates et inimici- cias hostiles manifeste, unde [p. 154] et dampna in combustionibus, direptionibus, captionibus et occisionibus utrinque perpetrantur multa; sed quod magis dolendum, quia non quomodo aut quando hec mala finienda sint, videre est.

Item anno premisso in principio Maii urbs Romana capta est et depopulata a satellitibus imperatoris Karoli de Burgundia, multis milibus occisis ab utraque parte, ultra viginti milia, ut ferebatur, interempti sunt. Denique cardinales eciam tres ferebantur occisi, nonnulli eciam capti sunt. Ipse eciam papa Clemens septimus cum castro Angeli in manus imperatoris devenit. Multa eciam et magna nimis victorum et superrantium (et circa ministros ecclesie et loca sacra) fuit crudelitas et irreverencia, qualis numquam dicitur audita. Huius autem mali occasio fuit, quia Clemens papa cum rege Francie contra imperatorem agebat³.

[p. 155] Anno Domini M^oCCCCC^oXXVIII^o fratres in domo ut supra. Anno prefato obiit dominus Wilhelmus Duysseldorp, confessor sororum in Clivis, frater noster, in die videlicet Vitalis Martyris⁴. Cum enim conventus sororum in Clivis usque ad consumptionem esset combustus, paucis supervivens diebus Embrice apud fratres moritur senex et grandevus.

^a Et exinde door de rubricator doorgehaald.

^b que correctie in de tekst.

¹ 8 augustus. De Geldersen rukken op 5 augustus de bisschopsstad binnen.

² Nijhoff, VI 2, p. cxlviii, spreekt niet over Hasselt; het huis Ter Meer heet daar Ter Eem, ingenomen door Maarten van Rossum om van daaruit Amersfoort in bedwang te houden.

³ De „Sacco di Roma” vond plaats van 6 mei tot 5 juni (overgave van de Engelenburcht) 1527. Pas op 6 november werd de burcht weer door de keizerlijken ontruimd. Clemens VII werd 26 november uit zijn gevangenschap vrijgelaten. Het samengaan van de paus en koning Frans I in de Heilige Liga van Cognac (22 mei 1526), waaraan ook Venetië en Francesco Sforza van Milaan deelnamen, was inderdaad tegen keizer Karel gericht. Vgl. L. von Pastor, *Geschichte der Päpste*, IV:2, Freiburg i. B. 1923, p. 269.

⁴ 28 april.

Eodem anno Mathias Kempis, clericus, nova doctrina infectus, a nobis recessit in octava Petri et Pauli¹, sed post paucos dies rediens, graciā quesivit, sed non invenit; videbatur enim agi insipienza et inconstancia magis quam penitudine aut bone vite desiderio, propter quod et repulsus est.

Item anno premisso Dirck van Emrick ad probam ingreditur, sartor, in die Mathei².

[p. 156] Eodem fere tempore Harmannus Straet, clericus et intraneus, domum ad probam ingreditur, scilicet in die Dedicationis capelle nostre³.

Et parum post, circa Omnia Sanctorum⁴ scilicet, Joachim de Busco, clericus, ad probam ingreditur.

Annus predictus annus extitit tribulationis, turbationis et interfectionis multorum in terris istis. Etenim Gelrenses Traiectum obtinentes⁵, et agentes contra reliquas diocesis civitates et contra omnem imperialis maiestatis terram ac regionem, Hagumcomitis improvise et hostiliter ingressi⁶, sicut voluerunt sic fecerunt, cuncta diripiendo, que ferre potuerunt; hoc autem in capite ieunii accidit⁷.

Ex hoc autem commoti Burgundiones et omnes inimici nostri magna vi primo vallum apud civitatem Campensem Gelrenibus adimerunt⁸, occisis inibi ducentis, ut ferebatur. Deinde in magna fortitudine opidulum Hasselt, quod a Gelrenibus obtinebatur⁹ [p. 157] occupaverunt et obsederunt in bona sexta feria ante festum Pasche¹⁰. Cum autem obsidionem strictissime continuarent, tandem circa Ascensionis¹¹ federe quodam obtinuerunt civitatem¹². Interim autem cum hec fierent, stragem quandam inimicorum fecerunt

¹ 6 juli.

² 21 september.

³ Zie p. 31, noot 1. Kapelwijding op 9 jan. 1459.

⁴ 1 november.

⁵ 15 November 1527 hadden te Schoonhoven de onderhandelingen plaats over de overdracht van de temporaliteit; de stad Utrecht was sinds december in Gelderse handen, en Maarten Van Rossum er stadhoudler, later vervangen door graaf Christoffel Meurs. Nijhoff, p. cl.

⁶ Tocht naar 's-Gravenhage uitvoerig bij Nijhoff, *l.c.*, p. cli-clv. Nieuwere litt. bij AGN, IV, p. 91, noot 2.

⁷ De plundering had plaats 6-9 maart 1528.

⁸ Bedoeld is wel de Koeburg, op 9 maart door de keizerlijke stadhoudler George Schenk van Toutenburg ingenomen. Nijhoff, *l.c.*, p. clvi.

⁹ Hasselt was sinds augustus 1527 Gelders. Zie hiervóór, p. 113.

¹⁰ Pasen viel in 1528 op 12 april.

¹¹ Hemelvaart in 1528 op 21 mei.

¹² Nijhoff, p. clvii.

Gelrenses in Batua, ubi circa quingentos miserabiliter occiderunt in villa dicta Huesden¹.

Cum igitur Burgondiones et ceteri Hasselt obtinuissent, ex hoc animati et confortati transnavigaverunt in terram Gelrensum et Hattem obsederunt, quam in paucis diebus, salvis incolis, obtinuerunt in die Odulphi². Deinde der Elborch scripto obtinuerunt³. Parum post, ubique prosperantes, Harderwyck obsidendo obtinuerunt in octava Johannis Baptiste⁴. [p. 158] Interim in maximo timore et turbatione fuimus omnes, quia non erat resistere eis. Eodem eciam tempore Traiectum⁵ in manus inimicorum traditorie devenit, occisis ab utraque parte nonnullis hic et ubique per civitatem. Cum iam cepissent civitatem, duodecim de fautoribus ducis^a decapitati sunt, duo canonici submersi^b. Episcopus autem Henricus, accepto a civibus iuramento sive homagio facto, tradidit civitatem in manus^b Burgondionum, quod maxime civibus displicebat⁷.

Igitur Burgundiones Harderwyck obtenta, nichil sibi impossibile arbitrati sunt, unde parumper deliberantes quorsum se verterent, Teylam, civitatem in Batua, aggressi sunt, strictissime obsidentes eam⁸; sed cum omnia necessaria tam in victualibus quam in satellitibus in civitate abundarent, nichil proficere po[p. 159]tuerunt. Unde animo confracti, unico insultu facto licet frustra, post obsidionem unius mensis, altera scilicet Laurencii, discesserunt⁹.

Sed nec et tunc sine maximo timore fuimus, possessionibus timentes et frumentis in agris et novalibus. Cum igitur discessissent ab ob-sidione, Daventrie exercitus congregatus est, et intraverunt comitatum hostiliter devastando, diripiendo et comburendo immitissime, eciam citra fidem datam; unde in maximo timore fuimus pro possessionibus nostris; intraverunt in profesto Bartholomei, tunc in dominica. In

^a ducis op de kant toegevoegd.

^b Door scriptor verbeterd uit magnus.

¹ Nijhoff, p. clvii-clviii, die in de noot deze plaats uit de kroniek citeert. Het gebeuren had plaats volgens de stadsrekening van Arnhem op 23 maart.

² 12 juni. — Nijhoff, p. clviii.

³ Ibid.

⁴ 1 juli. — Nijhoff, p. clix-clx.

⁵ Nijhoff, p. clx-clxvi. Utrecht ging voor de Geldersen verloren op 1 juli, dezelfde dag dat ook Harderwijk in Bourgondische handen overging.

⁶ De kanunniken Venrode en Kuinrestorf, resp. rentmeester en jurist in Gelderse dienst, werden in lederen zakken genaaid en bij Duurstede in de Lek geworpen.

⁷ Elect Hendrik trok zich nl. naar Duurstede terug.

⁸ 17 juli begon het vruchtelooch beleg.

⁹ 11 augustus -- Nijhoff, p. clxvi-vii.

die Bartholomei¹ incenderunt Keppel, Hummell, Zellem et duas domos in Drempt. Nostre autem possessiones non tangebantur. Sed Eltinck tota possessio cum silihine nostra apud Doetinchem combusta est in die scilicet Bartholomei². [p. 160] Tandem dampnis multis^a utrinque sibi^b illatis, post multas calamitates et miserias, post multos timores et cedes, de pace facienda in civitate Hollandie Gorichem tractari incipitur³. Unde eciam paucis elapsis diebus inviolabilis et irrefragabilis, Deo disponente, inter partes discordes pax et concordia componitur, queque publice ubique enunciatur in dominica XVII, altera tunc post Victoris⁴. Que autem conclusa et in illo tractatu firmata sunt, patent inquirentibus; constat tamen ducem Gelrie confirmationem sue terre obtinuisse ab imperatore, quod nec ipse, nec patres sui unquam obtinuisse manifestum est.

Insuper omnia sua sibi adempta redduntur, tam civitates quam castra. Et quod maius^c est, civitas Groningen cum terra sibi subiecta, et Coverden, terre Gelrensi perpetuo attribuuntur^d.

[p. 161] Anno Domini M°CCCCC°XXIX° fratres in domo:
 Dominus Johannes Creveldie, rector
 Dominus Theodericus Xanctis, senior
 Dominus Andreas Zutphanie
 Dominus Henricus Meppis
 Dominus Johannes Huesden, procurator
 Dominus Theodericus Deyl, vestiarus
 Dominus Egbertus Traiecti, portarius
 Dominus Arnoldus Bongart, librarius
 Dominus Johannes Andree, hospitularius
 Dominus Johannes Bommell
 Dominus Jacobus Bommell, infirmarius

^a In tekst bovengeschreven.

^c In tekst verbeterd uit *sibis*.

^b Door scriptor verbeterd uit *magius*.

¹ Bartholomeus valt op 24 augustus.

² Over deze Bourgondische strooptochten in de Achterhoek niets bij Nijhoff. — Anderzijds worden de Gelderse strooptochten in de Meierij (Nijhoff, p. clxvii-viii) door de kronickschrijver niet vermeld.

³ De vredesonderhandelingen te Gorinchem uitvoerig bij Nijhoff, p. clxix-clxxv.

⁴ Victors feest is op 10 oktober. 11 oktober 1528 is de 19e zondag na Pinksteren.

⁵ Niet vermeld wordt de rest van de bepalingen: Mocht Karel kinderloos sterven of zijn nakomelingschap in rechte lijn uitsterven, dan zouden die steden en gewesten aan de keizer, als graaf van Holland, komen. Nijhoff, p. clxxii-iii.

Clerici

Hermannus Laurencii, custos
 Harmannus Optenort
 Harmannus Straet
 Joachym de Busco

Laici

Rutger de Bucoldia
 Dirck de Bucoldia
 Peter van Kempen, cocus
 Dirck van Emrick, sartor

[p. 162] Dominus Egbertus Delden in Syon est. Dominus Gerardus de Nova Ecclesia in Kalker est.

Anno ¹ prefato dominus Johannes Huesden, procurator, nimium iam diu sibimet credulus, nulli obaudiens, cum confusione tocius status nostri, domum nostram turpiter deseruit, anno officii sui XXI°. Hic partem diu gerens superstitionum novarum Lutheranarum, tam publice quam privatim super hoc ² ammonitus sepius, a ceptis mente male fixis avelli minime potuit. Quapropter, et eciam ob alias adhuc causas, in hanc (quam cernere et audire ³ miserabile est) detestabilem incidit apostasiam. Qui eciam cum a nobis recessisset, anno prefato 5³ feria infra octavas Pasche ², ad Amstelredammis ^c perrexit, unde huc reversus brevi, vicariam suam possidere intendebat, sed adveniente duce Karolo, pulsus civitate et patria, Amstelredammis ^d heu amarum agit exilium usque in presens. Deus convertat. [p. 163] Arnoldus Bonghart in procuraturam subrogatur, Theodericus Aspern ad librariam.

Eodem anno Ludolphus ter Steech, clericus et intraneus, ad probam ingreditur circa nativitatem Johannis ³.

Item hoc anno post dominicam 3^{am} post octavas Pasche ⁴, dux

^a Moll: haec.

^b *vid(ere)* doorgehaald.

^c Moll: *Amstelredamas*.

^d Moll: *Amstelredamis*.

¹ Moll, KHA 3, p. 114.

² 1 april.

³ 24 juni.

⁴ 25 april. — Bedoeld is dus de 4e zondag na Pasen. — Dit stuk vormt het slot van Molls uittreksel uit de kroniek; KHA 3, p. 115. — Vgl. hierbij A. van Slichtenhorst,

Karolus civitatem istam ingreditur ad Luteranos conturbandos, quorum duos secum duxit, scilicet dominum Henricum Wichert, intraneum ordinis predicatorum, qui multis precibus a morte liberatus est, et ludimagistrum Arnoldum Kuyck, qui post quindenam in Arnhem, cum quodam Cartusiensium sacerdote, primo decollatus et post igne consumptus est. In adventu ducis quidam eciam de civitate fugerunt, scilicet dominus Jacobus Bislick et Johannes Huesden, quondam procuratores nostri¹.

Eodem itidem tempore dominus Arnoldus, capellanus in Arnhem, ob easdem causas in carcere punitus et interemptus est, et post in aquas occulte missus; si iuste, novit Deus².

[p. 164] Item tempore isto nova et insolita infirmitas (que dicitur sudor anglicus³), de superioribus partibus veniens, in terris eciam istis

---

Geldersse Gesch., p. 411-412, die het plakkaat van 17 mei 1529 beschrijft, hetwelk Karel van Gelder te Arnhem liet uitgaan, en dat mede de vervolging aldaar tot resultaat had. — Voorts J. G. de Hoop Scheffer, *Geschiedenis der kerkhervormingen in Nederland*, Amsterdam 1873, p. 454-456 en C. Hille Ris Lambers, *De kekhervorming op de Veluwe, 1523-1578. Bijdrage tot de geschiedenis van het Protestantisme in Noord-Nederland*, Barneveld 1890 (diss. Utrecht), p. 15-16, 18 en bijlagen Ia, p. III (naar het extract van het bovengenoemde plakkaat van 1529 bij A. van Slichtenhorst) en VI 2, p. xciv. Het op p. xcv vermelde *chronicon Gelriae*, dat in de gedrukte catalogus van de „Openbare bibliotheek” van 1883 voorkomt, en waaruit Hille Ris Lambers citeert, is volgens mededeling van de oud-rijksarchivaris in Gelderland, drs. P. J. Mey, na de tweede wereldoorlog in de toen geheten „Gelderse bibliotheek” niet meer teruggevonden.

¹ Uit een brief van de raadsheer Assendelft aan de gelderse stadhouder van Hoogstraten d.d. 16 nov. 1539 blijkt, dat Jan van Heusden, te Amsterdam gevangen genomen, door het Hof naar de geestelijke rechter was verwezen, die hem tot herroeping van zijn ketterse gevoelens bracht. J. de Hoop Scheffer, *Geestelijken, van ketterij verdacht, in verhoor voor het Hof van Holland, 1530-1540*, KHA 4 (1866), p. 194.

² Vgl. *Collectanea* van Gerardus Geldenhauer Noviomagus, uitg. J. Prinsen, WHG 3e serie, 16 (1901), p. 90.

³ Vgl. *Collectanea* van Gerardus Geldenhauer Noviomagus, ed. cit., p. 89 en de literatuur aldaar. De ziekte wordt vermeld door A. Koch, *Tussen Saksen en Hollanders; de wording van Oost-Nederland*, in: Akademiedagen 18 (1966), p. 69-70, die verwijst naar E. Püschel, *Untersuchungen über die Verbreitung einer epidemischen Krankheit in Westfalen; der Englische Schweiz des Jahres 1529*, in Westfälische Forschungen, 10 (1957), p. 57-63. Volgens Püschel werd de ziekte van Engeland uit per schip naar Hamburg gebracht. ± 19 aug. heeft de ziekte Münster bereikt, en in de nacht van 7 op 8 september 1529 Deventer. De kroniek completeert hier Püschels gegevens. Het Engelse Zweet is een zeer besmettelijke ziekte die binnen 24 uur de dood ten gevolge kan hebben. De kenmerken zijn: sterke zweetvorming en slaapzucht. De epidemie van 1529 is de enige die in midden- en noord-Europa gewoed heeft. Volgens de jongste opvatting betreft het hier een virusziekte, die een acute hersenontsteking ten gevolge had. — Uit H. D. J. van Schevichaven en J. C. J. Kleijntjens, *Rekeningen der stad Nijmegen 1382-1543*, dl. IV, 1527-1531, Nijmegen 1914, p. 178, blijkt dat de ziekte ook in Nijmegen geheerst heeft: „Doe die Engelsche ziekte reguyerden die koirwechteren 3 maell gebeyert, gegeven 15 alben; noich eens

grassabatur, qua multi obierunt antequam remedium eius nosceretur. Et fuit morbus repentinus et subitus in multo sudore pre cordis angustia, quo interdum in una nocte eciam centum aut ducenti deciderent, sicut in Embrica et Daventria etceteris.

Magna eciam et diurna hoc tempore et quasi continua fuit aquarum inundancia per totum annum et estas pluvialis, ita quod multi campi pascuales et plani per totam estatem aquis cooperirentur, unde magnum dampnum domus nostra habuit.

Turcus tempestate hac dictus Zolimus Austriam cum multitudine gravi intravit. Viennam obsedit, sed non obtinuit¹.

Anno Domini M^oCCCCC^oXXX^o fratres in domo:
 Dominus Johannes Creveldie, rector
 Dominus Theodericus Xanctis, senior
 Dominus Andreas Zutphanie, vestiarius
 Dominus Henricus Meppis [p. 165]
 Dominus Theodericus Aspern, librarius
 Dominus Egbertus Traiecti, portarius
 Dominus Arnoldus Bongart, procurator
 Dominus Johannes Andree
 Dominus Johannes Bommell
 Dominus Jacobus Bommell, hospitarius et infirmarius

Clerici

Harmannus Laurencii, custos
 Harmannus Optenoirt
 Harmannus Straett
 Joachym de Busco
 Ludolphus ter Steech

the voeren gebeyert, gegeven 5 alben, vz. 16 st. 24 groet." — R. W. Tadama, *Geschiedenis der stad Zutphen van de vroegste tijden tot 1795*, Arnhem-Zutphen, 1856, 1856, p. 158, vermeldt dat ook Zutphen in 1529 getroffen is door een pest-ramp. De overrentmeester is gevlogen. Er zijn niet voldoende schepenen om de gerichtsboeken aan te houden. Daarom worden alle vonnissen en akten door elkaar in één boek geschreven: *Protocollum temporum pestis*. Blijkens een rekening van het ambt Gelre (Geldern) werd ook het Overkwartier getroffen: F. Nettesheim, *Geschichte der Stadt und des Amtes Geldern*, Crefeld 1863, p. 235, n. 129. — Zie ook de brieven van Erasmus via de *Indices op het Opus Epistolarum* (ed. P. S. Allen, tom. XII, Oxford 1958), s. v. sweating-sickness. — De *Chroniche van Vlaanderen* (uitg. bij Will. Vorstermann, te Antwerpen, 1531) noemt de ziekte in Antwerpen, Gent en Brugge: tekstextract in Ch. G. Gruner-H. Haeser, *Scriptores de sudore anglico*, Jena 1847, p. 430, alwaar ook teksten van bijv. Erasmus, Luther, Seb. Franck en anderen over deze ziekte bijeengebracht zijn. — Voor deze annotatie zij dank gebracht aan dr. A. C. F. Koch te Deventer en drs. P. J. Mey te Arnhem.

¹ Beleg van Wenen 26 september-15 oktober.

Laici

Rutger de Bucoldia

Dirck de Bucoldia

Peter van Kempen, cocus

Dirck van Embrick, sartor

Item dominus Egbertus Delden et dominus Gerardus apud sorores sunt ut supra. [p. 166] Item Hermannus Laurencii in capite ieiunii¹ Monasterium versus missus est ad ordinationem vocatusque est Laurencius in confirmatione.

Item ^a Harmannus Straet, Joachim de Busco et Dirck, sartor, acceptati sunt in fratres in dominica Letare².

Eodem anno Harmannus Optenort, clericus, acceptavit vicariam in domo Theoderici Gruter, quondam vicini nostri et sic se alienavit a domo nostra in profesto Pancracii³; fuit enim ad hoc inductus consilio suorum quorundam, sed magis suimetipsius.

Item anno prefato dominus Theodericus Xantcis, senior domus, post longum senium in catholica confessione diem clausit extremum in die Magni Martyris⁴. Hic Theodericus, quamdui vixit, homo fuit simplicissimus, communis boni amator precipuus, zelator discipline, omnibus obsequiosus. Qui cum eciam^b iam in senili constitutus esset etate, nulli tamen onerosus aut gravis fuit, sed semper letus et [p. 167] iocundus inter fratres conversatus est. Erat^c enim, ut dixi, simplicissimus, unde si aliquando errare visus est, magis ex innocencia et simplicitate, quam ex malicia contingebat, unde mercedem bonam apud Deum omnipotentem eum invenisse minime dubitandum est. Sepultus autem in cimiterio nostro ad meridianum latus ad duos passus ab angulo occidentali in pace Christi requiescit. Amen.

In fine istius anni surrexit rursum alia turbatio; nam opidulum

^a Tot hier is het Hs. gerubriceerd.

^b In kantlijn toegevoegd.

^c Fuit in tekst doorgehaald.

¹ In 1530 viel Aswoensdag op 2 maart.

² 27 maart.

³ Pancratius op 12 mei. — De overgave van de vicarie op het altaar van St. Catharina en St. Elisabeth in de parochiekerk van Doesburg, opengevallen door de dood van heer Herman Scaep, had plaats 16 mei 1530 door Adam Paidts, bestuurder van het huis van Theodericus die Gruter (OAD, Reg. no. 1328, Inv. 4415; gedr. in J. W. Wijndelts, *Het geslacht Op ten Noort*, Groningen 1913, p. 150). Vgl. 1335. — Th. Gruter was vicaris geweest van St. Catharina, en o.a. provisor en pater van het Grote Convent te Doesburg. Zie OAD, register sub voce.

⁴ 19 augustus.

Terborch dictum, obsidebatur a comite Montis Domini, et dux noster se multum intromittere videbatur. Unde multum timuimus paci nostre, sed nondum finis; iam enim ad 5 menses obsidio perduravit¹.

Anno Domini 1531 fratres in domo ut supra.

Eodem anno ad probam ingressus Johannes Bontgart, intraneus, in die Palmarum². [p. 168] Item dominus Gerardus de Nova Ecclesia, hactenus in Kalker moratus apud sorores, nunc licenciatus, incertam apud dominos de Sancto Anthonio op den Haw³ habet mansionem.

Item anno premisso circa Ascensionis⁴ opidulum Terborch deditur in manus ducis Gelrie, comburitur et ad solum usque destruitur, quo omnis terre nostre turbatio sopita est.

Anno Domini 1532 fratres in domo ut supra.

Eodem anno frater Harmannus Laurencii, sacerdos iunior, feria 3^a Pasche⁵ domum nostram cum scandalio et confusione tocius civitatis deseruit; iam enim diu male fixus vacillarat, qui tandem superveniente quadam occasione nocturne ebrietatis extra domum scilicet facte penitenciam condignam agere recusans, discessit, et in oppido remanens apud matrem et sororem habitationem sibi constituit.

Eodem eciam anno devotus confrater noster Arnoldus^a Bonghart, [p. 169] procurator, vita defunctus est in die Maximi⁶, secunda die scilicet ante Petronille⁷. Hic Arnoldus, vir semper utique discipline, diligentissimus conscientie sue fuit observator, rectus ac sincerus et, ut verum fatear, ad omnia spiritualia exercicia aptissimus, et ob hoc, cum fidelis in commisso sibi librarie officio aliquanto tempore extitisset, fidelior post discessum Johannis Huesden ad procurature officium constitutus fuit, vir utique fidelissimus, vir prudens et discretus et super omnia (ut sepius expertus sum) in dubiis et conscientie causis consilii vir acutissimus. Qui cum prudenter in cunctis sibi commissis se gereret, conscientie tamen sue ac profectus sui

^a *frater* door scriptor doorgehaald.

¹ Over het geschil tussen Joachim van Wisch en Oswald II van Berg, zie Nijhoff, VI, 3, p. v-viii. Zie ook hierna, bij het jaar 1531.

² 2 april.

³ Hau (Kreis Kleve). In 1441 namen vier paters van de Antonieterorde bezit van een huis naast de kerk, genoemd Praeceptoraat. In 1535 verlieten de Antonieten het huis, dat in 1652 werd afgebroken. Clemens, *Kunstdenkmaeler, Kreis Kleve*, p. 44.

⁴ 18 mei.

⁵ 2 april.

⁶ Het feest van Maximus valt op 27 november; bedoeld is dus wel Maximinus, bisschop van Trier, wiens feest inderdaad op 29 mei valt.

⁷ 31 mei.

spiritualis numquam obliviscebatur. Quapropter quasi stabilimentum domus nostre ab omnibus habebatur. Unde et *consummatus in brevi explevit tempora multa*¹. Nam cum in rure sub fervore solis cum fratribus laborasset, subitanea infirmitate correptus lecto decubuit, quo ingravescente [p. 170] infirmitate 5 aut 6 diebus detentus, devotum (cunctis presentibus fratribus ac vere merentibus), Deo tradidit spiritum die quo supra, hora secunda de mane. Sepultus requiescit in medio cimiterii nostre domestice capelle ad sinistrum latus Theoderici Xanctis, iam dudum defuncti, resurrecturus, ut minime dubitatur, adventus Christi tempore cum gloria. Amen. Ad procurature vero officium loco defuncti subrogatur dominus Egbertus Traiecti tunc^a portarius, a fratribus ad hoc electus. Johannes Bommell, sacerdos, loco Egberti ad portam et ad clericos ordinatus est.

Anno premisso eciam dominus Henricus Meppis, confrater noster, rebus humanis ademptus est; qui cum Arnoldo moriente affuisset, exinde sue infirmitatis originem suscepisse videbatur; nam deinceps semper^b in penis usque ad finem vergebant. Iste Henricus domui nostre fidelissimus extiterat semper, sed ex quo a regimine Minoris Conventus absolutus fuit², sui compos minus videbatur, unde exa-[p. 171]cerbatus, totam nonnumquam domum commovit, sed sibi a Deo speramus non imputandum, quia melancolica passio eidem multum superhabundare videbatur, unde et gravis sibimet fuit et intolerabilis, quare et Dominus eius miserens, eduxit eum, ut vere confidimus, de huius vite miseriis ad eterna supernorum gaudia. Qui cum in profesto Jacobi Apostoli³ ad infirmariam deductus fuisset, eadem nocte quarta hora sub matutinis de argastulo corporis liberatus est. Sepultus iuxta sepulchrum Arnoldi supramemorati versus occidentem ad caput eiusdem.

Eodem anno quo supra Turca Ungariam et Austriam ingressus in multitudine gravi, sed nostrorum superveniente copiosa multitudine econtra fugatus est.

Eciā dux noster in principio Maii Zutphaniam ingressus, vallum edificare cepit cum multo sudore rusticorum et expensis monasteriorum, dirutis ibidem multorum civium domibus, ex quo valde odiosum se civibus et toti terre fecit et abhominabilem⁴.

^a In tekst bovengeschreven.

^b In tekst bovengeschreven.

¹ Sap. 4, 13.

² Dit geschiedde eind 1518. Vgl. p. 92.

³ 24 juli.

⁴ Zie M. M. Doornink-Hoogenraad, *De vesting Zutphen in de zestiende eeuw*, BMG 53 (1953), pp. 129-158.

[p. 172] Anno Domini M^oCCCCC^oXXXIII^o fratres in domo:

Dominus Johannes Creveldie, rector
 Dominus Andreas Zutphanie, vestiarus
 Dominus Theodericus Aspern, librarius
 Dominus Egbertus Traiecti, procurator
 Dominus Johannes Andree
 Dominus Johannes Bommell, portarius
 Dominus Jacobus ^a Bommell, hospitularius

Clerici

Harmannus Strait, custos
 Joachym de Busco
 Ludolphus ter Steech
 Johannes Bonghart

Laici

Rutger } de Bucoldia, fratres germani
 Dirck }
 Peter van Kempen, coquus
 Dirck van Embrick, sartor

Anno eodem Anthonius in Dieren natus, clericus, ad probam ingressus est infra octavas Pasche ¹.

Item eodem anno circa inicium Septembris Johannes de Borcken, clericus, domum intravit.

[p. 173] Item anno eodem Hermannus Straet et Joachym de Busco primicias solempniter celebraverunt in octavas Trinitatis ².

Item anno quo supra dominus Johannes Bomell ordinatus est confessor sororum Maioris Conventus in Doisborch. Coacti sunt enim fratres per mandatum et litteras ducis Karoli ³ illum ibidem constituere, alio qui hucusque prefuerat ob demeritum prius amoto.

Item similiter anno premisso dominus Egbertus Delden, hactenus socius patris in Syon, per visitatores patres constitutus est confessor conventus ibidem domino Petro ob senium et debilitatem continuam remisso. Adiunctus est autem eidem domino Egberto, circa Idus Decembbris ⁴ dominus Jacobus Bommell pro socio.

^a Joh. in tekst doorgehaald.

¹ Tussen 13 en 20 april.

² Tussen 8 en 15 juni.

³ Niet in OAD.

⁴ 13 december.

Item anno eodem magna exactio sive mulcta imposita est a duce Karolo per totam terram Gelrie, que annis 4^{or} continuis perdurabit, que singulis annis domui nostre constabit circa quinquaginta florenos de pondere.

Anno premisso magna fuit aquarum exundancia in mense Junio, qualis diu ante in estate [p. 174] non fuerat, ita ut multa semina submergerentur et multa pascua aquis cooperirentur, et multa dampna in agris fierent, unde multi ob hoc ad magnam paupertatem devenerunt.

Anno Domini 1534, fratres in domo ut supra.

Item Anthonius Dieren, clericus, in fraternitatem acceptatus est feria 3^a Penthecostis ¹. Item Ludolphus ter Steeghe primicias solempniter celebravit dominica die post octavas Sacramenti ².

Anno eodem dominus Johannes Creveldie, rector domus nostre tertius, vir catholicus et vere apostolicus, vita functus est in die Kiliani Martyris ³; sepultus in choro ad sinistrum cornu summi altaris, sub cruce ibidem signata, in Christi pace requiescit. Iste dominus Johannes ab ineunte etate in virtutibus et bonis moribus valde excrevit, unde et satis iuvenis ad regimen domus nostre assumpsitus est, in quo ad annos quadraginta fidelissime laboravit. Vir utique discipline et religionis omnibus se exemplum exhibens virtutum, monitis et moribus ad emulationem fratres provocando, domum nostram in valde bona disciplina et regimine semper servavit et rexerit, unde *in gaudium Domini* sui quasi *servum* fidelissimum intrasse minime dubitamus ⁴. [p. 175] Preficitur autem domui nostre dominus Egbertus Delden, tunc temporis confessor sororum in Syon, per voces fratrum et confirmationem patrum visitatorum ad hoc ordinatus, in die Frederici Episcopi et Martyris ⁵. Sed sorores de Syon, zelantes pro suo rectore, impetratis a duce Karolo litteris ⁶, sibi suum restitui debere patrem protinus impetraverunt; sed fratres eciam ad curiam ducis proficiscentes, accepto commisso litteras priores cassaverunt, sed ^a turbationes hincinde consurgebant. Nam cum de novo confessore in Syon eligendo ageretur, res difficilis domui nostre videbatur, et sic tandem sors super dominum Egbertum Traiecti, tunc temporis

¹ In hs. *et sic* doorgehaald, *sed* bovengeschreven.

² 26 mei.

³ Sacramentsdag viel in 1534 op 4 juni.

⁴ 8 juli. — In feite was Johannes de zesde rector. Vgl. p. 69, noot 2.

⁵ Vgl. *Matth. 25, 21*.

⁶ 18 juli. — Egbertus Delden was in feite de zevende rector, 1534-1542. Zie p. 131 en 69.

^a Niet in OAD.

procuratorem, cecidit, et directus est confessor in Syon, et Johannes Andree ad procurature officium assumitur.

Item tempore isto magna fuit miseria et tribulatio in locis multis et civitatibus multis propter diversas hereses, iam ubique exortas; *gens contra gentem*¹, *civitas contra civitatem*², civis contra civem, multi occidebantur, comburebantur, submergebantur, sed nichil profuit. Precipue secta iam nova Rebaptizancium et Rebaptizatorum invaluit. Item civitas Monasteriensis valde hac [p. 176] secta fuit infecta et maculata, que iam per integrum annum fuit obsessa a veris Christianis, scilicet a quadragesima in anno 34³ usque ad quadragesimam in anno 35⁴ et adhuc nescitur finis. Nam ipsi Anabaptiste prevaluerunt in civitate Monasterensi et eiecerunt veros christianos: ultra mille viros cum omnibus religiosis, tam monialibus quam monachis ac aliis presbiteris et canonicis, et obstruxerunt civitatem, que obsidetur iam septem munitionibus usque in hanc diem et similia eciam tacite in aliis civitatibus plurimis presumere incipiunt, scilicet in Colonia, Wesalia, Daventria, Leydis, ac in aliis plurimis locis; sed Deus, ut vere confidimus, suos non deseret⁵.

Anno Domini 1535 fratres in domo:

Dominus Egbertus Delden, rector
 Dominus Theodericus Aspern, librarius
 Dominus Andreas Zutphanie, senior, vestiarius
 Dominus Johannes Andree, procurator
 Dominus Hermannus Straet
 Dominus Joachym de Busco, portarius
 Dominus Ludolphus ter Steghe

[p. 177] Clerici

Johannes Bonghart
 Anthonius Dyeren
 Johannes Borcken

Laici

Rutger, Dirck

Peter, Dirck sartor

¹ *Marc.* 13, 8.

² *Isai.* 19, 2.

³ Zondag Quadragesima (ie zondag v. d. Vasten) op 22 februari.

⁴ Idem op 15 februari.

⁵ Voor de gebeurtenissen in de Nederlanden vgl. A. F. Mellink, *De Wederdopers in de Noordelijke Nederlanden 1531-1544*, Diss. Amsterdam 1953. — R. R. Post, *Kerkelijke verhoudingen*, p. 527-530; *Kerkgeschiedenis II*, p. 356; — C. Krahn, *Dutch Anabaptism*, 's-Gravenhage 1968.

Dominus Egbertus Traiecti in Syon
 Dominus Jacobus Bommell in Syon
 Dominus Johannes Bommel in Maiori Conventu

Item hoc anno licenciavimus et remisimus Johannem Borcken, quia debilis capite videbatur. Et circa inicium Augusti ad probam domum intravit Aelbertus Huls, clericus, et parum post Dirck van Weeske, laicus.

Item tempestate hac domus nostra satis in temporalibus profecit et crevit, quia pauci numero erant, et pensiones, que ad vitam quorundam erant, iam immorabantur ex morte eorundem.

[p. 178] Anno eodem in vigilia Johannis Baptiste¹, civitas Monasteriensis, hactenus obsessa, capitur omnibus viris et mulieribus^a quibusdam occisis. Rex autem eorum (nam regem sibi constituerant), vivus cum aliis duobus capitur, qui postea forcipibus ignitis carnibus abstractis, miserabiliter interimuntur et sic ad turrem Sancti Lamberti in ferreis caphis ad perpetuam memoriam suspenduntur. Valde miserabiliter civitatem destruxerant, precipue omnes ecclesias et tresses, et multa mala inenarrabilia perpetrarant, propter quod sanguis eorum super caput ipsorum².

[p. 179] Anno Domini M^oCCCCCXXXVI^o fratres in domo ut supra. Tempestate ista in maximo timore fuimus. Nam cum hactenus dux noster habuissest sub ditione sua opidum Gronnyngen, Covorden et alia quedam castra dyocesis superioris, superveniens Georgius Schynck, generalis balivus Frisie etcetera ex parte imperatoris, in brevi cuncta vi ac potencia debellavit et obtinuit et postea quidam pacis tractatus^b habitus est. Hec contigerunt circa Martini obitus³.

Anno Domini 1537 fratres in domo ut supra.

Item in principio istius anni, scilicet infra octavas Eiphiphanie⁴, Johannes Bonhart, iam subdiaconus ordinatus, ob subitaneam et parvam causam domum reliquit et ad matrem suam est reversus, cum

^a *occisis* doorgehaald.

^b In tekst bovengeschreven.

¹ 22 juni.

² 3 Reg. 2, 37; vgl. Mt. 27, 25. — Münster viel op 25 juni 1535. Als koning van de Wederdopers en van het Nieuw Jerusalem gold Jan van Leiden. Litt.: R. Stupperich, *Das Münsterische Taufertum. Ergebnisse und Probleme der neueren Forschung.* (Schriften der historischen Kommission für Westfalen, 2) Münster 1958.

³ 11 november. — Over de gebeurtenissen zie Nijhoff, VI, 3, p. xxvi. — Het verdrag van Grave, 10 december 1536, vermeldt de kroniekschrijver niet.

⁴ 6-13 januari.

qua iam in civitate moratur, ordinatus [p. 180] in sacerdotem, victimum et amictum sibi incertis missarum officiis quibusdam acquirens.

Eciam in anni istius inicio ad probam domum ingressus est Arnoldus Petri, de Drempet oriundus, clericus.

In fine anni istius mirabilis *mutatio dextere Dei*¹ facta est in terris istis. Nam Dominus afflictionem populi Gelrenium, sicut olim Israelitarum in terra Egypci miseratus, pio aspergit intuitu. Dux enim Karolus circa festum Omnium Sanctorum² convocationem civitatum ac militarium suorum fecit fieri in Arnhem³, proponendo eisdem, ut homagium ac iuramentum prestarent regi Francorum, uti post mortem suam deveniret terra ad dominium ac imperium regis Francie, parum ducens, quod suo tempore terram satis afflixerat ac contriverat, nisi post mortem suam gravius traderet affligendam. Cum autem ad hoc peragendum instaret^a importunius ac minacius, res difficilis visa est omnibus ac displicuit valde, sed silencio contexere ac simulatione [p. 181] donec singuli ad suos redirent. Dehinc munitiones in civitatibus, quas dux Karolus ad cogendum civitates extruxerat, sub silencio preoccupaverunt, primo in Novimago Dat Valchoff^b absque sui dampno preriorunt, deinde in Venloe, Teyla et Bommell, tandem in Zutphania, Doesborch et Harderwyck etcetera, et omnes pene civitates cum tota terra preter Arnhem merito suo principi^c rebellaverunt, ita ut, qui prius totam terram secundum suam voluntatem *ducere volebat, quo nolabant*^d, ipsi itidem ipsum ducebant quocumque volebant, precipientes preceptorii suo, qui cum magna vi ac turgentii imperio ipsis imperare solebat. Itaque communicato inter se concilio civitates cum baronibus^e, elegerunt in dominum ac defensorem Wilhelnum^d, filium ducis Clivensis, annos natum circiter XXI, quem eciam introni-zaverunt ac homagium eidem fecerunt in [p. 182] Novimago cum magna solemnitate in principio anni sequentis, scilicet 38, in profesto

^a In hs. dit woord tweemaal; eenmaal doorgehaald.

^b Hs. leest *Vaiffhoff*.

^c *ymmo* doorgehaald.

^d *novellum* doorgehaald.

¹ Ps. 76, 11.

² 1 november.

³ Voor dit en het volgende: Nijhoff, *I.c.*, p. xxix-xxxvi. Huygen, *o.c.*, p. 104-106 vertaalt hier bijna letterlijk de kroniek van Egbert van Tricht.

⁴ Vgl. *Joh.* 21, 18.

⁵ Landdag te Nijmegen, 12 december 1537. Nijhoff, *I.c.*, p. xxxiii-xxxiv. — De punten van onderhandeling tussen de landdag en hertog Karel, aldaar, p. xxxiv-xxxv.

Agathe Virginis¹. Ipsi autem duci Karolo^a assignata est quedam certa pecunie summa annuatim ad vitam et concessa ac admissa iurisdictio, sed non pauperum oppressio ut ante. Princeps autem Wilhelmus infra duas ebdomadas in aliis civitatibus metropolitanis intronizandus est².

Anno Domini MCCCCCXXXVIII hii fratres in domo:

Dominus Egbertus Delden, rector
 Dominus Andreas Zutphanie, senior
 Dominus Theodericus Aspern, librarius
 Dominus Johannes Andree, procurator
 Dominus Harmannus Straet
 Dominus Joachym de Busco, portarius
 Dominus Ludolphus ter Steghe, vestiarius

Clerici

Anthonius Dieren, custos
 Aelbertus Huls
 Arnoldus Petri

Laici

Rutger et Dirck, germani fratres
 Peter, cocus; Dirck, sartor; et Dirck van Weeske

[p. 183] Apud sorores

Dominus Egbertus Traiecti } in Syon
 Dominus Jacobus Bommell }
 Dominus Johannes Bomell in Maiori Conventu in Doesborch

In principio anni istius circa Pascha³ ad probam ingressus est^b domum Petrus de Harderwijk, clericus, sed in sequenti anno in profesto Petri ad Cathedram⁴ habitum relecit ac domum deseruit.

^a In kantlijn toegevoegd.

^b Bovengeschreven in tekst.

¹ 4 Februari. Nijhoff, *l.c.*, p. xxxviii, plaatst de inhuldiging op 3 februari. — Het verdrag van 27 januari, waarbij de Geldersen Johan III van Gulik en Kleef en zijn zoon Willem tot beschermheren aannamen, bij J. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins*, IV, p. 658-666, en W. van Loon, *Groot Gelders Placaetboeck*, 1701, I, Praelim. p., kol. 3-20.

² Nijhoff, *l.c.*, p. xxxvi-xxxix.

³ 21 april.

⁴ 21 februari.

Eciam in fine anni prefati circa Michaelis¹ ingressus est domum Johannes Castri, clericus.

Anno premisso defunctus est frater Rutgerus Bucoldie, laicus et sartor, domui nostre necessarius ac utilis, in die Kiliani Martyris².

Eciam eodem fere tempore in die commemorationis Pauli³ Karolus, dux Gelrie, pre tristitia et cordis dolore defunctus est in civitate Arnhem, et ibidem sepultus⁴.

Anno Domini etcetera XXXIX fratres in domo ut supra.

[p. 184] In principio istius anni circa Palmarum⁵ dominus Joachym de Busco statum et domum nostram deseruit, ac habitum reiecit et seculum magis dilexit quam fratres, ut facto demonstravit.

Rursum quidam iuvenis Theodericus Wachtendonck dictus, clericus, ad probam domum ingressus est post Pascha⁶.

Item anno premisso circa Penthecostes⁷, fratres quondam de Hulsbergen ubique dispersi, rursum ad locum suum in Hulsbergen iudiciliter sunt reducti, et alii, qui hactenus habitaverant, sunt fugati⁸.

Eodem anno obiit Johannes de Busco, clericus et frater domus nostre, in vigilia Jacobi⁹, qui^a XXVI fere annos reclusus sederat in quadam camera; erat enim sensibus totaliter privatus, ut animal brutum plus brutus ipse, et sepultus est in cimiterio nostro.

Item anno quo supra obiit in domo nostra dominus Andreas Zutphanie, senior domus. Hic Andreas, cum amotus esset de regimine conventus in Elten, valde [p. 185] modeste et quiete se inter fratres habuit usque ad annos quindecim; iacuit autem in extrema infirmitate sine cibo omnino fere usque ad mensem; obiit autem in vigilia Mathei Apostoli¹⁰ diurna tabe consumptus et in cimiterio nostro sepultus requiescit.

Eodem anno circa Galli¹¹ dominus Jacobus Bommell, hactenus

---

^a quia in tekst doorgehaald.

¹ 29 september.

² 8 juli.

³ 30 juni.

⁴ Nijhoff, *I.c.*, p. xxxix-xl.

⁵ 30 maart.

⁶ Pasen viel op 6 april.

⁷ 25 mei.

⁸ G. A. Meyer, *Het Fraterhuis Hulsbergen bij Hattem*, in VMORG 39 (1922), p. 160.

⁹ 24 juli.

¹⁰ 20 september.

¹¹ 16 oktober.

socius, ad domum revocatus est propter inopiam (paucitatem ^{a)}) sacerdotum domus nostre.

Anno Domini MCCCCCXL. In principio anni circa dominicam Judica ¹ ad probam domum ingressi sunt clerici Henricus Kuyck et Gerardus ^b Novimagii.

Item eodem estate dominus Hermannus Straet in Harderwyck apud moniales² pro socio dirigitur.

Anno Domini MCCCCCXLI fratres in domo:

Dominus Egbertus Delden, rector

Dominus Theodericus Asperen, librarius

Dominus Johannes Andree, procurator

Dominus Jacobus Bommell

Dominus Ludolphus ter Steghe, vestiarius [p. 186]

Dominus Anthonius Dieren

Dominus Aelbertus Huls

Clerici

Arnoldus Petri

Johannes Castri

Theodericus Wachtendonck

Henricus Kuyck

Gerardus Novimagii

Laici

Dirck van Bocholt

Peter van Kempen, cocus

Dirck van Vynen, sartor

Dirck van Weesken.

Apud sorores

Dominus Egbertus Traiecti in Syon

Dominus Johannes Bommell in Maiori Conventu

Dominus Hermannus Straet in Harderwyck

Obiit autem hoc anno dominus Jacobus Bommell, qui cum ^c venisset de Syon, post annum incidit in morbum incurabilem, tysi

^a In kantlijn toegevoegd.

^b In de tekst is *Tricus* doorgehaald en *Gerardus* in de kantlijn als verbetering toegevoegd.

^c Correctie op de kant.

¹ 14 maart.

² Tertiarissen-klooster S. Agnes in Galilea, Ad moniales; *Mon. Bat.* II, 85, 5.

aut lepram aut quid aliud nesciebatur, tandem post medium annum, quo morbo laborat, [p. 187] totus longa tabe consumptus, defunctus est feria quarta post Servacii Episcopi¹; sepultus in cimiterio nostro iuxta sepulchrum Arnoldi Bonghart.

Eodem anno obiit in domo nostra Dirck van Bocholt, frater germanus Rutgheri Bucoldie, confratrī nostri, qui itidem Dirck quondam cocus aliquamdiu extiterat, deinde ad ruralia ordinatus, tandem debilis totus effectus circiter XV aut XVI annos, ita ut baculo inniteretur, novissime circa annum lecto decubuit, totus puerilis circa finem effectus, et sic diem tandem clausit extreum feria quarta post² XI millium Virginum³, senex ac frater domus nostre; sepultus in sepulchro aree nostre.

Anno Domini MCCCCXLII fratres in domo ut supra.

In principio anni istius, scilicet altera post Circumcisionis⁴ Johannes Castri, clericus, domum nostram deseruit. Erat enim mente durus ac sibimet nimium [p. 188] credulus et sic habitum reiecit, seculum secutus.

Anno eciam supra memorato obiit in domo nostra dominus Egbertus Delden, rector domus quartus, qui in profesto Agathe Virginis⁵ de sero circa sextam repentina utputo tactus apoplexia in die eiusdem Virginis post prandium, tunc in dominica LXXe, hora 3^a, devotum Deo efflavit spiritum. Sepultus in choro circa summum altare ad eiusdem altaris latus aquilonare in dulci Christi pace requiescit. Subrogatus est autem in locum defuncti per voces fratrum ac patrum consensum dominus Theodericus Aspern, tunc senior domus⁶.

Anno quo supra ortum est bellum grave⁷ in terris istis inter Karolum imperatorem cum terris suis et Wilhelnum ducem Gelrensum Clevensium et Juliacensium etcetera [p. 189] cum suis adherentibus, quod inicium tale habuit. Duo domicelli, scilicet Martyn van Rossem et die heer van Well⁷ collegerunt circa Nativitatis Johannis⁸ ex terris

² In tekst bovengeschreven.

¹ Servatius' feest op 13 mei.

² Feest van de 11.000 maagden op 21 oktober.

³ Feest van de Besnijdenis des Heren op 1 januari.

⁴ 4 februari.

⁵ Theodericus van Asperen was in feite de achtste rector, 1542-1559. Zie p. 69, noot 2.

⁶ Vgl. AGN, IV, p. 95-96, en de literatuur ter plaatse.

⁷ Adriaan van Bylandt (± 1535-1570), zoon van Otto van Bylandt. Hij werd heer van Well na het kinderloos overlijden van zijn oudste broer Hendrik. Zie J. Verheyen, *Het kasteel van Well en de vloek die er op rustte*. (Gulden Reeks van Limburgse monumenten, 3). z. pl., 1955. — NNBW, IV, 369-370.

⁸ 24 juni.

Gelrensum, Clvensum, Juliancum et circumiacentium multitudinem peditum circiter quindecim milium et equitum milium duorum aut amplius. Qua congregata, improvise intraverunt hostiliter circa Jacobi¹ terram Brabantinorum, cuncta devastantes, incendentes domos, homines captivantes, et hec omnia fecerunt ex commisso regis Francie, cui iuramentum prestiterant. Demum post hec intraverunt terram van Lutzelemborch, quam similiter devastaverunt miserrime et sic tandem Franciam intraverunt. Porro Brabantini et Burgundiones (qui hucusque imparati fuerunt) hoc videntes malum, econtra congregationem congregaverunt satellitum non paucorum et quia ingressus inimicorum [p. 190] suorum ex terris ducis Wilhelmi supramemorati contigerat, improvise terram ipsius ingressi ducatum Julianum hostiliter invaserunt et uno impetu, scilicet in uno mense, totam terram Julianum civitates cum villis^a devicerunt ac intraverunt; planicies autem terre totaliter depopulati^b sunt. Dux autem Wilhelmus hoc videns, circa Omnia Sanctorum² aliam fecit instrui multitudinem, qua inimicis superveniens fugavit eosdem ex omnibus opidulis et villis preter ex Dueren, Hensbergen et Zusteren. Dueren autem obsedit aliquamdiu quam tandem in ditionem accepit. Hensbergen autem hucusque obsidetur arta obsidione, et deficientibus iam victualibus videtur cito tradenda. Interim multa dampna inferuntur utrius parti, tam Gelrensum quam Brabantinorum et aliorum, etcetera.

[p. 191] Eodem anno circa Pasche³ Wesselus de Aelten, clericus, ad probam domum nostram ingressus est. Item anno quo supra in estate scilicet ac messe tanta fuit pluvia singulis diebus continua, ut segetes ad maturitatem pervenire non potuerunt et precipue siligo tam humida ac liquida remansit, quod dum serebatur in autumpno sequenti, quia non erat matura, tercia pars non fuit orta, quod nulli colonorum contigisse constabat in memoria.

Anno Domini MCCCCXLIII
 Dominus Theodericus Aspern, rector
 Dominus Johannes Andree, procurator
 Dominus Ludolphus ter Steghe, vestiarius

^a *ipsius* doorgehaald.

^b *depolat* doorgehaald.

¹ 25 juli. — De inval had plaats bij Ravenstein.

² 1 november.

³ 9 april.

Dominus Anthonius Dieren, librarius
 Dominus Aelbertus Huls, portarius
 Dominus Arnoldus Petri, hospitularius

Clerici

[p. 192] Theodericus Wachtendonck
 Henricus Kuyck
 Gerardus Novimagii
 Wesselus Aelten

Laici

Peter van Kempen, cocus
 Dirck Vynen, sartor
 Dirck van Weeske

Apud sorores

Dominus Egbertus Traiecti in Syon
 Dominus Johannes Bomell in Maiori Conventu
 Dominus Hermannus Straet in Harderwyck

In principio anni istius iacuit densa valde ad diuturna nix, vix ulli hominum visa a Nativitatis Domini scilicet usque Palmarum¹. Unde et multa animalia et precipue valde multi ovium greges perierunt, que in precedenti autumpno propter nimiam pluviam infecte fuerant. Item eodem anno infra Octavas Johannis², hii qui ex parte ducis Wilhelmi hucusque Hensbergen [p. 193] obsederant supervenientibus adversariis relicta obsidione discesserunt et ad alias inimicorum partes in multitidine gravi perrexerunt. Nam in octava Visitationis³ facto unico insultu, sed violentissimo, Amorsfordiam in dyocesi Traiectensi obtinuerunt, salvis incolis cum rebus suis. Hiis peractis, rursum qui ex parte ducis Wilhelmi fuerunt, profectionem profecerunt in Brabantiam circa Breda et Endoviam et circumquaque, ubi multa devasterunt; tandem post mensem reversi sunt. Interim imperator Karolus quintus preparavit se, ac de superioribus partibus venit in multitudine gravi et applicuit ad civitatem Dueren in ducatu Juliacensi, habens in exercitu suo multos Hispanos, Italos, Gallos, Teutonos ac aliarum nationum populos. Civitatem autem eandem uno impetu cepit in die Bartolomei⁴, multis occisis ab utraque parte. Deinde eciam Julich et

¹ Dus van 25 december tot 18 maart.

² Feest van Johannes de Doper op 24 juni.

³ 2 juli.

⁴ 24 augustus.

[p. 194] Zittart, civitates eiusdem ducatus, timore perterritre sese imperatori tradiderunt. Qui autem erant partis ducis Wilhelmi repentinae imperatoris supervenientis impetu, confusi fuerunt ac dispersi. Sic itaque brevi in tempore totam terram Juliacensem cum civitatibus suis imperator obtinuit. Cetere autem civitates fuerunt in magno timore, quia non erat ^a resistere imperatori, maxime quia nullus adiutor, adversarii fortis et multi.

Post hec civitas Reremundis, terre Gelrie, sese voluntarie imperatori tradidit et opidum Arclens similiter in autumpno circa Egidii ¹. Deinde profectus imperator in persona propria cum exercitu suo obsedit Venloe; quo audito tota terra Gelrie contremuit et confusa est maxime, quia neque consilium neque auxilium in duce Wilhelmo erat. Sed ^b et ipse Wilhelmus genibus flexis ante pedes imperatoris provolutus terram Gelrensem resignavit in manus imperatoris et civitatem Venloe illi aperiri fecit. [p. 195] Tandem circa Lamberti ² civitates, barones ac principes militares tocius terre Gelrie venerunt ad imperatorem in castra ante civitatem Venloe et tradiderunt se in manus imperatoris, Wilhelmo duce consentiente, et concordaverunt se cum eo et sic anno etcetera XLIII terra Gelrensis Karolo V imperatori subacta est ³. Deinde in singulis civitatibus Gelrie intronizatus est. Princeps autem Uranie, Renatus nomine ⁴, intronizatus est ex parte imperatoris in civitate Zutphaniense altera Mauricij ⁵. Et sic mirabile factum est in terra ista, quod tam brevi terra ista translata sit de regno ad regnum, sed non est *mirabile in oculis Dei* ⁶.

Anno Domini MCCCCXLIV Wilhelmus Ruythagen, clericus, et oriundus de civitate Doesborch, ad probam domum ingressus post

^a Verbeterd in tekst uit *erant*.

^b *nam* doorgehaald; *sed et* bovengeschreven.

¹ 1 september.

² 17 september.

³ Het verdrag van Venlo, 7 september 1543, in Loth. Gross, *Urkunden und Aktenstücke des Reichsarchivs Wien zur reichsrechtl. Stellung des Burgundischen Kreises*, I, Wien 1944, nr. 310.

⁴ René van Chalons-Orange, geb. 5 februari 1519, erfde Chalons en Orange in 1530 uit de nalatenschap van zijn moeder Claudia, dochter van Jan II van Chalons en Orange, die gehuwd was met Hendrik III van Nassau-Dillenburg. Sinds 22 augustus 1540 was René gehuwd met Anna, dochter van hertog Anton II van Lotharingen. René sneuveldde op 17 juli 1544. — Vg. W. K. van Isenburg, *Stammtafeln z. Geschichte d. Europäischen Staaten*, I, Marburg 1960², Tafel 115. — K. Brandi, *Keizer Karel V*, p. 472, plaatst de dood van René tijdens het beleg van St.-Didier, op 21 juli.

⁵ 23 september.

⁶ Vgl. Ps. 117, 23.

festum Pasche¹. Item eodem [p. 196] tempore Theodericus Wachtentonck primicias solempniter celebravit. Deinde post modicum, in autumpno scilicet, directus est Zwollis ad Domum Fratrum in subsidium domus eiusdem, que multum in personis deficiebat.

Anno Domini MCCCCXLV fratres in domo ut supra. Eodem anno ante festum Pasche² Johannes Huls, clericus, ad probam ingressus est domum. Et eodem anno post Penthecosten³ Henricus Kuyck^a primicias solempniter celebravit.

Anno Domini MCCCCXLVI fratres in domo:

Dominus Theodericus Aspern, rector
 Dominus Johannes Andree, procurator
 Dominus Ludolphus ter Steghe, vestiarius
 Dominus Anthonius Dieren, librarius
 Dominus Aelbertus Huls, portarius [p. 197]
 Dominus Arnoldus Petri
 Dominus Henricus Kuyck, hospitularius

Clerici

Gerardus Novimagii
 Wilhelmus Ruythagen
 Wesselus Aelten
 Johannes Huls

Laici

Peter, cucus
 Dirck Vynen
 Dirck Weesken

Apud sorores

Dominus Egbertus Traiecti in Syon
 Dominus Johannes Bomell in Maiori Conventu
 Dominus Hermannus Straet socius in Harderwijck

Item circa Pasche⁴ anno premisso Johannes Wachtendonck, clericus, ad probam domum ingressus est. Item anno eodem Gerardus Novimagii primicias solempniter celebravit in dominica Letare⁵.

^a In hs. is *Huls* doorgehaald en op de kant *Kuyck* geschreven.

¹ 13 april.

² 5 april.

³ 24 mei.

⁴ 25 april.

⁵ 4 april.

Wesselus autem de Aelten, clericus, domum deseruit in [p. 198] principio Junii. Qui cum a nobis recessisset, penuria nescio an penitudine ductus, rursum apud fratres in Traiecto pro loco instet nec obtinuit; tandem in Groningen in Domo fratum¹ susceptus est. Videbatur enim puerili quadam agi inconstancia².

Eodem eciam anno circa Michaelis³ Henricus Zutphanye et Thomas Werdt, clerici, domum ad probam ingressi sunt.

In autumpno eciam anni prefati dominus Theodericus Wachten-donck, frater domus nostre, hactenus in Zwollis apud fratres consistens, deductus est per rectorem domus Zwollensis, dominum Conradum⁴, ad Maiorem Conventum in Kalker⁵, ubi confessore carebant, ubi post modicum temporis eidem conventui per priorem de Gaessdonck⁶, suum visitatorem, confirmatus est confessor, nostro rectore ac fratribus ignorantibus.

[p. 199] Anno quo supra post Penthecostes⁷, imperator Karolus quintus magnas undique pugnatorum contraxit copias, Italorum scilicet, Hispanorum, Gallorum ac Germanorum et aggressus est illos, qui sunt partis ac secte Luteranorum ac prosperatus est multum in partibus superioribus ac multas tam minis quam armis obtinuit eorum civitates⁸. Tridenti autem eque concilium⁹ celebratur¹⁰. Imperator autem cepto instat operi. Quem res finem sorcietur Deus novit. Circa autumpnum autem imperator se continebat circa civitatem Engel-

^a ceb. doorgehaald.

¹ *Mon. Bat.* II, p. 76.

² Zie verder p. 137, waar Wessel als sacramentariër genoemd wordt.

³ 29 september.

⁴ Conradus Lemgo; komt het eerst voor als rector in een oorkonde van 13 februari 1545: *Narratio*, p. 402.

⁵ Waar hier sprake is van het Grote Convent, kan bedoeld zijn het z.g. Grote Begijnengenconvent St. Ursula (1430-1578) (Oediger, *Stifts- und Klosterarchive*, p. 408v) in onderscheid van het Kleine Begijnengenconvent St. Caecilia, waarvan tot heden sprake was in de kroniek.

⁶ Börsting-Schröer, *HBM* I, p. 310. — 1406 vanuit Goch gesticht; 1430 aangesloten bij congregatie van Windesheim. — R. Scholten, *Gaesdonck. Geschichte des Klosters der regulierten Chorherren, des Hulpsterseminars oder Priesterhauses und Collegium Augustinianum bis 1873*. Münster 1906. — Acquoy, *Windesheim*, 3, p. 42-48.

⁷ 13 juni. — Van het verblijf van Karel V in de Nederlanden (januari 1546 zitting van het Gulden Vlieskapittel te Utrecht; tocht via Zutphen en Nijmegen naar Maastricht, verblijf aldaar 19 februari tot 2 maart; Brandi, *Keizer Karel V*, p. 494) maakt de kroniekschrijver geen melding.

⁸ Van 5 tot 24 juni werd de Rijksdag te Regensburg gehouden, die werd gevolgd door de Schmalkaldische oorlog.

⁹ Op 13 decembe 1545 vond de eerste zitting van het herhaaldelijk uitgestelde Concilie plaats.

stadium¹ in partibus superioribus. Erat autem ibidem (inimicis eum undique circumdantibus) in magno cum suis periculo et timore, sed superveniente comite de Bueren² cum maximo exercitu equitum ac peditum de inferioribus Germanie partibus, continuo omnes imperatoris adversarii discesserunt ac disparaverunt³.

[p. 200] Sed tandem auxiliante Deo capita draconum, id est principales capitaneos Luteranorum, imperator captivavit, scilicet Johannem, ducem Saxonie, et Philippum, Hassie Lantgravium, qui usque in hodiernum diem captivi tenentur⁴. Quibus captis omnes regiones et civitates tam imperiales quam episcopales totius Germanie non audebant resistere, sed sese imperatori dediderunt ac submiserunt, unde iam res et causa Ecclesie, commissa ac submissa concilio determinanda, celerem ut confidimus consequetur concordiam.

Anno Domini MCCCCXLVII fratres in domo ut supra, preter^a Wesselum, qui iam heresim sacramentarius incidens, eciam a Groninckensi domo apostatavit⁵.

Eodem anno circa Jacobi⁶ dominus Harmannus Straet, frater domus nostre per septem annos iam socius apud moniales in Harderwyck⁷, tandem hoc anno in patrem ac confessorem ipsius conventus per patres de fratum nostrorum consensu^b constituitur.

[p. 201] Anno Domini MCCCCXLVIII fratres in domo omnes ut in anno preterito. Annus autem iste est annus centesimus a prima domus fundatione in loco memorato, id est jubileus. Quem jubileum fratres domus celebraverunt in communi gaudio ac leticia infra octavas Nativitatis beate Marie Virginis⁸ anno premisso, presentibus tunc ibidem dilectis confratribus nostris ac patribus domino Egberto

^a pet doorgehaald.

^b In tekst bovengeschreven.

¹ Ingolstadt.

² Maximiliaan van Egmond. Zie A. W. E. Dek, *Genealogie Egmond*, p. 66-67.

³ De expeditie van Buren verhaald bij Brandi, *I.c.*, p. 501, 505-508.

⁴ Keurvorst Johan Frederik van Saksen werd 24 april 1547 bij Mühlberg gevangen genomen; de landgraaf Filips van Hessen raakte na onderhandelingen met Karel op 19 juni in gevangenschap. Brandi, *Karel V*, p. 519 en p. 523.

⁵ Zie hiervóór, p. 136.

⁶ 25 juli.

⁷ *Mon. Bat.*, II, p. 85, 5. De Zusters van het gemene leven van het St. Agnes in Galilea-huis gingen waarschijnlijk omtrent 1400 over naar de derde regel van St. Franciscus, en in 1458 naar de regel van St. Augustinus (bulle van paus Calixtus III, 15 april 1458). Zie *ibid.*, p. 84, 1.

⁸ 8 september.

Traiecti de Syon, ac domino Johanne Bomell de Maiori Conventu,
ad laudem Dei.

Item anno prefato feria quinta infra octavas Penthecostis¹ hora fere
quinta post prandium combustum est a fulmine primo totum tectum
turris maioris ecclesie nostre in Doesborsch, carentibus campanis ac
conftractis, deinde eciam tectum tocius ecclesie per totum combustum
est, organo et testudine carentibus, ita ut omnino lignorum nichil
remaneret neque de turre neque de ecclesia et hoc permissione
divina.²

Eodem eciam anno, licet parum ante, turris et ecclesia Zwollensis
eciam fulmineo conflagrata est incendio.

[p. 202] Anno Domini MCCCCXLIX fratres in domo:

Dominus Theodericus Aspern, rector
Dominus Johannes Andree, procurator
Dominus Ludolphus ter Steeghe, vestiarius
Dominus Anthonius Dyeren, librarius
Dominus Arnoldus Petri
Dominus Aelbertus Huls, portarius
Dominus Henricus Kuyck, hospitarius
Dominus Gerardus Novimagi

Clerici

Wilhelmus Ruythagen
Johannes Huls, custos
Johannes Wachtendonck
Henricus Zutphanie
Thomas Werdt

Laici

Peter, cocus
Dirck Vynen
Dirck van Weesken

Apud sorores

Dominus Egbertus Traiecti in Syon
Dominus Johannes Bomell in Maiori Conventu
Dominus Hermannus Straet in Harderwyck
Dominus Theodericus Wachtendonck in Kalker

¹ Pinksteren viel op 20 mei; bedoeld is hier dus donderdag 24 mei.

² Vgl. Adam Huygen, *Beschrijving der Stad Doesburg*, pp. 118-119. — J. S. van Veen, *Loterij voor den wederopbouw der kerk te Doesburg*, BMG 27 (1924) 178. — Beschrijving van de kerk: BMG 15 (1912) pp. xxx-xlv. — Over de loterij: Inv. 2240.

[p. 203] In inicio anni istius, scilicet sexto Marcii, ad probam domum ingressus est Nicolaus Traiecti, clericus, ex matre nepos domini Egberti in Syon, confratris nostri.

Eodem anno mense Julio Arnoldus Petri, frater domus, per communem fratrum consensum ad instigationem patris de Hulsbergen directus est confessor sororum de tercia regula in der Elborch¹.

Item anno quo supra Johannes Wachtendonck, clericus, in fine mensis Augusti clam omnibus fratribus aufugit ac domum deseruit. Abiens autem tunicam secularem fratris Nicolai Traiecti induit et suam in loco reliquit.

Item eodem anno in profesto Mathei² dominus Theodericus Wachtendonck, confessor sororum in Kalker, frater domus nostre, propter suos mores incompositos ac excessum quendam notabilem absolutus est de regimine per patres visitatores; quorsum autem abierit pro nunc nescimus.

Item anno quo supra Phillipus, Hispanie princeps, filius Karoli quinti imperatoris, per omnes capitales civitas[

204

]tes ducatus Gelrie intronizatus est regnare post patrem suum et filii eius post ipsum, cui et universa communitas tam civitatum quam baronum ducatus Gelrie homagium fecerunt et ipse rursum eisdem iuramentum per singulas capitales civitates, quarum omnium prima fuit civitas Zutphania, in profesto Calixti Pape³ anno eodem.

Anno Domini MCCCCCL fratres in domo ut supra.

In principio anni istius, scilicet circa Pasche⁴, Lambertus Werdt, clericus, ad probam domum ingressus est.

Item circa Penthecostes⁵ Nycolaus Traiecti, clericus, post probam in fratrem domus acceptatus est.

Eodem anno in die Viti et [p. 205] Modesti⁶ Wilhelmus Ruythagen primicias solempniter celebravit.

Item anno prefato factum est miraculum magnum. Nam apud terram Bavarie et Austrie^a, in quadam terra dicta dat lant van Carinten

^a Austra doorgehaald.

¹ Mon. Bat. II, 63. De zusters gingen vóór 26 april 1425 over naar de Derde regel van St. Franciscus. -- Dalm. v. Heel, *Het St. Agnieten-klooster der Tertiariissen te Elburg*, AAU 62 (1938) p. 72-128, vermeldt Arnoldus Petri niet.

² 20 september.

³ Calixtus op 14 oktober. Over de intronizatie van Filips in Gelre vgl. A. van Slichtenhorst, *Geldersse Geschiedenissen*, p. 482: als eerste steden bezocht Filips Harderwijk en Elburg.

⁴ 6 april.

⁵ 25 mei.

⁶ Het feest van Vitus, Modestus en Crescentia valt op 15 juni.

pluit de celo per duas horas continuas verum frumentum quoddam album, quoddam fuscum^a in longitudine spacii sex miliariorum et in latitudine dimidii miliarii et in spissitudine unius manus, ita ut incole terre cum magna reverencia ac graciarum actione colligerent ac panes optimi saporis inde conficerent, demum eciam suis familiariibus in diversas terre partes mitterent; nam et ego ipse ab hiis, qui viderunt et in manibus habuerunt, veridica relatione cognovi. Hec autem contigerunt anno premisso XXIII Marci¹.

[p. 206] Anno MCCCCCLI fratres in domo ut supra.

In principio anni, scilicet in ieiunio², Wilhelmus de Embrica, laicus, ad probam domum intravit.

Item anno eodem in Adventu³ Johannes Huls, clericus, ad ordines suscipiendos Traiectum mittitur.

Anno Domini MCCCCCLII fratres in domo ut supra.

In principio anni istius tempestas fuit permaxima ventorum et aquarum per multum temporis continuans et maxima aquarum abundancia et copia ubique terrarum, qualis in centum non fuisse creditur annis, ita multe domus, opidula et terre fuerunt submersa. Et horribilia tonitrua et fulmina maxime micancia cum grandine et coruscationibus infra octavas Epyphanie⁴ fuerunt per unam totam noctem per universam terram, unde et multa dampna ab inde per ignem contigerunt.

[p. 207] Item feria 5 ante Palmarum⁵ in anno premisso Johannes Huls primicias legendō celebravit. Et eodem die ac anno Wilhelmus de Embrica, laycus, nondum acceptatus, domum nostram deseruit; puerilis enim erat sensu, ad nullum commissum aptus in futurum.

Eodem anno post Pentechostes⁶ Arnoldus Novimagii, clericus, et Rudolphus Lair, laicus, domum ad probam ingressi sunt.

Item in principio anni istius rex Francie⁷ collecto multo et magno exercitu eciam Teutonicorum, civitates et terras imperiales in partibus superioribus invasit et obtinuit ac destruxit ac multa dampna intulit.

^a In tekst *mixtum* doorgehaald en op de kant in *fuscum* verbeterd.

¹ Zie R. W. Brednich, Die Überlieferungen vom Kornregen. Ein Beitrag zu Geschichte der frühen Flugblattliteratur, in: *Dona Ethnologica. Festgabe L. Kretzenbacher*, (Südosteurop. Arbeiten 71), München 1973, pp. 248-260. — Voor deze mededeling dank ik Dr. D. Neumann, Directeur van het Kärntner Landesarchiv, Klagenfurt.

² De vasten begon in dat jaar op 11 februari.

³ De 1e zondag van de Advent viel op 29 november.

⁴ 6 januari.

⁵ Palmzondag viel op 10 april; bedoeld is dus donderdag 7 april.

⁶ 5 juni.

⁷ Hendrik II.

Nam sibi adiunxerat Aelbertum, Marchionem de Brandenborch¹, et Aelbertum, comitem de Mansvelt², et alios ex Germanis, qui^a multas civitates episcopales obtinuerunt, scilicet Treverim, Magunciam, Metis³ etcetera et multas pecunias vi et metu [p. 208] episcopiis, monasteriis et villis etcetera extorserunt. Cesar autem multo tempore dicebatur mortuus, sed tandem de superioribus veniens partibus, copiosis ac multis armatorum collectis copiis, Metis civitatem usque in presentem diem artissime obsidet; reliquis autem copiis terram Francigenarum pervagando sepius per multa miliaria cuncta obviancia, villas, ecclesias, civitates et castra incendio et ferro destruxit et nichil omnino relinquebat⁴.

Anno Domini MCCCCCLIII fratres in domo:

Dominus Theodericus Aspern, rector
 Dominus Johannes Andree, procurator
 Dominus Ludolphus ter Steghe, vestiarius
 Dominus Anthonus Dyeren, librarius
 Dominus Aelbertus Huls, portarius
 Dominus Henricus Kuyck^b
 Dominus Gerardus Novimagii, hospitularius
 Dominus Wilhelmus Ruythagen
 Dominus Johannes Huls, infirmarius

[p. 209] Clerici

Thomas Werdt

Henricus Zutphanye

^a q doorgehaald in tekst.

^b Het hs. heeft *Kuyp*.

¹ Markgraaf Albrecht Alcibiades van Brandenburg was niet tot het verbond met Frankrijk (verdrag van Chambord, 15 januari 1552) toegetreden, doch nam op eigen initiatief aan de strijd deel. Hij liep op 10 november 1552 naar de keizer over. — Brandi, *I.c.*, p. 563.

² † 5 maart 1560. — Fr. Freytag von Loringhoven, *Europ. Stammtafeln* III, Marburg 1958, tab. 41.

³ Over de verwoestingen van Trier en Mainz zie K. Brandi, *I.c.*, p. 567, onder verwijzing naar Karel V's z.g. herroeping van het verdrag van Passau; over dit stuk zie H. Lutz, *Christianitas afflita*, Göttingen 1964, p. 121, 130v en Exkurs II, p. 495vv. Lutz dateert het stuk midden november-midden december 1552. — Metz werd 10 april 1552 door François de Guise bezet. Bij het verdrag van Chambord was aan Hendrik II het rijksvicariaat over Kamerijk, Metz, Toul en Verdun toegezegd. — E. Lavisse, *Histoire de France*, V 2, Paris 1911, p. 149. — Over deze gebeurtenissen zie F. Lau—E. Bizer, *Reformationsgeschichte Deutschlands bis 1555* (in: Die Kirche in ihrer Geschichte, Bd. 3, Lieferung K) Göttingen 1964; K. E. Born, *Moritz von Sachsen und die Fürstenverschwörung gegen Karl V.*, HZ 191 (1960), p. 18vv.

⁴ Brandi, *I.c.*, p. 559-566. — Lavisse, *I.c.*, p. 150-154.

Nicolaus Traiecti
 Lambertus Werdt
 Arnoldus Novimagi

Laici

Peter van Kempen, cocus
 Dirck, sartor
 Dirck van Weeske
 Roloff van Layr

Apud sorores

Dominus Egbertus Traiecti in Syon
 Dominus Johannes Bomell in Maiori Conventu
 Dominus Hermannus Straet in Harderwyck
 Dominus Arnoldus in der Elborch

In inicio anni istius fuit intensem frigus et nix magna ac diurna et continua congelacio usque ad festum Benedicti¹, et tam asperum frigus post Gregorii² ac si in medio fuisse hyemis. Quapropter obsidio que erat circa civitatem Metensem eatenus [p. 210] a Cesare ordinata et maximis impensis continuata, propter nimium frigus et nives ac victualium penuriam, necnon et propter multiplices ac varias infirmitates et morbos in castris, fuit dissoluta et intermissa circa festum Agnetis³, non sine maximo dampno, non tantum rerum quantum⁴ virorum. Nam circa octoginta milia virorum bellatorum, tam inedia quam incommodo infirmatum variarum (mulieribus et aliis quam pluribus exceptis) in castris interierunt, sed nondum finis⁴.

Item^b anno quo supra, scilicet LIII, Thomas Werdt et Henricus Zutphanie, fratres domus, primicias solempniter celebraverunt post Penthecostes⁵. In fine autem anni istius imperator Francigenis multa dampna intulit, multas villas comburendo circa septingentas ac molas ducentas.

^a In kantlijn als verbetering van tekst.

^b In hs. is „Anno Domini fere MCCCCCLIII fratres in domo ut supra“ doorgehaald.

¹ 21 maart.

² Bedoeld zal zijn paus Gregorius, wiens feest valt op 12 maart.

³ 21 januari.

⁴ Volgens Lavisse, o.c., p. 154, trok Karel zich 1 januari terug. Op 6 januari waagde de Guise zich buiten Metz: volgens zijn zeggen gingen van de 60.000 man van het keizerlijk leger er slechts 12.000 gezond naar huis. De getallen van de kroniekschrijver zijn dus zeker overdreven. — Vgl. Matth. 24, 6.

⁵ 21 mei.

[p. 211] Anno Domini MCCCCCLIIII fratres in domo ut supra.

In principio anni istius defunctus est Henricus Kuyck, presbyter, qui cum aliquamdiu thysi sive ydropisi laborasset, tandem in profesto Agathe Virginis¹ rebus humanis ademptus est.

Item eodem anno post Pasche² Johannes Bon, clericus, ad probam domum ingressus est, oriundus ex civitate Doesborgensi.

Item anno quo supra in nocte Cene Domini³ terremotus factus est magnus per omnes vicinas terras istas.

In estate autem anni premissi guerra inter cesarem ac regem Francie perseveravit, multe depredationes ac villarum combustiones ab ultraque parte facte sunt, *sed nondum finis*.

Item in inicio Maii anni istius facta est pruina cum gelu mixta maxime cum siligo in flore existeret, ita ut maxima pars in circumvicinis terris pre frigore [p. 212] nimio deperiret, ita ut ubi tres modii quondam haberi solebant, vix dimidius inveniebatur, unde magna caristia fuit siliginis. Nulli hominum constabat tale fuisse frigus in Maio, quale tunc fuerat.

In fine autem anni istius in Adventu Domini⁴ dum fieret computatio procuratoris, facta est inter fratres dissensio sive disceptatio quedam contra procuratorem, qui de facto absolutus est. Ipse autem procurator Johannes cum consensu contulit se ad mensam patris Maioris Conventus in Doesborch ad tempus, loco autem ipsius substitutus est ad officium procurature dominus Gerardus Novimagii, per voces fratrum electus in die Innocentium⁵ anno LIIII.

Anno Domini MCCCCCLV fratres in domo ut supra.

In fine Maii in anno premisso ac eciam in principio Maii tanta fuit multitudo erucarum in arboribus, qualis numquam fuit visa in centum annis, que omne viride corroxit ac consumpsit [p. 213] tam in pomis quam in piris, prunis, quercibus ac aliis, ita ut cuncte arbores usque in medium Junii apparerent, ac si fuisset in medio hyemis sine foliis ac sine fructibus, et numquam tale fuit in terra nostra.

Item anno eodem in die Decem Milium Martyrum⁶ Rodolphus Lair, laicus ac cocus noster, domum nostram dereliquit, habitum

¹ Agatha: 5 februari.

² 25 maart.

³ 22 maart.

⁴ De 1e zondag van de Advent viel dat jaar op 2 december.

⁵ 28 december.

⁶ Bedoeld is het feest van de tienduizend martelaren of soldaten, 22 juni.

reiecit ac seculum petiit reversus ad suos; erat enim nimis sui capitinis mente durus.

Item anno quo supra in principio Adventus¹ frater Thomas Werdt, sacerdos, de consensu patris ac fratrum ordinatus est confessor sororum Minoris Conventus in Doesborch. Item eodem fere tempore, licet modicum ante Andree Apostoli², Johannes Novimagii, clericus, domum ad probam ingressus est.

Item adhuc anno prefato circa Mychaelis³ inventus est ac^a apparuit fons parvus in comitatu Spygelenborch in ducatu Bruynscycksensi⁴, de quo mirabilia dicuntur, nam multi infirmi, qui aqua illa loti [p. 214] fuerunt, *quacumque infirmitate detenti* eciam fuerunt, sanantur⁵; ceci illuminantur, leprosi mundantur, demoniaci liberantur, paralitici solidantur et quotquot illuc venerint infirmi, sanantur, et ibi de omnibus locis et regionibus convenient ut sanitatem consequantur, unde non est possibile dicere aut scribere ea miracula aut mirabilia, que ibi fiunt; unde divulgatum est hoc pene per^b totam Germaniam, nam de omnibus terris per millenos et centenos ibi convenient. Quomodo autem aut cur hec ibi fiant, aut ad quem finem non est hominibus scire, sed Dei solius.

^a *per* doorgehaald, *ac* bovengeschreven.

^b *tam g* doorgehaald.

¹ In 1555 op 1 dec.

² 30 november.

³ 29 september.

⁴ Waarschijnlijk een van de hoofdbronnen van Bad Pyrmont, de z.g. „hilligen Born”, die in de 16° eeuw ook als de Spiegelbergse wordt aangeduid: de graven van Spiegelberg bezaten nl. van 1494 tot 1557 ook het graafschap Pyrmont. Volgens H. Bünting, *Braunschweigische und Lüneburgische Chronica*, Magdeburg 1586, dl. 3, p. 76v, zette in 1556 een „wunder geleufft nach dem heiligen Brunnen” in. In dat jaar werden ook twee kleine propagandafolders gedrukt, laatstgenoemde, naar het heet, in de Nederlanden: (1) „Gründlicher warhaftiger bericht von dem new gefundener Wunder brunnen inn der Graffschafft Spiegelberg, zwei meil weges gelegen von Hameln an der Weser.” (2) „Beschreibung des newen gefundenen Brunnens, in welchem der allmächtig Gott täglich seine gaben und gutthat reichlich den menschen erscheinen lässt, dessgleichen vor nie erhört. Unnd ist der selb Brunn gelegen in der Graffschafft Spiegelberg zwei meil wegs von Hameln, an dem fluss Weser gelegen”. Een samenvatting van de historische gegevens over de pyrmontse bronnen, die reeds in de germanse tijd als heiligdom werden vereerd (offervondsten uit de 1° eeuw voor tot de 3° eeuw na Christus), en in de geschiedschrijving voor het eerst door Heinrich van Herford (± 1370) worden genoemd, bij J. Ph. Seipp, *Neue Beschreibung der Pyrmontischen Gesund-Brunnen*, Hannover 1717. — Dank aan Dr. Hamann van het Niedersächsisches Staatsarchiv in Hannover voor het hier medegedeelde.

⁵ Vgl. Joh. 5:14, waar over de bron van Siloë gezegd wordt: „qui prior descendisset . . . sanus fiebat, a quacumque detinebatur infirmitate”. Ook de volgende zinnen zijn bijbels woordgebruik.

In fine anni istius facte sunt truege annorum quinque inter Karolum imperatorem et regem Francie, unde terra nostra alleviata est ab incursione satellitum, qui terram et ruricolas devorabant¹.

Item eciam in fine anni istius remissum est iuramentum quod terra Gelrensis Karolo imperatori prestiterat et a novo homagium fecit filio ipsius Philippo, regi Anglie², loco patris.

[p. 215] Anno Domini MCCCCCLVI fratres in domo:

Sacerdotes

Dominus Theodericus Aspern, rector
 Dominus Ludolphus ter Steghe, vestiarius
 Dominus Anthonius Dieren, librarius
 Dominus Aelbertus Huls, portarius
 Dominus Gerardus Novimagii, procurator
 Dominus Wilhelmus Ruythagen
 Dominus Johannes Huls
 Dominus Henricus Zutphanie

Clerici

Nicolaus Traiecti
 Lambertus Werdt
 Arnoldus Novimagii
 Johannes Bon

Laici

Peter van Kempen, cocus
 Dirck Vynen, sartor
 Dirck van Weeske

¹ Zie Brandi, p. 578. De wapenstilstand van Vaucelles werd gesloten op 5 febr. 1556, onder engelse bemiddeling. Lavisse, o.c., V 2, pp. 156-160, dateert 15 februari. Lutz, o.c., p. 447, noot 137, houdt het met Ribier, die de tekst uitgaf, op 5 febr.

² Gezien zijn huwelijk met Maria, koningin van Engeland (25 juli 1554), draagt Filips de titel koning van Engeland. Het huwelijksverdrag van 1 jan. 1554 bepaalde dat „the Said Prince (Philip of Spain) shall enjoy, together with the Queen, his consort, and as long as the marriage endures, the royal title and style”. *Calendar of State Papers, Spanish*, vol. XII, 1554, London 1949, p. 2. — De koningin-douairière van Hongarije, Maria, zus van Karel V en tante van Filips, schrijft hem daags na zijn huwelijk uit Brussel een brief met de titel: koning van Engeland en Napels (*ibid.*, p. 318, engelse vertaling van een minuut in het Frans); Karel V had zijn zoon met het oog op dit huwelijk de koningstitel van Napels verleend (Brandi, *l.c.*, p. 573.) — Over het homagium aan Filips zie Adam Huygen, *Beschrijving ... Doesburg*, p. 121, volgens wie de eed namens Filips wordt afgelegd door de stadhouder-generaal voor Gelre, Filips van Montmorency, graaf van Hoorn, op 27 april 1556. De overdracht van de Nederlanden aan Filips had eerder plaatsgevonden te Brussel, 25 okt. 1555.

Apud sorores

Dominus Egbertus Traiecti in Syon
 Dominus Johannes Bommell in Maiori Conventu
 Dominus Hermannus Straet in Harderwyck
 Dominus Arnoldus Petri in der Elborch
 Dominus Thomas Werdt in Minori Conventu in Doesborsch.

[p. 216] Item in principio anni istius Johannes Novimagii ingressus est domum ad probam.

Item eodem fere tempore Theodericus Doetynchem, sive Loenys dictus, ad probam domum ingressus est. Item Nicolaus Traiecti primicias solempniter post Pentecostes¹ celebravit.

Item anno eodem circa Assumptionis² dominus Johannes Huls³ directus est rector Domus Fratrum in Traiecto et hoc ad petitionem patrum visitatorum, nam dominus Otto, qui hactenus ibidem rector extiterat, transtulerat se ad conventum sororum in Weessop⁴ in Hollandia ac Domum Fratrum dereliquerat.

Item anno quo supra circa Michaelis⁵ Johannes van Zelle, pro laico et adiutore cocci, ad probam domum intravit ac habitum induit, quia prius aliquanto tempore pro mercenario nobis in domo servierat.

Item tempore computationis, scilicet in Adventu⁶, dominus Anthonius nimis importune^a absolutionem sui officii⁷ desiderans, absolutus est, et Nicolaus Traiecti in locum ipsius subrogatus ac constitutus per voces fratrum.

[p. 217] Item in estate anni istius maxima fuit siccitas ab initio Maii usque ad festum Lamberti⁸, ita ut gramina in pascuis et frumenta

^a *facta* in tekst doorgehaald

¹ 24 mei.

² 15 augustus.

³ In het *Kerkelijk register op de rekeningen van den vicarisgeneraal van het bisdom Utrecht* (P. M. Grijpink, BBH 39 (1920) 190) komt de volgende aantekening voor: Doesburch. 1561-62. De sigillo absolutionis dni Johannis filii Johannis de Hulsen a Domo Divi Hieronimi in Doesburgh (doorgehaald: „de juramento prestito”). Zie echter de inleiding, p. XXVIII.

⁴ *Mon. Bat.* II, p. 203. — G. G. Honig, *De parochie van den H. Laurentius te Weesp*, III A. Het oude convent, BBH 5 (1877), p. 165. — Lijst der paters: A° 1556-1575: „Heer Otto Claesz, onze eerweerdiche Biechtvaer en pater, MV°LXXV, den XXVI junius, die dit convent XIX jaer lanc oetmoedelic gheregeert heeft”.

⁵ 29 september.

⁶ 1e Zondag van de Advent op 29 november.

⁷ Als librarius.

⁸ 17 september.

in agris valde rara fuerunt, unde in nundinis Johannis Daventrie¹ fuit maxima caristia in butiro, nam vas butiri, quod quondam emebatur VIII^a aut VII florenis vel remissiori tempore eciam pro quinque florenis emi solebat, nunc in nundinis Johannis pro XXV florenis vix haberi potuit. In quibusdam autem locis ultra XXX florenos constabat, quod numquam auditum est.

Denique in fine anni istius^b maxima in frumento caristia fuit^c, quia modius siliginis qui^d dimidio floreno emi consueverat, iam^e tribus constabat ac proinde in inicio anni sequentis vix pro quatuor florenis Philippicis haberi potuit. Item anno premisso in arboribus pomis ac pirus nulla apud nos fuit gracia, quia non floruerant, et sic sterilitas maxima in arboribus fructiferis fuit, qualis in retroactis annis multis numquam fuerat.

[p. 218] Item anno quo supra circa Lamberti² imperator Karolus quintus resignavit imperium in manus electorum ac regnum suum in manus filii sui Philippi, regis Anglie, ac profectus est cum duabus sororibus³ suis Hyspaniam versus, vitam acturus solitariam.

Anno Domini MCCCCCLVII fratres in domo ut supra.

In principio anni istius, scilicet altera Conversionis Pauli⁴, obiit in domo nostra Peter van Kempen, cucus et frater domus nostre, qui fideliter in coquina XXXIII annos fratribus servivit; nunc in pace Christi requiescit sepultus in cimiterio aree nostre.

Eodem anno in dominica Quinquagesime, scilicet in die Romani Abbatis⁵, dominus Johannes Bommell, confessor sororum Maioris Conventus in Doesborch ac frater domus nostre, rebus ademptus est humanis, qui prefato Conventui prefuit ac profuit ultra XXIII annos, qui fere per annum ptisi aut tussi laborarat; tandem consummatus spiritum devotum Deo efflavit die quo supra; sepultus ibidem.

^a of doorgehaald in tekst.

^b eciam doorgehaald in tekst.

^c bovengeschreven in tekst.

^d quod doorgehaald in tekst.

^e trb doorgehaald in tekst.

¹ De Johannesmarkt die te Deventer werd gehouden duurde van 14 dagen voor tot 8 dagen na 24 juni, feest van St. Jan de Doper. Zie Z. W. Sneller, *Deventer, die Stadt der Jahrmarkte*, Weimar 1936 (Pfingstblätter des hansischen Geschichtsvereins, XXVII), p. 38.

² 17 september. — Over het volgende zie Brandi, o.c., p. 572-579.

³ NL. Eleonora, weduwe eerst van Emanuel van Portugal, dan ook van Frans I van Frankrijk, en Maria, weduwe van Lodewijk van Hongarije.

⁴ 26 januari (Conversio Pauli op 25 januari).

⁵ 28 februari.

[p. 219] Item anno quo supra in dominica Letare¹ Theodericus^a Doetynchem, sive Loenys, in fraternitatem ac societatem nostram acceptatus est. Et Lambertus Werdt primicias legendo celebravit feria quinta ante Palmarum².

Item in fine Maii in die Secundi Martyris³ Henricus Zutphanie, presbiter devotus ac frater domus nostre, vita defunctus est. Iste Henricus nimium deditus fuerat solitudini et camere, valde parcus in cibo ac sompno, propter quod in fratrem corpus peccasse timendum fuit, tandem ob hoc ac similia (ut prefertur) morbum incidit incurabilem, quo consummatus, sepultus in cimiterio aree nostre circa ecclesie ianuam in dulci Christi pace requiescit.

Item caristia, que fuerat anno preterito in frumento, silagine, tritico et ordeo ac fagitritico etcetera, hoc tempore in dies magis ac magis invalescebat, maxime circa Penthecostes⁴, nam in quibusdam terris multa milia hominum inedia ac fame interierunt ac mortui sunt, et quod maxime dolendum, quia frumenta et fruges nullo precio quantumvis [p. 220] magno haberi^b potuerunt, propter quod unaquaeque civitas non sinebat efferri nec frumentum nec eciam vix panem, unde si contingeret alicui aliquid furtive vel ex gratia percipere, cum magno precio ac prece obtinebat, nam modius siliginis in civitate Doesberch sex equitibus aureis comparabatur, id est CXLIII st. Brabants, qui quondam emi solebat pro decem st. Brabants scilicet in anno novo. In quibusdam autem locis secundem mensuram Doesborgensem emebatur modius siliginis quatuor coronis Francie. In ducentis annis non est auditum aut visum de tanta ac tam diurna^c caristia, precipue in terris istis, maxime autem in terra Leodiensi ac in confinibus Francie. In quibusdam locis Brabantie emebatur modius siliginis secundum mensuram Doesborgensem, sicut pro certo compertum habebamus, pro duodecim florenis aureis de pondere. Circa festum Visitationis⁵ autem incipiebat caristia in bladis declinare et hoc paulatim, ita ut modius siliginis in Doesborch emeretur pro LXXII st. Brabants⁶.

^a Johannes doorgehaald.

^b non doorgehaald in tekst.

^c In tekst verbeterd.

¹ 28 maart.

² Palmzondag viel op 11 april. Bedoeld is dus donderdag 8 april.

³ 21 mei.

⁴ 6 juni.

⁵ 2 juli.

⁶ Nadere gegevens over de duurte in 1557 in BMG 16 (1918), p. 217-218 betrekende de stad Huisen, en idem 26 (1923), p. 148 in een bepaling van het Veluws landgericht.

[p. 221] In anno premisso post Penthecostes¹ Henricus Bommell clericus, ad probam domum intravit.

Item circa festum Visitationis Marie² multi equites ac pedites et multarum nationum satellites ex parte imperatoris sive regis nostri, discurrentes per terram ac eam devastantes, adversus regem Francie in unum colliguntur³, sed ad quem finem novit Dominus.

Item caristia in bladis ac frumentis in dies declinabat, ita ut in principio Augusti modius silihinis emeretur XXXVIII st. in Doesborch. Sed vas butiri Daventrie eodem tempore adhuc XVIII florenos Philippenses constabat.

Item eodem anno circa festum Michaelis⁴ Nicolaus Elten, clericus, domum intravit ad probam.

Item in autumpno istius anni maxima fuit copia pomorum, pirorum ac aliorum fructuum in arboribus qualis numquam in retroactis annis visa est, ita ut pre multitudine fructuum arbores^a rumperentur. [p. 222] Sed super omnia permaxima fuit abundancia in glandibus, eciam ubique locorum, qualis numquam audita aut visa fuit eciam in ducentis annis, eciam iuniores arbustule, que eciam decise fuerant ac novelle quercus non sine glandibus erant, quod numquam fuit auditum, sed et pro miraculo habebatur.

Item diebus istis nondum erat pax inter regem Anglie et regem Francie, nam ex parte regis Francie multi magni domicelli et capitanei militares fuerunt capti ac eciam nonnulli occisi, sed et civitates quedam et fortalicia Francorum devicta fuerunt⁵.

Anno Domini MCCCCCLVIII fratres in domo:
 Dominus Theodericus Aspern, rector
 Dominus Ludolphus ter Steghe, vestiarus
 Dominus Anthonius Dieren⁶

---

^a In tekst toegevoegd.

¹ 6 juni.

² 2 juli.

³ Filips II had voor zijn oorlog tegen Hendrik II van Frankrijk in de Nederlanden meer dan 60.000 man verzameld, onder bevel van Emmanuel-Philibert van Savoie.
 — Lavisse, V 2, p. 169.

⁴ 29 september.

⁵ Slag bij St.-Quentin, 9 augustus 1557; 3000 doden, 4 à 5000 gewonden, 6000 gevangenen, onder wie Montmorency, de maarschalk van St.-André, de hertog van Longueville, de hertog van Montpensier, de graaf van Rochefoucauld. — De stad werd op 27 augustus ingenomen; in oktober viel Noyon. Lavisse, l.c., p. 169-171.

⁶ In het *Kerkelijk register op de rekeningen van den vicarisgeneraal van het bisdom Utrecht* (P. M. Grijpink, BBH 39 (1920) 190) komt de volgende aantekening voor:

Dominus Aelbertus Huls, portarius
 Dominus Gerardus Novimagii, procurator
 Dominus Wilhelmus Ruythagen
 Dominus Nycolaus Traiecti, librarius
 Dominus Lambertus Werdt

[p. 223] Clerici

Arnoldus Novimagii
 Johannes Bon
 Johannes Novimagii
 Theodericus Loenys^a
 Henricus Bommell
 Nicolaus Elten

Laici

Dirck Vynen, sartor
 Dirck Weesken
 Jan van Zellem, cocus

Apud sorores

Dominus Egbertus Traiecti in Syon
 Dominus Hermannus Straet in Harderwyck
 Dominus Arnoldus Petri in der Elborch
 Dominus Thomas Werdt in Minori Conventu in Doesborch

In Maiori Conventu nostre civitatis constitutus fuit confessor loco defuncti ^b ex Domo fratrum Embricensi quidam nomine Henricus Wactendonck, tunc temporis procurator ibidem ¹.

In principio anni istius, scilicet infra octavas Epiphanie ² circa meridiem, [p. 224] maximus ac validissimus fuit ventus ac turbo vehementissimus, ita ut multe domus, arbores quamplurime ac eciam nonnullae ecclesiarum turres corruerent et subverterentur. Precipue in terris istis turres ecclesiarum in Hengelo et Voirst et Milligen ceciderunt, ubi eciam nonnulli homines contriti sunt, maxime in Hengelo,

---

^a Door andere hand toegevoegd.

^b *quidam* doorgehaald.

Doesburch. 1561-62. De relaxione ab ordine et regimine Domus Jeromitiae in Doesburgh pro fratre Anthonio Johannis de Diemen facto 9 aug. 62. 1 scut. — Aan gezien er geen Antonius de Diemen in de lijst van fraters voorkomt, kan men aannemen dat hier Antonius de Dieren bedoeld is. Zie echter de inleiding, p. xxviii.

¹ Over Emmerik vgl. p. 83, noot 1.

² 6-13 januari.

ubi turris super ecclesiam ^a cecidit et tres mulieres simul oppresse sunt. Multe eciam mole eodem die vi ventorum ceciderunt, scilicet in Doetynchem ^b et Bleheem et in aliis locis; fuit enim ventus nimius qualis iam diu ^c non fuerat ¹.

Eodem anno obiit in domo nostra Johan van Zellem, cocus noster, nondum in nostram fraternitatem acceptatus, qui diuturnis febribus laborans, tandem circa festum Ascensionis ² consummatus est ac in nostre aree cimiterio sepultus est.

Item in fine anni istius, scilicet circa festum Omnium Sanctorum ³, ad probam domum ingressus est Anthonius Weeske, laicus, ad coquine officium.

Item eciam in fine anni istius obiit victoriosus imperator Karolus quintus in Hispania ⁴.

[p. 225] Item guerra inter regem Francie ac regem Anglie nondum sopita est anno premisso.

Item in estate anni istius, maxime autem in Augusto, permaxima et incomparabilis murium multitudo fuit ubique locorum in circumvicinis terris istis, que omne viride tam in pascuis quam in frugibus consumpsit ac devastavit, ac proinde in horreis ac magalibus frumenta postea maxime devoravit ac demolita est.

Alleca autem hoc anno propter presentem guerram valde rara et cara fuerunt, nam circa inicium hyemis vas allecum vix X florenis aureis haberi potuit, quod quondam quinque constare solebat.

Anno Domini MCCCCCLIX fratres in domo et apud sorores ut supra.

In principio anni istius facta est pax inter regem Francie et regem Anglie, quam Deus in longum conservet ⁵.

Eodem anno feria tercia ante Penthecostes ⁶ dominus Thomas Werdt, hactenus Confessor sororum ^d Minoris Conventus in Doesborch ^e, reliquit conventum ac domum reversus est, ubi et adhuc in

^a *ced* doorgehaald in tekst.

^b *Zellem* doorgehaald in tekst.

^c *f* doorgehaald.

^d In kantlijn toegevoegd.

^e In tekst bovengeschreven.

¹ ?

² 19 mei.

³ 1 november.

⁴ † 21 september 1558.

⁵ Verdrag van Cateau-Cambrésis, 2-3 april 1559.

⁶ 9 mei. Pinksteren viel op 14 mei.

bona disciplina se conservat. Causam autem sui recessus [p. 226] pretendebat, quia onus earum suffere non potuisset ^a ac earum indicibilitatem et inopiam sive paupertatem, quare usque nunc sunt sine confessore.

Item eodem anno in octavis Trinitatis¹ Arnoldus Novimagi primicias solemniter celebravit ad laudem Dei.

---

^a posset doorgehaald.

---

¹ 28 mei. Triniteitszondag viel op 21 mei.

CODEX II

CARTULARIUM C.A.

[II]

[CARTULARIUM]

[p. 243] Frater Antonius Dierensis. Anno Domini 1560, etatis 43^a.

Johannes 4.38:

Alii laboraverunt et vos in labores eorum introistis^b.

[p. 252]

[A 1] PRIVILEGIA FRATRUM

Zuollis.

David de Burgundia Dei et apostolice sedis gratia episcopus Traiectensis. Venerabilibus et devotis nostris presbiteris et rectoribus domorum nostrarum presbiterorum, clericorum ac aliarum personarum in Daventria, in Zuollis, in monte Sancti Hieronymi prope Hattem, aliarumque domorum seu congregationum etcetera Salutem.

Insuper presentibus nostris litteris nunc et in antea damus et concedimus visitatoribus domorum prescriptarum pro tempore et eorum cuiilibet autoritatem et licentiam invocandi in premissis si necesse vel utile visum fuerit auxilium brachii secularis etc. Datum nostro sub sigillo ad causas presentibus appenso. *Anno Domini 1485* die 23 mensis Septembris¹.

Raymundi indultum. Zuollis.

*Quod fratres gaudere debent privilegiis Canonicorum regularium*².

[p. 256] *Transfixe episcopi Traiectensis*³.

^a Later bijgeschreven: obiit anno 1570; et hic fuit Rector domus Sancti Gregorii.

^b Later bijgeschreven: Me jam possidet P. C. Baerkens. Anno Domini 1742. — De pp. 244 en 245 zijn in deze uitgave geplaatst na p. 376, de pp. 246 en 247 na p. 369. Zie de inleiding, p. ix en p. 185 en 193 van de uitgave.

¹ Niet in OAD.

² Gedrukt in *Narratio*, p. 528-530, naar het afschrift in het cartularium van het fraterhuis, fol. 252-258: Raymundus, (Peraudi), s. Mariae novae presb. card., episc. Gurcensis, apostolice sedis de latere legatus, verleent aan de broeders van het Gemene leven dezelfde voorrechten, die Reguliere Kanunniken genieten, 1501 maart 8.

³ Transfix van Frederik van Baden, b. van Utrecht, d.d. 1513 december 16: *Narratio* p. 532-533. (Schoengen leest abusievelijk 15 december; het in beide stukken door hem gelezen *Suricensis* moet zijn *Gurcensis* (van Gurk, in Karinthië, suffragaan bisdom van Salzburg: vgl. Eubel, *Hierarchia catholica*, vol. II, p. 22 en 162).

[p. 257] Item privilegia fratrum omnium Colloquio Zuollensi subiectorum per eundem¹.

[p. 258] *Compendium omnium privilegiorum nostrorum*².

[p. 263] *Litere Karoli Cesaris, ut non restituantur profugis patrimonii bona monasteriis illata etc. Collata per Guilhelnum Lippinck, notarium publicum*³.

[p. 265]

[A 2] PRIVILEGIA DOMUS NOSTRE SPECIALIA

*Litere ducis Gelrie Arnoldi Egmondensis*⁴.

[p. 267] *Concessa a commendatore quondam Doisborgensi, Domino Johanne Naeltwijck, cum consensu superioris sui et confirmatione episcopi Traiectensis Rodolphi, Anno 1441*⁵, *cum adhuc habitarent fratres in platea aquarum, ubi nunc est Domus Viduarum. Excerpta.*

1. Ut liceat eis habere capellam et altare et officia sacra submissa voce dicere, sacramentum Eucharistie reservare et administrare, excepto festo Pasce et Omnium Sanctorum et in mortis articulo.

2. Ut liceat eis eligere presbyterum confessorem, quem curato presentabunt, ut ab eo admittatur; presbyter vero dicet nudis verbis in conscientiam suam quod fidelem se exhibebit curato et bonum eius promovebit et damnum eius pro posse et nosse impedit etc.; alioqui ab eo destitui potest.

¹ R. 1236 (= A. 17): 1500 augustus 24. Frederik van Baden bevestigt de privileges der broeders en zusters van het Gemene Leven, behorende tot het Colloquium van Zwolle, en verleent hun verschillende andere voorrechten. Geheel gedrukt in *Narratio*, p. 526-528; het afschrift in het cartularium heeft alleen de laatste regel van de oorkonde: *Insuper ut visitatores etc. tot en met presencium tenore indulgenus*. Het hs. leest dan verder: *Reliqua que hisce literis continentur, in sequentibus fusius repetuntur. Datum anno 1500, 24 augustus.*

² Frederik van Baden bevestigt alle voorrechten, de broeders door de H. Stoel of hem of zijn voorgangers geschonken. Gedrukt in *Narratio*, p. 533-537. De uitvoerige corroboratie en de datumregel is in het afschrift in het cartularium niet mee opgenomen. Datum 1514 januari 24.

³ Gedrukt in Moll, KHA, 3, 114, noot 1. Zie OAD, Inv. A. 18: Bevelschrift van keizer Karel V aan alle ambtlieden, richters enz., ten verzoeken van de pater van het heer Florishuis te Deventer als visitator van de Fraterhuizen in de Nederlanden, om uit die huizen gevlochte lieden te dwingen tot restitutie van door hen meegegenomen goederen. 1545. — Volgens Moll, t.a.p., is de dag van afgifte van de brief geweest 7 juni; zie Nijhoff's *Bijdragen*, Nieuwe reeks, II, 100.

⁴ R. 875 en Inv. A. 5, d.d. 1463 mei 26.

⁵ R. 608 (zie R. 591 en 577), vgl. Inv. A. 8.

3. Oblationes quoque omnes ad altare cedent curato pro tempore.
 4. Sacerdotes clericorum confessiones audire poterunt preterquam a die Conceptionis Marie usque Nativitatis Domini et a dominica Oculi usque Pasche.

5. Vesperis finitis, poterunt pro informatione eorum, qui ad eos venerint, masculini tantum sexus, ammonitiones facere virtuosas, non per modum predicationis sed simplicis exhortationis.

6. Ut liceat sacra in altari portatili facere donec capella dedicetur et altare.

Hec ille cum consensu Commendatoris generalis et scitu duorum siorum suorum in cura fratribus et commensalibus concessit.

[p. 268] *Deinde anno 1459 cum iam per decem annos in platea montana habitassent, templo ibidem cum tribus alteribus constructo atque dedicato, hac tandem ratione cum ecclesie Curato de separatione convenerunt, ut in sequentibus literis patet¹.*

[p. 270] *Litere separationis nostre quas dederunt fratres Curato ecclesie².*

[p. 274] *Concessa a domino Guilhelmo Haestrecht³.*

[p. 275] *In altera harum literarum facie hec de primitiis scripta sunt⁴*

[p. 276] *Litere Innocentii pape 7. De portatili antequam fratres privata haberent oratoria. Collate per Nicolaum filium Balduini notarium publicum⁵.*

[p. 277] *Litere continentis Conservatorium Eugenii pape 4. collate per Johannem de Parvo Palatio, notarium publicum, et munite sigillo officialis Daventriensis⁶.*

Capellam nostram cum tribus altaribus consecravit dominus Judocus, episcopus Hieropolitanus, domini Davidis episcopi Traiec-

¹ R. 839, vgl. Inv. A. 9, d.d. 1459 juli 13. De consensus van de landcommandeur Johan van Haeften voor deze privileges van frater Johannes Koenen van de Duitse orde werd gegeven op 21 juli 1459. — R. no. 840.

² R. 841, d.d. 1459 juli 22; gedrukt: J. J. de Geer tot Oudegein, *Archieven der ridderlijke Duitsche orde, Balie van Utrecht*, Utrecht 1871, II, no. 642, p. 770 (naar het oorspr.).

³ R. 1103, Vgl. Inv. A. 10, d.d. 1485 januari 5; Gedr. in AAU 39 (1913), p. 268 (met verkeerde maand: februari).

⁴ Vgl. aantekening bij R. 1103 over deze dorsale notitie.

⁵ R. 522 (transsumpt van R. 248). Vgl. Inv. A. 15, d.d. 1406 maart 17. Origineel gedrukt in *Narratio*, p. 425. De schrijver van het cartularium tekent aan: Sed it hic Innocentius septimus anno 1405, annis tantum duobus.

⁶ R. 490, d.d. 1431 december 6; getranssumeerd in brief van 16 aug. 1437 = R. 562. Geheel gedrukt in *Narratio*, p. 515.

tensis in pontificalibus vicarius generalis, anno 1459, interveniente consensu ordinarii, capellam in honore beate Marie virginis, Altare summum in honore omnium apostolorum, Altare in parte australi in honore omnium virginum, In parte aquilonari in honore omnium confessorum cum suis indulgentiis¹.

Cemiterium nostrum consecravit dominus Goesuinus, episcopus Hierapolitanus cum 40 diebus indulgentiarum, pro visitantibus et sepultis etc. Anno 1472².

[p. 278] *Literas indulgentiarum sigillatas habemus a Martino episcopo Magionensi, qui fuit domini Walrami de Moirsa, electi, in pontificalibus vicarius, in quibus anno 1441 contulit fratribus nostris pro quolibet, quantumvis servili, opere, ex bona voluntate facto, 40 dies indulgentiarum, quas postea duplicavit dominus Gosuinus, episcopus Hieropolitanus, anno 1472³.*

Altare sanctorum martyrum in sacristia consecravit dominus Johannes de Arundine, episcopus Uzbetensis⁴, anno 1487.

Habemus etiam literas Davidis de Burgundia episcopi Traiectensis, de translatione domus nostre in monasterium regularium sancti Augustini, sub obedientia capituli de Wyndesim. Datum anno 1465⁵.

Sequuntur literae domini Davidis de Burgundia, episcopi Traiectensis, de privilegiis domus nostre. Datum anno 1478. ^{6 a.}

[B.] LIGGER, STAATBOEK OF REGISTER

[VAN DE ALTAREN, MISSEN, AALMOEZEN, UITDELINGEN ENZ.,
EN VAN DE GOEDEREN EN INKOMSTEN VAN HET HUIS.]

[p. 286]

[1.] *De dotationibus viciarum et onere missarum.*

Altare sancte Ursule ab ipsis fratribus in vicariam erectum et dotatum predio quodam iuxta den Braembarch sito. Collationem eius

^a p. 285 is blanco.

¹ Zie p. 30-31 van deze editie.

² Zie p. 46 van deze editie.

³ R. 607 = Inv. A. 13, d.d. 1441 nov. 30. Vgl. p. 30, noot 3.

⁴ *Hierarchia cath. medii aevi* II, p. 260: Jan van Riedt o.carm., wijbisschop.

⁵ R. 892 = Inv. A. 6, d.d. 1465 maart 26. Gedrukt in AAU 49 (1924) 282-286.
Zie p. 36-37 van deze editie.

⁶ R. 1040 = Inv. A. 7.

et presentationem eius fratres sibi reservaverunt, hac ratione, ut conferatur uni ex fratribus, vita et moribus probato, sub obedientia in vita communi absque rerum proprietate vivere parato ac nisi id fecerit statim absolvendo aut certe cuicunque clero probo et honesto. Confirmatio data est a Rodolpho, episcopo Traiectensi, anno 1450¹.

Item² in desse vicarie is gelacht ein rente van vijff golt gulden siaers Petri ad cathedram van Willem ter Nykerken ut Groot Convents goitten have, die verwisselt sijn ind van den convent gelost myt honderd gulden, die nochtans inder vicarien horen in den datter ein conventuael dat altair bedient, anders mach die erffrente gekiert worden totten hogen altair der fraterkerken, dair sy dan alle sondage onder die hoemisse Wyllems ind Grieten syn huysfrou gedechtich sullen sijn ter tijt, dat die vicarie weder van den fraters bedient wort.

Hier voir geschuijt ene misse ter weke voir den selven op sint Ursulen altair.

Dese Wyllem vercreech die vicarie voir syn soin die sy niet lang en bediende ind so quam die [p. 287] vicarie mytter rente voirt anden fratres.

Item³ dominus Arnoldus ten Colck, vicarius ecclesie Dotinchemensis, contulit et assignavit supradicte vicarie sancte Ursulae V^{1/2} golden averlentschen rijns gulden ex quadam petia terre, dicta Potzmate, volens ut omni septimana in eodem alteri due misse celebrentur, una de sancta Trinitate et altera de domina vel alie, secundum celebrantis devotionem, *orando pro Arnaldo predicto et cognatis eius*. Item⁴ pro Johanne Post et Aleyde, uxore eius, a quibus dominus Arnoldus redditum hunc comparaverat. Item⁵ orabimus quoque in iis missis pro Alberto Scaep, herede Johannis et Aleydis, qui remisit nobis redemptionem V^{1/2} florenorum et literas redemptions libere resignavit. Item⁶ orabimus pro Gosuino Mom et Bata, uxore eius, et Baldewino Talholt, fratre ipsius Bate, qui contulerunt domui nostre totum ius proprietatis et interesse, quod habuerunt ad agrum Potzmaitem.

¹ Niet in OAD. Eerder is sprake van de vicarie van St. Andries, Bartholomeus, Gregorius, Hiëronymus en Ursula; R. 1126 (d.d. 1486 nov. 7) en 1138 (1488 juli 16). — Wijnaendts van Resandt, *Vicarieën*, p. 42.

² Vgl. R. 1276 (d.d. 1514 febr. 14) en 1277 (1515 jan. 31).

³ R. 1126, d.d. 1486 november 7.

⁴ R. 996 = A. 4487, d.d. 1474 juli 30.

⁵ R. 997 = A. 4487, van dezelfde datum.

⁶ Deze namen niet in OAD, wel Bernt Talholt. Vgl. R. 1073 = A. 36, d.d. 1482 mei 15.

Want heer Arnt verwan den acker myt recht voir die achterstedicheit ind liet sich dairmede belenen van Evert van Bingerden anno 1482¹.

Anno 1488 heft Evert van Bingerden myt die Potzmait (die totten huijse te Bingerden to leen ruert tot enen Zutphenschen pondigen leen swaers gelts toe verherweden) beleent den procurator Johannes Arwilre tot be[p. 288]hoiff des gemeynen convents, welkoir gestalt wort tot ein hulder ind eede te doin Philips Philipszoon². Item na doeden des ghenen dair dat leen op gesat is sullen die fratres bynnen dat ierste jair ind VI weken ein ander weder dairmede laten belenen myt synen hulder.

Item of die hulder storff sal men enen ander stellen, die dat myt ledigen handen ontfangen ind huldinge ind ede doin³.

Item anno 1499 hebben die fratres afgewillicht ind gekofft van Evert van Bingerden dat leen van Potzmait voir ein Zutphens pondich leen te sullen verhargeweden myt enen toirns groit of enen engelschen stoeter, dair die tijn van den tween penningen vurs. enen golden gulden maken, ind niet meer, te gheven so duck dat vervelt ind gelait des om wair te wesen⁴.

[p. 289] *De fundatione altaris sancte Katherine.*

Menso Gerardi heft gecofft anno 1441 die Gerberge mait van Johan van Raesfelde die jonge ind jonfer Elsbe, sijn echte wijff, voir gerecht eijgen erve myt ware, na luitj ein richtersbrieffs van Harmann die Boese⁵, ind noch ein ander brieff des selven richters, dair in heer Henrick van Middachten, ridder, ind Johan Hirtebroick warburgen gelaven te sijn voir den vurgen. Johan ind Elsbe Henricks dochter anno quo supra⁶. Dairna anno 1450 heft Menso vurss. dit selve landt opgedragen den fraters tot ein vicarie van sinte Kathrijnen altair ind dat selve laten confirmieren ind mortificeren van Rodolpho, episcopo Traiectensi, in manieren als folcht.

Ex literis fundationis.

In primis quod rector domus clericorum prefate pro tempore quoties altare prefatum vacare contigerit, statim et in continentि (cum

¹ R. 1075 = A. 36, d.d. 1482 juli 3.

² R. 1145 = A. 36, d.d. 1488 december 20.

³ Deze bepalingen niet in OAD.

⁴ R. 1225 = A. 36, d.d. 1499 maart 26.

⁵ R. 597 = A. 129, d.d. 1441 januari 9.

⁶ R. 598, d.d. 1441 februari 19. — Zie hiervóór, p. 26.

consilio cuiuscumque honesti viri ex scabinatu Doisborgensi per eundem rectorem eligendi) devoto domus sue presbytero altare prefatum debet conferre, qui presbyter exinde quatuor missis, septimanatim in dicto altari et non alibi celebrandis, Deum orabit pro Mensen predicto et cognatis eius. Qui etiam ad instar aliorum presbyterorum [p. 290] ecclesie Doisborgensis plus minusve chorum visitabit materialem distributionem ad usum fratrum domus sue sua presentia fideliter promerendo. Qui donec altare prefatum possederit in vita communis obediens sive rerum temporalium proprietate vitam suam aget, qui in dominibus secularium hominum aut cum feminis quibuscumque sine licentia rectoris domus sue nullatenus conversabitur, sed in domo fratrum suorum ad instar eorundem in singulis exercitiis fideliter persistet in omnibus cum eisdem fraternalm charitatem observando, qui coram notario ac testibus cum predictum altare sibi fuerit conferendum in omnibus, ut premissum est, victurum se compromittet, et si (quod absit) quovis modo secus agere presumpserit et monitione tria premissa statim se non correxerit, statim altari cedet et se absvolvi per rectorem prefatum nullatenus recusabit. Et tunc altare prefatum statim per rectorem predictum modo et forma premissis alteri conferetur in omnibus ut premittitur victurum se promittenti etc.

Datum anno 1450, pridie Cosme et Damiani¹. *Item van desse vier missen lesen wy ein sonnendages, biddende mede voir die gildebroeders. Dair voir bestellen sy ons die waskeersen ind noch dair toe jairlix 31 stuver brabants.*

[p. 291] *Van Sint Georgius altaire.*

Voir Scepen van Doisborch Lenso Winterpoill ind Henrick Vos, sijn gekomen Henrick Haeck ind Harmen te Kolck als provisoers der bruderscap van sint Jorien bynnen Doisborch ind hebben myt consent der bruederscap opgedragen ind avergegeven den gemeynen fraters ein stuck erves, gelegen in den syden velden bylanix erffnis sint Antonijs vicarien also dat gepailt leget ind *dair toe xxv pondt siaers pachtgelts bynnen* Doisborch gelegen erflick te boeren na luit der brieven dair van wesende etc. Tot behoiff twee missen alle weke te doin in der kerken van Doisborch op ein altaire opgericht ind sal warden consecraert ter eren Gods etc. ind des heligen martelers, des ridders sint Jorien. Datum anno 1454, ipso die Gordiani et Epymachi².

¹ R. 716, d.d. 1450, september 26 (in profesto Cosme et Damiani). Met transfix d.d. 1450, oktober 3.

² R. 763, = A. 133, d.d. 1454 mei 10.

His transfixe erant litere Rodolphi episcopi Traiectensis hec eadem confirmantes¹.

Item van dat myssael voir sint Jorijen ind die ponden dair toe behoerende, besiet dat copyboick ons huijses².

Item die ponden bynnen der stadt betailt men myt 15 but, id est 4. st. brab., ind men loistse myt 4 golt gl. dat weer siars ein ort golts, dan dat is na tverrait^a aldus geordineert van die stadt.

[p. 292] *Item ut onse memory boick.*

Paulus van Harderwijck et uxor eius Margareta legaverunt domui nostre 24 lib. annue ut septimanatim in ecclesia Doisborgensi ad quodcumque altare duas missas celebremus, orantes pro eis quas tamen aliis missis per nos acceptatis vel acceptandis solvere licet⁴.

He due misse flunt in altari sancti Georgii.

Henricus van Trier et Elyzabeth van Millingen contulerunt domui nostre officium quoddam duarum missarum ac XXI lib. Doisborgenses ad officium predictum deputatas et resignaverunt omne ius, suum patronatus et interesse cum principalibus literis fundationis rectori domus fratrum, ut septimanatim due iste misse vel in matrice ecclesia aut capella domus nostre aut certe infra parochiam Doisborgensem celebrentur, orando simul pro ipsis et amicis eorum. *Datum anno 1449⁵.*

He due flunt in summo altari edis nostre, feria secunda et tertia in primo sacro.

Claes van Haepstein heft gegeven in rechter almissen den fraterhuijse bynnen Doisborch hondert ind tijn golden gulden, begerende twe missen ter weke voir hem ind sijn olders ind dair hi dat voir begeert, nementlick [p. 293] dinxdages vanden heligen geest ind des vridaechs vanden heligen cruce so veer dan geen officium en is. Ind of sy niet op die dage gedain en worden, mach men se verhalen op ander dage voir of na etc. *Datum 1458⁶.*

^a In het hs. zijn de woorden *na tverrait* later doorgestreept.

¹ R. 766, 1454 mei 16.

² Bedoeld boek is niet te identificeren.

³ Bedoeld is waarschijnlijk het verraad van Doesburg in 1468. Zie kroniek, p. 39 van deze editie.

⁴ Niet in OAD. Zie ook p. 163, noot 5.

⁵ R. 705 = Inv. A. 134 d.d. 1449 september 20.

⁶ R. 831 = Inv. A. 117, d.d. 1458 september 17.

Due iste misse fiunt in summo altari edis nostre feriis tertii et sextis in summa missa.

Joffer Kathrijn van Voirst¹ heft gesticht ein ewich officium van twee missen in onse capell, gevende dairtoe VII^{1/2} rijns gulden siaers, welke missen men sal doin te negen uren of dair omtrent myt namen sdonderdages van den heligen Sacrament ind tsaterdaechs van Onser Liever Vrouwen so veer die daghe vurs. gheen misse en hebben etc. dese missen of se by gebreck verbleven machmen haelden op ander dage etc.². Datum anno 1463.

Item ut onse memory boick.

Promisimus domicelle premissae dicere singulis feriis secundis missam pro defunctis et feriis quartis de patrono, nisi alias ipsi dies missam habuerint et si necessitate fuerint omissum recuperare aliis diebus³.

[p. 294] Heer Rutgher Stromborch ind Kathrijna syn maghet hebben ons gegeven 120 golden gulden, ind wy hebben oir gelaefft alle weke sonderlingh des manendages in onser kapellen op onse paters altair een misse van Requiem te lesen voir oir ind alle gelovige zielen of ein ander misse na gelegenheit der hoichtijden myt die collect Fidelium. Anno 1523⁴.

In libro Memoriarum additur, quod possumus satisfacere per collectam vel memoriam defunctorum, et si casu aut necessitate omissa fuerit, possumus alio tempore recuperare⁵.

Hec missa iam pridem translata est ad feriam quartam in summo altari in primo sacro.

Ex libro Memoriarum.

Item promisimus Bernarde Horstell hebdomadatim celebrare unam missam cum memoria sui et fratum suorum.

¹ Catharina van Ghemen, jonkvrouwe van Voorst, vrouwe van Voorst, Keppel en Asperen, weduwe van Johan van Polanen.

² Niet in OAD. — R. 877 = Inv. A. 115, d.d. 1463 aug. 28, behelst een verklaring omtrent de verkoop van een rente aan jonkvrouwe Katrine van Voirst, van Gemen etc., gaande uit enig land van de fraters, met bestemming voor een eeuwig brandende lamp in de O.L. Vrouwe-kapel in het fraterhuis te Doesburg. Zie p. 170.

³ Niet in OAD. Zie noot 5.

⁴ R. 1301 = Inv. A. 122, d.d. 1523 januari 14, betreffende een wekelijkse mis, in het bijzonder een zielmis, door de fraters te lezen na het overlijden van heer Rutgher Stromborch, priester en vicaris te Olden Keppel en zijn dienstmaagd Kathrijn Berntsdochter.

⁵ Dit en ook de nu volgende stukken niet in OAD. — Het Liber memoriarum (boven ook genoemd Memorieboek) schijnt verloren te zijn gegaan.

Hec missa legitur feria quinta in summo altari capelle nostre in primo sacro.

Item Livinus Middelborch, rector quandam scole Doisborgensis, donavit domui nostre septem [p. 295] scuta Wilhelmi annue pro quibus facta permutatione accepimus pratum, dictum Guliker maetghen, exoptans memoriam sui fieri singulis diebus dominicis, non obligans fratres ad speciale missam vel collectam.

Dominus Bernardus Ruennoirt, vicarius in Veteri Keppell, dispositus unam missam singulis septimanis perpetue celebrandam in capella nostra, pro cuius misse dotatione assignavit nobis quinquaginta florenos aureos. *Datum anno 1501*¹.

Hec missa fit in summo altari edis nostre in primo sacro in die Sabbathi.

Dominus Henricus Post, quandam pastor in Weel, testamento nobis legavit agrum in Diem, dictum den Biesencamp, volens perpetuis temporibus fieri a nobis duas missas singulis septimanis, unam dominicis diebus de sancta Trinitate, alteram feriis 6 de sancta cruce, nisi spetialis missa illis diebus habeatur et tunc nihilominus collecta servetur, pro domino Henrico et suis. *Actum anno 1469*².

Servantur he misse in summa altari edis nostre in primo sacro.

[p. 296] *Ex libro memoriarum.*

Omnes misse premissae possunt dici in feriis predictis sive de tempore sive de sanctis seu ad votum indifferenter tantum ut oremus pro ipsis, ut confiditur.

Ibidem

Prefatas missas acceptatas persolventes possumus alias memorias agere in tricenariis vel anniversariis vel in missis acceptatis vel acceptandis dummodo misse tantum fiant ut optaverunt. Sic enim cesserunt fratribus.

Van den Scepen missen.

Heer Hendrick van den Grave, pater, ind fratres etc. hebben aangenamen van goeder gonste erflick ut onsen huse to halden twe scepen

¹ R. 1239 = Inv. A. 120. Testament d.d. 1501 augustus 23.

² R. 942 = Inv. A. 54, d.d. 1469 april 5; overdracht van de Biescamp in het kerspel Didam aan het fraterhuis op grond van het testament van heer Hendrick Ghysbertzoon, pastoor te Wehl, onder voorwaarde van het doen van 2 wekelijkse missen.

missen ter weke des gonsdaechs ind des vridaechs to acht of negen ure, als dair ijjerstwerff to hoemissen gelijjt is in die parochi kerke van Doisborsch. Ind die burgermeisteren, scepen ind raet der stadt Doisborsch hebben laten vallen ind nedergelacht die sceling, die sy hedden op Menso Geritsz om die collatie van sinte Kathrijnen vicarie, die hy oir toegesacht [p. 297] hadden etc., ind hebben alsulck recht gekiert an den rectoir des klerckenhujs vurs. ter tijt sijn sal, diewelke dat altair vurs. berichten sal ind vergeven, wanneer dat ledich geworden is buten onsen to seggen to synen goiden will. Ind hebben voirt den priesteren vurs. ten ewygen dagen gelavet ind gegeven vier vierdel wijns siaers, den sij halen sullen laten, to ygelicken vanden vieren hoichtijden, ein vierdel wijns van dengenen, die onse wijnscyse bevalen sal warden. Gegeven anno 1467 pridie Petri ad cathedram¹.

Item myt dese missen machmen wal anderen memorien of dartichsten betalen, allein dat men se op die tijt ind ur dair doit.

[p. 298]

[2] *Item van memorien ind pytantien.*

Heer Robert Duncker, canonic to Elten, heft gekofft myt 50 golden hoirns gulden, 18 geldersche wocheyen voir den gulden, ut onsen hoff toe Olbergen drie hoirns gulden siaers op sijn lijff ind sijnre maecht Geertken Francken of oirre twyer langste leven, ind niet langer, tbetalen jaerlix op Assumptionis Marie. Beheltlick dat wy ind onse nakomelingen na oerre twyer doit op ein ygelick jaergetyde erfflick oirre twyer jaergetijde halden sullen. Ind dan sal men op elker tijt kopen voir ein hoirns gulden vys of vleisch, na gelegenheit der tijt, voir den priesteren, gesaden ind gebraden geven. Ind den darden horns gulden, sal men vyss of vleisch voir kopen op dach Presentatio Marie. Ind des manendaechs daer te voeren missen ind vigilien voir oirre beide sielen doin. Gegeven anno 1503².

Obiit dominus Robertus, V Kalendas Maii Antimi episcopi³. Obiit Geertken Franken famula eius, 17 Kalendas Januarii id est Trium puerorum. Presentatio Marie II Kalendas Decembris⁴.

¹ R. 914 = Inv. A. 130, d.d. 1467 februari 21.

² R. 1246 = Inv. A. 121, d.d. 1503 augustus 11: verkoop van een lijfrente aan heer Robert Doncker, kanunnik der St.-Vituskerk te Elten, en zijn dienstmaagd Gertken Francken, om na hun overlijden zieldiensten te houden met uitkeringen aan de Broeders.

³ 27 april. Het jaartal is niet genoemd.

⁴ Resp. 16 december en 21 november.

Noch heft dieselve heer Robert ind Gertghen vurs. gekofft ut onsen Nyenhoff vur viertich golden gulden (II hoirns gulden voir den gulden) twee [p. 299] molder roggen ind ein molder weijs siaers tot oirre twyer langste leven ind niet langer tbetalen op alle sint Marten in den wynter. Myt vurwerden, dat wy na oirre twier dode op die vier hoichtijden, nementlick Kersdach, Paesdach, Pinxterdach ind Assumptionis, oir memory halden sullen voir hoir biddende. Ind dan salmen den priesteren vurs. geven op ein yder hoichtijt voir ein hoirns gulden, ein vierdel wijns ind voirt schoinbroit. *Gegeven anno 1503*¹.

*Ex libro memoriarum*²

Joffer Katherijn van Gemen in van Voirst etc. heft ons gegeven jairlix ein oilden schilt, diemen den broeders utrichten sal op twe memorien, die sy begeert hefft voir oir ind oir frunden sielen, te weten, die ein den darden sondach in der Advent na der verper, myt vigily van 9 korte lessen, ind die ander op den vijfsten sondach in der vasten Judica, oick myt vigilien van 9 lange lessen, ind dan sal [p. 300] men op ein yder maell ein halven oilden schilt voir pytanty gheven.

Claes van Haepstein heft oick gesticht twe memorien in missen ind vigilien, die ene op den dach syn stervens, dat is sdaichs na Meydach id est Athanasii episcopi, die ander sdaichs na sint Franciscusdach id est Appollinaris episcopi, ut oremus pro ipso et parentibus ipsius, deputavit nobis pro hisce memoriis dimidium scutum Francie annue.

[p. 301]

[3] *De eleemosynis et distributionibus.*

Van den Ganspoell.

Otto, heer van Asperen, van Voirst ind van Keppel etc. heft gegunt Gert Lerinck den Gansepouill te verkopen Arnt Blijffer, wantet te voiren te hoiren plach int guet te Holthusen, dat toe leen ruert an den huse to Keppell etc., ind hefft dair af gemaickt ein thijnsgruet, alle iaer vertynsen myt ein oilden hollansche op sint Martens avent in den wynter in den hoff to Olbergen. Datum anno 1415³.

Derick van Angeroy heft gekofft myt consent des thijnsheren

¹ R. 1249 = Inv. A. 121, d.d. 1503 november 23. De Nyenhoff lag in het kerspel Drempt.

² De nu volgende stukken niet in OAD.

³ R. 319 = Inv. no. 3175, d.d. 1415 januari 21.

Blyffers Gansepouill anno 1470¹ ind heft voirt anno 1471² to testament gemaket dit selve lant den rechten armen, dat welke jonfer Kathrijn van Gemen ind Voirst etc. (welkoirs diender Derick vurs. geweest was ind oir dat bevolen had) ein wijl tijs ut gericht heft. Ind dairna anno 1493 hefft sy dat avergegeven ind bevalen den gemeinen priesteren ind klerken des fraterhuijs ten ewigen dagen dair van den armen te sullen geven wandt vur elff golden rijs gulden iairlix op alle sint Petersdach ad Cathedram³.

Anno vero 1533 dominus Johannes Creveldie ante mortem suam protestatus est, quod ex consensu domine Katherine, non obstantibus his literis, liceret nobis redi [p. 302] tus non in panno sed pecuniis, butiro etc., vel aliis eleemosynis erogare a⁴.

Van den Vaelweert.

Ick Henrick Fruchtebeeck, geswairen richter to Bair ind tho Latem van wegen heer Johannes, grave to Egmondt ind heer tho Bair etc., tuge dat voir my gekomen syn Johan van Middachten ind joffer Styne, echte huijsfrou Johans vurs., ind bekanden, dat sy verkofft hedden heer Arnt van Middachten, ritter Johans vurs. echte broeder, vrouwe Belyen, echte huijsfrou heer Arnts vurs., ein stuck landts geheijten den Valenweert myt enen anderen stuck lants neest beneden den Valenweert gelegen, geheijten die Oeverkens, so dit landt tsamen by den anderen gelegen is mytter eenre syden langs erffnis des cloisters der Cruijsbroederen bynnen [p. 303] Coellen ind mytter ander syden schietende bilanx enen rijssweert, toebehoirende heer Arnt van Middachten vurs., ind voirt bilanx die Yssel, ind baven schietende an erffnis der heerlichkeit van Bair, so dit tsamen gelegen is toe Giesbeeck, in den kerspell van Reden, voir ein vrij eygen edel erve, kommervry ind ombelast te gebruiken. Ind voirt so hebben sy dat landt vurs. opgedragen ind dair op vertegen ind gelaiffden dat erfflick te waeren ind altoest vorder vestenys te doin.

Gegeven anno 1492, Dinsdages post Dominicam Letare⁵.

---

^a In het hs. is na *erogare* doorgehaald: id quod hactenus observatum est.

---

¹ R. 961 = Inv. A. 51, d.d. 1470 november 23.

² R. 964 = Inv. A. 51, d.d. 1471 januari 5.

³ R. 1195 = Inv. A. 51, d.d. 1493 januari 14.

⁴ Niet in OAD.

⁵ Niet in OAD.

Die Vaelweert an den Fratres.

Ick Henrick Fruchtenbeeck, richter to Bair ind thoe Lathem van wegen ut supra, doe kondt dat voir my gekomen synt heer Arnt van Middachten, ritter, ind vrou Belye, echte huijsfrou heer Arnts vurs., ind bekanden, dat sy ter eren Gades erflick avergegeven hedden den gemeijnen priesteren ind clercken des fraterhuijs bynnen Doisborch ein stuck landts geheijten den Valenweert myt enen anderen stuck landts, beneden den Vaelweert neest gelegen [p. 304], geheiten die Oeverkens. Ind dairtoe noch enen rijsweert, schietende van den Vaelenwert vurs. bylanx die Ysell myt al dis lants toebehoir, so dat tsamen by den anderen gelegen is, mytter einre syden lanx die Ysell, mytter andere syden langs erffnys des cloisters der Cruisbroederen bynnen Coellen. Ind baven schietende ans erffnis der heerlicheit van Bair, so dat tsamen bepaelt leget toe Giesbeeck in den kerspell van Reden, vur ein edell eygen arve vry ind onbelast van ennyge kommer. Om te voltrecken ein testamente vrouwe Elsbe van Raesfelt, in der tijt vrouwe to Middachten. Na begrijp einre ordinantie die dair op gemaickt is te stichten ein deels ewyger almissen ind andere Gads diensten, voir salicheijt des heerscaps van Middachten. Voirt so hebben sy dit landt vurs. opgedragen ind na dair op vertegen. Ind gelaiffden dat erflick te vrijen ind te waren ind alle voirkummer dairvan af te doin ind na den priesteren ind Clercken vurs. gesynne altoist vurder of ander vestenisse tdoin. Gegeven anno 1492 op Vrydach na den Sondach Iudica¹.

[p. 305] *Ordinary van des Vaelweerts distributien*².

[p. 313] *Transfix brief van den pastoir van Ellinchem*³.

[p. 315] Noch ein transfix anden selven ordinantie brieff, wair in heer Arnt van Middachten ind vrou Belye vurs. bevelen den prior⁴ ind pater⁵ etc. vurs. dat sy believeen sullen dat die jaigulden ut den weert gainde [p. 316] als te weten dat die Observanten⁶ ind anderen dair ut hebben of die koepper ind losser der renthen sal moegen myt

¹ R. 1188 = Inv. no. 3829. Literatuur etc. over het armenfonds van de Valeweerd, waarvan het beheer tot op de huidige dag berust bij de gemeente Doesburg, OAD, I, p. 294.

² R. 1202 = Inv. no. 3830. Gedrukt in B.V.G.O., Nieuwe Reeks, II, 128-133.

³ R. 1203 = Inv. no. 3830. Gedrukt *ibid.*, p. 133-134.

⁴ Van Monichusen.

⁵ Van het Fraterhuis te Doesburg.

⁶ Te Arnhem.

peijndinge utslijten, die selve renthen als dair mangel ander betalinge is ind dat anden gewas of have die dair te water of te weijden geet, sonder wederseggen voirt te varen als voir bynnen iaers verschenen heren renthe etc. dat welke voirtijs by zelyge heer Arnt van Hoekelum, prior van Monickhusen, also begrepen dan in den principaelbrieff vergeten was, wyllen heer Arnt van Middachten ind vrou Bely dit also vast gehalden hebben oft inden principaelbrieff begrepen weer. Datum anno 1497 sabbatho post Remigii¹.

Van die veranderingh der Ordinantie van den almissen vurs., dat welke die prior van Monickhusen oick in schryft heft.

Item vrou Bely heft etliche iaeren den weert selver utgericht in manieren als na beschreven. To weten datmen den armen to Ellinchem iaerlix voirden winter om[p. 317]deijlen ind utrichten ein geheel laken wits ind dair toe 24 par schoin. Item in der vasten ein molder roggen gebacken, ind dairtoe vierhondert goider heringen, ind hem die aldair sonder oir ongemack bestelden ind utrichten. So dan die Vaelweert onse huijs opgedragen is, ind dese vurs. almyss na inhalt des brieffs ein tijtlanck utgericht worden, heft vrou Bely vurss. des brieffs ordinantie mishacht ind bewillicht datmen na desse oir vurs. ordningh die almissen voirtan utrichten soll. *Hec retulit nobis anno 1533 ante obitum suum dominus Johannes Creveldie, qui tum temporis pater noster existens ipsem et preedium hoc nostro nomine acceptavit administrandum*².

Item so die brief oick vermeld die almissen sdeels to Doisborch utgericht te sullen warden, so wort oick den huijsarmen bynnen Doisborch ein geheel laken wyts iaerlix gedeilt. *Item aldus heft vrou Belye ein tijt lanck selffs utgericht want oir dat myt segel ind brieff van de fraters gegont was tot oirre beyder leven. Item dat die cappellain vanden huse die presentie verdienien solde of hij wal niet tegenwordich en were dan in oeren dienst etc., so lang sy leven ind niet langer*³.

[p. 320]

Van Schoin.

Anno 1450 hebben heer Henrick, pater etc., verkoft voir 58 golden rijngulden drie golden gulden siaers erffrenthen ut ein edel eygen erve to Drempt liggende, als wy dat van Willem Millinck gecofft hebben. Ind hebben gelaeft II^{1/2} deser gulden iaerlix tuschen Galli

¹ R. 1219 = Inv. 3830.

² Niet in OAD.

³ Eveneens niet in OAD.

ind Catherine ut te reijken den armen an schoin, voir volwassen lude van 25 iaeren ein yder niet meer dan ein par, voir die siell Harmens van Zellem. Ind ein halven rijnskulden sullen wy beholden voir sodanigen arbeijt¹.

Dese Almysse richt die procurator ut.

Die vrydaechsche broitghens.

Anno 1458, heft Henrick van den Grave, pater etc., vercofft voir 270 rijnskulden joffer Kathrijn van Voirst etcetera, tot behoiff der huijsarmen vijftijn molder goits winterrogge siaers, erffrenthen ut den hoff to Olbergen, die to betalen aldus, dat sy alle Vrydage des voirmyddages rede gebacken sullen hebben darthien brode ut ein schepel roggen ind deiijlen die midden an twe (men maickter nu 26 hele broitgens) voir 26 huijsarmen [p. 321], voir salicheit joffer Katherijn vurs.: dit maken dan 13 molder ind die ander twee vanden vijftijn sullen wy inhalden voir onsen arbeit; die sullen wy by onser conscientien ind ewige salicheit also halden. Ind deser brieff is twe: ein by ons, die ander in geestlicker hant tot oirren genuegen. Datum anno quo supra in Septembri².

Oly in onse lamp.

Noch heft die selve edele jonffer Kathrijn, anno 1463, voir vijftich golden rijnskulden gecofft die der selver gulden siaers ut onse grote blanckemait, ind hefft doe voirt die selve 3 gulden, iairlix tbetalen Martini, gegeven Onser Liever Vrouwen, in onser kercken mit vorwerden dairmede thalden nacht ind dach ein barnende lamp etc.³.

Deylinge in der vasten.

Noch vintmen in oilde pappyeren briefkens, hoe dat joffer Kathrijn behalven dat scepel roggen, datmen svrydaechs den huijsarmen utrichtet, oick spindingen in der vasten van brode ind herinck gesticht solde hebben ind [p. 322] sol dair toe doir heer Henrick van den Grave ut der scattkist laten kopen hebben twintich goide golden rijnskulden ierlicker renthen erffpachts, tbetalen als ein tijns op alle vier Quatertemper, vijf derselver gulden na utwysinge der brieven dair af wesende (die nochtans niet vorden dage en sijn)⁴. Noch isser ein

¹ R. 710 = Inv. A. 113, d.d. 1450 maart 11.

² R. 830 = Inv. A. 114, d.d. 1458 september 1.

³ R. 877 = Inv. A. 115, d.d. 1463 augustus 28. Zie hiervóór, p. 163, noot 2.

⁴ OAD, Br. 47, circa 1480, minuut. = Inv. A. 3.

supplicatie gevonden, die heer Derick Sittart an den statrait gegeven, oick sprekende van die selve renthe, die oir so niet op den terminen betailt en worde van der stadt, dair oick in te verstaen wort gegeven, dat onse huijs voor die stadt hefft moeten die 20 gulden versegelen ind wederom vander stadt versegelingh gekregen op den vurs. vier termijn van der biercye ind ander renthen der stadt die selve 20 gulden als ein tijns to ontfangen, also dat deser saken ghein clair bescheit of sekerheit en is¹.

Deilinge under vasten.

Item Claes van Haepstein heft ons anno 1469 to Drempt byden Oersterenck, huijs, hof ind bongert myt ein kempken etc. gegeven. Soe hebben wij gelaeft alle iaer utterreyken op Dinsdach na Invocavit in der vasten, den [p. 323] armen bynnen Doisborch, twe molder winterroggen an broit gebacken ind ein half vatt guets vollen herincks voor onse poorte. Item dairtoe memorien twemaill siaers als baven geschreven is; ind dat dair overloipt, sal wesen te volst den myswijn etc.².

Inden broitkorff.

Item Anno 1525 heft Joffer Gertruijt Kreyenvengers ons gegeven³ 50 golt gulden, dair voor wy vier molder goits winterroggen alle sint Marten inden winter oir gheven sullen, so lange sy levet; ind na oeren doeden sullen wy van den 4 molder, 13 scepel, alle Vrydagen ein deel dairvan, voor onse poorte an brode deiijlen den armen ind die ander 3 scepel voor onsen arbeijt inhalden⁴.

[p. 324]

[4] *De area domus nostre.*

Anno 1448 heft joffer Katherina van Voirst etc. myt ein schepen-brieff opgedragen den fraters die hoffstede dair onse kerck op steet, vanderstraten hen ander stadtmuere, myt bescheit, dat sy ein inganck van oir weer optoael ind voor oir gesyn op ten kerckhof behailden sal, oir leven lanck ind niet langer. Item die drup der kercken is onse dan, die drup dar ander mueren hoirt oir. Item na oirre doit mogen die fratres die trap ind inganck weder afnemen ind toe maken dair oick ein brief af is. Gegeven anno 1456⁴.

^a Hs. voegt bovengeschreven nogmaals *heft* toe.

¹ OAD, Br. 88, circa 1485, minuut. = Inv. A. 3.

² R. 951 = Inv. A. 118, d.d. 1469 november 10.

³ R. 1313 = Inv. A. 123, d.d. 1525 december 7.

⁴ Niet in OAD.

Alderneest joffer van Voirst plaets lach Henrick van Essen hof ind hoffstede, oick vercofft den fratres Anno 1448¹. Dair na lach die terminarius van Gelder sijn huijs ind hof, dat sy verwisselden anno 1447². Dair na lach Henrick van den Hoevelwick, gekofft 1449³. Dair benefen lach huijs, hoff etc. Henricks Olymoele, dat Johan Goltsmit kofft anno 1458 ind ons voirt opdroech 1459⁴.

Dair alderneest lach Clockenhuijs⁵, gekofft van Wendel Haver-camps ind oir dochter anno 1452⁶; ind voirt an vercofft ad vitam Johan ter Clocken anno 1462⁷, welke lijfftocht ind gerechticheit sy wederom van hem gequijt ind [p. 325] gevrijt hebben ind an sich gekofft anno 1473⁸.

Item den brieff van desen lesten datum, machmen laten sien of wy mit recht angesproken worden vant clockenhuijs halven, want in den statboick wat solde wesen etc. Den hoff achter clockenhuijs hebben die fratres gekofft anno 1495 van Johan Gruter etc., dair sy te voirens ein olden schilt iaerlix uthedden. Desse plaatse tsamen is nu ter tijt begrepen myt onse convent, gelegen op die barchstrate hen an die statmuere, tuschen dat hoff ind Albert Schaeps moishoff⁹.

[5] *De libris ex domibus in civitate.*

Die brieven liggen in E^a.

^a Deze stukken zijn niet afgeschreven. De pp. 326-329 zijn blanco. — De verwijzing „E” duidt een dossier aan, hier voor de eerste maal in de tekst vermeld. In het hele cartularium echter zijn alle copieën van akten in de kantlijn van hoofdletters voorzien, verwijzende naar goederen-dossiers; zo alle stukken aangaande het Arme Klerkenhuis met A, de stukken betreffende het goed *Hutmans maet* (zie hierna) met B, etc. Vgl. ook de verwijzing op p. 175. Deze marginale aanduidingen zijn niet in de uitgave overgenomen.

¹ R. 688 = Inv. A. 28, d.d. 1448 februari 26.

² R. 655 = Inv. A. 27: de monnik broeder Peter van Gelren: over deze wissel niet in OAD.

³ R. 706 = Inv. A. 29, d.d. 1449 november 8.

⁴ R. 838 = Inv. A. 31, d.d. 1459 mei 6. De andere stukken uit 1458 in R. 821 en 827.

⁵ R. 532 = Inv. A. 33, d.d. 1435 november 27, draagt de dorsale notitie *Clockenhuys*. Dit huis werd door Henrick Potken e.a. verkocht aan Henrick ten Alymolen.

⁶ Zie R. 672 = Inv. no. 4537, d.d. 1447 maart 26. Hier is sprake van een huis, door priester Diric van Ubel verkocht aan Henrick Havercamp ten behoeve van diens kinderen bij diens vrouw Wendele. Blijkens een dorsale notitie op Reg. 286 is dit huis identiek met het Clockenhuys.

⁷ R. 868 = Inv. A. 33, d.d. 11 juni 1462.

⁸ R. 986 = Inv. A. 33, d.d. 3 november 1473.

⁹ R. 1207 = Inv. A. 35, d.d. 6 februari 1495. Vgl. Reg. 1193, waarin Johan Gruter dit huis naast „der priesteren ind der clercken erve” koopt van Johan van Emden, 1492 december 20.

[p. 330]

[6.] *De domo pauperum clericorum*¹.

Magister Livinus Middelborch, rector quondam scole Doisborgensis, legavit pauperibus scholasticis domum suam cum area et horto, nec inveniuntur spetiales huius fundationis littere².

Reditus domus pauperum anno 1556 ^a ³.

Martini.

De horto iuxta domum	II hoirns gl.
Ut den Vaelweert	V golt gl.
Noch ut den Vaelwert	VI golt gl.
Ex domo nostra	II 'golt gulden
Ex domo Vrijthof nunc Johan Geritsz.	I olden schilt

Nativitatis Domini

Ex domo Arnt Koickenbeckers nunc Derick Rosegaert II lib. I ort.

Petri

Ex domo Jan Peters	I lib.
Ex domo Elysabeth in Hummelo	I lib.
Ex hortis in die hofstrate	29 st. brab.
Ex erario civitatis Doisborgensis	III rider gl.
De horto in die Santberghstrait ^b	III hoirns gl.

Pasche

Ex horto Bernardi te Hiekeren III lib.

^a In de kantlijn: Summa 32 flor. carol.

^b In de kantlijn: Frederick ten Berge emit, anno 6(?) His accedunt i(?) Karol ut den Slo(?)

¹ Vlg. de noot bij OAD, I, p. 443: Archief van het arme klerkenhuis, alwaar ook de literatuur wordt geciteerd (Post, Schoengen, *Narratio*). Vgl. voorts p. 12 van deze editie.

² Magister Livinus was in 1426 tijdens het Schisma met de broeders meegekomen, en rector der scholen te Zwolle en Doesburg. Bij de opheffing van het Fraterhuis in 1571 bleef het Arme Klerkenhuis bestaan tot aan de Reformatie.

³ De verschillende inkomstenposten zijn eerst in een overzicht opgenomen; daarna worden de hierop betrekking hebbende stukken afgeschreven. Alleen van de hier vermelde huizen van Jan Peters, van Elisabeth in Hummelo, en de tuin van Bernard te Heekeran heeft de kroniekschrijver geen stukken opgenomen. Blijkbaar waren zij, juist als de schenkingsacte van het huis van magister Livinus, niet meer te vinden. Ook in OAD zijn ze niet te achterhalen.

Pensiones quas annue pendit domus pauperum.

Pastori in Spankeren, $I\frac{1}{2}$ lib. *Martini*

Domino terre, ein braems (id est I brab. st.) ind twe deel van II hoinre (id est $I\frac{1}{2}$ st. brab.) facit: $II\frac{1}{2}$ st. brab. *Andree*

Desse thijns of braems wort in ein olt boick genoimpt ^a ein hollants, hoc est II cromstart ind I groit.

Item die tweedeel van II hoinre id est I st. Nunc tamen solvunt $II\frac{1}{2}$ st., ut supra dictum est ^b ¹.

[p. 331] Item magister Livinus donavit domui pauperum 4 scuta Wilhelmi ex agris Groitholthusen in Angerlo, que tandem redemit Gijsbertus ten Hoeven ². Si vero pecunie summe aliquot aureos addentes nostri 80 aureos collegerunt eisque ex parte viduarum 20 addentes summam fecerunt 100 aureorum, quibus in usus pauperum et viduarum anno 1499 redemerunt 6 aureos rhenenses, quos Franciscani ex predio den Valweert annuatim accipere solent ³. Hinc pauperes quinque, vidue unum accipiunt. *Behetlick ons die losse dair an.*

Die quitantien van den Observanten ind van den anderen conventen die ut den Vaelweert hadden, syn noch in bewarender handt.

Item noch had magister Lyvijn van Middelborch van onsen broeders gekofft $III\frac{1}{2}$ Wilhelmus schilde iaerlix op Kersmis to betalen an hem sijn leven lanck ind dairna den armen clercken, ut onse huse te volst ein halff vatt boteren hoir dair voir tkopen. Behetlick ons die loss, ein yder schilt myt 18 schilden. Gegeven 1456 ⁴. Dese schilde hefft onse huijs gevrijt anno 1541 ⁵, ind die clercken hebben totten summen so voil to gedain dat sy dairmede 6 golden gulden mede gekofft hebben ut den Vaelweert, te weten dat sie [p. 332] in die stede der drie conventen: sint Agneten bynnen Arnhem ind der twe bynnen Doisborch

^a In de kantlijn bijgeschreven.

^b In de kantlijn: Summa $VIII\frac{1}{2}$ st. brab.

¹ Over de munthouding zie F. B. M. Tangelder, *Muntheer en Muntmeester*, Arnhem 1955, pp. XIII-XVIII.

² R. 1174 (A. 140), d.d. 1491 februari 5.

³ Vgl. R. 1234 (A. 141) en de aantek. ter plaatse. De kwitantie van de Arnhemse gardiaan is gedateerd 1500 augustus 3.

⁴ R. 783 (A. 125), d.d. 1456 januari 7.

⁵ Vgl. de dorsale notitie op bovengemeld stuk: zie de aantekening bij R. 783.

gaen stain sijn, ijlick van hoir aflosende myt 32 golden gulden.
Beheltlick onse huijs die losse dairan.

Die quitantien der conventen liggen bider armen brieve.

Item ex domo nostra pauperes habent duos aureos rhenenses annue quos soliti erant accipere ex arvo Pierwinckel et antea quoque ex agro Geraci Steinken in Angerlo¹; iam vero domus nostra solvit, de quibus vide Copiarum librum vel literas ipsas in A.

Item anno 1451 heft Henrick Vrijthof² vercofft den fraters ein olden Franckrijckscen scilt iaerlix op sint Marten, op pein der peindingen doch te loesen myt 29 golden gulden, voir datum sbriefs gemuntet. Die selve renthe hebben die fratres voirt gelaeft iaerlix ut terichten den armen bynnen Doisborch in almissen voir die ziel brueder Steven Petersz. Item of die renth gelost worde, salmen se weder beleggen an andere erfrenten. Dit schijnt dat onse [p. 333] huijs den clerken dat toegevoicht hefft.

Item anno 1453 heft heer Henrick van den Grave ind Johan Roloffs³ ein erffwyssel gehalden mitten anderen, also dat heer Henrick vurs. voir 3 libre boiren sal 5 libre ind 1 ort ponts, ut Calijs husinge⁴ inde Papenstrait 3 libre (tantum olim dederunt, ab anno vero 1470 vel circiter duas tantum dederunt quia destructa erat domus, tandem divisa in duas partes domo unam quoque domus libram solvit) ind ut Arnt Kokenbeckers⁵ huijs in die Oyportstrat 2 libre 1 ort, erfrenthen, doch myt vurwerden dat heer Henrick die 2 libre ind 1 ort den armen binnen Doisborch deilen sal etc.

Anno 1503 heft Henrick Keppelman⁶ verkoft heer Derick van Xancten tot behoiff der armer clerken, enen koilhof inde hoffstrate, in his circiter annum 1527 tres domus extructe sunt, quarum aree cum hortis adiacentibus pauperum sunt, domus non item.

[p. 334] Anno 1503 dominus Johannes Ommaet⁷ ex credita sibi pecunia

¹ R. 704 (A. 138), d.d. 1449 juli 1; blijkens een dorsale notitie is $\frac{1}{4}$ schild van deze rente aan het Arme Klerkenhuis gekomen: het restant is afgelost door akkerruil.

² R. 738 (A. 139), d.d. 1456 januari 7.

³ R. 754 (A. 104), d.d. 1453 februari 22.

⁴ Index OAD kent alleen nog Calis' vicarie te Doesburg (R. 1308).

⁵ Arnt die Haen, koekbakker te Doesburg. Vgl. Index OAD.

⁶ R. 1247 (A. 137), d.d. 1503 augustus 14. De dorsale notitie vermeldt, dat er 3 huizen in deze tuinen zijn gebouwd.

⁷ Niet in OAD te identificeren. Zie het slot van dit stuk.

redit pauperibus clericis 4 aureos annui redditus ex domo Arnoldi te Hain¹ ea conditione ut si domus pauperum non inhabitaretur, pecunia annuatim pauperibus in civitate Doisborgensi distribueretur. Anno vero 1446 redempti sunt aurei ab Arnoldo Hain 62 equitibus aureis, quibus quinque equitibus ex pecuniis pauperum clericorum et 33 ex pecuniis domus viduarum additis facta est summa 100 equitum, quibus anno 1547 empti sunt ex erario civitatis, 6 equites annue emptione tamen fiduciaria id est op ein erffloiss, quos consules quotannis solvent Petri ad Cathedram; ex his quatuor domus pauperum et duos domus viduarum accipiet. Videatur de his liber Actorum civitatis Doisborgensis, anno 1547 pridie Agnetis virginis, quia nulle sunt de his litere confecte².

Anno 1451 hebben Goissen van Vinckwijck ind Mary syn huijsfrou³ gegeven den rechten armen to Doisborch etliche renthen ind ponden ind nementlick II libre ut ein hoff in die Santbarchstrate, want die ander syn geloist. Deinde anno 1464 emerunt pauperes ex dimidia eiusdem horti parte II^{1/2} libre. Reliqua eciam eiusdem [p. 335] horti pars eodem fere tempore empta est.

Item ex horto Bernardi te Hiekeren ante annos fere centum acceperunt pauperes annue III libre que nisi ad precedentes literas Gosuini de Vinckwijck pertineant aut certe ex ipsis permutate referantur. Incertum unde ad pauperes devenerint⁴.

Hactenus de redditibus pauperum clericorum quos habuerunt anno 1556.

Anno 1558 dedit dominus Johannes Andree quondam procurator domus nostre ex pecuniis nostris, sicut ipsem non semel confessus est, primum conventui in Sion 16 engelotten et domui viduarum itemque domui pauperum clericorum singulis annuatim III^{1/2} carolinos de 20 st. brab. Martini ex domo Wolter Janssz. genoimpt die Slotel; redimi possunt 56 carolinis^a⁵.

^a De pp. 336-337 zijn blanco.

¹ Vgl. p. 175, noot 1.

² Het protocol van vrijwillige zaken is voor dit jaar verloren gegaan.

³ R. 735 en 736 (A. 103), beide d.d. 1451 juni 23.

⁴ Ook in OAD niet te identificeren.

⁵ Niet in OAD.

[7. Ligger van de goederen, tienden enz. van het fraterhuis]¹

[p. 338] *Hutmans maet.*

[R.613 (A.61) / R.665 (A.63)]

[Niet in OAD:] A 78 / R 749

Anno 1452 noch ein acker achter t'Veentken, schietende op Hutmans mait van Jan Loyen soin.

[R.587 (A.60) / R.1192 (A. 87) / R. 731 (A.70)]

[Niet in OAD:] [p. 339]

Anno 1469 heft Ricolt ten Have vercofft Willem van Ulfte, geheiten Matelanck, ein guet, geheiten Wyderp (by ons oy), dat te leen ruert den herscap to Keppell ind so dan Ricolt sommige ackeren ut Wyderp den fraterhuijs vercofft hefft, so gelaeft Wyllem vurs., die vurs. erffnys myt den alingen guet anden leenheer erfflick in leensche weer te onderstain by also dat se (die fratres) my enen man stellen sullen die my huld ind ede dair van doe. Ind als ick oir betailt heb oir gelt, dat sy dair an liggen hebben, sal ick dat weder in mijn leen gebruiken.

In altero latere scriptum erat:

An desser erffnis hebben wy liggen XVII rijnskulden ind II rijnskulden.

Voirt heft Willem van Ulfte anno 1477 die hofstede Wyderp by den Braembarch verpacht den fraterhuijs voir 1 scepel roggen siaers Martini tbetalen; ind als ick of mijn erven die vurs. hofstede betimmeren, sal die pacht ut wesen. Item voirt heft hy den fratres dat scepel roggen vercoft om dat lant tgebruiken sonder pacht dat hi [p. 340] of die syn weder vrijen mach myt 4 golden Philippus schilde ind dan sullen die fratres weder iaerlix ein scepel roggen geven etc.

Item anno 1523 heft Willem van Ulfte etc. vercofft den fratres ut twe stukken lants by den Braembarch vijff oirt golts iairlix op sint Lambertsdach etc. Ind dairna heft hy verpacht die selve stukken den fraterhus voir die vijff oirt golts, welke pacht duren sal hent ick of mijn

¹ Deze ligger beslaat de pagina's 338 tot 369, benevens een kleine toevoeging op p. 246 en 247. De stukken zijn per goed gegroepeerd. In de hiernavolgende editie zijn de stukken welke het handschrift in regest mededeelt en die nog heden in originali in het Rijksarchief te Arnhem, afd. Oud-archief Doesburg berusten, weergegeven door het Regestnummer (R.), resp. Aanhangselnummer (A.), waaronder zij voorkomen in de Regestenlijst resp. het Aanhangsel op de *Inventaris van het Oud-archief der gemeente Doesburg*, gepubliceerd door dr. A. J. van de Ven. Stukken die daarin niet voorkomen, worden hier weergegeven volgens de tekst van het handschrift.

erven oir betail 20 golden gulden op enye sint Lambertsdach, so veer ick oir die pacht twe iaer te voeren opsegge.

[p. 340] *Anno 1431. Kunegunden of Lutgarden goit.*

[R.493 (d.d. 22 aug. 1432) (A.58) / R.481 / R.678]

[p. 341] *Onse hoffstede te Drempt by der kerck.*

[R.950 (A.127)]

Van ackeren int Syde velt ind erffwisselen.

[R.554 (A.59) / R.1141 (A.83)]

[p. 341] *Holtslach.*

[R. 858 (A.76)]

[Niet in OAD:]

*A 22
R 1012*
Anno 1475 heft Willem van Ulfft voir den Richter Jan Goltsmyt, verkofft ind opgedragen oir holtslach myt waer.

[R.703 (A.65) / R.713 (A.66) / R.823 (A.75) / R.646 (A. 62)/ R.1251 en 1252 (A.89) / R.701 (A.64) / R.1088 (A.34)]

[Niet in OAD:] [p. 343]

Anno 1545 hebben wij 200 enckel golt gulden gedain op Snuyen hoffstat der edelre gravinne Walburg to Wysch, ind dairna, anno 1549, hebben wy dair noch 50 der selver gulden gedain.

Anno 1550 hebben wy gecofft van den edelen Jorien, grave van Lymborch etc., 20 goltgulden ierlicker renthe, commervry op Meidach, ut erffnis dair Koman op wont, op ein wederloss van 400 golt gulden etc.

[A.111]

[Niet in OAD:]

Anno 1557 hebben wy gecoft vijff golt gulden siaers ut dat gasthuijs¹ to Doisborch, die sy moegen lossen myt hondert golden gulden, die sijn verwisselt myt Wolter Schaip ind gelacht op Jan Giginckshuijs.

[p. 344] *Vanden Nyen hoff.*

[R.1131 (A.80-82)]

[Niet in OAD:]

Item die kerck van Drempt sol oick noch ackeren dair ut hebben, die ter loss stain an den Nienhoff etc.

¹ J. H. Hofman, *Het gasthuis te Doesburg*, AAU 30 (1905), pp. 17-29.

Item anno 1493 heft hartoch Karll van Gelre den Nyenhoff angespraken op die VIII^{1/2} olde schilde ind wy sochte onse wair to Egmont etc.

[p. 344] *Clincken goit.*

[R.1175 en 1179 (A.85)]

[p. 345] *Maeskamp.*

[R.1232 (A.88) / R.128 R.778 (A.73) / R.1146 (A.84) / R.1352 (A.84)]

[Niet in OAD:] [p. 346]

Ut ein olt boick. Item die Elsmate hebben wy verwysselt myt Willem to Horstel voir die Honshegge.

Item tuschen Albert Scaip ind ons, is ein erfwissel gegain aldus. *Sonder datum.* Dat Albert ein acker lants van ein scepel saits [p. 347] wij eertjts van Maes Guldevercken gecofft hebben ind dairtoe die Hondsshegge, gelegen in den Hoick, strickende beneven Veens maitken, wij van Willem to Horstel omgebuijt hebben ind oick oirspronckelik van Mais vurs. gekomen is, hebben ind behalden ind oick bewircken soll op den Roissinck, voir syn goit Nyenhove. Des heft hi dair buten laten liggen den Cruijsacker in syn guet Nyenhove te hoiren plege, welke wy nu in onse Nienhoff gelacht hebben, schietende mytten enen ejnde op ten Nienkamp, mytten anderen opten hogen wech. Ind dit sullen wij malkanderen voir vry edel eygen erve vryen ind waren. Item hi sal die van synen Nienkamp tusschen Roissinck halden ind wy an die Honshegge verleggen ind hailden etc.

[R.1191 (A.86)]

[Niet in OAD:]

[p. 348] *Clein Doirnslach.*

Anno 1492 heft ons Gerit van Tellichuijs, in erffpacht gedain, syn Clein Doirnslach iairlix voir ein olt moirken, dat hy voirt gegeven heft tot luchtinge in onse kercke op ein wederloss myt 19 golden gulden, na die ijerste 13 pacht iaeren.

Anno 1538 hebben wy hier noch op gedain Harmen van Tellichuijs, 9 rijnsgulden ind den brieff vermaickt, beheltlick hem syn losse na die ijerste 20 iaren op sint Jan te midsomer myt 28 golden gulden ind die losse altijt ein iaer te voiren opseggen. Die gulden sullen wegen 2 engelss., 1 troy voir datum sbrieffs geslagen.

[p. 349] *Grote Doirnslach.*

Anno 1547 hefft Willem Telchuijs ons gedain dat Grote Dornslach in erffpacht tgebruken tot onsen schoinsten, als ons eygen erve etc.; die pacht sal wesen ein halff heren pont te betalen Petri ad Cathedram, ind hebben die pacht voirt gegeven tot luchtinge onser capellen. Desse erffpacht sal hi mogen quijtcopen na 12 iaren deses datums, als hi ons die loss ein half iaer te voiren op gesecht heft, myt 30 Philips gulden wegende 2 engelschen, ein troy ind myt 75 golden gulden van gewicht ind anders geen gelt.

[p. 349] *Clein Telchuijs.*

[R.1271 (A.90)]

[Niet in OAD:] [p. 350]

Anno 1557 hebben wy van tgasthuijs gelost ein acker in ons Klein Telchuijs of Helmichs kamp behoerende, myt 55 golt gulden, orkonde ein cancellierden brieff sy dair af hebben.

Anno 1515 sijn die twe gulden dair die brief af sprickt, afgelecht in ein verwisselingh mytten groten convent als volcht. Dat molder roggen ontfengt dat gasthuijs noch.

[R.1277 (Inv. no. 4274 en A.91)]

469

[Niet in OAD:]

Anno 1450 ein ander erffwyssel mytten Groten Convent gehalden. Dat sy van ons hebben sullen [p. 351] ein stuck geheiten den Swinenstroim by oir *Negelsmait*. Item ein stukken int Hoge Velt by des costers leeukens. Noch ein stuck int selve velt by den eykelboim an beiden syden in oir landt. Item aldair noch ein stuck by oir leeugard. Item noch dair ein stuck, gelegen by oir erve geheijten *die Bijl*. Item ein stuck int Syde Velt bij oir erve, genoimpt *die Somp*. Alle desse percelen hebben gehoort in Hutmans erve ind dair in weren sy ons besegelt. Wy sullen wederom hebben twe ackers op Langenoirt, geheijten die *Beghijnen ackers*.

Item ein acker achter tVeentken, schietende op Huetmans mait. Item ein acker achter der kercken of des Valkenkamp.

Item ein stukken by onsen erve opter Slonden. Ind hebben mal-kanderen gelaiff te wairen. *Absque sigillo..*

[p. 351] *Bairscheslach.*

[R.1108 (A.94) / R.762 / R.803-805¹ / R.867 / R.1081 / R.1108 / R.1107 / R.1119]

[p. 353] *Eltinck bij Dotinchem.*

[R.980 (A.57)]

[p. 354] *Van dat kellixken van Sion.*

[Niet in OAD:]

Anno 1471 hebben sy ons versat ein keellick omtrent van twe marck voir 22 goltgulden den gerekent voir 28 nye vleemsch, dair sy on weder mede lossen moegen. Ind als wy willen ein ander warven, sullen wy oir dat wittigen ind sy sult ons dan bynnen drie mainden dat gelt weder gheven ind den kelck na sich nemen.

[p. 354] *Die Horst of Bollarts goitt.*

[A.116 (14 charters) R.924-926 etc. / A.49 (15 charters) o.a. R.1050 / R.1052 / R. 1056 / R.1105 (A.119) / R. 962 / R.1169² / R.189 (A.49) / R.201. Inv. no. 4488]

[Niet in OAD:]

Item dese thijn olde schilde weren ijerst anno [p. 356] 1395 ut die Horst van Frederick van Steenre, die sy voirt gegeven hefft ter Gods eren myt rait heer Derick Gruters anno 1397. Doe dijt Frederick van Steenre kofft, doe hoerden die Horst ein toe, genoimpt Derick van Batenborch, als die van Lense Reynerss to leen ruerden ind dair Harmen van Mekeren Uden soin averste leenheer af was³.

[R.267 / R.484 / R.502⁴ / R.558 / R.962 (A.119) / R.1105 / R.1169 / R.764 (A.116) / R.924 / R.1050 (A.49) / R.1052 / R.1056 / R.1167]

[Niet in OAD:] [p. 358]

Anno 1479 heft die pastoir van Angerlo angesproken die Horst ind wolde antasten ein deel landes, den onse brueders wederstonden

¹ Volgens OAD, R. 792, heeft dit stuk, uitgegeven 1456 mei 7, betrekking op R. 762 (zie hierboven).

² Niet in OAD: Beheltlick dat die susteren die almissen na der ordinantien dair af wesende buten onsen kost utrichten sollen etc.

³ Het gespatieerde niet in OAD, het overige is R. 189 (A. 49) en R. 201 (Inv. 4488).

⁴ R. 504 en 506, die eveneens op dit goed betrekking hebben, worden in het handschrift niet vermeld.

myt leengoitsrechten, myt dijckboick ind lange besitt. Ind hem ind syn broeder Jan Kell ontbrack bewijss ind schijnbar kond. Dyt wort ten lesten gecomponiert also dat besitters des goits alle jair op sint Marten drie olde Franckrijckse schilde anden pastoир betalen sollen. Des pastoires bewijs was ein register in dat missaell tAngerloe, dair so stonde geschreven.

Item opper Hoger Horst ein slach lands van twelf molder sacts, dat is drie margin lands, ses roden ind 1 hout doigains ut Meyenmait aver die Hoge Horst in Mallent Ham utgains in die Bairische strait, dan dese schryfft alset schein ind die notarius oick bekande te schijnen ind Arwijlre, procurator [p. 359] bracht sijn utschryft by dat hy voirtijts dair ut geschreven had, aldus ludende:

Dat is avergegeven ind verpacht ein erfpacht by rade pakken drossel mijns erwerdigen jonker Willem vanden Berge ind meyster Derick Peijs, rentmeister des selven jonckeren vurs., voir drie oude Franckrijcksche schilde siaers op ein pacht, dat die gein die dat landt hebben of besigen den kirckhere op al sint Marten in den winter nu ind namaels sullen den pacht betalen. Dat vurs. is geschiet to Doisborch op Gelre, by rait der scepen derselver stadt vurs. in den jair ons Heren 1436. Ind hier is by geweest Gerit Mom van Kell.

Acta per notarium Harmen van den Gold, anno 1488.

*Die partes vande Horst of Bollarts goit,
ut den olden leenboick van Wysch.*

Die Hogehorst mytter hofstede.

Wickemaithen myt tcleynne maitken.

Meyen mait. Malbentham.

tBroick mytten Start.

Item niemant en weeht aver dese landen dan te bede behalven aver die Start.

[p. 360] *Van tVossholl.*

[R.902 (A.48)]

[p. 360] *Vanden Roiden ind Geeren.*

[R.413 (Inv. no. 4247) / R.425 (Inv. no. 4248) / R.554 (A.38) / R.592 (A.39) / R.849 (A.45) / R.848 (A.44)¹ / R.871 (A.47) / Vgl. R.882 / R.972 (A.44) / R.1180 (A.50) / R.1223 (A.52) / R.704 (A.138) / R.857 (A.46)]

[Niet in OAD:] [p. 363]

¹ Gedrukt in AAU 28 (1903), pp. 279-281.

Item ein wijl tijts dairna sijn wij mit malkander verdragen, dat wy die roeden erflick holden sollen voir den penningen vurs. ind die ort schiltz sol ons noch iaerlix to komen etc.; *doch om molestatie van Derick Wicherinck* ist gededingt anno 1560, dat die ort doot wesen sal ind wy noch 20 daler to geven sullen ind so sullen wy die roeden beholden; des is ons Wicherlinck wair.

[p. 363] *Blanckemaite ind half veltslach.*

[R.455 (A.37)¹ en stukken genoemd in A.42]

[p. 364] *Swolsche veltslach.*

[R.737 (A.40) / R.744 (A.40)]

[Niet in OAD:] [p. 364]

Dairna anno 1492 hebben sy ons dat lant gelaten voir XV golt-gulden siaers erflick, die te loesen teffens of alleijnsken op drie mail voir vijf gulden hondert etc.

[p. 365] *Van Karmschemait of Rudemait.*

[R.117-119 (A.41) / R.723 (A.41) / R.745 (A.41) en R.746 / R.1054 (A.41)]

[p. 365] *Van tVonderloische maithken. Compelwicker hoeven, Tyden sleechken, dat wy tsamen noemen Gulicker maithken.*

A.78 (8 charters) (R.691-92) / R.715 (A.78) / R.768 (A.78) / R.932-933 (A.78) / R. 1082 (A.78) / R.1100 (Inv. no. 4542) / R.1097 (A.79)

[p. 367] *Van Olbergen.*

[R.802 (A.55 = 15 charters)]

[p. 368] *Die Nyemaet.*

[R.1102 (A.56)]

[p. 368] *Teynck bij Zutphen.*

[Niet in OAD:]

Anno 1538 hebben wy vercofft onse vierdendeel vant goit Teynck, ons herkomende van Jan Keppelman. Dair die ander delen af to quemen Albert Scaep ind die kerck van Doisborch.

[Vgl. A.95 / R.1348 (A.112) / R.853 (A.32)²]

¹ Vgl. de tekst van de kroniek, p. 14, 21 en 28.

² Onder aan de bladzijde staat: Windemöl op den möelenberch.

[8. Later toegevoegde notities uit de aantekeningen van de procuratoren Johannes Ahrweiler, Egbertus van Utrecht en Johannes Andreeae.]¹

[p. 246] Item ex veteribus Rationariis Arwijre² etc.

Anno 1492 comparavimus a fratribus Zvollensibus, dat Veltslach³ pro trecentis aureis, annue XV.

Anno Domini 98, vendidimus dat Merdel⁴ Evert ten Bargh pro III $\frac{1}{2}$ C goltgulden et 25, et his pecuniis redemimus a fratribus Svolensibus annue X aureos.

Anno 1500, verbuigt dat guet Opter Slonde⁵, voir Doirnslach bij Elsmait, ind ein stukken opten Roissinck. Wi gheven Maes Guldenverken toe hondert goltgulden ind elff; $\frac{1}{2}$ gulden tijsns anden heer van Gelre hielden wi oick an ons.

Van t'Vosholl⁶ ex scriptura domini Egberti Traiectensis, qui tunc fuit procurator anno 32.

Sciendum⁷ dat dat Vosholl verset is geweest, ab anno 1517 an Jan Helmichs voir CLXXV Philips gulden, et non potuit redimi ante mortem Johannis praefati, ut patet in literis. Anno igitur 32 venit idem Johannes ad nos, et reddidit nobis dat Vosholl tali conditione, quod daremus ei [p. 247] annue ad vitam XIII $\frac{1}{2}$ Philips gulden et IIII vimmen schanssen. Et post obitum eius duabus neptibus eius dabimus XXV Philips gulden semel. Item die ses singende gildmissen, V Philips gulden annue, donec redemerimus centum Philippicis florenis, ut patet in literis. Hoc ille.

Et hec quidem testamento ita constituerat, scilicet cum postea iuvenem duxisset uxorem, ex qua genuit prolem, rescindere volebat,

¹ Hier worden toegevoegd de notities die door de schrijver van het Cartularium werden gemaakt op p. 246 en 247 van de tweede codex, maar die hier thuis horen. Het zijn later gevonden aantekeningen van Johannes Ahrweiler, Egbertus Traiectensis en Johannes Andreeae, alle procuratoren van het fraterhuis te Doesburg, die hem aanleiding gaven deze stukken toe te voegen op enige ledige pagina's van zijn codex.

² Johannes Ahrweiler, procurator van het fraterhuis. Zie inleiding, p. XIV.

³ Dat Veltslach in het Angerlobroek. Dit stuk land was door het Klerkenhuis te Zwolle gekocht onder de naam van het fraterhuis te Doesburg van Johan van Kell; het Zwolse huis mocht dit land gebruiken, totdat het fraterhuis in de kerspelen Zwolle of Wije een rente ter waarde van 240 oude schilden er voor zou kunnen kopen: R. 744 (A. 40).

⁴ Zie hiervóór, p. 27, noot 1. = R. 1223 (A. 52). Vgl. hierna, p. 192.

⁵ Die Slonde, in het kerspel Drempet, 1451 door het fraterhuis verworven in erf- wissel met de kerkfabriek en het gasthuis te Doesburg: R. 731 (A. 70).

⁶ Zie hiervóór, p. 182.

⁷ Zie hierna, p. 193.

sed fratres tamen redemerunt literas desuper confectas post obitum eius, ut in dorso earum scriptum est manu magistri Alberti Schaep.

Item die helfft van die hondert ind vijf ind twintich gulden, na inhalt des brieffs, hebben die fratres gevrijt ind betailt an Johan Horstman ind sijn wif (hec erat vidua relicta Jan Helmichs). Actum op vridach post octavam Pasche, Anno 35.

Item manu Johannis Andree procuratoris additum.

Item dat ander deell van den summen gelts heft dat Grote Convent ontfangen, dair sij af sullen gheven hantgelt, na utwijsinge eins besegelden briefs, die Jacob Penninck, burgermeester, vanden convent ontfangen heft int jair van 35, in behoif des onmundigen kinds, dair die Rait momber af was ^a.

[C. OVERZICHT VAN JAARLIJKSE INKOMSTEN EN UITGAVEN]

[p. 369] [1.] *Reditus domus nostre Anno 1560.*

Martini ¹.

Olbergen, Meyermaiss, 50 dal.

Nyenhoff, Rentwarnsinck, 25 dal.

To Drempt by die kerck Barwelt, 19 dal.

Cleijn Telckhuijs, Garit Bossinck, II dal.

Eltinck to Ysevoirt Garit, II^{1/2} dal.

Alsenoirt, Jan van Ackeren, II rider gl.

Snoyen hofstede, Harmen Backhuijs weduwe, 10 golt gl.

Grote Boirloe, V dal.

Karmschemait ind die roiden, Johan Zoir Ind Wolter Scaip, twemaill 35 dal.

tBroik mytten Start, Johan Zoer, 40 dal.

Baersche slach, Wyllem Gaemens, 36 dal.

Meymait, Derick ter Steghe, 16 dal.

Die Horst hebben wy geseijt

Wyckemaitken } die weyden wy selffs.
Mallenthiam }

Gerberge mait, Geertken Heelen, 22 dal.

^a De pp. 248-251 zijn blanco. Daarop volgen de *Privilegia fratrum*, p. 252vv. Zie boven, p. 155 van deze uitgave.

¹ 11 november.

Potzmait ind Brincksbongert, 13 dal.
 tVeltslach, Roloff Scaip, 26 dal.
 tVossholl, Randolph Scaip, 20 dal.
 tVeentken, meijster Albert Scaep, 8 dal.
 Die Biesenkamp te Diem, weduze zaligen Garit Lunens, VII^{1/2} rider gl.
 Vier korte roeden, Henrick van Reness, dair hebben wij voor int ge-
 bruijck twe lange roiden die [p. 370] liggen in onsen roeden, genoimpt
 Walbeecks roden, ind hy heft van ons toe $\frac{1}{2}$ gl., id est 12 claesken.
 Blanckemait, Wolter Scaip, 16 dal.
 Twe geeren, Wolter Scaip II libre broitsuykers.

Ut huijs ind have bynnen der stadt.

Martini.

ex domo	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Henrick erffgenaem, IIII lib.} \\ \text{Pauwels by die Saltpoirt, 1 lib.} \\ \text{Henrick Kistemaker, 1 lib.} \\ \text{Jan Smeijnck, 8 lib.} \end{array} \right.$
---------	--

*Galli*¹

Ex domo Jan Crucebrinck, 1 lib.

Nativatis Domini

Ex domo Gerit Rijtbarck, 1 lib.

Epiphanie

Ex horto Jan van Yperen, II lib.

*Petri*²

Ex domo Steven Glaesmaker, II lib.

Ex horto Henrick van Reness, $\frac{1}{2}$ gl. id est 12 claesken.

Ex domo minoris hospitalis iam olim nihil accepimus.

*Pasche*³

Ex domo Thome ten Bergh, II lib.

Ex domo Harmen die Leuw, I lib.

Dat gasthuijs 5 golt gulden^a

^a In de kantlijn bijgeschreven: Redempti sunt anno 63.

¹ 16 oktober.

² 29 juni.

³ Wisselende datum.

*Philippi et Jacobi*¹

Die gravyn van Styrom, 20 golt gl.

*Pentecostes*²

Fraternitas venerabilis Sacramenti, 1 lib.³

[p. 371] *Nativitatis Johannis Baptiste*⁴

Fraternitas sancte Katherine, de missa dominicali, 31 st. brab.

*Nativitatis Marie*⁴ *de hortis suburbanis*

Jan Dapper, IIII^{1/2} rider gl.

Garit Huyssinck, 1 rider gl.

Griet, mater eiusdem, 1 rider gl.

Thonij van Groll, 4 goide snaphanen

Alle vier hoichtyden

Van der stadt I vierdel wijns voir die scepen missen.

*Item damus in die sancti Stephani*⁵

Custodi matricis ecclesiae, 1 boddreger

Ministris civitatis, 1 boddreger

Naute, 1 boddreger ind II pl.

Naute voir die Oypoirt circa Natalem Domini, 1 snaphain.

Item I boddreger is I^{1/2} st. brab.

Lotrici damus VI^{1/2} pont, dat pont van 20 but. ind
1 horns gl. van 12 lichte st. ind II vimmen holts,
preter portionem etc.

Van gemaell

Ein molder roggen of mastelyoen, II but.

Ein gebrount malts, 4 lichte st.

Ein molder mestsait, 1 but.

^a In de kantlijn bijgeschreven: Redemptum est.

¹ 1 mei.

² Wisselende datum.

³ 24 juni.

⁴ 8 september.

⁵ 26 december.

Den watervuerden

Ein gebrouut waters, $V^{1/2}$ lichte st.

Ein gebrouut malts, X sack te fueren $VII^{1/2}$ but.

Item ein yder sack van 3 schepel te fueren ind weder te brengen,
III placken.

[p. 372] [2.] *Pensiones annue quas pendit domus nostra. Thijns.*

*Pridie Martini*¹.

Te Olbergen, van die Nyemait, 1 olt butgen.

Item te Olbergen, van Martensmait in die olde mact, $1^{1/2}$ vleems,
id est 7 pl.

Van den Gansepouill, $1^{1/2}$ woechey, id est $III^{1/2}$ pl.^a

Martini.

Te Reden.

Te Bair, van Bairslach, 1 olt butgen.

To Bingerden^b { van Blanckenmait, II bekeren.
van tVossholl, 1 olt butgen.
Pro sororibus in Sion, II olde butgen, des betalen
sy voir ons op Hagen 1 olt but.^c

To Doisborch, van tVeentghen an Albert Scaep, 1 old but.^d

Te Dieren, Commendatori, 1 par hoinder^e.

Te Keppel, bynnen der kerck, 1 libra cere^f.

To Drempt, den Seendeken, 1 olt moirken.

To Dotinchem, den pastoir ind vicarien, ein yder ein gulden van 26 st.
current.

To Angerloe, den pastoir III olde schild facit $III^{1/2}$ golt gl.

Walbeeck, voir twe lange roeden in onse roeden, solvimus an Henrick
Reness, habet pro eis 4 korte roeden
ind $1^{1/2}$ gulden ex horto etc.

Vestiaro in Belheim, voir 4 lange roeden in onse roiden. $III^{1/2}$ gulden
van 28 st. brab.

^a Bijgeschreven: Villicus noster ibi solvit.

^b Bijgeschreven: Nos solvimus.

^c Bijgeschreven: Van den Oesterinck.

^d Bijgeschreven: Nos.

^e Bijgeschreven: Villicus noster in Olbergen.

^f Bijgeschreven: Van den cruyssacker.

Hospitali ut clein Telckhuijs, I molder rogger ^a.

[p. 373] *Item Martini.*

Domui pauperum clericorum, II golt gl.

Item pauperibus diversis in calceamentis elargiendis, II^{1/2} golt gl.

Andree ¹

Te Doisborch van Maiskamp domino terre, 4 olde groten, id est 14 st. brab.

Ibidem etiam domino terre van Gulickermaitken 1/2 st. brab.^b

Nativitatis Domini

Commendatori nostro, 1 golt gulden

Petri

Vicariis ecclesie matricis, XII^{1/2} lib. id est 50 st. brab.

Alijt Kerckhoffs, X hoirns gl.^c

In quadragesima

Pauperibus, II vatt herincks ind VI molder roggen.

Pasche

Commendatori nostro, 1 golt gl.

Nativitatis Marie

Domino in Keppell, ut Cleijn Telckhuijs, I^{1/2} olde groit id est 6 st. brab.

Michaelis ²

Alijt Kerckhoffs, III hoirns gl.^d

Doir t'fair voir die poirt

Alle weken svrijdaechs 26 broitgen ut 1 scepel voir 26 armen. Facit XIII molder roggen.

Item noch in onsen broitcorf voirden armen

Alle vrijdage te volst der deylingen, XIII scepel roggen eins siaers Kreijevenger.

[p. 374] [3.] *Summa dati et accepti ex parte domus nostre* ^e.

Anno 1554 usque Martini in anno 55.

Exposita 531 dal. II^{1/2} st. brab.

^a Bijgeschreven: Bernt Gruter habet.

^b Bijgeschreven: In veteri libro 1/2 butken.

^c In de tekst is deze regel doorgehaald. Bijgeschreven: Obiit anno 63.

^d In de tekst is deze regel doorgehaald. Zie noot c.

^e Boven aan de bladzijde is bijgeschreven: Dominus Johannes Andreae restituit 160 dal.

¹ 30 november.

² 29 september.

Accepta 592 dal. 8 st. brab. Daler facit 29 st. brab.
Debebantur nobis 20 dal.

Anno 1555 usque Martini 56.

Accepta 629 dal. 13 st. brab. $\frac{1}{2}$.
Exposita 594 dal. 22 st. brab. $\frac{1}{2}$. Daler facit 30 st. brab.
Debebantur fere 25 dal. Debebamus nihil.

Anno 1556 usque 57 Martini.

Summa acceptorum 528 dal. 15 st. brab.
Exposita 715 dal. 5 st. brab. 1 oirt. Daler facit 30 st. brab. $\frac{1}{2}$.
Debemus fere 8 dal. Debentur nobis plus minus 25 dal.

Ab Anno 1557 Martini usque 58.

Accepta 534 dal. VI $\frac{1}{2}$ st. brab.
Exposita 516 dal. 27 st. brab. Daler facit XXX $\frac{1}{2}$ st. brab.
Debemus fere 14 dal. Debentur nobis ex certis 35 dal., ex incertis 20 dal.

Ab Anno 1558 Martini usque 59.

Accepta 556 dal. et $\frac{1}{2}$
Exposita 633 dal. 9 st. brab. min 1 ort.
Debemus nihil. Debentur nobis 100 dal.
Den daler gerekent ad XXX $\frac{1}{2}$ st. brab.

Anno 59 a Martini usque 60.

Summa acceptorum 609 dal. II st. brab.
Summa expositorum 610 dal. 19 st. brab. min 1 ort.
Debentur nobis plus minus 70 dal.
Den daler gerekent ad XXX $\frac{1}{2}$ st. brab. usque ad Junium et deinceps
ad XXX st. brab.

[p. 375] *Anno 1560 usque Martini 61.*

Summa acceptorum 500 ind LXXIII $\frac{1}{2}$ dal. min 1 butken.
Summa expositorum 500 ind LXX dal. X st. brab. 1 ort.
Debentur nobis centum daleri. Den daler ad XXX st. brab. Debemus
nihil (sic dicebat).

Anno 1561 usque Martini anno 62.

Summa acceptorum 500 ind XLII dal. VII $\frac{1}{2}$ st. brab.
Exposita 500 ind 95 dal. XXVI st. brab.
Debentur nobis plus minus 90 dal.
Debemus nihil, expta mercede aggeris in Bairra parati.

Anno 1562 usque Martini 63.

Summa acceptorum 500 ind 20 dal. I $\frac{1}{2}$ st. I $\frac{1}{2}$ plack.

Summa expositorum 500. 28 dal. $1\frac{1}{2}$, 8 st. $1\frac{1}{2}$ pl.

Debentur nobis 67 daler.

Debemus de hoc anno daler unum atque alterum; den daler gerekent ad 30 st. brab.

Anno 63 usque Martini 64.

Accepta 765 dal. $V\frac{1}{2}$ st. brab.

Exposita 758 dal. 14 st. brab. min $1\frac{1}{2}$ pl.

Debemus mercedem aggeris in Bair.

Debentur nobis fere 55 dal.; daler ad 30 st. brab.

Hoc anno reliquit Gerardus procurature officium.

Reliquit in pecunia centum $XII\frac{1}{2}$ daler.

Anno 64 usque 65 Martini. Guilhelmus.

Summa acceptorum 587 dal. $XXVII\frac{1}{2}$ st. brab.

Summa expositorum, 646 dal. 7 st. brab. 5 pl.

Debemus daler unum et alterum

Debentur nobis plus minus 45 daler.

Daler ad 30 st. brab.

[p. 376] *Anno 65 usque Martini 66.*

Accepta 709 dal. $I\frac{1}{2}$ st. brab. 6 pl. In his erant 80 daler a Simone Fabro accepti in pensionem et a Woltero Scaep, 42 daler pro redemptione chyrographi.

Exposita, 804 dal. 9 st. brab. 6 pl., de quibus 130 dedimus pro emptione decimarum.

Debemus tamen unum aut alterum daler.

Debentur nobis 37 daler. Daler ad 30 st.

Anno 66 usque 67.

Summa acceptorum 451 daler $III\frac{1}{2}$ st. brab. V pl.

Summa expositorum 547 daler XI st. brab. 6 pl.

Debemus 37 daler.

Debentur nobis fere 43 daler. Daler ad 30 st. brab.

Anno 1567 usque Martini in anno 68.

Summa acceptorum 544 dal. $XXIII\frac{1}{2}$ st. brab., $III\frac{1}{2}$ pl.

Summa expositorum 683 dal., $XXVII\frac{1}{2}$ st. brab. 1 but

Debemus 67 daler

Debentur nobis fere 30 daler. Daler facit 30 st. brab.^a

^a De rest van de pagina is blanco. Vervolgens zijn de pp. 377-387 blanco. Op p. 388vv volgen dan de stukken betreffende het weduwenhuis, welke eerder door Schoengen werden gepubliceerd. Zie inleiding, p. xi, noot 4.

[4. Staat van buitengewone inkomsten en uitgaven van de procurator Johannes Andreeae over de jaren 1534 tot 1555.]¹

[p. 244] Item Johannes Andreee procurature officium administrare cepit anno 1534 et per viginti annos usque ad annum 1555 intrantem, administravit; interea temporis preter annuos reditus domus nostre (qui summam quingentorum dalerorum non multum superabant) ex accidentalibus pecuniis accepit.

Item a comite Zutphaniensi, 80 Gelders riders pro redemptis agris: die greven stuxkens.

Item a domo Stroimborch² vendita, 45 rider gl.

Item a domo Nykerken³, 65 daler.

Item a quarta parte predii iuxta Zutphaniam Teijnck⁴, 100 Philips gl.

Item van vrou ten Bargh ut Merdel⁵, 100 gl.

Preter ea que quotannis ex labore scriptorum et compactorum accepit.

Itemque ex patrimonii fratum.

Sequuntur summe ab eodem exposite preter quotidianas expensas.

Redemit 8 gl. de pondere van Putzeler⁶, pro quibus dedit hondert in 60 Philips gl.

Item a domino Bernardo in Drempt⁷, 5 aureos annue per centum goltgl.

Item Conventui Adamans in Zutphen⁸, centum Philips gl.

¹ Hier wordt toegevoegd een staat van hetgeen de procurator Johannes Andreeae over de jaren 1534 tot 1555 buiten de gewone inkomsten heeft ontvangen en boven de dagelijkse uitgaven heeft uitgekeerd. Deze staat is opgenomen op de pp. 244 en 245 van de tweede codex, als latere toevoeging op leeggebleven bladzijden. Zie de inleiding, p. IX.

² Rutgher Stromborch, priester en vicaris ten Olden Keppel schonk 1523 januari 14, tesamen met zijn dienstmaagd Katrijn Berntsdochter, een som van 120 rijnsche gulden aan de fraters voor een wekelijkse mis, in het bijzonder een zielmis na hun overlijden: R. 1301 (A. 122). Zie p. 163.

³ Over een rente geschenken door Willem van der Nyerkercken aan de St. Ursulavicarie of aan het hoge altaar in de kapel van het fraterhuis, zie R. 1276 en 1277. Vgl. ook p. 158-159 van deze editie.

⁴ Tedinck of Teynck, een leengoed in het kerspel Warnsveld en de buurschap Eefde.

⁵ Mardel, in het kerspel Angerlo, werd door het fraterhuis aan Evert ten Barge ('s-Heerenberg) verkocht: toestemming tot de verkoop gaf de leenheer Johan van Voorst en Keppel op 24 november 1498: R. 1223 (A. 52).

⁶ Gerloch Putzeler, gerichtsman in het ambt Doesburg, en in Bair en in Latum, rentmeester van Bair, schonk 9 augustus 1502 een hofsteedje opten Alsenoert in het kerspel Drempt aan het fraterhuis: R. 1252 (A. 89).

⁷ Met dominus Bernhardus kan bedoeld zijn heer Bernardus Ruwennoirt, vicaris te Hoogkeppel. Vgl. R. 1239 (A. 120), waar sprake is van zijn testament waarin o.a. aan het Klerkenhuis te Doesburg 50 goudguldens worden vermaakt onder voorwaarde van het doen van een wekelijkse mis.

⁸ Adamanshuis, genoemd naar Hendrik Addaman, die in 1398 een huis op het

Item domui pauperum LXXXVIII^{1/2} rider gulden 4 st., pro III^{1/2}
Wilhelmus schilt.

Item pro redemptione des Voshols¹, 125 Philips gl. 50 legavit nobis.

Item 100 dal., ter schattingh duci Clivensi anno 43.

Item 10 rider gulden, de missa Willems ter Straten.

Item pro Doirnslach² 80 Philips gl. Item adhuc

[p. 245] 85 goltgl. Item noch 9 goltgl., opt clein Doirnslach.

Item in Buerlo³ belacht, 100 dal.

Item an den Grave van Styrom belacht, 400 goltgl., facit annue 20
gulden ut Comens goit⁴.

Item an den selven II^{1/2} honderd goltgl. op Bachuijs goit⁵; facit annue
10 dal.

Preterea edificavit murum circa hortum, latrinam pro hospitibus et
fratribus, penarium in tonstrina et imbrices super horrea etc.

[D.] FUNDATIO DOMUS VIDUARUM⁶

Oude Want beschikbaar stelde voor vrome vrouwen. In 1456 kwam de stichting onder
toezicht van het Heer Florishuis te Deventer en het Fraterhuis te Zwolle, als convent
van Zusters van het Gemene Leven. *Mon. Bat.* II, p. 218, nr. 4.

¹ Voshol (Voshaell), in het kerspel Angerlo. Vgl. A. 48. Zie p. 178 van deze editie.

² Doernslag in het kerspel Drempt. — Bij erfwissel met Maes Arntssoon c.s.,
ontving het fratershuis de Guldenverckenskamp in den Doernslage en een akker in
den Roessinck bij den Nijenhoff, 24 januari 1500. R. 1232 (A. 88). Zie p. 179 van
deze editie.

³ Groot Buerloo, klooster in het bisdom Munster, A. 111.

⁴ Niet in OAD.

⁵ Niet in OAD.

⁶ Gedrukt: M. Schoengen, *Het weduwenhuis te Doesburg*, BMG 5 (1902),
pp. 383-400.

GLOSSARIUM¹

A

- abbacia*, abdij, 106
abnegatus c. gen., onthecht aan, 32
absolvere, van zijn functie ontheffen, 61
acceptare, aannemen (als lid), 80
acceptatio, aanneming (als lid van de fratergemeenschap), 85
agon, geestelijke strijd, 34
alec, haring, 95
aliquidis, enigerlei, 106
alleviare, verlichten, verlossen, 145
ambo, plaats voor de schriftlezing en de prediking tijdens de liturgie, ambo, 46
amicabilis, vriendelijk, vriendschappelijk, 51
annichilare, vernietigen, 32
annuatim, jaarlijks, 21
annue, jaarlijks, 13
apostasia, afval, verlaten van religieuze orde, 99
apostatare, afvallig worden, de religieuze staat opgeven, 85
appendicium, afhankelijk goed, 20
aquatica, water-, 32
auquilonaris, noordelijk, 41
arbustula, struikje, boompje, 149
area, plein, erf, 13
argastulum, gevangenis, 51
articulus mortis, uur van de dood, 156
artificialis, in de kunst bedreven, 101
astipulari c. dat., goedkeuren, zich aan- sluiten bij, 77
australis, zuidelijk, 43
avisare, delibereren, nadenken over, 108

B

- baliva*, balije (afdeling van de Duitse orde), 31
balivus, baljuw, 126
barones, de groten van een land, 29
bladum, koren, broodkoren, 65
bovinus, van een rund, 56

- brasium*, graan of graanmengsel bestemd voor het bierbrouwen, mout, 15
braxator, bierbrouwer, 15
braxatura, brouwerij, 85
bullire, koken, 81

C

- cacabus*, ketel, kan, kookpot, 17
calculus, steen (in de blaas), galsteen, 54
camera, kamer, 57
camera domini terre, tresorie, 29
capellanatus, kapelaanschap, 92
caphus, kooi, 126
capitanus, legerhoofdman, kapitein, 52
captivare, gevangennemen, 132
cardinalatus, kardinaalsambt, 96
caristia, duurte, 56
caritas, duurte, 65
carpentator, wagenmaker, 50
carruca, wagen (op vier wielen), 17
cassare, te niet doen, ongedaan maken, 32
caulis, kool, 60
celebs, ongehuwd, 36
cellita, celbewoner, 102
censualis, cijns-, tijns-, 61
cersiva, cervisia, bier, 15
charistia, zie: *caristia*
charitas, duurte, 65
christicola, christen (monnik), 42
circumvicinus, naburig, 56
cistifex, kistenmaker, 95
clericulus, kerkje, jonge clericus, 69
colericus, cholericus, 42
colloquium, algemene vergadering, kapitel-generaal, 20
columbinus, van een duif, 41
combustibilis, brandbaar, brand-, 27
comitatus, graafschap, 52
commendator, commandeur (van de Duitse orde), 31
commensalis, in de verbinding *hospes*
commensalis: kostganger, 15
communitas, stedelijke gemeente, 11

¹ Voor zijn deskundige medewerking aan dit Glossarium dank ik dr. G. J. M. Bartelink, medewerker aan de afdeling Middeleeuws Latijn van de sectie Klassieke Taal- en Letterkunde, Kath. Universiteit Nijmegen.

compactor, boekbinder, 192
compassivus, medelijdend, 50
compunctus, berouwvol, 48
concambium, ruil, 58
concordare in aliquem, eenstemmig de keus laten vallen op, 21
conducticius, huurling, 86
confederate, gezamenlijk, eendrachtig, 108
congelatio, vorst, 142
consul, lid van de stadsraad, 29
consulatus, stadsraad, 31
contentare, tevredenstellen, 31
continens, in de verbinding *in continenti*: onmiddellijk, 49
contrahere, een huwelijk sluiten, 97
contraniti, zich verzetten, 52
conventualis, in de verbinding *conventualis commoditas*: gerief bij het samenwonen, 23
copiositas, groot aantal, 27
coguita, keuken, 77
corona, kruin, 106
culpabilis, schuldige, 92
culpatio, beschuldiging, 73
cuneus, legerschaar, troep, 86; wegge (tarwebroodje, aan beide zijden spits toelopend), 85
curatus, pastoor, 156
curialis, hoveling, 98

D

decapitare, onthoofden, 83
decoquere, smelten, 17
deferre, in de verbinding *parum deferre*: weinig eerbied hebben voor, 95
defunctio, overlijden, 46
demeritum, schuld, 75
denudatio, ontbloting, 17
depauperare, verarmen, 73
depredatio, rooftocht, 55
destitutio, ontvolking, 19
devolvi, ten deel vallen (door erfenis), 25
dieta, vergadering, bijeenkomst, 29
differentialiter, verschillenderwijze, 51
diffidare, de (leen)trouw opzeggen, 38
diffidatio, opzeggen van de (leen)trouw, 38
director, leider, 59
disparare, scheiden, afscheiden, 90
dispendium, schade, 109
displicencia, grief, 61
dissenteria, dysenterie, 48

disturbium, rustverstoring, wanorde, 11
domicella, jonkvrouw, 86
domicillus, jonker, 94
dominari c. gen., heersen over, 77
domistadium, grond om huis op te bouwen, 22
dotatrix, vrouw die giften schenkt, begünstigster, 36
drossatus, drost, 23
ducissa, hertogin, 98

E

emergentiae, onvoorzienne omstandigheden, 34
emulator, ijverig nastrever, 54
episcopium, bisschopsstad, diocees, territorium bestuurd door een bisschop, 141
eruca, sprinkhaan, 143
evagatio, afdwaling, 97
evaginare, uit de schede trekken, 29
exacerbatio, verbittering, 95
exactio, schatting, 47
exicialis, onheilbrengend, verderfelijk, 96
exportare, wegdragen, 17
exufflare, uitblazen (laatste adem), 70; wegblazen, verachten, 35
exulare, in ballingschap leven, 11
exundancia, overstroming, 118

F

facilis, in de verbinding *de facilis*: gemakkelijk, 44
fagitriticum, boekweit, 148
feriari, feestdag vieren, rust nemen, 104
firmus, mest, 17
fixus, in de verbinding *male fixus*: wankelmoedig, 97
florenus, gulden, 21
florenus renensis, rijnsgulden, 28
fluctivagus, aarzelend, onstabiel, onzeker, 97
forceps, vuurtang, 126
fossatum, gracht, 32

fraternitas, lidmaatschap van een comunitaat van de Broeders van het Gemene Leven, 81
fundatrix, stichteres, 35
fundus, landgoed, 54. In middeleeuwse bet. ook: stadsgebied.

G

grossus, grof brood, 33; munt, 48
guerra, oorlog, 38

H

- hincinde*, van alle kanten, 22
homagium prestare, leenbulde doen, 67
hora (horas legere), getijden bidden,
 105-106
hospitarius, gastenbroeder, -pater, 74

I

- imbrex*, holle dakpan, nokpan, tegel, 193
immediate, onmiddellijk, 91
impignoratio, verpanding, 47
impinguare, vetcnaken, bemesten, 7
importunitas, aandrang, 19
impotabilis, ondrinkbaar, 15
incentor, aanstichter, ophitsier, 73
inclaimatio, betwisting, 17
incorporare, opnemen in het bezit, 41
incustodia, onachtzaamheid, zichzelf niet
 in acht nemen of bewaken, 59
indicibilis, onnoemelijk, 65
indicibilitas, ongezeggelijkheid, 54
indisciplinatio, ongeregeld religieus leven,
 73
infimare, bemesten, 17
infirmaria, ziekenkwartier, 42
infirmarius, ziekenbroeder, 41
inibi, daar, 23
insimul, tegelijk, 45
insompnis, slapeeloos, 35
instancia, het aandringen, aandrang, 83
insulanus, langs de IJssel gelegen, 67
integralis, ongeschonden, algeheel, 91
interpolatio, onderbreking, 89
intoxicare, vergiftigen, 17
intraneus, intern, 82
intronizare, inhuldigen, 38
irascibile, lichtgeraaktheid, 48
irrefragabilis, zonder verzet, 84
iubileus, jubeljaar, 137
iudiciliter, bij gerechtelijke uitspraak,
 129
iuramentum prestare, (leen)eed afleggen,
 67
iurista, rechtsgleerde, 50

L

- laguncula*, kruikje, flesje, 78
laicalis, bestemd voor leken, leken-, 59
leprosorium, melaatsenhuis, 21
levare, heffen, 41
libraria, bibliotheek, 74
librarius, bibliothecaris, (frater) die be-

last is met de zorg voor de boeken en
 de bibliotheek, 80

- licentiare*, van zijn verplichtingen ont-
 slaan, 57
lieniteria, diarree, 48
lineum, hemd, 17
lintheamen, doek of kleed van linnen, 17
litterae scabinales, schepenbrief, 32
locare, plaatsen; in de verbinding *se*
locare: plaatsnemen, 25
lotrix, wasvrouw, 187
lotura, het wassen, 17
ludicer (-crus?), schertsend, 17

M

- macer*, mager, 56
magale, (herders)hut, 45
magistralis, meesterlijk, 101
materialis, stoffelijk, 45
matrix ecclesia, moederkerk, 31
matutinalis, van de morgen, morgen-, 102
medius, half, 61
melancolicus, zwartgallig, zwaarmoedig,
 54
meliorari, beter worden, 93
mensale, tafellinnen, 17
migratio, overlijden, 96
militaris, ridder, 29
minare, trekken, 17
minorare, verminderen, 22
missiva, zendbrief, 19
modius, korenmaat (8, 733 l.), 26
mola, molen, 32
mulctura, (geld)boete, schadepost, 94
municiparius, slothoofdman, 83

N

- novalis*, oogst, gewas, 115
novellus, nieuw, 20
novenarius, negen-, 43
novicialis, van een novice, 70
noviciatus, noviciaat, 45

O

- obnubilatus*, treurig, 42
obulus, eig. klein geldstuk; hier: het ge-
 ringste, iets van geringe waarde
 (overdr.), 25
officialis, rechterlijk ambtenaar, 29
olla, pot, 81
opidanus, stadsbewoner, 65
oportunitas, gunstige gelegenheid, 19
oppressio, onderdrukking, 48

ordeacius, uit gerst, 15
ordinarius, bisschop, 31

P

parcialitus, partijstrijd, 24
pascualis, van (in) de weide, bestemd voor weide, 119
passio, ziekte, 48
pecia, stuk, 22
pecten, kam, 109
pedagogium, opvoeding, 96
penarium (-us?), voorraadruimte, pro-viandkast, 193
penso, (af)betaling, betalingstermijn; *penso ad vitam*, lijfrente, 126
perlongare, verlengen, 88
permanencia, verlof om ergens te mogen verblijven, 40
perplexitas, ingewikkelde zaak, 32
perraro, zeer zelden, 57
persequi (pass. betekenis), vervolgd worden, 105
pertesus, oververzadigd; *pertesus esse*, het moe zijn, 91
pestilenticus, lijidend aan de pest, 43
platea, straat, 13
pluvialis, regenachtig, 119
portaria, portiersambt, -functie, 57
portarius, portier, 74
portatilis, draagbaar altaar, 157
practica, vakkundig uitgevoerde operatie, 89
premium, onroerend goed, stuk land (in volle eigendom bezeten), 13
prepositura, proostschap, 96
primiciae, eerstelingsoffer, 35; eerste H. Mis van een pasgewijd priester, 80
proba, proeftijd, noviciaat, 15
procuratura, procuratuur, ambt van procurator, 85
profestum, vigilie, 82
profluviun, overstroming, 56
promotivus, aanbevelend, aanbevelings-, 61
promotor, bevorderaar, 50
promptuarium, kast, magazijn, 75
pronunc, nu, 24
protunc, toentertijd, 19
ptisicus, tering-, 48
ptisis, tering, 47
puerperium, bevalling, 17

Q

quamphures, zeer velen, 20
quartalis, adj., onderworpen aan een afdracht van een vierde van de oogst, 60; subst., ook *quartallus*, *quartallum*, kwart (hoeveelheidsmaat), 56
quesitio, aanspraak, (schuld)vordering, 103
quitare, van schulden vrij verklaren; overgeven, overlaten, 102

R

raticare, bekraftigen, 32
raticatio, bekraftiging, 50
rationarium, rekeningenboek, 184
recompensatio, vergoeding, 93
recretorius, ontspannend, 35
redditus (plur.), inkomsten, 22
regularis, regulier (augustijner koorheer), 58
repulsa, afwijzing, weigering, mislukking, 88
reysa, reis, 35
rosarium, rozenkrans, 78
ruitare, instorten, 70

S

sagacia, scherpzinnigheid, scherpe blik, 21
sarcire, als kleermaker bezig zijn, verstullen, lappen, 81
sartor, kleermaker, 80
scabinatus, schepenbank, 161
scepelinum, schepel (maat), 104
scolaris, scholier, 29
scolasticalia, schooloefeningen, 64
scolasticalis, in de verbinding *studium -e*: het schoolbedrijf, 29
scudatum, schild (munt), 13
scurrilis, schertsend, 17
scutum, schild (munt), 21
seges, -etis, te veld staand gewas, oogst, 89
senior, huisoudste, 82
sentimen, mening, gevoelen, 105
sepire, omheinen, 78
septimanatim, wekelijks, 101
servisia, zie: *cervisia*, *cervisia*
sespes (caespes), zode, plagge, 87
siligo, fijne tarwe, 26
simultas, gespannen verhouding, vete, vijandschap, 51
solarius, van de zolder, 44

spissitudo, dikte, 140
sportella, korfje, 17
stabilimentum, steun, stut, 122
stupherus, stuiver, 95
stupho, badkamer, verwarmd vertrek, stoof, 88
subarratio, verloving, 45
subdivalis, in de open lucht, 77
suffraganeus, suffragaan-, wibisschop, 31
summista, schrijver van handboek (*summa*), 105
sumptus, onderhoud, 25
suscitor, wekker, 57

T

terciusdimidius, derdehalf, twee-en-een-half, 56
thysis, tering, 143. Zie ook: *ptisis* en *tysys*
titulus, rechtstitel, 22
tristari, verdrietig worden, 81
truga (truega), wapenstilstand, 88, 100
turbo, wervelwind, 109
tysana, gortenat, 15
tysys, tering, 130. Zie ook: *ptisis*.

U

utensile, gebruiksvoorwerp, 44
utputo, waarschijnlijk, 131

V

ve (vae), wee, 112
vesania, waanzin, razernij, 92
vesci (pass. betekenis), gegeten worden, 56
vescibilis, eetbaar, 66
vestiarus, frater belast met de zorg voor de kleding, 82
vicaria, vicarie, 63
vicecuratus, vicecureit-, hulppriesterchap, 92
victualia, levensmiddelen, 84
viduatus uxore, weduwnaar geworden, 36
villanus, plattelands-, 72
virtuosus, deugzaam, 25
vis irascibilis, vermogen om kwaad te worden (scholastieke term), 42
visitator, iemand die een klooster visiteert, een contrôlebezoek brengt, 20

Y

ydroptisis, waterzucht, 143
ypocaustum (hypocaustum), kachel, verwarming, 88

Z

zelosus, ijverig, 54
zucarium, suiker, 80

PERSOONSNAAMENREGISTER

A

- Aalten, Johannes van, frater te Doesburg,
cucus, (1469-1505), 10, 44, 68, 74,
77-79
—, Wesselus van, frater te Doesburg,
clericus, (1542-1546); frater te
Groningen, 132, 133, 135, 136, 137
Ackeren, Jan van, 185
Addaman, Hendrik, 192
Adolf van Egmond, hertog van Gelre,
graaf van Zutphen, 37, 38, 39, 40,
45, 52, 55, 66, 67
Adolphus, biechtvader in Kalkar, 93
Adriaan VI, paus, 95, 102
Aelwilre, zie: Ahrweiler
Ahrweiler, Johannes, frater te Doesburg,
procurator, (1455-1493), XII-XXV,
XXXIV-XXXVIII, 9, 29, 43, 67,
68, 160, 184
Albrecht Alcibiades, markgraaf van
Brandenburg, 141
Amersfoort, Christiaan, confessor uit het
fraterhuis te, 98
Angeroy, Derick van, 166, 167
Anton II, hertog van Lotharingen, 107,
134
Antwerpen, Johannes van, frater te Does-
burg, confessor te Rees, (1435-
1479), 9, 15, 16, 18, 55
Arnold van Egmond, hertog van Gelre en
Gulik, graaf van Zutphen, 29, 38,
40, 45, 156
Arnoldus, kapelaan te Arnhem, 118
Arwilre, zie: Ahrweiler
Asperen, Otto heer van, heer van Voorst
en Keppel, 166
—, Theodericus Deyl van, frater te
Doesburg, vestiarius, librarius, rector,
(1506-1559), X, XXVI, 10, 79,
80, 82, 86, 87, 90, 100, 111, 116,
117, 119, 123, 125, 128, 130, 131,
132, 135, 138, 141, 145, 149
Assendelft, raadsheer, 118
Augustinus, 106
Averlake, Bye van, 28.
—, Hadewygh van, 28
—, Johanna van, 28
—, Lysbet van, lekezuster in het Au-
gustinessen conventte Diepenveen, 28

B

- Backhuijs, Harmen, 185
Baden, Frederik markgraaf van, bisschop
van Utrecht, 84, 155, 156
Baerkens, Petrus Canisius, X, XI, XXXV
Barwelt, pachter te Drempt, 185
Batenburg, Derick van, 181
Beeck, Egbertus ter, rector van het Heer
Florenhuis te Deventer, 37
Beieren, Hendrik II van, elect van
Utrecht, 112, 115
Berck, Gerardus van, frater te Doesburg,
procurator, (1452-1472); domini-
caan te Zutphen, 25, 43, 46, 47
—, Gerardus van, minor, frater te
Doesburg, (1455-1468), 9, 29, 42
Bergh (Barge, 's-Heerenberg), Oswald II
heer, graaf van den, 121
—, Evert Geritszoon ten, 184, 192
—, Thomas ten, 186
—, Willem van der, jonkheer, 182
Bylandt, Adriaan van, heer van Well, 131
—, Hendrik van, 131
—, Otto van, 131
Bingerden, Evert van, leenheer van de
hof te B., 63, 160
Bislick, Jacobus Theoderici, frater te
Doesburg, procurator, (1487-1505);
vicaris te Doesburg, 62, 68, 74, 76-
77, 118
—, Johannes Theoderici, novice te
Doesburg, (1487), 62.
—, Theodericus, 62
Blifer, Arnt, 166, 167
—, Ghisele, 22
Bocholt, Johannes van, frater te Does-
burg, confessor sororum te Wamel,
tijdelijk aangesteld rector te Does-
burg, adiutor confessoris te Elten,
(1486-1505), 10, 52, 62, 68, 70-71,
72, 73, 74, 76
—, Rutgerus van, frater te Doesburg,
sartor, molenwachter, (1482-1538),
10, 58, 62, 68, 74, 82, 87, 90, 100,
109, 111, 117, 120, 123, 125, 128,
129, 131
—, Theodericus van, frater te Does-
burg, cucus, ad ruralia, (1487-1541),
10, 62, 68, 74, 82, 87, 90, 100, 111,

- spissitudo*, dikte, 140
sportella, korfje, 17
stabilimentum, steun, stut, 122
stupherus, stuiver, 95
stupho, badkamer, verwarmd vertrek, stoof, 88
subarratio, verloving, 45
subdivalis, in de open lucht, 77
suffraganeus, suffragaan-, wijbisschop, 31
summista, schrijver van handboek (*summa*), 105
sumptus, onderhoud, 25
suscitor, wekker, 57
- T
- terciusdimidius*, derdehalf, twee-en-een-half, 56
thysis, tering, 143. Zie ook: *ptisis* en *tysys*
titulus, rechtstitel, 22
tristari, verdrietig worden, 81
truga (truega), wapenstilstand, 88, 100
turbo, wervelwind, 109
tysana, gortenat, 15
tysys, tering, 130. Zie ook: *ptisis*.
- U
- utensile*, gebruiksvoorwerp, 44
utproto, waarschijnlijk, 131
- V
- ve (vae)*, wee, 112
vesania, waanzin, razernij, 92
vesci (pass. betekenis), gegeten worden, 56
vescibilis, eetbaar, 66
vestiarus, frater belast met de zorg voor de kleding, 82
vicaria, vicarie, 63
vicecuratus, vicecureit-, hulppriesterschap, 92
victualia, levensmiddelen, 84
viduatus uxore, weduwnaar geworden, 36
villanus, plattelands-, 72
virtuosus, deugzaam, 25
vis irascibilis, vermogen om kwaad te worden (scholastische term), 42
visitator, iemand die een klooster visiteert, een controlebezoek brengt, 20
- Y
- ydropisis*, waterzucht, 143
ypocaustum (hypocaustum), kachel, verwarming, 88
- Z
- zelosus*, ijverig, 54
zucarium, suiker, 80

PERSOONSNAAMENREGISTER

A

- Aalten, Johannes van, frater te Doesburg,
cocus, (1469-1505), 10, 44, 68, 74,
77-79
—, Wesselus van, frater te Doesburg,
clericus, (1542-1546); frater te
Groningen, 132, 133, 135, 136, 137
Ackeren, Jan van, 185
Addaman, Hendrik, 192
Adolf van Egmond, hertog van Gelre,
graaf van Zutphen, 37, 38, 39, 40,
45, 52, 55, 66, 67
Adolphus, biechtvader in Kalkar, 93
Adriaan VI, paus, 95, 102
Aelwilre, zie: Ahrweiler
Ahrweiler, Johannes, frater te Doesburg,
procurator, (1455-1493), XII-XXV,
XXXIV-XXXVIII, 9, 29, 43, 67,
68, 160, 184
Albrecht Alcibiades, markgraaf van
Brandenburg, 141
Amersfoort, Christiaan, confessor uit het
fraterhuis te, 98
Angeroy, Derick van, 166, 167
Anton II, hertog van Lotharingen, 107,
134
Antwerpen, Johannes van, frater te Does-
burg, confessor te Rees, (1435-
1479), 9, 15, 16, 18, 55
Arnold van Egmond, hertog van Gelre en
Gulik, graaf van Zutphen, 29, 38,
40, 45, 156
Arnoldus, kapelaan te Arnhem, 118
Arwilre, zie: Ahrweiler
Asperen, Otto heer van, heer van Voorst
en Keppel, 166
—, Theodericus Deyl van, frater te
Doesburg, vestiarius, librarius, rec-
tor, (1506-1559), X, XXVI, 10, 79,
80, 82, 86, 87, 90, 100, 111, 116,
117, 119, 123, 125, 128, 130, 131,
132, 135, 138, 141, 145, 149
Assendelft, raadsheer, 118
Augustinus, 106
Averlake, Bye van, 28.
—, Hadewygh van, 28
—, Johanna van, 28
—, Lysbet van, lekezuster in het Au-
gustinessenconventte Diepenveen, 28

B

- Backhuijs, Harmen, 185
Baden, Frederik markgraaf van, bisschop
van Utrecht, 84, 155, 156
Baerkens, Petrus Canisius, X, XI, XXXV
Barwelt, pachter te Drempt, 185
Batenburg, Derick van, 181
Beeck, Egbertus ter, rector van het Heer
Florens huis te Deventer, 37
Beieren, Hendrik II van, elect van
Utrecht, 112, 115
Berck, Gerard van, frater te Doesburg,
procurator, (1452-1472); domini-
caan te Zutphen, 25, 43, 46, 47
—, Gerardus van, minor, frater te
Doesburg, (1455-1468), 9, 29, 42
Bergh (Barge, 's-Heerenberg), Oswald II
heer, graaf van den, 121
—, Evert Geritszoon ten, 184, 192
—, Thomas ten, 186
—, Willem van der, jonkheer, 182
Bylandt, Adriaan van, heer van Well, 131
—, Hendrik van, 131
—, Otto van, 131
Bingerden, Evert van, leenheer van de
hof te B., 63, 160
Bislick, Jacobus Theoderici, frater te
Doesburg, procurator, (1487-1505);
vicaris te Doesburg, 62, 68, 74, 76-
77, 118
—, Johannes Theoderici, novice te
Doesburg, (1487), 62.
—, Theodericus, 62
Blifer, Arnt, 166, 167
—, Ghisele, 22
Bocholt, Johannes van, frater te Does-
burg, confessor sororum te Wamel,
tijdelijk aangesteld rector te Does-
burg, adiutor confessoris te Elten,
(1486-1505), 10, 52, 62, 68, 70-71,
72, 73, 74, 76
—, Rutgerus van, frater te Doesburg,
sartor, molenwachter, (1482-1538),
10, 58, 62, 68, 74, 82, 87, 90, 100,
109, 111, 117, 120, 123, 125, 128,
129, 131
—, Theodericus van, frater te Does-
burg, cocus, ad ruralia, (1487-1541),
10, 62, 68, 74, 82, 87, 90, 100, 111,

- 117, 120, 123, 125, 128, 130, 131
 Bommel, zie: Zaltbommel
 Bon, Johannes, zie: Doesburg, Johannes
     Bon van
 Bondam, A. C., VII, XXVI, XXXIII,
     XXXVIII
 Bongart, Arnoldus, frater te Doesburg,
     custos, librarius, procurator, (1509-
     1531), 82, 83, 87, 90, 100, 102, 111,
     116, 119, 121, 122, 131
 —, Johannes, frater te Doesburg,
     clericus, (1531-1537), 121, 123, 125,
     126, 127
 Bora, Anna van, 107
 —, Catharina van, vrouw van Martin
     Luther, 107
 Borcken, Johannes van, frater te Does-
     burg, clericus, (1533-1535), 123,
     125, 126
 Borre, Judocus (Joost), bisschop van
     Hierapolis, vicaris-generalis in pon-
     tificabilibus van David van Bourgon-
     dië, bisschop van Utrecht, 31, 157
 Bossinck, Garit, 185
 Bourgondië, David van, bisschop van
     Utrecht, 37, 73, 155, 158
 Boze (Boese), Harman die, schepen te
     Doesburg, richter en gerichtsman in
     het ambt Doesburg, 160
 Breda, Jan van, kroniekschrijver, 96
 Brey (Breyd), Wilhelmus, frater te Does-
     burg, senior, vice-rector en librarius,
     (1470-1501), 10, 45, 67, 71, 74-75
 Bruyn Tengbergen, P. de, XII, XXXIII
     C zie ook: K
 Chalons, Anna van, 134
 —, Jan II van, prins van Orange, 134
 —, René van, prins van Orange, 134
- D
- Dapper, Jan, 187
 Delden, Egbertus, frater te Doesburg,
     portarius, vestiarius, socius en con-
     fessor in Sion, rector te Doesburg,
     (1497-1542), 10, 72, 74, 80, 82, 87,
     90, 100, 111, 117, 120, 123, 124,
     125, 128, 130, 131
 —, Zanderus, frater te Doesburg,
     (1480-1496), vicaris bij Utrecht, 55,
     68, 72
 Deventer, Arnold van, frater te Does-
     burg, socius confessoris te Wamel,
     (1495-1505), 72, 74, 76
- , Jasperus van, ook geheten Jasperus
     van Marburg, rector van het Heer
     Florenshuis te Deventer, (1484-
     1502), 70, 71, 73, 90
 —, Johannes van, frater te Doesburg,
     rector ad interim, confessor in het
     Kleine Convent te Doesburg, senior,
     (vóór 1435-1493), 9, 14, 16, 19, 20,
     21, 33, 34, 62, 67, 69-70
 —, Johannes Holscher van, frater te
     Doesburg, clericus, (1452-1461), 25,
     34
 —, Petrus van, procurator van het
     fraterhuis te Zwolle, 73
 Deyl, Theodericus, zie: Asperen, Theo-
     dericus Deyl van
 Diemen, Antonius Johannes van (Die-
     men?), XXVIII, 150
 Diepholt, Rudolf van, bisschop van
     Utrecht, 26, 156, 159, 160, 162
 Dieren, Antonius, frater te Doesburg,
     custos, librarius, rector, (1533-1570),
     X, XXVII-XXIX, XXXV,
     XXXVIII, 11, 123, 124, 125, 128,
     130, 133, 135, 138, 141, 145, 146,
     149, 150, 155
 Doesburg, Johannes Bon van, frater te
     Doesburg, clericus, (1554-1560), 10,
     143, 145, 150
 Doetinchem, Bitterus, frater te Does-
     burg, confessor te Elten, (c. 1440-
     1504), 10, 16, 21, 29, 58, 68, 74, 76
 —, Henrick van, frater te Doesburg,
     sartor, (1510-1511), 83, 85
 —, Henricus van, frater te Doesburg,
     (1453-1470), regulier in Nazareth
     (Bredevoort), 36, 43, 45
 —, Henricus Vurdingh van, frater te
     Doesburg, (1453-1468), 36, 43
 —, Johannes van, frater te Doesburg,
     vestiarius, adiutor confessoris in
     Sion, (1483-1522), 10, 59, 68, 74,
     82, 87, 90, 91, 98-99, 100
 —, Johannes van, minor, frater te
     Doesburg, clericus, hospitalarius,
     (1498-1509), 10, 73, 74, 82
 —, Johannes ten Cruys van, frater te
     Doesburg, rector van het fraterhuis
     te Amersfoort, (c. 1440-1483), 9, 16,
     17, 21, 30, 59, 60
 —, Johannes Vurdingh van, frater te
     Doesburg, confessor in het Kleine
     Convent te Doesburg, (1453-1511),

- 10, 36, 43, 62, 68, 71, 74, 85, 86
 —, Theodericus Loenys van, frater te Doesburg, (1556-?), 11, 146, 148, 150
 Drempt, Arnoldus Petri van, frater te Doesburg, confessor van de Tertiariessen te Elburg, (1537-?), 127, 128, 130, 135, 138, 139, 142, 146, 150
 —, Gerardus, frater te Doesburg, cocus, (c. 1440-1468), 9, 16, 21, 41
 Duncker, Robert, kanunnik van de St. Vituskerk te Elten, 165, 166
 Duysseldorp, Wilhelmus, frater te Doesburg, confessor te Kleef en te Duisburg, (1473-1528), 10, 47, 59, 68, 74, 76, 98, 100, 111, 113
- E
- Egmond, Floris van, graaf van Buren, stadhouder van Karel V, 112
 —, Frederik van, heer van Yselstein, 40, 41, 53
 —, Johan, heer en graaf van Egmond, heer van Bair, stadhouder-generaal van Holland, Zeeland en Westfriesland, 61, 72, 167
 —, Maximiliaan van, graaf van Buren, 137
 —, Willem van, heer van Hafs, 53
 —, Willem van, stadhouder-generaal, 38, 48, 53
 Eleonora van Oostenrijk, vrouw van Frans I van Frankrijk, 147
 Elisabeth, in Hummelo, 173
 —, van Brunswijk en Lunenburg, hertogin van Gelre, 93, 98
 Elverich, laatste kloosterzuster in het Grote Convent te Doesburg, 11
 Emden, Johan van, 172
 Emmanuel, koning van Portugal, 76
 Elten, Derik van, 25, 61
 —, Gerlacus, frater te Doesburg, (1472-1493), 9, 46, 67, 68, 69
 —, Gerardus van, frater te Doesburg, cocus, (1509-1511), 82, 85
 —, Jutte van, zuster van heer Reyner van Elten, 61
 —, Nicolaas van, frater te Doesburg, clericus, (1557-?), 149, 150
 —, heer Reyner van, priester, 61
 Emmerik, Bernardus van, frater te Doesburg, confessor te 's-Bosch, socius te Wamel, (1449-1489), 9, 14, 33
 —, Dirck Vynen van, frater te Doesburg, sartor, (1528-1564), 10, 114, 117, 120, 123, 125, 128, 130, 133, 135, 138, 142, 145, 150
 —, Henricus van, frater te Doesburg, confessor te Wamel, vicaris (?) te Afferden, (vóór 1440-1458), 9, 15, 16, 30
 —, Henricus Vonderman van, frater te Doesburg, socius te Elten, (1450-1482), 9, 25, 36, 58
 —, Theodericus Gryt van, frater te Doesburg, confessor in Sion, (1455-1497), 10, 29, 68, 72, 73
 —, Tylmannus van, frater te Doesburg, sutor en cocus, (1513-1522), 88, 89, 90, 97
 —, Wilhelmus van, novice te Doesburg, laicus nondum acceptatus, (1551-1552), 140
 Erasmus van Rotterdam, 119
 Essen, Henric van, 24, 172
 —, Henric van, (zoon van de voorgaande), 24
 —, Jutte, vrouw van Henric, 24
 Eugenius IV, paus, 157
- F zie ook: V
- Faber, Simon, 191
 Filippa van Gelre, 52
 Filips, de Schone, koning van Castilië, hertog van Bourgondië, 76, 77, 86, 96
 — II, koning van Spanje, 139, 145, 147
 —, landgraaf van Hessen, 137
 — van Montmorency, graaf van Hoorné, stadhouder-generaal voor Gelre, 145, 149
 — Filipszoon, 160
 Francesco Sforza, hertog van Milaan, 113
 Franck, Sebastianus, 119
 Francken, Gertken, 165, 166
 Frans I, koning van Frankrijk, 113, 127, 132
 Fruchtebeeck, Henrick, richter te Bair en Lathum, 167, 168
- G
- Gaemens, Wyllem, 185
 Gheilnoet, Hermannus, frater te Doesburg, († 1575), 11

- Geldenbauer, Gerardus, van Nijmegen, XXVII
- Gelren, Peter van, terminarius der Carmelieten te Doesburg, 172
- Gemen, Hendrik van, plaatsvervangend stadhouder-generaal, landdrost van Zutphen, 56
- , Catharina van, jonkvrouwe van Voorst, vrouwe van Voorst, Keppel en Asperen, weduwe van Johan van Polanen, heer van Voorst, Keppel en Asperen, 163, 166, 167, 170, 171, 172
- Glaesmaker, Steven, 186
- Goch, Henricus, frater te Doesburg, socius te Kleef, (1440-c. 1443), 16, 21, 22
- Goeswinus, bisschop van Hierapolis, 31 46, 158
- Gold, Harmen van den, 182
- Goltsmyt, Jan, richter in het ambt Doesburg, 172, 178
- Gorinchem, Hendrik van, Keuls theoloog, 12
- Gotynck, Gerit, 32
- Grave, Albertus van, priester in het Grote Convent te Doesburg, (†1451), 25, 26
- , Henricus van, frater te Doesburg, rector, (c. 1435-1475), 9, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 24, 25, 29, 30, 31, 32, 36, 37, 39, 40, 41, 43, 45, 49, 50, 51, 68, 69, 164, 169, 170, 175
- , Mechteldis van, kloosterzuster in het Grote Convent te Doesburg, 25, 26
- Griet, (Gryt), Aelbertus, frater te Doesburg, minister in het Tertianenklooster St. Janskamp te Vollenhove, († 1442), 9, 14
- , Arnoldus, frater te Doesburg, confessor te Kleef, (1435-1483), 9, 15, 16, 18, 59
- , Harmannus, frater te Doesburg, laicus, (c. 1440-1453), 9, 16, 21, 28
- , Jacobus, frater te Doesburg, infirmarius, (1449-1468), 9, 24, 41, 42
- , Theodericus, zie: Emmerik, Theodericus Gryt van
- Groll, Egbertus van, frater te Doesburg, laicus, (c. 1440-1445), 16, 21, 23
- , Thonys van, 187
- Gruter, Bernt, burgemeester, stadsrentmeester en schepen te Doesburg, 189
- , Johan, kerkmeester te Doesburg, gerichtsman in het ambt Doesburg, 172
- , Theodericus die, priester, vicaris van het St. Catharina-altaar in de parochiekerk te Doesburg, provisor en pater van het Grote Convent te Doesburg, 120, 181
- Guise, François de, 141, 142
- Guldevercken, Maes, 179, 184
- H
- Haeck, Henrick, provisor van de broederschap van St. Joris te Doesburg, 161
- Haeften, Johan van, landcommandeur van de Balije van Utrecht van de Duitse orde, 31, 157
- Haen, Arnt die, koekbakker te Doesburg, 173, 175, 176
- Haepstein, Claes van, gerichtsman in het ambt Doesburg, 162, 166, 171
- Haestrecht, Wilhelmus, broeder van de Duitse orde, commandeur en pastoor te Doesburg, 157
- Hacfort, Bernardus van, 93
- , Wilhelmus, frater te Doesburg, custos, socius te Elten, confessor te Wamel, (1498-1522), kanunnik te Hoogelten, 73, 74, 82, 83, 90, 97, 98
- Halen, Arnoldus, frater te Doesburg, (1494-1508), 71, 74, 80
- Hard, Johannes, van Rees, zie: Rees, Johannes Hard van
- Harderwijk, Gerardus van, magister van de universiteit van Keulen, 75
- , Margaretha van, vrouw van Paulus van H., 162
- , Paulus van, 162
- , Petrus van, novice te Doesburg, (1538-1539), 128
- Harmannus Laurenszoon, frater te Doesburg, custos, (1522-1532), 98, 100, 103, 111, 117, 119, 120, 121
- Have, Ricolt ten, schepen te Doesburg, gerichtsman in het ambt Doesburg, 177
- Havercamps, Henric, 172
- , Wendel, vrouw van Henric, 172
- Heeker (Heker, Heyker, Hiekeren), Bernard te, 173, 176

- , Geertruyt van, 21
 —, Hadewych van, 28
 —, Henric van, 21, 28
 —, Roloff van, 21
 —, Theodericus (Geerdt) van, 13
 Heelen, Geertken, 185
 Hegeldinck, Alijt, vrouw van Henric, 26
 —, Henric, 26
 Helmich, Jan, 184, 185
 Helmont, Hubertus van, frater te Zwolle
     en Doesburg, rector van het frater-
     huis te Delft, 13, 14
 Hendrik II, koning van Frankrijk, 140,
     141, 143, 145, 149, 151
 — VIII, koning van Engeland, 149,
     151
 Hengel, Jan van, frater te Doesburg,
     cocus, († 1558; identiek met Johan-
     nes van Zelhem?), 10
 Herford, Heinrich von, kroniekschrijver,
     144
 Hertebroek (Hirtebroick), Johannes, 160
 's-Hertogenbosch, Joachim van, frater te
     Doesburg, portarius, (1528-1539),
     114, 117, 119, 120, 123, 125, 128,
     129
 —, Johannes van, frater te Doesburg,
     senior clericus, (1506-1539), 10,
     79, 80, 82, 87, 88, 129
 Herxen, Theodericus Hermanszoon van,
     rector van het fraterhuis te Zwolle,
     12, 13, 14, 19, 20, 21, 22, 24, 29
 Heusden, Johannes, frater te Doesburg,
     hospitarius, librarius en procu-
     rator, (1495-1529), 72, 74, 76, 80, 82,
     87, 90, 94, 100, 109, 111, 116, 118,
     121
 Hoekelum, Arnt van, prior van Monnik-
     huizen, 169
 Hoeven, Gijsbertus ten, 174
 Holscher, Johannes, zie: Deventer, Jo-
     hannes Holscher van
 Hoogstraten, Anthony van Lalaing,
     graaf van, Gelders stadhouder, 118
 Horn, Petrus, frater te Doesburg, (1471-
     1479), tertiaan te Neuss, 45, 54, 55
 —, Petrus, geschiedsachrijver, 16
 Horstel, Bernarda, 163
 —, Willem te, 179
 Horstman, Johan, 185
 Hovelwick, Aleit van den, 24
 —, Henric van den, 24, 172
 Hoven, Steven van der, 61
 Huete, Gherit van, 21
 Huls, Aelbertus, frater te Doesburg,
     portarius, (1535-1569), 11, 126, 128,
     130, 133, 135, 138, 141, 145, 150
 —, Johannes, frater te Doesburg,
     custos, infirmarius, (1545-1556), rec-
     tor van het fraterhuis te Utrecht,
     135, 138, 140, 141, 145, 146
 Huygen, Adam, stadssecretaris te Does-
     burg, XIII, XXVI, XXVII
 Huyssinck, Garit, 187
 —, Griet, 187
- I
- Ingen, Johan van, notaris te Amersfoort,
     30
 Innocentius VII, paus, 30, 157
 Yperen, Jan van, 186
 Isabella, koningin van Castilië, 75
 Ysevoirt, Garit, 185
- J
- Jan Loyensoin, 177
 Johan I, hertog van Kleef, 38, 39, 40, 53,
     55, 62
 — III, hertog van Gulik en Kleef, 98,
     127, 128
 — Frederik, keurvorst van Saksen, 137
 — Geritszoon, 173
 — Roloffs, 175
 Johannes II, koning van Portugal, 75
 — de Parvo Palatio, notarius, 157
 — Alberti, frater te Doesburg, 11
 — Andreea, frater te Doesburg, hospi-
     tularius, procurator, (1510-1560), 10,
     83, 85, 87, 90, 91, 100, 111, 116,
     123, 125, 128, 130, 132, 135, 138,
     141, 143, 176, 184, 185, 189, 192
 — Michaelszoon, 26
- K
- Kalkar, Albertus Paep van, rector van
     het fraterhuis te Zwolle, 37, 47
 —, Gerhardus Scadde van, rector van
     het fraterhuis te Zwolle, 12
 —, Jan van, novice te Doesburg, sar-
     tor, (1517), 90
 —, Johannes, frater te Doesburg, con-
     fessor van de Tertiariissen te Duis-
     burg, idem te Neuss, (1473-1507),
     10, 47, 62, 63, 64, 67, 74, 80
 —, Theodericus van, frater te Does-
     burg, laicus, socius en adiutor in het

- Grote Convent te Doesburg, (vóór 1435-1483), 9, 14, 16, 59
- Kampen, Gerardus van, frater te Doesburg, sartor, (1469-1481), sartor bij de Regulieren te Nijmegen, 44, 57, 58
- Karel V, keizer, 96, 113, 131, 133, 134, 136, 139, 141, 142, 143, 145, 147, 149, 151, 156
- de Stoute, hertog van Bourgondië, 45, 47, 48, 49, 52, 55, 66, 67
  - van Egmond, hertog van Gelre, graaf van Zutphen, 52, 66, 72, 77, 80, 83, 84, 87, 88, 89, 90, 93, 94, 96, 104, 106, 110, 112, 116, 117, 118, 121, 123, 124, 127, 128, 129, 179, 184
- Caster (Castri), Johannes, frater te Doesburg, clericus, (1538-1542), 129, 130, 131
- Catharina van Bourbon, hertogin van Gelre, 52, 55
- Berntsdochter, dienstmaagd van heer Rutger Stromborch, 101, 163, 192
- Kell, zie ook: Mom.
- , Jan van, 182
  - , Johan van, Gheritszoon, 184
- Kempen, Godfried van, rector van het fraterhuis te Harderwijk, 22
- , Mathias van, novice te Doesburg, clericus, (1527-1528), 112, 114
  - , Peter van, frater te Doesburg, cocus, (1523-1557), 10, 100, 103, 111, 117, 120, 123, 125, 128, 130, 133, 135, 138, 142, 145, 147
  - , Theodericus van, frater te Doesburg, clericus, (1462-1468), 9, 35, 42
  - , Thomas van, 85
  - , Zander van, frater te Doesburg, custos en procurator, (1494-1508), 10, 71, 74, 81
- Keppel, Herman van, landcommandeur van de Balije van Utrecht van de Duitse orde, patroon van de kerk te Doesburg, 30
- Keppelman, Henrick, 175
- , Jan, 183
- Kerckhoff, Alijt, moeder van het weduwenhuis te Doesburg, 189
- Kessel, Reynerus, frater te Doesburg, confessor in Sion, confessor te Warnel, (1435-1482), 9, 15, 16, 18, 27, 30, 58
- Keulen, Johannes van, frater te Doesburg, (1484-1489), 61, 62, 63
- Christianus, frater te Amersfoort, 98
- Kistemaker, Henrick, 186
- Claesz, Otto, rector van het fraterhuis te Utrecht, 146
- Cleef, hertog van, 193
- , Stephanus van, frater te Doesburg, (1453-1460), Cisterciënsen te Aduard, 25, 33.
- Clemens VII, paus, 113
- Klinck, Bertelt, schepen te Doesburg en gerichtsman in het ambt Doesburg, 64
- , Margaretha, vrouw van Bertelt, 64
- Clocken, Johan ter, 172
- Koeckenbecker, zie: Haen
- Koekman (Coeckman), Johannes, rector van het fraterhuis te Zwolle, 70
- Koenen, Johannes, frater van de Duitse orde, pastoor van de parochiekerk te Doesburg, 31, 157
- Coesfeld, Johannes van, frater te Doesburg, (1447-1478), 9, 24, 43, 54
- Koevorden, Aelbert van, frater te Doesburg, sartor en cocus, (1507-1508), 10, 80, 81
- Colcke (Kolck, Kolek), Arnoldus ten, vicaris van het altaar van St. Nicolaas in de parochiekerk te Doetinchem, 63, 159, 160
- , Harmen te, provisor van de broederschap van St. Joris te Doesburg, 161
  - , Johan ten, 32
- Colombo, Christoforo, 75
- Koman, 178
- Coninck, Reynerus, van Rees, zie: Rees, Reynerus Coninck van
- Connegond Berentsdochter, 13, 14
- Krefeld, Appollonius van, frater te Doesburg, infirmarius, librarius, (1495-1523), 10, 72, 74, 76, 82, 87, 90, 100, 101, 102
- , Godefridus van, novice te Doesburg, sutor en cocus, (1513-1514), 88
  - , Henricus van, frater te Doesburg, rector, (1473-1493), 9, 48, 61, 67, 68, 69
  - , Johannes van, frater te Doesburg, rector, (1486-1534), 10, 61, 68, 71,

- 74, 79, 81, 82, 87, 90, 94, 100, 101,
111, 116, 119, 123, 124, 167, 169
- Kreyenvengers, Gertruidt, 108, 171, 189
- Crouwel, Bernardus, laicus te Doesburg,
(c. 1443), 21, 23
- Crucebrinck, Jan, 186
- Cruys, Johannes ten, van Doetinchem,
zie: Doetinchem, Johannes ten
Cruys van
- Kuyck, Arnoldus, schoolmeester te
Doesburg, 118
- —, Henricus van, frater te Doesburg,
hospitularius, (1540-1554), 10, 130, 133,
135, 138, 141, 143.
- Kuinrestorf, Gelders jurist, 115
- Kuser, Hendrik, 43
- L
- Lair, Rudolphus van, frater te Doesburg,
cucus, (1552-1555), 140, 142, 143,
144
- Leiden, Jan van, koning van de weder-
dopers te Munster, 126
- Lemgo, Conradus, rector van het frater-
huis te Zwolle, 136
- Lennep, Johannes, frater te Doesburg,
confessor in het Grote Convent te
Doesburg, (1478-1521), 10, 54, 68,
74, 94
- Lense Reynerss, 181
- Leo X, paus, 95
- Lerinck, Gert, 166
- Les, Johannes de (Joh. Peecks van Borg-
loon), kroniekschrijver, 75
- Leuw, Harmen die, 186
- Libert, bisschop van Barut, 75
- Limburg, Joris, graaf van, 178
- Lippinck, Guilielmus, notarius, 156
- Lochem, Johannes van, kroniekschrijver,
84
- —, Ludolphus van, frater te Doesburg,
clericus, (1517-1527), 90, 91, 93,
100, 111
- Lodewijk XI, koning van Frankrijk, 52
- — II, koning van Hongarije, 110
- Loenys, Theodericus, zie: Doetinchem,
Theodericus Loenys van
- Longueville, hertog van, 149
- Luijs, Caspar, XXXV
- Lunen, Garit, 186
- Lunenburch, Elisabeth van, zie: Elisa-
beth van Brunswijk en Lunenburg
- Lutghert Berentsdochter, 13, 14, 36, 49
- Luther, Martinus, 95, 99, 104-106, 107,
108, 110, 117, 118, 119, 136, 137
- M
- Maes Arntssoon, 193
- Maasbommel (Maesbomel), Arnoldus
van, frater te Doesburg, confessor
in het Grote Convent te Doesburg,
(vóór 1435-1475), 9, 14, 16, 51, 52, 59
- —, Harmannus van, (Zaltbommel ?),
frater te Doesburg, cucus, priester,
procurator, († 1438), 9, 14, 52
- Macon, Johannes van, pauselijk legaat,
14
- Marburg, Jasper van, zie: Deventer,
Jasper van
- Margaretha van Oostenrijk, 86
- Maria Tudor, koningin van Engeland,
145
- — van Bourgondië, 52
- — van Hongarije, weduwe van koning
Lodewijk van Hongarije, 145, 147
- Martinus, bisschop van Magio, vicaris-
generalis in pontificalibus van Wal-
raven van Meurs, elect-bisschop
van Utrecht, 31, 158
- Martyr, Petrus, Italiaans humanist, 76
- Matelanck, Willem, van Ulft, zie: Ulft,
Willem Matelanck van
- Maximiliaan, hertog van Oostenrijk, 52,
56, 66, 67, 77, 96.
- Medici, Giovanni de', 76
- —, Lorenzo de', 76
- Mekeren, Harmen van, Udenzoon, 181
- Mense (Menso) Geritszoon, burger te
Doesburg, 26, 41, 160, 161, 165
- Meppel, Henricus van, frater te Does-
burg, portarius, confessor in het
Kleine Convent te Doesburg, adiu-
tor te Kalkar, frater in het heer
Florenshuis te Deventer, (1494-
1532), 10, 71, 74, 82, 86, 92, 93, 100,
108, 111, 116, 119, 122
- Meurs, Christoffel, graaf van, 114
- —, Godfried Thoorn van, rector van
het fraterhuis te Deventer, 19, 20, 37
- —, Vincentius, graaf van, 67
- —, Walraven van, elect-bisschop van
Utrecht, elect confirmaat van Mun-
ster en heer tot Bair, 31, 61, 158
- Meyermaiss, pachter te Olbergen, 185
- Middachten, Arnold van, ridder, 67, 167,
168, 169

- , Belye van, van Wylpp, vrouw van Arnold, 67, 167, 168, 169
 —, Elsbe (Elisabeth) van, vrouw en weduwe van Johan van Raesfelde, de jonge, vrouwe van Middachten, 67, 160, 168
 —, Henrick van, ridder, 160
 —, Johan van, ridder, 167
 —, Stijne van, vrouw van Johan, 167 Middelburg, Johannes, frater te Doesburg, († 1435), 9, 12, 15
 —, Mr. Livinus van, procurator van het Domus Parva clericorum te Zwolle, rector van de school te Doesburg, 12, 13, 30, 164, 173, 174 Millingen, Elisabeth van, 162
 —, Hillelont van, 25
 —, Johannes van, frater te Doesburg, confessor te Maastricht, (na 1440-1445), 9, 16, 21, 23
 —, Claes van, 25
 —, Mechtelt van, vrouw en weduwe van Claes, later gehuwd met Dirk van Elten, 25, 32, 49, 61
 Millinck, Willem, 169
 Mom, Gerit, van Kell, 182
 —, Gosuinus, 159
 Montpensier, hertog van, 149

N

- Naeltwijck, Johannes van, commandeur van de Duitse orde en pastoor te Doesburg, 30, 156
 Nassau, Adolf, graaf tot, stadhouder-generaal van Gelre en Zutphen, 55, 56
 Nassau-Dillenburg, Claudia van, dochter van Jan II van Chalons en Orange, 134
 —, Hendrik III van, 134
 Negeler, Gerardus, van Rees, zie: Rees, Gerardus Negeler van Netterden, Jan van, frater te Doesburg, laicus, (1435-1451), 9, 15, 16, 21, 29, 34, 35
 Nienkerk (Nova Ecclesia, bij Kempen), Gerardus van, frater te Doesburg, socius te Elten en te Kalkar, (1509-1531), bij de Antonieten te Hau, 82, 83, 84, 87, 90, 91, 92, 100, 104, 111, 117, 120, 121
 Nicolaus Balduinuszoon, notaris, 157

- Nijkerken, Grieten ter, vrouw van Willem, 159
 —, Willem ter, 159, 192
 Nijmegen, Arnoldus van, frater te Doesburg, (1552-?), 140, 142, 145, 150, 152
 —, Gerardus van, frater te Doesburg, hospitalarius en procurator, confessor in het Grote Convent te Doesburg, (1540-?), XIII, XXVI, XXVII, 130, 133, 135, 138, 141, 143, 145, 150, 191
 —, Johannes van, frater te Doesburg, clericus, (1555/6-?), 144, 146, 150
 —, Wilhelmus van, frater te Doesburg, confessor te Kleef en Maastricht, (vóór 1435- vóór 1440), 9, 14, 15, 16
 Noeyden, Arnoldus, frater te Doesburg (identiek met Arnoldus Petri van Drempt?), 11

O

- Oldenzaal, Bernardus, frater te Doesburg, procurator, (1480-1499), 10, 55, 68, 73
 Olymoele (ten Alymolen), Henrick, 172
 Ommaet, Johannes, 175
 Oort, Harmannus opten, frater te Doesburg, clericus, (1524-1530), vicaris van het St. Catharina- en St. Elisabethaltaar in de parochiekerk te Doesburg, 104, 111, 117, 119, 120
 —, Johannes opten, laatste vicaris te Doesburg, 11
 Optenoort, zie: Oort, opten

P

- Paep, Albertus, van Kalkar, zie: Kalkar, Albertus Paep van
 Paidts, Adam, bestuurder van het huis van Theodericus die Gruter te Doesburg, 120
 Peecks, Johannes (Les) P. van Borgloon, kromickschrijver, 75
 Penninck, Jacob, burgemeester van Doesburg, 185
 Peters, Jan, 173
 Petrus —, confessor in Sion, 123
 Peijs, Derick, rentmeester van Willem van den Berg, 182
 Post, Aleydis, vrouw van Johannes, 159
 —, Henricus Ghysbertzoon, pastoor te Wehl, 164

- , Johannes, vicaris van de Grote Kerk te Doesburg, 99
 —, Johannes, 159
 —, R.R., XII, XVI, XX, XXI
 Potken, Henrick, 172
 Putzeler, Gerloch, gerichtsman in het ambt Doesburg, in Bair en Latum, rentmeester van Bair, 192

R

- Raesfeldt, zie: Middachten
 Raymundus (Peraudi), bisschop van Gurk, pauselijk legaat, 155
 Rees, Everardus, frater te Doesburg, laicus, (c. 1443-1453), 21, 28
 —, Gerardus Negelet van, frater te Zwolle en te Doesburg, rector, (1432-1443), tertiaan in het Kleine Convent te Doesburg, 13-20, 22, 30, 33, 64, 68
 —, Johannes Hard van, frater te Doesburg, (vóór 1435-na 1443), minister van de Tertianen te 's-Hertogenbosch, 14, 16, 21, 22
 —, Johannes, rector van St. Janskamp te Vollenhove, 14
 —, Reynerus Coninck van, frater te Doesburg, clericus, (1435-1442), 9, 15, 16, 18, 21
 —, Theodericus, frater te Doesburg, clericus, († 1448), 9
 René II van Lotharingen, 52
 Renes, Henrick van, 186, 188
 Rentwarsinck, pachter van de Nyenhoff, 185
 Rhodius, Johannes, (Hinne Rode), rector van het fraterhuis te Utrecht, 99
 Rickesteyn (Reichenstein), Veronica van, abdis te Hoogelten, 103
 Riedt, Johannes, bisschop van Uzbete, 158
 Rijtbarck, Gerit, 186
 Rochefoucauld, graaf van, 149
 Rode, Hinne, zie: Rhodius, Johannes
 Rosegairt, Derick, 173
 Rossum, Gerlacus, frater te Doesburg, clericus, clericorum scolarium instructor, (1490-1493), 9, 64, 68, 69
 —, Maarten van, 113, 114, 131
 Rouwenoort (Rovennort, Ruwennoirt), Bernardus, vicaris te Hoogkeppel, 164, 192
 —, jonkvrouwe Goessuina, weduwe van Hendrick, 60

- , Hendrick, 79
 Ruythagen, Wilhelmus, frater te Doesburg, procurator, (1544-1572), 11, 134, 135, 138, 139, 141, 145, 150

S (Z)

- Sacramentariërs, 136, 137
 Zaltbommel, Gerardus van, frater te Doesburg, confessor te Zaltbommel, (vóór 1435-1438), 9, 14, 15, 16
 —, Harmannus van, zie: Maasbommel
 —, Henricus van, frater te Doesburg, clericus, (1557-1572), 11, 149, 150
 —, Jacobus van, frater te Doesburg, infirmarius, hospitalarius, socius in Sion, (1513-1541), 10, 88, 90, 98, 100, 111, 116, 119, 123, 126, 128, 129, 130, 131
 —, Johannes van, frater te Doesburg, portarius, ad clericos, confessor in het Grote Convent te Doesburg, (1513-1557), 10, 88, 90, 98, 100, 111, 116, 119, 121, 123, 126, 128, 130, 133, 135, 138, 142, 145, 147
 —, Wilhelmus van, frater te Doesburg, sartor, (1516-1517), 89, 90
 Zande, Johannes van der, rector van het Orthen-convent te 's-Bosch, 33
 Savoye, Emmanuel-Philibert van, 149
 Scadde, Gerhardus, van Kalkar, zie: Kalkar, Gerhardus Scadde van
 Schaep (Scaep, Scaip, Schaip), Albertus, burgemeester te Doesburg, 26, 159, 172, 179, 183, 185, 186, 188
 —, Herman, vicaris van het altaar van St. Catharina en St. Elisabeth in de parochiekerk van Doesburg, 120
 —, Randolph, 186
 —, Roloff, 186
 —, Wolter, 178, 185, 186, 191
 Schenk, George, van Toutenburg, keizerlijk stadhouder, 114, 126.
 Schoengen, M., XI, XII, XXIX
 Zeedem, Theodericus van, frater te Doesburg, (1448-1468), 9, 24, 41
 Zelhem, Harmen van, 170
 —, Johannes van, (Jan van Hengel?), frater te Doesburg, laicus, (1556-1558), 9, 146, 150, 151
 Sittard, Theodericus van, frater te Doesburg, rector, (na 1443-1489), 9, 21, 43, 51, 54, 61, 63, 68, 171
 Smeijnck, Jan, 186

- Slichtenhorst, Arend van, XII, XIII
 Snuyen, Thomas, 60
 Soer (Zoer, Zoir), Johan, 185
 ——, Rottardus, frater te Doesburg,
     clericus, custos, (1518-1527), 91, 92,
     100, 111
 Soliman II, 110, 119
 St. André, maarschalk van, 149
 Steenre (Steenderen), Frederick van, 181
 Steghe, Derick ter, 185
 ——, Ludolphus ter, frater te Doesburg,
     vestiarius, (1529-1564), 10, 117, 119,
     123, 124, 125, 128, 130, 132, 135,
     138, 141, 145, 149
 Steinken, Gerlacus, 175
 Steven Peterszoon, 175
 Straet, Harmannus, frater te Doesburg,
     custos, socius en biechtvader bij de
     Regularissen te Harderwijk, (1528-
     ?), 114, 117, 119, 120, 123, 125,
     128, 130, 133, 135, 137, 138, 142,
     146, 150
 Straten, Willem ter, 193
 Stromburch, Rutgerus, vicaris te Keppel,
     100, 163, 192
 Styrum, graaf van, 193
 ——, gravin van, 193
 Zutphen, Andreas van, frater te Doesburg,
     confessor te Elten en te Groll,
     vestiarius en senior te Doesburg,
     (1488-1539), 10, 62, 68, 74, 76,
     83, 91, 100, 103, 104, 108, 111, 116,
     119, 123, 125, 128, 129
 ——, Henricus van, frater te Doesburg,
     (1546-1557), 10, 136, 138, 141, 142,
     145, 148
 ——, Mathias van, frater te Doesburg,
     adiutor in het fraterhuis te Harder-
     wijk, confessor te Huissen, (c. 1440-
     1489), 16, 21, 22, 64
 Zwolle, Gerardus van, frater te Does-
     burg, sartor, (1451-1486), 9, 25, 43,
     61, 62
 ——, Gerardus van Coverden of, frater
     te Doesburg, sartor, (1518-1526),
     91, 100, 109
- T
- Talholt, Bata, vrouw van Bernt, 159
 ——, Bernt, 159
 Tellichuijs, Gerrit van, 179
 ——, Harmen van, 179
 ——, Willem van, 180
- Tengnagell, Johanna, vrouw van Theo-
     dericus van Heyker (Hekeren), 13
 Thoorn, Godfried, van Meurs, zie:
     Meurs, Godfried Thoorn van
 Tiel, Gerardus van, frater te Doesburg,
     (na 1440-1445), karthuizer te Diest,
     en broeder van de Duitse orde, 16,
     21, 23
 ——, Johannes van, novice te Doesburg,
     (1449-1452), broeder van de Duitse
     orde, 31, 35, 36
 Treckpoel, Johannes, kroniekschrijver,
     75
 Trier, Henricus van, priester, vicaris van
     de H. Johannes de Doper en de
     H.H. Driekoningen in de parochie-
     kerk te Doesburg, 162
- U
- Ubel, Dirk van, priester, stadssecretaris
     te Doesburg, 172
 Udinck, Aelbertus, frater te Doesburg,
     clericus, portarius, (1488-1494), 10,
     62, 68, 71
 Ulft, Willem Matelanck van, schepen te
     Doesburg, gerichtsman in het ambt
     Doesburg, 177
 Urdingenhen, Theodericus, frater te Does-
     burg, (1459-1473), 9, 31, 43, 47, 48,
     54
 Utrecht, Egbertus van, (van Vleuten),
     frater te Doesburg, portarius, procu-
     rator, confessor in Sion, (1510-1559),
     XII, XV, XVI, XIX-XXVI,
     XXXVI-XXXVIII, 10, 82, 83, 87,
     89, 90, 100, 102, 111, 112, 116, 119,
     122, 123, 124, 126, 127, 128, 130,
     133, 135, 137, 138, 139, 142, 146,
     150, 184
 ——, Nicolaas van, frater te Doesburg,
     librarius, (1549-?), 139, 145, 146,
     150
 ——, Wilhelmus van, frater te Doesburg,
     hospitularius, (1510-1518), 82, 83,
     87, 89, 90, 91-92
- V
- Velt, Derick int, 61
 ——, Heylwich int, 61
 Venrode, kanunnik, Gelders rentmeester,
     115
 Vespucci, Amerigo, 76
 Vinckwijck, Goissen van, 176

- —, Mary van, vrouw van Goissen, 176
 Vynen (Fynen), Dirck, zie: Emmerik,
     Dirck Vynen van
 Vollenhove, Gerrit van, frater te Zwolle
     en Doesburg, (c. 1425), 12, 13
 Vonderman, Henricus, zie: Emmerik,
     Henricus Vonderman van
 Voorburch, Johannes van, Keuls cano-
     nist, 12
 Voorst, Johan heer van, en Keppel, 60,
     192
 Vos, Henrick, schepen te Doesburg, 161
 Vrythof, Henrick, 175
 Vurdingga, Henricus, van Doetinchem,
     zie: Doetinchem, Henricus Vur-
     dingha van
 — —, Johannes, van Doetinchem, zie:
     Doetinchem, Johannes Vurdingga
     van

W

- Wachtendonck, Henricus, procurator
     van het fraterhuis te Emmerik, con-
     fessor in het Grote Convent te
     Doesburg, 150
 — —, Johannes, frater te Doesburg,
     clericus, (1546-1549), 135, 138, 139
 — —, Theodericus, frater te Doesburg,
     confessor te Kalkar, (1539-1549),
     129, 130, 133, 135, 136, 138, 139
 Wageningen, Henricus van, frater te
     Doesburg, laicus, (na 1440-1459),
     9, 16, 21, 31
 Walburg, gravin te Wisch, 178
 Walramus, novice te Doesburg, clericus,
     (1501-1505), 75, 76
 Wederdopers, 125, 126

- Weeske (Weesken), Anthonius, frater te
     Doesburg, cocus, (1558- ?), 151
 — —, Dirck van, laicus, (1535-1570), 11,
     126, 128, 130, 133, 135, 138, 142,
     145, 150
 — —, Loenis van, frater te Doesburg,
     cocus, († 1572), 11
 Werdt, Lambertus, frater te Doesburg,
     (1550- ?), 139, 142, 145, 148, 150
 — —, Thomas, frater te Doesburg, con-
     fessor van het Kleine Convent te
     Doesburg, (1546- ?), 136, 138,
     141, 142, 144, 146, 150, 151
 Westervoort, Jan van, novice te Does-
     burg, cocus, (1512), 87
 Wicherinck, Derick, 183
 Wichert, Henricus, dominicaan, 118
 Wylack, Otto van, maarschalk van Kleef,
     40
 Willem, hertog van Gelre, Gulik en
     Kleef, 127, 128, 131, 132, 133, 134
 Winterpoill, Lenso, schepen te Does-
     burg, 161
 Wisch, Joachim van, 121
 Wissel, Theodericus, frater te Doesburg,
     (1481-1489), 58, 62, 63
 Wittius, Bernardus, kroniekschrijver, 84
 Wolter Jansz., 176

X

- Xanten, Theodericus van, frater te
     Doesburg, librarius, senior, (1477-
     1530), 10, 52, 67, 74, 75, 80, 82, 87,
     90, 100, 111, 116, 119, 120, 122,
     175

Z zie: S

REGISTER VAN GEOGRAFISCHE NAMEN

met inbegrip van de *religieuze vestigingen*, en een afzonderlijke *lijst van goederen*, genoemd in de kroniek en/of het cartularium c.a. van het fraterhuis te Doesburg.

A

- Aalten, zie: Bredevoort
Achterhoek, 116
Aduard, St. Bernardusklooster, 33
Afferden, 30
Alkmaar, 91
Altena, 104
Amerika, 75-76
Amersfoort, 113, 133
— —, fraterhuis, 30, 59, 60
— —, regulierenklooster St.-Andries-kamp (de Birckt), 103
— —, Zusters van het Gemene Leven: Agnietenconvent, 30
Amsterdam, 117, 118
Angelo, kerspel, 21, 28. Zie ook: Lijst van goederen.
— —, pastoor te, 181, 182, 188.
Anholt, slot, 87
Antwerpen, 119
Arnhem, 77, 83, 87, 89, 110, 115, 118, 127
— —, Karthuizerklooster Monnikhuizen, 67, 169
— —, Observantenklooster, 168, 174
— —, Regularissenklooster Bethanië, 98
Asperen, 91
Atrecht, 45

B

- Baar, heerlijkheid, 61
— —, richter in de heerlijkheid, 167, 168
— —, huis, 72, 188
Bairsche strait, 182
Bad Pyrmont, 144
Beek (bij Maastricht), 75
Beieren, 139
Beinhem, buurschap in het kerspel Doesburg, 63
Belheim, zie: Bethlehem
Bethlehem, regulierenklooster bij Doesburg, 151, 188
— —, vestiaris te, 188
Béthune, 66
Betuwe, 91, 110, 115

Bingerden, hof te, 21, 25

— —, huis te, 160, 188

Bleheem, zie: Bethlehem

Bommel, zie: Zaltbommel

Bourgondische troepen, 79, 83, 86, 87, 89, 114, 115, 132

Brabant, 148

Brabantse troepen, 53, 86, 88, 132

Braunschweig, hertogdom, 144

Breda, 133

Bredevoort, klooster Nazareth of Schaar bij, 26, 28, 45

Bremen, 106

Bronkhorst, 72

Brugge, 119

Brussel, 145

Buerloo, Groot, klooster in het bisdom Münster, 185, 193

Buren, slot te, 38

C, zie ook: K

Cateau-Cambrésis, verdrag van, 151

Chalons, 134

Chambord, verdrag van, 141

Cognac, Heilige Liga van, 113

D

Delft, fraterhuis, 14

Deventer, 84, 115, 118, 119, 125

— —, brug te, 84, 96, 149

— —, Johannesmarkt, 147

— —, fraterhuis, heer Florenshuis te, 19, 37, 70, 71, 99, 108, 111, 155, 156, 193

— —, officiaal van, 157

Diepenheim, 104

Diepenveen, Regularissenklooster, 21, 28

Dieren, 188

— —, commandeur van het Duitse huis te, 188, 189

Diest, Karthuizerklooster Montis sancti Johannis Baptiste, 23

Doesburg, 26, 27, 39, 40, 72, 76, 77, 80, 109, 112, 118, 127, 134, 148, 149, 173, 188. Zie ook: Lijst van goederen

- , armen, huisarmen te, 169, 170, 171, 175, 176, 189
- , armenfonds van de Valeweerd, 168
- , gasthuis, 178, 180, 184, 186
- , — vicarie van St. Antonius in de gasthuiskerk of -kapel, 161
- , herbergen, 23
- , huizen te;
  - Calis' huis in de Papenstraat, 175
  - Clockenhuys, 172
  - huis van Arnt Koekenbakker, nu Derick Rosegairt, 173
  - Geryt Rytbarck, 186
  - Harmen die Leuw, 186
  - Henrick erffgenaem, 186
  - Henrick Kistemaker, 186
  - Jan Crucebrinck, 186
  - Jan Giginck, 178
  - Jan Peters, 173
  - Jan Smeynck, 186
  - Johan Geritsz., genaamd Vrijthof, 173
  - Pauwels bij die Saltpoirt, 186
  - Steven Glaesmaeker, 186
  - Thomas ten Bergh, 186
  - Wolter Janszoon, genaamd Die Slotel, 176
- , maat van, 66, 148
- , melaatsenhuis, 21
- , molens te;
  - stadswatermolen, 32
  - windmolens van de fraters, 32, 183
- , poorten te;
  - Hameypoort, 32
  - Ooipoort, 187
  - Saltpoort, 186
- , schepenen te, 161, 165, 182
- , Latijnse school te, 13, 29, 38, 45, 69, 110, 164, 173
- , stadsbestuur, 31, 37, 40, 171
- , straten te;
  - op den Berghe, 24
  - Bergstraat, 24, 31, 157, 172
  - Duystersteghe, 46, 60
  - Gasthuisstraat, 23
  - Hofstraat, 173
  - Ooipoortstraat, 175
  - Papenstraat, 175
  - Santbergstraat, 173, 176
  - Waterstraat, 13, 18, 156
- , tuinen, in de Hofstraat, 173
  - in de Santberghstraat, 173
- van Henrick van Reness, 186
- van Jan van Yperen, 186
- , weduwenhuis, 156, 176, 193
- , Arme klerkenhuis (domus pauperum clericorum scolarium), 63, 173, 176, 189, 193
- , broederschappen of gilden in de kerk te;
  - van St. Catharina, 187
  - van St. Georgius, 161
  - van het H. Sacrament, 187
- , Carmelieten (broeders van Gelre), termijnhuis te, 172
- , Grote convent St. Maria op den Grave, 16, 19, 25, 26, 32, 41, 51, 59, 68, 74, 88, 94, 99, 120, 123, 126, 128, 130, 133, 135, 138, 142, 143, 146, 147, 150, 159, 174, 180, 185
- , Kleine convent St. Catharina op de Berg, 19, 21, 33, 41, 62, 68, 69, 71, 74, 85, 92, 122, 144, 146, 150, 151, 174
- , Duitse orde te, 20, 23, 29, 36
- , Fraterhuis, behuizing, 12, 13, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 93
- , O.L. Vrouwe-kapel, 30, 31, 158, 163, 171
- , —, vicarie van St. Ursula, 158, 192
- , kerkhof, 31, 35, 36, 46, 158
- , Grote of St. Maartenskerk (parochiekerk, moederkerk), 26, 30, 31, 138, 161, 162, 165, 183, 189
- , altaar van St. Catharina, 160, 165
- , altaar van St. Catharina en St. Barbara, 26, 41
- , altaar van St. Catharina en St. Elisabeth, 120
- , altaar van St. Georgius, 161, 162
- , vicarie van St. Andreas, Bartholomeus, Gregorius, Hiëronymus en Ursula, 63, 159
- , Calis' vicarie, 175
- , kerkfabriek, 184
- , kerk- en gasthuismeesters, 22
- , kerspel, 63
- Doetinchem, 39, 73, 84, 116, 151. Zie ook: Lijst van goederen
- , parochiekerk te, 159
- , pastoor en vicarieën te, 188
- , Zusters van het Gemene Leven,

- klooster Sion, 16, 18, 27, 58, 68, 72, 91, 98, 99, 100, 111, 117, 120, 124, 125, 126, 128, 130, 133, 135, 138, 142, 146, 150, 176, 188
— —, kelk van, 181
- Doornik, 52
- Drempt, 116, 169, 184. Zie ook: Lijst van goederen
— —, kerk te, 44, 178, 185
— —, kerspel, 53
— —, de Seendeken, 188
- Duisburg, Franciscanenklooster, 63, 64
— —, Tertiariissenklooster, 62, 76, 98
- Duitsland, 133, 136, 137, 140, 144
- Duitse troepen, 136, 140, 141
- Duurstede, 115
- Düren, 132, 133
- E
- Eem, huis ter, (Ter Meer), bij Amersfoort, 113
- Egmond, 179
- Egmondse troepen, 39, 53
- Eindhoven, 133
- Elburg, 77, 79, 115
— —, Zusters van het Gemene Leven — Tertiariissenklooster St. Agnes, 139, 142, 146, 150
- Ellecom, 22
— —, armen te, 169
— —, pastoort te, 168
- Elten (Nederelten), zie ook: Hoogelten
— —, Zusters van het Gemene Leven, klooster St. Ursula, 29, 36, 58, 74, 76, 83, 90, 91, 92, 100, 103, 129
- Elzas, 107
- Emmerik, 58, 93, 119
— —, fraterhuis, 37, 83, 113, 150
- Engeland, 118
- Engelse troepen, 47, 86
- Erkelenz, 134
- F zie ook: V
- Frankrijk, 66, 89, 96, 141, 148
- Franse troepen, 47, 52, 66, 133, 136, 141, 142, 149
- Friesland, 34
- G
- Gaesdonck, Regulierenklooster, 136
- Geldern, 55, 119
- Gelre, 38, 39, 47, 52, 53, 55, 56, 66, 67, 75, 86, 89, 115, 116, 119, 124, 127, 128, 132, 134, 139, 182
- —, Overkwartier, 119
- Gelderse troepen, 53, 55, 56, 99, 113, 114, 115, 132
- Genemuiden, 100, 104
- Gent, 52, 119
- Giesbeek, 67, 167, 168
- Goch, 22, 136
- Gorinchem, 116
- Grave, 25, 38, 126
- 's-Gravenhage, 114
- Groenlo, zie: Grol
- Grol, 77, 79
— —, Regularissenklooster Engelhuizen, 108
- Groningen, 116, 126
— —, fraterhuis, 136, 137
- Gulik, hertogdom, 132, 133, 134
— —, stad, 133, 134
- Gulikse troepen, 132
- Gurk, in Karinthië, suffragaan bisdom van Salzburg, 155
- H
- Hagen, 188
- Hamburg, 118
- Hameln, 144
- Harderwijk, 77, 83, 86, 115, 127
— —, fraterhuis, 22
- —, Regularissenklooster St. Agnes, 130, 133, 135, 137, 138, 142, 146, 150
- Hasselt, 96, 113, 114, 115
— —, de Koeburg, 114
- Hattem, 77, 83, 115
— —, fraterhuis bij, 155. Zie: Hulsenbergen
- Hau (Kr. Kleve), Antonietenhuis, 121
- Heinsbergen, 132, 133
- Hengelo, 150
- 's-Hertogenbosch, Tertianen (Bogarden) — klooster, 22
- —, Zusters van het Gemene Leven, Orthenconvent St. Andreas, 33
- Heusden, 115
— —, zusterhuis, 22, 64
- Holland, 90, 116
- Hongarije, 110, 122
- Hoogelten, Kanonissenstift, 98, 103, 165
- Horst, slot ter, in het land van Kessel, 113
- Huissen, 72, 148
— —, Tertiariissenklooster St. Elisabeth, 22, 64

- Hulsbergen, fraterhuis St. Hiëronymusberg, 12, 74, 106, 107, 129, 139
— —, Benedictijnenklooster, 106, 129
- Hummelo, 116, 173
— —, kerspel, 108
- I
- IJssel, 72, 89, 96, 167, 168
- Ingolstadt, 137
- Italiaanse troepen, 133, 136
- K
- Kalkar, 109
— —, Caeciliënconvent, 93, 104, 111, 117, 121, 136, 138, 139
— —, Grote Begijnenconvent St. Ursula, 136
- Kamerijk, 141
- Kampen, 83, 92, 96, 114
- Karinthië, 139, 140
- Kempen, fraterhuis, 82, 83
- Keppel, 100, 116, 163, 164, 192
— —, heer te, 189
— —, slot, 84, 166, 177
— —, kerk, 188
- Keulen, 65, 125
— —, Kruisbroedersklooster, 167, 168
- Kleef, 132
— —, Zusters van het Gemene Leven, klooster Berg Sion, 15, 18, 22, 59, 68, 74, 98, 100, 111, 113
- Kleefse troepen, 39, 132
- Koevorden, 104, 116, 126
- L
- Lage, huis te, 104
- Lathum, 167, 168
- Leiden, 125
- Lek, 115
- Lobith, Tolhuis te, 55
- Lochem, 77, 79
- Lotharingen, 52, 107
- Luik, 20, 148
- Luxemburg, 132
- Lijfland, 105
- M
- Maagdenburg, 106
- Maastricht, 75, 136
— —, Zusters van het Gemene Leven, 16, 23
- Mainz, 107, 141
- Meer, huis ter, (Ter Eem), bij Amersfoort, 113.
- Metz, 141, 142
- Meierij, 116
- Millingen, 150
- Mohacs, slag bij, 110
- Montmorency, 149
- Mühlberg, 137
- Münster, 34, 75, 118, 125, 126
- N
- Namen, 45
- Nancy, 52
- Naubitz, 107
- Naugwitz, 107
- Nederelten, zie: Elten
- Nedersticht, 133
- Neuss, 49
— —, Tertianenklooster St. Nikolaus, 55
— —, Regularissenklooster Marienberg, 80
— —, kapittel van, 58
- Nimpsch (Nimbschen), Cisterciënserinnenklooster, 107
- Noyon, 149
- Nijmegen, 53, 55, 66, 110, 118, 136
- —, Valkhof, 127
- —, fraterhuis, 83
- —, Regulierenklooster St. Catharina, 58
- —, school, 112
- Nijmeegse troepen, 55
- O
- Olbergen, zie: Olburgen
- Olburgen, 26, 44, 56, 58. Zie ook: Lijst van goederen
- Oldenzaal, 84, 109
- Oostenrijk, 119, 122, 139
- Orange, 134
- Oversticht, 83, 96, 99, 104, 126
- P
- Passau, 141
- Picardische troepen, 47, 48
- Pruisen, 105
- Pyrmont, graafschap, 144
- R
- Ravenstein, 132
- Rechteren, 104
- Rees, Zusters van het Gemene Leven — Tertiarienklooster, 18, 55
- Regensburg, Rijksdag (1546), 136
- Rheden, kerspel, 61, 67, 167, 168, 188

- Zie ook: Lijst van goederen
- Rhenen, 113
 Roermond, 134
 Rome, Engelenburcht, 113
 Rijn, 65
 Rijssel, 45
- S
- Saksen, 95, 99, 105, 107, 110
 Schoonhoven, 114
 Sittard, 75, 134
 Soest, Regulierenklooster Mariënhof (de Birck), 103.
 Spanje, 77, 147, 151
 Spaanse troepen, 133, 136
 Spankeren, pastoor te, 174
 Spiegelberg, graafschap, 144
 St. Didier, 134
 St.-Quentin, slag bij (1557), 149
 Stralen, 77, 79, 86
 Susteren, 132
- T
- Terborg, 121
 Terlaech, zie Lage
 Tiel, 36, 77, 83, 87, 115, 126
 —, huis van de Duitse Orde, 23, 36
 Tortosa, 96
 Toul, 141
 Trente, 136
 Trier, 141
 Turken, 105, 110, 122
- U
- Utrecht, 72, 75, 85, 92, 95, 96, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 136, 140
 —, diocees, 133
 —, fraterhuis, 99, 136, 146
 —, kapittel van, 19
 —, Hiëronymusschool, 99
 Utrechtse troepen, 84, 100
- V
- Vaucelles, wapenstilstand (1556), 145
 Veluwe, 72, 76, 84, 148
 Venetië, 113
 Venlo, 86, 127, 134
 Verdun, 141
 Vlaanderen, 52
- Vollenhove, Tertianenklooster St. Janskamp, 14, 30
 Voorst, 150
- W
- Wachtendonck, 77
 Wageningen, 55, 79
 Wamel, 109
 —, Zusters van het Gemene Leven, 18, 30, 33, 62, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 89, 98
 Wees, 109
 Weesp, Zusters van het Gemene Leven, 146
 Wehl, 164
 Well, 131
 Wenen, 119
 Wesel, 125
 —, fraterhuis, 39
 Weser, 144
 Windesheim, congregatie van, 36, 37, 58, 103, 136
 —, generaal-kapittel, 20, 158
 Wisch, leenboek van, 182
 Wittenberg, 95
 Wije, kerspel, 184
- Z
- Zabern, 107
 Zaltbommel, 77, 83, 86, 127
 —, Zusters van het Gemene Leven — Regularissenklooster St. Agnes, 16
 Zelhem, kerspel, 116
 Zutphen, 39, 46, 72, 119, 122, 127, 134, 136, 139
 —, graafschap, 84
 —, graaf van, 192
 —, Dominicanen te, 46
 —, Zusters van het Gemene Leven (Adamanshuis), 192
 Zwolle, 96
 —, kerk te, 138
 —, kerspel, 184
 —, fraterhuis, XIV, 12, 13, 19, 29, 30, 37, 47, 70, 71, 135, 136, 155, 184, 193
 —, kleine frater (klerken-) huis, 13
 —, school, 173
 —, colloquium te, 20, 50, 109, 156

LIJST VAN GOEDEREN

genoemd in de kroniek en/of het cartularium e.a., zo mogelijk geordend per kerspel.

A

- Angerlo, akker van Gerlacus Steinken, 175
- , Broick mytten Start, (deel van Bol-larts goed), 182, 185
- , goed die Ganspoell, 166, 167, 188
- , Twee Geeren, 186
- , dat Grietken, 21
- , Grootholthuizen, 174
- , goed te Holthusen, 166
- , die Horst (Bollartsgoed), 181, 182, 185
- , Mallantham (Mallenthiam, Mal-benthiam), 182, 185
- , Molenbleck, 27
- , Roiden, 182, 185
- , Lange Roeden, 26
- , Ruedemaet of Karmsche (Kermis-) maet, Karmisschemait, 25, 183
- , dat Vorsholl, 182, 184, 188, 193
- , Westerick, 26
- Angerlobroek (Angerloebroeck), die Blanckemait, 14, 21, 28, 183, 188
- , die Groete Blanckemaet, 28
- , die Doesborchsche maet, 58
- , de Geeren, 21, 26, 182
- , Gerbriger maet (Gerbergemait), 26, 160, 185
- , die Hoechorst (Hoghe Horst), 41, 54, 182
- , Karmsenmate, 25, 183; zie ook: Angerlo, Ruedemaet
- , Mardel, 27, 60, 184, 192
- , Meymaet (Meyenmait), 182, 185
- , Stevens Pesken, 21
- , Veltslach, 184, 186
- , Swolsche veltslach, 183
- , Walbeecks roden, 186, 188
- , Wickemaitken, 182, 185
- Angerloveld, 28

B

- Bachuys goit, 193 (Zie: Snoyen hofstede)
- Bingerden, hof te, 21, 25

C, zie: K

D

- Didam, de Biesencamp, 164, 186
- Dieren, zie: Olburgen.
- Doesburg, Brincksbongert, 186
- , die Yselcamp, 21
- , Molenberch, 32, 183
- , Molenveld, 21, 32
- , de Potsmate, 63, 159, 160, 186
- , stads Oye, 31
- , Start, stadsweide van Doesburg, 182
- , Winterpols akker, 21
- Doetinchem, Eltinck, 36, 45, 84, 116, 181, 185
- Drempt, hofstede bij de kerk te, 178
- , Alsenoirt, 185, 192
- , die Bijll, 180
- , Braembarch, 158, 177
- , Doernslag, 193
- , Grote Doirnslach, 180
- , Clein Doirnslach, 179, 193
- , dat Doesborchse maetken, 60; zie ook: Angerlobroek
- , Elsmate, 179, 184
- , Greven stuxkens, 192.
- , Guldenverekenskamp in den Doernslag, 179, 189, 193
- , dat Gulicker maetken, 58, 164, 183, 189
- , Helmichs kamp, zie: Clein Telchuijs
- , Henrics maetken aan de Duysterstege, 26
- , Holtslach, 27, 178
- , Huetmans maet (Hutmans erve), 22, 25, 177, 180
- , Clincken goed, zie: Cleynen Nijenhoff
- , Kompliker (Compelwicker) hove, 58, 183
- , Connegondegoed, behorende tot het goed te Holthusen, 13, 178
- , Cruysacker, 179, 188
- , Langenoert, aan de Duysterstege, 26

- , Langenoirt, Beghijnen ackers, 180
- , Maeskamp, zie Guldenverckens-kamp
- , Malthorst, 22
- , Negelsmait, 180
- , Nyenhave, 179
- , den Nyenhoff (Nienhof), 62, 64, 178, 179, 185, 193
- , Cleynen Nyenhoff of Clincken goetken, 64, 179
- , Nienkamp (Nyenkamp), 179
- , Oesterenck, 22, 171, 188
- , Pierwinckel, 175
- , Roissinck, 179, 184, 193
- , Sideveldt, 26, 173, 180
- , die Slonde, 184
- , opter Slonden, 180, 184.
- , die Somp, 180
- , Swinenstroim, 180
- , Tellichuysen, 88
- , Clein Telchuijs (Helmichs kamp), 180, 185, 189
- , Tyden Sleechken, 183
- , Valkenkamp, 180
- , Veenmaitken, 179
- , 't Veentken, 177, 180, 186, 188
- , Hoge Velt, 180
- , Vonderloische maatken, 183
- , Westerick, 26
- , Wijderp, hofstede bij den Braembarch, 177
- Dremptter kolk, 21, 22

- H
- Honshegge, gelegen in den Hoick, (Drempt?) 179
- Hoick, 179

- I
- IJssel, eiland, 22
- , rijswaerd langs de, 67

- O
- Olburghen (Olbergen), hof te, 165, 166, 170, 188
- , Guliker maetken, zie: Drempt
- , Compelwickerhove, zie: Drempt
- , Martensmait, 188
- , Nyemate (Nieuwemaet, Nymate), 61, 183, 188

- R
- Rheden, dat Bairscheslach in de heerlijkheid Bair en de buurschap Lathum, 61, 181, 185, 188
- , die Overkens, 67, 167, 168
- , de Valeweerd (Voelwert, Woelweirt), 67, 167, 168, 173, 174

- S
- Snoyen, hofstede (= Bachuijsgoit?), goed van de heren Van Limburg-Styrum, wschl. gelegen onder Steenderen (Bronkhorst) of Angerlo, 178, 185, 193

- T
- Teynck (Tedinck), leengoed in het kerspel Warnsveld en de buurschap Eefde, 183, 192

LIJST VAN GECITEERDE BIJBELTEKSTEN

Gen. 25, 27,	p. 41	Ezech. 39, 19,	p. 109
Deut. 32, 11,	p. 45	Dan. 3, 39,	p. 14
Judic. 14, 8	p. 33	1 Macc. 5, 62,	p. 28
2 Sam. 1, 23,	p. 50	2 Macc. 15, 14,	p. 86
1 Reg. 2, 27,	p. 126	Matth. 12, 25,	p. 77
1 Reg. 4, 29,	p. 23	Matth. 12, 33,	p. 99
Tob. 12, 13,	p. 102	Matth. 12, 34,	p. 78
Job, 2, 3,	p. 58	Matth. 13, 30,	p. 72
Judith 13, 17,	p. 99	Matth. 24, 6,	p. 97, 142, 143
Ps. 23, 4,	p. 48	Matth. 25, 21,	p. 124
Ps. 26, 12,	p. 79	Matth. 25, 24,	p. 65
Ps. 27, 9,	p. 25, 65	Matth. 25, 26,	p. 65
Ps. 36, 24,	p. 70	Matth. 27, 25,	p. 126
Ps. 40, 2,	p. 65	Matth. 27, 64,	p. 53
Ps. 76, 11,	p. 127	Marc. 13, 8,	p. 125
Ps. 93, 14,	p. 95	Marc. 16, 20,	p. 29
Ps. 106, 38,	p. 56	Luc. 2, 14,	p. 84
Ps. 111, 10,	p. 31	Luc. 12, 15,	p. 15
Ps. 117, 23,	p. 134	Luc. 14, 30,	p. 97
Ps. 118, 45,	p. 23, 44	Luc. 16, 10,	p. 70
Ps. 126, 1,	p. 24, 70	Luc. 16, 18,	p. 27
Ps. 143, 12,	p. 44, 66	Luc. 19, 21,	p. 65
Prov. 14, 13,	p. 52	Joh. 2, 25,	p. 33
Prov. 26, 11,	p. 112	Joh. 4, 38,	p. 65
Prov. 31, 20,	p. 25	Joh. 21, 18,	p. 127
Prov. 31, 27,	p. 57, 63, 81, 102	Rom. 1, 28,	p. 57
Sap. 4, 11,	p. 81	Rom. 8, 28,	p. 53
Sap. 4, 13-14,	p. 81	Rom. 9, 29	p. 41
Eccles. 10, 19,	p. 32	Rom. 12, 3,	p. 106
Eccli. 32, 22,	p. 34	1 Cor. 7, 33,	p. 101
Eccli. 41, 16,	p. 58	1 Cor. 15, 42,	p. 79
Isai. 1, 2,	p. 94	2 Cor. 1, 12,	p. 102
Isai. 1, 9,	p. 41	Eph. 4, 13,	p. 12
Isai. 1, 22,	p. 102	Phil. 3, 8,	p. 45
Isai. 1, 25,	p. 102	2 Tim. 2, 21,	p. 34
Isai. 19, 2,	p. 125	Jacob. 1, 19,	p. 12
Isai. 26, 10,	p. 56	1 Petr. 1, 14,	p. 11
Isai. 38, 12,	p. 83	1 Petr. 2, 11,	p. 12, 13, 27
Jerem. 29, 7,	p. 53	2 Petr. 2, 22,	p. 112
Jerem. 50, 8,	p. 73	1 Joh. 2, 19,	p. 57, 63
Jerem. 51, 6,	p. 73	1 Joh. 19,	p. 57
'Thren. 2, 22,	p. 94	Apoc. 3, 16,	p. 112
Thren. 4, 1,	p. 73	Apoc. 9, 12,	p. 112
Ezech. 22, 19,	p. 102		

